

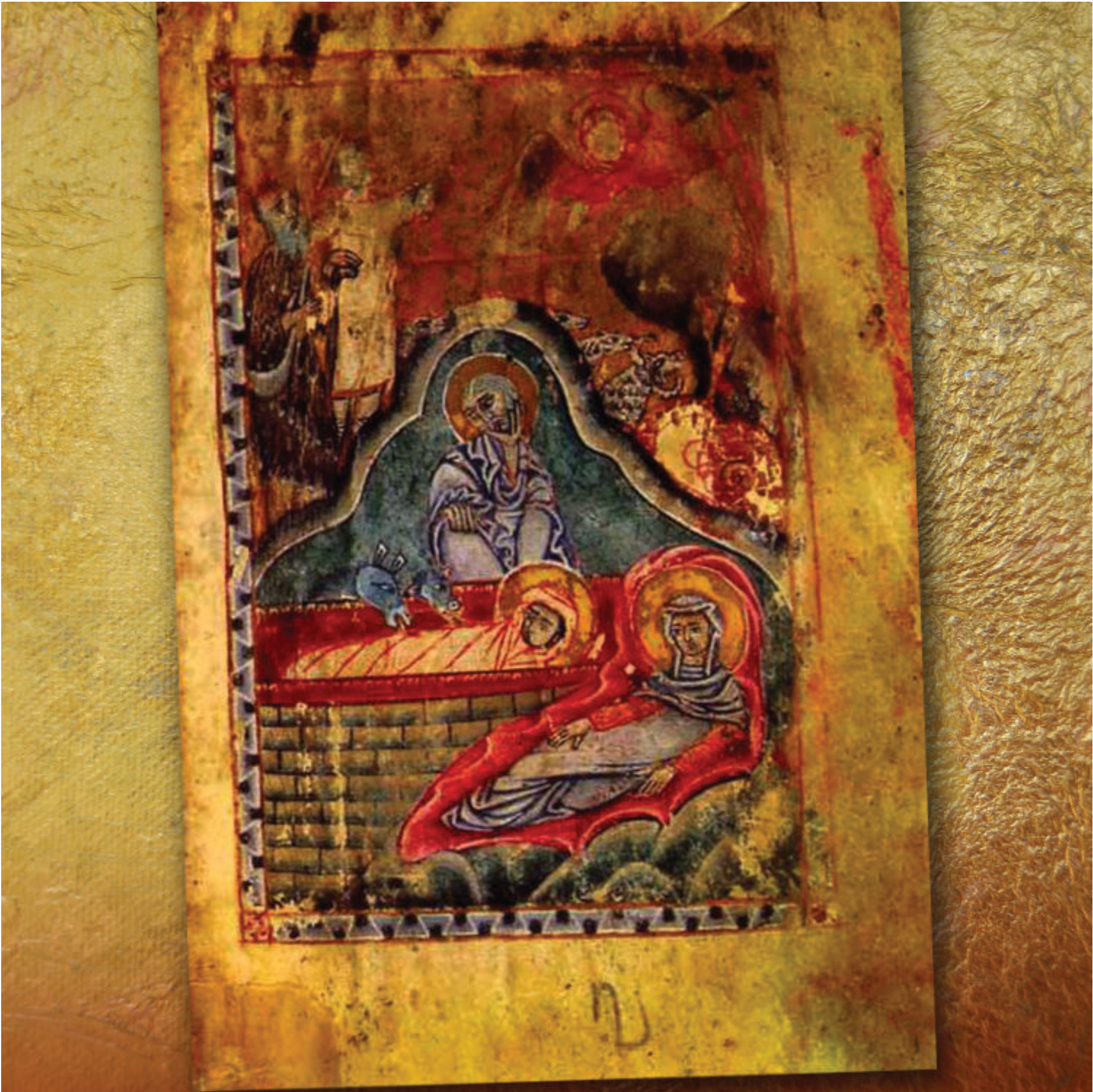
Նոր Տարուան Բացառիկ

ASBAREZ ARMENIAN DAILY NEWSPAPER

ԱՄԿԱՐԻԿ

Օրաթերթ

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 30, 2017, 109ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 15,644 SATURDAY, DECEMBER 30, 2017, VOLUME 109, NO. 15,644 ■ \$1



Շնորհաւոր Նոր Տարի եւ Սուրբ Ծնունդ

2018

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՕ

ՀՅԴ «Դրօ» Կոմիտեություն,
 Ս. Խաչ Մայր Տաճարի
 Հոգևոր Հովիւ ու Հոգաբարձություն,
 Մեսրոպեան Ազգ. Վարժարան,
 ՀՕՄԻ «Նայիրի» Մասնաճիւղ,
 ՀՕՄԻ «Անի» Մասնաճիւղ,
 ՀՄԸՄԻ Մոնթեպելլոյի Մասնաճիւղ,
 ՀԵԴ «Վահան Գարտաշեան» Ուխտ,
 ՀՅԴ «Վահան Գարտաշեան»
 Պատանեկան Միություն

*Նոր Տարին Թեւակոխէ՛նք՝
 Իրականացած Տեսնելով
 Պահանջարէր Հայութեան
 Անկապար Տենչերը*

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

**Յոթելեականներու Տարին
Դարձնենք Ոստումներու Մեկնարկային Տարի**

Պատմակշիռ իրադարձութիւններու յօրեւնական տարի մը կը մտնենք. իրերայաջորդ տօնակատարութեանց հետեռ ժամանակաշրջան մը մեզ կը սպասէ:

Ոչ մեկ կասկած կայ, որ բոլոր տոմբերը պիտի նշուին պատշաճօրեն, փառք ու պսակով, ժողովրդական ու պաշտոնական հանդեսներով ու հանդիսություններով, գիտաժողովներով ու խորհրդաժողովներով, խնամոյքներով ու հրավառությամբ:

Տոմերը, անշուշտ, պարզապես ինքի ու խրախմանքի առիթներ չեն: Անոնք պետք է ծառայեն անցեալի արժեւորումով եւ գնահատումով ժողովուրդը ապագային հանդէպ նոր յայտնով ներշնչելու, լից-
փառելու անոր հոգին ու զայն առաւել ոգեւորութեամբ, մար-
տունակութեամբ եւ խանդով ուղղորդելու դէպի պայծառ հորի-
զոններ:

Հայաստանի անկախության հարիւրամեակի պետական ու համագրային տոնակատարութիւնները մեզ ազգովին պէտք է տրամադրեն, որ վերստին անկախացած մեր հանրապետութիւնը օժտենք ընկերային արդարության վրայ խարսխուած պետական համակարգով, աշխարհատարած իր գաւակները իր գիրկը կանչող նուիրական հայրենիքի բոլոր յատկանիշներով:

Անկախութեան հարիւրամեակը պէտք է դարձնենք հայրենիքի հանդէպ մեր պարտաւորութիւններու, յաւելեալ պատասխանատուութիւններու ստանձնման ուխտի առիթ: Նոր հարիւրամեակը սկիզբէն իսկ պէտք է Հայաստանի ու ընդհանրապէս հայ ժողովուրդին համար դառնայ բարգաւաճման, հզօրացման բարձունքներու ձգտելու եւ հասնելու շրջան:

Անցեալ տարիներու դառն փորձառութեանց ծնած թերահաւատութիւնը թօթափելով, լաւատեսութեան հիմքերը իրական գոհաբերութիւններու ու անշահախնդիր ծառայութեան սկզբունքներու վրայ դնելով՝ պիտի ստեղծենք մեր երազած երկիրը, մեր երազի երկիրը:

Արդ, կիսատ-պոատ նուանումները պիտի չգոհացնեն մեզ, մասնակի յաջողութիւնները պիտի չմիփթարեն մեզ: Դարերու զրկանքներու, հալածանքներու, նախնիներու բռնի անցած մեր տառապ-

Եսալ ժողովուրդը արժանի է իր ստեղծագործ տաղանդը անխափան կենսագործելու հնարաւորութիւն ունենալու, խաղաղ, ապահով երկինքի տակ ապրելու՝ ամուր երաշխիքներով:

Տեմդով, վնասական նուիրումով այդ երկիրը պիտի կառուցենք: Այդ է Հայաստանի անկախութեան հարիւրամեակի յորելեմական մեր խոստումը, մեր ուխտը:

Մինչ յորելեաններն ալ՝ Հայ Մարմնակրթական Ընդհանուր Միութեան (ՀՄԸՄԻ) հարիւրամեակ, Համագգային Հայ Մշակութային եւ Կրթական Ընկերակցութեան 90ամեակ, պէտք է դիտել նոյն չափանիշներով, նոյն պահանջկոտութեամբ, նոյն պատասխանատուութեամբ: Այս օղակները, իւրաքանչիւրը ծառայութեան իր առաքելութեամբ՝ նուիրուած է սփիւռքեան ամէնէն դժուարին պայմաններու մէջ նոր սերունդին մէջ ազգային գիտակցութիւն սերմանելու եւ այդ նամբով հայ երիտասարդը ազգին ու հայրենիքին կայայելու գործին:

Հայ Ֆեդափոխական Դաշնակցության աջակցությամբ ու ներշնչումով ստեղծուած, անոր գաղափարական սկզբունքներով ղեկավարուող ու անոր զօրակցութիւնը մշտապէս վայելող այս կազմակերպութիւնները պատուաբեր յաջողութիւններով լեցուցին սփիւռֆահալ տարեգրութիւնը:

Փառք իրենց կտրած նանապարհին: Փառք իրենց հսկայական վաստակին: Փառք իրենց առաքելութիւնը շարունակելու պատրաստակամութեան ու նուիրումին:

Այս երկու կազմակերպութիւններէն ալ մեր ակնկալիքները մեծ են, ու հաւանաբար ճիշդ կ'ըլլայ, որ յօրեկնական այս տարին անոնց համար ալ դառնայ ուսումններ արձանագրելու անկիւնադարձ:

Մեծագոյն մարտահրաւերը թե՛ Սփիւոֆի եւ թե՛ հայրենիքի մէջ, լարուած աշխատելու յանձնառութիւնը ամէնօրեայ իրողութեան վերածելը պիտի ըլլայ: Ափսոս, որ այդպէս չէ եղած անցեալին: Բայց եւ այնպէս, չքաւարարուինք ափսոսալով, այլ խոստանանք, որ այս յոբելեանական տարին մեկնակէտ պիտի ըլլայ նոր սկիզբի, նոր ուսումնեբուն՝ մեր բոլոր միութիւններուն, բոլոր կազմակերպութիւններուն համար, յոբելեանական տարի դիմաւորեն անոնք կամ ոչ:



ՀՅԴ

Արեւմտեան Ամերիկայի

ԿԵՂԻՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ

Կը Շնորհաւորէ Համայն Հայութեան

ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ ԵՒ Ս. ԾՆՈՒՆԴԸ

Նորանոր Յաղթանակներ Մաղթելով

Հայ Դատի Հետապնդման Ճանապարհին

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿԻ ՍԵՄԻՆ

Սարդարապատէն Յառնած Հայրենիքը Յեմարան Եւ Ուղեցոյց՝ Հայուն Այսօրն Ու Ապագան Կերտելու

ՍԱՐԳԻՍ ՄԱՀՍԷՐԷՃԵԱՆ

100 տարի առաջ, ճիշդ այս օրերուն, երբ աշխարհի բոլոր ժողովուրդներուն հետ հայութիւնն ալ կը թեւակոխէր 1918 տարին, չէր գիտեր, որ քանի մը ամիս ետք, Կովկասի շրջանը եռեւեփող իրադարձութիւնները պիտի ստանային այնպիսի ընթացք, որ պատմական Հայաստանի մէկ փոքր հողաշերտին վրայ պիտի բացուէր մեր նորագոյն պատմութեան ամէնէն լուսաւոր էջը, ծնունդ պիտի առնէր Հայաստանի անկախ հանրապետութիւնը...

Եւ ահա, 2018ին հետ կը թեւակոխենք Հայաստանի Հանրապետութեան ծնունդի հարիւրամեակի տարին, նախաքայլեր առած ենք արժանաւորապէս տօնելու այս տարեդարձը, ինչպէս որ երեք տարի առաջ, 2015ին, նշեցինք Յեղասպանութեան 100րդ տարեդարձը եւ նոր մղում տուինք մեր պահանջատիրական պայքարին:

Ամեակները զգացական տօնակատրութիւններէ անդին չեն անցնիր, եթէ չիմաստաւորուին ԳՈՐԾՈՎ: Այսինքն, եթէ Հայաստանի Հանրապետութեան 100րդ տարեդարձը պիտի կարենանք վերածել պատմական հանգրուանի, անհրաժեշտ է, որ ազգովին՝ պետական, կուսակցական, դիւանագիտական, մտաւորական, մարզական, յարանուանական-մշակութային եւ մեր կեանքը բաղկացնող բոլոր ոլորտներուն մէջ ճամբայ հանենք նոր գործեր եւ նախաձեռնութիւններ, որոնք պիտի իմաստաւորեն այս տարեդարձը, զայն պիտի չթողուն հրապարակային հանդէսներու, տողանցքներու եւ արարողական ձեռնարկներու սահմաններուն մէջ: Այլ խօսքով, 100ամեակը պէտք է վերածենք քաղաքական-դիւանագիտական-մշակութային եւ կարելի բոլոր ոլորտներուն մէջ նոր փուլի մը սկիզբին, որուն գլխաւոր խորագիրը ըլլայ իրականացնել 1918ի Մայիս 28ին բացուած նոր էջէն, բայց մանաւանդ անկէ տարի մը ետք, Հայաստանի խորհրդարանին կողմէ որդեգրուած պատմական հռչակագիրէն մեզի ժառանգ հասած պատգամը՝ ԱԶԱՏ, ԱՆԿԱՆ ԵՒ ՄԻԱՅԵԱԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ մարմնաւորումը:

Թէեւ շատ բան գրուած է ու խօսուած՝ 28 Մայիս 2018ին ծնունդ առած Հայաստանի Հանրապետութեան ու անոր կարճատեւ կեանքին մասին, սակայն այդ օրերու, ու մանաւանդ յաջորդ տասնամեակներու կարգ մը իրադարձութիւնները, յատկապէս համայնավար եւ ուղեկից քարոզչութիւնը պատճառ դարձած են, որ պատմական իրագործումը աղարտում ապրի ու չփոթնորու դուռ բանայ, մինչեւ այսօր ալ տարակուսանքի ու սխալ ենթադրութիւններու մատնելով շատեր: Հետեւաբար, կ'արժէ, որ 100ամեակին առիթով, պահ մը վերաքաղը ընենք եւ փոշին վանենք պատմական կարճատեւ փուլին վրայէն, ձերբազատինք ստապատիր քարոզչութեան յամեցող հետքեր-



րէն, որպէսզի միանգամընդմիշտ ճանչնանք եւ լիարժէքօրէն գնահատենք մեր անցեալը, բոլորիս հասարակ յայտարար անցեալը, հաշտուինք անոր հետ, ու մեր յաջորդ քայլերը առնենք մեր ոտքերը ազատագրելով մեզ անիմաստ ու անտեղի կերպով կաշկանդող «թափօններէն», շինծու ջլատումներէն:

Ամէն բանէ առաջ պէտք է ընդունինք ու վերահաստատենք, որ 1918ի Մայիս 28ի անկախութեան հռչակագիրը ողջ հայութեան իրագործումն էր, հետեւաբար, զայն տօնելը իրաւունքն է ողջ հայութեան, առանց հատուածա-

մարտերուն արդիւնքը՝ թրքական բանակներուն վրայ տարուած յաղթանակը, ապա նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծումն ու կառավարումը, հակառակ անոնց մէջ իր յառաջամարտիկի դերին: Փաստօրէն, մեր անդրանիկ հանրապետութեան պետական վարչամեքեան առաջին իսկ օրէն եղաւ Հայելին իսկական ժողովրդավարութեան, որովհետեւ հայութեան ու Հայաստանի կեանքին մէջ դեր ու գործ ունեցող կուսակցական ուժեր, տարբեր ազգութիւններու ներկայացուցիչներ մաս կազմեցին խորհրդարանին, որուն հովանիին տակ գործեցին գործադիր մարմինները: Յետոյ էր որ արտաքին միջամտութիւններու եւ ճնշումներու հետեւանքով ստեղծուած կացութիւնները ստեղծեցին համապատասխան հարկադրանքներ ու հակամիջոցներ, իսկ աւելի ուշ, անկախութեան կորուստէն ու Դաշնակցութեան ու հայկական ազգային կուսակցութեանց հայրենիքէն վտարումէն ետք, համայնավար Մոսկուայի կամակատարութիւնը յանձն առած իշխանաւորները «Հատուածականացոյցին» 1918ի անկախութիւնը, զայն հռչակելով «դաշնակներու հանրապետութիւն», նոյն ճակատագիրին մատնելով

անոնք ուշ կամ կանուխ պիտի վերահաստատուին հայրենի հողին վրայ, ինչպէս որ եղաւ Նորհրդային Միութեան փլուզումէն անմիջապէս ետք: Ու երբ դաշնակցականը յեղափոխական երգին տողերուն մէջ կ'արտասանէ «...փառք Դաշնակցութեան» բառերը, գիտէ, որ Դաշնակցութիւնը ծնած է, գործած է ու փառք կերտած՝ ի խնդիր Հայաստանին ու մեր ժողովուրդին: Դաշնակցութիւնը այսպէ՛ս ապրած է ու դաստիարակած՝ իրեն նայող պատանին ու երիտասարդը, հոգ չէ թէ համայնավարները խորհրդային Հայաստանի մէջ ատեն մը սովորութեան վերածած էին Դաշնակցութեան յուղարկաւորութեան կազմակերպումը-քարոզչութիւնը, փորձած էին քուրջի վերածել Եռագոյնը, արհամարհանքի առարկայ դարձուցած՝ Զինանշանն ու այլ խորհրդանիշներ, յայտարարելով, որ անոնք կը պատկանին «դաշնակներ»ուն, որովհետեւ, ինչպէս նշեցինք՝ անկախ Հայաստանի Հանրապետութիւնն ալ կը կոչէին «դաշնակներու Հայաստան», մինչդեռ համայնավարութիւնը կը խորչէր ազգային բոլոր արժէքներէն, կ'ուզէր, որ ապազգային-միջազգայնական ու յաճախ շինծու-մակերեսային արժէքներ դրօշի վերած-



կան ու աշխարհագրական տարբերութեան: Այս հաստատումը կ'ընենք, յիշելու եւ յիշեցնելու համար, որ անկախ հանրապետութեան ծնունդը արդիւնք էր հայութեան միահամուռ պայքարին, կենաց-մահու ճակատումներուն, որոնք մղուեցան Սարգարապատի, Բաշ Ապարանի, Ղարաբիլիսայի եւ այլ ճակատներու վրայ, եւ սա՝ անկախ այն իրադարձութիւններէն, որոնք նոյն ժամակաշրջանին պարուրած էին Կովկասն ու ամբողջ աշխարհը: Ճիշդ է, որ այդ ճակատամարտերը, ապա նաեւ անկախ հանրապետութեան կեանքը առաջնորդող ուժը Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնն էր, կուսակցութիւն մը՝ որ իր գործով ու զոհաբերութեամբ՝ 19րդ դարու վերջերէն սկսեալ, այսինքն՝ մեր ազատագրական պայքարի հասունացումէն ետք, իրողապէս տիրապետող ուժ էր հայութեան կեանքին մէջ, սակայն այս կուսակցութիւնը երբեւիցէ իր մենաշնորհին չէ վերածած հերոսա-

անոր խորհրդանիշները՝ դրօշակը, զինանշանը, քայլերգը եւ այլն: Դաշնակցութիւնը չմոռցաւ, այսօր ալ գիտէ, որ ինք ունի իր սեփական դրօշը՝ իր զինանշանը կրող կարմիր դրօշակը, որուն վրայ յաճախ գրուած է «Ազատութիւն կամ Մահ» նշանաբանը, իր զինանշանը տարբեր է Հայաստանի Հանրապետութեան զինանշանէն, ու անկէ աւելի հին է, իր քայլերգը՝ «Մշակ, բանուոր...»ն ալ տարբեր է Հայաստանի Հանրապետութեան «Մեր հայրենիք...»էն, սակայն այդ տարբերութիւնները ոչ մէկ ատեն Դաշնակցութեան կամ դաշնակցականին միտքին մէջ ստեղծած են մէկը միւսէն գերադաս կամ ստորադաս սեպելու մտածումը: Ընդհակառակը, Դաշնակցութիւնը հանրապետութեան այս արժէքներն ու խորհրդանիշները նկատած է սրբութիւններ, անկախութեան կորուստէն ետք զանոնք պահպանած է ու սերունդէ սերունդ փոխանցած՝ կարելի բոլոր միջոցներով, հաւատալով, որ

ուէին հայութեան ու Մոսկուայի կարմիր մականին ենթակայ երկիրներուն-ժողովուրդներուն կեանքին մէջ: Ու այդ տարիներէն՝ մեր պատմութեան մէջ ստեղծուեցաւ տարօրինակ «մրցակցութիւն» մը, ուր սեփական անկախ պետականութեան տօնը հակադրեց անկախութեան կորուստի եւ համայնավար կայսրութեան ենթակայութիւն խորհրդանշող թուականին, մտածողութիւն՝ որ մինչեւ օրս ալ կը պարուրէ Հայ քաղաքական միտքի կարգ մը արտայայտիչներուն մտածողութիւնը: Նորհրդային տարիներուն արձանագրուած դրական ու բացասական զարգացումներն ու իրագործումները չեն կրնար ջնջել այն ամբագրուած իրականութիւնը, որ 70 տարիները եղան օտարի լուծին ուղղակի ենթակայութեան տասնամեակներ, տուինք մարդկային մեծաթիւ զոհեր, ապրեցան նկարագրային որոշ նահանջներ, հետեւաբար, ազգային տրամաբանութեան հիմամբ, անհեթեթութիւն է Մայիս 28ը հա-

Սարդարապատէն Յառնած Հայրենիքը Յենարան Եւ Ուղեցոյց՝ Հայուն Այսօրն Ու Ապագան Կերտելու

մեմատութեան դնել խորհրդայնացման խորհրդանիշ դարձած՝ 29 Նոյեմբերին հետ: Սա չի նշանակեր, որ հայութիւնը ուրացած է, թէ Պարսկաստանի, Բիզանդիոնի, արաբական, ռուսական ու մինչեւ անգամ թրքական տիրապետութեանց օրերուն, հայն ու Հայաստանը նուաճումներ ալ արձանագրած են...

խորհրդային տարիներու դժբախտ իրականութիւններէն մէկն ալ այն էր, որ համայնավարներու յիշեալ «տրամաբանութիւնը» իր մականին ենթակայ դարձուցած էր Դաշնակցութեան հակադրուած կազմակերպութիւններ ու խմբաւորումներ, որոնք մինչեւ իսկ Արցախեան Շարժումի առաջին օրերուն, անկախութեան վերահաստատումէն չուրջ 3 տարի առաջ, կը շարունակէին քմծիծաղով դիտել Օփերայի հրապարակին ծածանող Եռագոյնը, որ 1918էն ասդին շարունակած էր ծածանիլ իր հայրենի աւանդական արժէքներուն հաւատարիմ հայութեան հոգիներուն մէջ...

Հայաստանի անկախ պետականութեան վերահաստատումը առիթ ընծայեց, որ շատ բան սրբագրուի մեր հայրենիքին ու ժողովուրդի միտքին մէջ. Եռագոյնն ու Զինանշանը, Քայլերգին հետ միասին, վերագտան իրենց արդար պատուանդանները՝ հրապարակներու վրայ թէ հոգիներուն մէջ, սակայն խորհրդային տարիներէն որոշ «թափօններ» կը յամենան շատերու գիտակիցին ու անգիտակիցին մէջ, յաճախ՝ պատմական ճշմարտութեանց իրազեկ չըլլալու կամ, սնանկացած հաշուարկներով՝ անոնց դիտումնաւոր անտեսումին հետեւանքով: Ահա թէ ինչո՞ւ կարելոր է արմատական վերաքաղը ընել մեր պատմութեան էջերուն, լիարժէքօրէն ճանչնալ իրականութիւնները, հաշտուիլ անցեալին հետ ու ճամբայ բանալ նոր դարաշրջանին: Ճշմարտութեանց ճանաչում ու անցեալին հետ հաշտութիւն կը նշանակէ նա՞եւ թօթափել բոլոր այն վատ ու յոռի «հաւատալիքները», որոնք կապուած կը մնան 20ական, 30ական, 50ական եւ աւելի ուշ տասնամեակներու տխրահռչակ իրադարձութեանց, կը նշանակէ հոգիով եւ ուղեղով բեռնաթափուիլ համայնավարութեան թողած բոլոր հետքերէն, ներառեալ փտածութիւնը պահպանելու ընթացքէն, որպէսզի մեր յառաջիկայ պատմութեան կերտումը շարունակուի պետական, կուսակցական, քաղաքական ու այլ տեսակի միաւորներու ձեռքերու միացումով: Այս հաստատումը ընելով՝ ջատագովը չենք միաբեւեռ մտածողութեան, որովհետեւ ասիկա պիտի նշանակէր վերապրեցնել համայնավարներու այլամերժ գրութիւնն ու միակուսակցական տրամաբանութիւնը, այլ կը նշանակէ բազմակարծութեան բարիքները ի սպաս դնել մեր հայրենիքին ու անոր նայող հայութեան:

Համայնավարներու այլանդակ ժառանգութենէն բեռնաթափուիլ՝ տակաւին՝ կ'ենթադրէ իրենց արդար պատուանդանին կանգնեցնել Սարդարապատի ու միւս հերոսա-



մարտերու կերտիչները, Հանրապետութեան հիմնադիրներն ու պետական կառույցները ձեւաւորողները: Երեւանի, այլ քաղաքներու ու աւաններու, Արցախի, ինչո՞ւ չէ նաեւ սփիւռքեան օճախներու մէջ այսօրուան ու վաղուան սերունդներուն աչքերուն դիմաց պէտք է կանգնել զօրավարներ Նազարբեկեանի, Սիլիկեանի, Արարատեանի ու տակաւին բազմաթիւ այլ հրամանատարներու արձանները, Արամ Մանուկեանի, Սատիսեանի, Քաղանունիի, Շանթի, Վրացեանի եւ անոնց սերնդակից՝ որեւէ կուսակցութեան անդամի յուշակոթողները, առանց մոռնալու Սարդարապատի «Ղեւոնդ Երէց»ը՝ Գարեգին Եպսկ. Յովսէփեանցն ու նմանները, որպէսզի մեր պատմութեան փառաւոր էջերը, հոգ չէ թէ տխուր իրադարձութիւններով տժգունած՝ ապրող դասատուները ըլլան այսօրուան ու վաղուան պատանիին ու երիտասարդին:

Հայը պէտք է հպարտութեամբ սորվի ու վերյիշէ, որ վերանկախացած Հայաստանը 1991ին ծնունդ չէ առած, այլ ունի հարիւրամեայ հարուստ ժառանգութիւն, որուն տէրն է ամբողջ հայութիւնը, եւ ոչ թէ առանձնապէս այս կամ այն կուսակցութիւնը՝ Դաշնակցութիւնը, Ռամկավարը, Հնչակեանը, Հանրապետականը, Բարգաւաճ Հայաստանն ու մեր քաղաքական կեանքը բաղկացնող միաւորները, տակաւին՝ առաքելականը, կաթողիկէն կամ

աւետարանականը: Իսկ եթէ ուզենք կարկինը տարածել նաեւ 100ամեայ Հանրապետութեան ժամանակաշրջանէն քիչ մը դուրս, մեր արդարահաստոյցները՝ Թալէաթներն ու Պեհէտտիւնները զգեստնող հերոսներն ալ արդար սպասումը ունին իրենց արդար պատուանդանները ունենալու մայր հայրենիքին մէջ ու այլուր, որպէսզի Ֆրեզնոյի մէջ Թեհիրեանի չիրմին վրայ կանգնած յուշակոթողն ու Պէյրութի ճեմարանին մէջ իրենց տեղը գտած կիսանդրիները չմնան որբ յուշարձաններ:

Հայրենի հողին վրայ անկախ

պետականութեան՝ հանրապետական վարչաձեւի հաստատման 100ամեակը բաց հրաւէր է բոլորիս՝ հայութեան բոլոր զաւակներուս, որպէսզի անցեալ տասնամեակներու՝ խորհրդային թէ յետխորհրդային տարիներու արդար հաշուեկշիռը ընենք եւ ըստ այնմ թեւակոխենք յառաջիկայ փուլը: Այս ընելու համար, անհրաժեշտ է ազատագրուիլ անցեալի «հալածախտերէն», ու թեւակոխել բազմազանութեան մէջ միասնութիւն իրականացնելու շրջանը, Արդարութեան հիմամբ դէպի զարգացում ընթացող ամբողջական Հայաստանի արարումը:

Անդրանիկ Հանրապետութեան վերարժեւորումը, ի շարս բազմաթիւ թելադրանքներու, ունի անժամանցելի պատգամ մը, որ կը խտանայ հետեւեալ ճշմարտութեամբ. երբեք մտահան չընել այն իրողական պայմանները, շրջանային թէ միջազգային գործօնները, որոնց մէջ կ'ապրի մեր հայրենիքը, որ վճռած է գոյատեւել եւ ընդարձակել իր սահմանները, վերականգնել իր հողային ու ազգային բոլոր իրաւունքները:

Հայաստանի Հանրապետութիւնը պատմագրողներէն եւ այդ օրերու վարչապետներէն Սիմոն Վրացեանի արձանագրած մէկ պատկերը պերճախօս վկայութիւն է այն իրողական ու հոգեբանական վիճակին, որուն մէջ ծնունդ առաւ մեր Հանրապետութիւնը. «Հիւանդ երեխայ ծնած մօր վիճակ...»: Թրքական եաթաղանը՝ մէկ կողմէ, կարմիր Ռուսիան՝ միւս կողմէ, ու տակաւին՝ քողարկեալ կամ բացայայտ թշնամական դիրք որդեգրած այլ դրացիներ՝ այլ կողմերէ, Հայաստանը մատնած էին անտանելի վիճակի. Արեւմտեան Հայաստանէն բռնազաղթուածներու ստեղծած ճնշումը, շրջափակումը, պատերազմական վիճակն ու այլ պատուհասներ մղեցին Վրացեանը՝ նորածին Հանրապետութիւնը համեմատելու հիւանդ երեխայ ծնած մօր կացութեան, սակայն մօր համար նորածինը անգին է ու անփոխարինելի, որքան ալ որ հիւանդ կամ մինչեւ իսկ խեղանդամ ըլլայ ան. մայրը կանգ չ'առներ որեւէ արգելքի ու զոհողութեան առջեւ, փրկելու եւ ըստ կարելոյն բնականոն կեանք չնորհելու իր նորածինին: Հանրապետութիւնը

ASBAREZ

Address: 1203 N. Vermont Ave.,
Los Angeles, CA 90029
ASBAREZ (ISSN 0004-4229)
Armenian Daily Newspaper published daily except Sundays, Mondays and the days following Federal Holidays and Armenian Holidays.

Published by: Armenian Media Network.
1203 N. Vermont Ave., Los Angeles, CA 90029.

Periodicals postage paid at Los Angeles, CA. POSTMASTER: Send address changes to: ASBAREZ, 1203 N. Vermont Ave., Los Angeles, CA 90029.

Address Changes should be sent to the Circulation Desk five days in advance.
ANNUAL SUBSCRIPTION RATES:
PLEASE CALL (323) 284-9222
United States: \$150 for Daily, \$80 for Weekend Edition.
Canada and Mexico: Air mail \$250, Weekend/English Edition \$150.
Other countries: Air mail \$500, Weekend/English Edition \$250.

ADVERTISING RATES:
Display Ads: (323) 284-9222
Display: Rates will be given upon request
Classified Ads: (323) 284-9222
Classified: \$60 for 6 consecutive days

Սարդարապատէն Յառնած Հայրենիքը Յեմարան Եւ Ուղեցոյց՝ Հայուն Այսօրն Ու Ապագան Կերտելու

տութեան կարճատեւ կեանքին վրայ ամէնէն հպանցիկ ակնարկն իսկ մեզ կը հասցնէ այն եզրակացութեան, որ Հայաստանին ու հայութեան հաւատարիմ մեր ժողովուրդն ու ղեկավարութիւնը ա՛յդ մօտեցումն ու գուրգուրանքը ցուցաբերեցին մանուկ հանրապետութեան, հակառակ անոր որ նոյնինքն Վրացեանի բառերով՝ ան ինկած էր «Թրքական սալին ու պոլշեւիկեան մուրճին միջեւ...»

Այսօր, մեր վերանկախացած Հայրենիքին ներքին ու արտաքին իրականութիւնները համեմատելի չատ բան ունին 1918ի Հայաստանին հետ, սակայն հիմնական տարբերութիւնն ու մեծագոյն դրամագլուխը այն է, որ այսօրուան հայը՝ իշխանութեան դիրքերու վրայ կանգնողը, ժողովուրդն ու հայրենիքի սահմաններէն դուրս ապրողները, իրավիճակը դիտելու եւ գնահատելու շատ աւելի ձեռնտու պայմաններ կը վայելեն, ձեռք բերած են տասնամակներու փորձ, քան ինչ որ վիճակուած էր Մայիս 28ը կերպովորեն, թէեւ կը դիմագրաւենք չըջափակումի, թշնամական յարձակումներու եւ քաղաքական անբարենպաստ տրամադրութիւններու հետեւանքները։ Ու երբ կ’ուզենք մեր ապագան կերտել այս «դրամագլուխ»ին ընծայած առաւելութիւններով, սա ինքնաբերաբար կը նշանակէ, որ պարտինք արդար ու անաչառ աչքերով դիտել ներկան ու նախատեսելի ապագան՝ վաղն ու աւելի հեռուն։

Ծրջանային ու միջազգային պայմանները ունին նպաստաւոր ու աննպաստ բաղմաթիւ գիծեր։ Կարելի չէ անտեսել այն իրադրոժումներն ու ձեռքբերումները, որոնք 1991էն ասդին դանդաղ կամ հետզհետէ արագացող քայլերով կու գան գումարուելու անցեալ հարիւրամեակի նուաճումներուն վրայ։ Սկսելով Արցախի իրողական վերամիացումէն, հողի ու իրաւունքի համար պայքարի տարբեր միջոցներու ձեռնարկելու կամքի վերականգնումէն, ու հասնելով մինչեւ չըջանային ու միջազգային քաղաքական-դիւանագիտական բեմերուն վրայ արձանագրուած մեծ ու փոքր յաղթանակներուն. այս բոլորը մեզ կը դնեն ապագան աւելի՛ ինքնավստահութեամբ ու լաւատեսութեամբ դիտողի դիրքին մէջ։ Մասնաւորաբար Թուրքիոյ ու Ատրպէյճանի անփառունակ ընթացքներուն դէմ հայրենի պետութեան ու Հայ Դատի սպասարկուներուն արձանագրած նուաճումները չենք կրնար անտեսել, իրաւունք չունինք անտեսելու, որովհետեւ անոնք ըստ էութեան կ’արձանագրուին այն ոգիով ու կամքով, որոնք մեզի հասած են անդրանիկ Հանրապետութեան օրերէն, այսինքն՝ այդ նուաճումները իրեւ հայաստանին ու ամբողջ հայութեան յաղթանակները ընդունելու տրամաբանութենէն։ Այս դիտանկիւնէն պէտք է տեսնել էրտողանի շահատակութեանց ու Ալիեի խաղբութեանց բացայայտման մէջ հայութեան յառաջխաղացքները։

Հայրենիքի բարելաման նա-



խանձախնդրութիւնը մեզ կը դնէ նաեւ այլ պարտաւորութիւններու դէմ յանդիման. նախանձախնդրութիւն՝ մշակութային եւ այլ գետիններու վրայ արձանագրուող նահանջներու եւ անտարբերութեանց դարմանումի. մասնաւորապէս ի մտի ունինք լեզուի, երգ-երաժշտութեան, ապա նաեւ զանգուածներու ընկերային-տնտեսական վիճակը տեղքայլի ու նահանջի մատնող իրականութեանց ջնջումը...

Հետեւաբար, նոյնքան կարեւոր են ներքին ճակատին վրայ բարեփոխութեանց հետամտութիւնն ու անցեալի «թափօններէն» ձերբազատումի կամքին ամրագրումը։ Ընդհանրապէս հայութեան կեանքին, ու մասնաւորաբար մեր մայր հայրենիքին մէջ առկայ են շահամոլութեան, դիրքերու չարաշահութեան ու ընկերային անարդար վիճակի շարունակման փաստերը։

Արտաքին ու ներքին մարտահրաւէրները պէտք չէ չփոթել իրարու հետ, սակայն նաեւ պէտք է հրաժարիլ մէկը միւսին նոխսող դարձնելու ընթացքէն։ Հայաստանի ապահովութեան, անկախութեան ու հողերուն պաշտպանութեան պայքարները պատճառ չեն, որ մեր աչքերը փակենք անարդարութեան փաստերուն վրայ, որքան ալ որ նախընտրելի է խուսափիլ անոնց մասին խօսելէ ու սնանկ քննարկումներէ։ Առողջ ու շինիչ քննադատութիւնը արդար իրաւունք է ու պէտք է զայն կիրարկել՝ համապատասխան մշակոյթի ձեւաւորումով, դատարկաբանութիւններէ ու աժան սրամտութիւններէ հեռու կանգնելու տրամաբանութեամբ, աչքի մէջ չիւղ կամ գերան տեսնելու անհաւասարակչիւ դատումներով։

Ամէնէն ցաւցնող վէրքը կը մնայ այն, որ Հայաստանը ծանօթ ախտերէ զերծումը, վերանկախացումէն աւելի քան 25 տարի ետք, չէ գտած այնպիսի դարմաններ, չէ ցուցաբերած դարմանումի չօշափելի նախանշաններ, որոնք կասեցնէին հայրենիքը արնաքամ ընող արտագաղթը։ Ամէնէն մակերեսային ուսումնասիրութիւնն անգամ պիտի գար մեզ համոզելու, որ մինչեւ իսկ տարապայման վիճակներ ապրող երկիրներու բնակչութիւնը մեծ կամ փոքր աճ կ’արձանագրէ տարուէ տարի (ի մտի չունինք սուրիացիին,

եմէնցիին կամ ափրիկեան այս ու այն երկրին պարտադրուած ահաւոր պատերազմները, որոնք դարձած են լայնածաւալ արտագաղթերու ազդակ), մինչդեռ Հայաստանի բնակչութեան թիւը կը մնայ տեղքայլի ու մինչեւ իսկ նահանջի մէջ, արտագաղթողներ ընդհանրապէս կը հեռանան չվերադառնալու մտածումով. այլ երկիրներու տակ ծնող ու հասակ առնող զաւակներու՝ հայրենիքի պայմաններուն ծանօթ չըլլալը կը վերածուի պատրուակ-դրօշի։ Նման պայմաններու մէջ, ալ ինչ խօսք ա՛յլապէս բաղձալի հայրենադարձութեան ալիքներու մասին, վտանգուած գաղութներու զաւակներուն հայեացքը Հայաստան ուղղորդելու մասին, երբ հայրենիքը կը թուի անկարող ըլլալ պահպանելու իր զաւակները, ապրուստի տարրական պայմաններ ստեղծելու անոնց համար, պատանիին ու երիտասարդին յոյս ներշնչելու՝ որ կարենայ իրեն համար տանելի ապագայ տեսնել սեփական ու անկախ հայրենիքին մէջ։ Ծահամոլ, մենաշնորհներ ստեղծող ու փտածութիւն տարածող փոքրամասնութիւն մը իրողապէս կը շարունակէ բռնաւալ ու նորօրեայ աւատապետութիւն կիրարկել մեր հայրենիքին մէջ. սա անընդունելի իրականութիւն է, այդ մասին խօսինք կամ ոչ...

Հայրենասիրութիւն, Հայաստանի շահերուն պաշտպանութիւն չեն նշանակեր կոյր ու մունջ ձեւաւալ մեզ մաշեցնող ախտերուն դիմաց։ Հայրենասիրութիւն կը նշանակէ ճակատէն դիմագրաւել դառն ճշմարտութիւններն ու գործնական քայլերու դիմել անոնց չէզոքացման, դարմանումին ու կացութեան բարելւման նպատակով։ Արդար մօտեցումով շինիչ քննադատութիւնը բարիք կը բերէ, կը վանէ չարիքը։

Անիւր հնարած պիտի չըլլանք, եթէ հազարերորդ անգամն ըլլալով արձանագրենք, որ Հայաստանի ու հայութեան բարւոքումը կը կարօտի պատմութեան ու ազգային արժէքներու, անդրանիկ Հանրապետութենէն մեզի ժառանգ հասած պատգամներու պահպանումին ու վերակենսաւորման։

Եւ այս առաքելութեան մէջ, ամբողջ հայութիւնը, մեր ժողովուրդը բաղկացնող բոլոր հատուածներն ու միաւորները ունին պատասխանատուութեան բաժին։

100ամեակէն անդին նայող Հայաստանը խաղաղ ու ապահով պիտի ապրի ու զարգանայ իր բոլոր զաւակներուն միացեալ ճիգերով, ինչպէս որ հայութեան միացեալ ճիգերով կերտուեցան Սարդապատն ու անդրանիկ Հանրապետութիւնը։ Պատասխանատուութիւնը հաւասարապէս կը ծանրանայ իշխանաւորին, ընդդիմադիրին եւ «անկողմ»-կրաւորականին ուսերուն։

Հայաստանի մէջ ու Արցախի՝ հայութիւնը արդար ու հաւասար ակնկալութիւններ ունի թէ՛ իշխանաւորէն, թէ՛ ընդդիմադիրէն։ Եթէ իշխանաւորը պարտի վարել երկիրը՝ իր պաշտպանական, տնտեսական-ընկերային, մշակութային ու այս խորագիրներուն ենթաբաժանումները կազմող ոլորտներուն մէջ, ընդդիմադրութեան դերը կը կայանայ ո՛չ միայն իշխանութեան-իշխանաւորներու թերութիւններն ու շահատակութիւնները հրապարակելու ու ձաղկելու մէջ, այլ ականալելի է, որ անիկա դառնայ իսկական ընդդիմադրութիւն, դառնայ իշխանութեան իրողական մրցակիցը, որպէսզի իշխանաւորները իրենց ուսերուն ետին զգան ու տեսնեն արդարութիւն հետապնդող աչք ու ձեռք։ Ընդդիմադիրը պարտի ի՛ր ծրագիրներով ու նախագիծերով ճնշում բանեցնել երկրի վարիչներուն վրայ, որպէսզի սանձարձակութիւնները վերջ գտնեն ու տազնապներն ու դժուարութիւնները դարմանուին, եւ ոչ թէ ինք եւս վերածուի խմբաւորումի՝ որ իշխանութան հասնելու պարագային պիտի կրկնէր տուեալ իշխանութեան շահատակութիւններն ու թերութիւնները։ Ընդդիմադիր ըլլալու համար, չի բաւեր մնալ իշխանութենէ դուրս, այլ կարելի է նոյնքան օգտակար ընդդիմադրութիւն խաղալ՝ մասնակից դառնալով իշխանութեան։

Ահաւասիկ մարտահրաւէր մը, որ հայ պետական-քաղաքական միտքին դիմաց կը կանգնի 100ամեակի տարիէն սկսեալ, երբ կը յաւակնինք ու կը ձգտինք թեւակոխել խորհրդարանական վարչաձեւի դարաշրջանը։

Չունինք այն երազատեսութիւնը, թէ որեւէ երկիր ու պետական կառոյց կրնայ անթերի ըլլալ։ Մանաւանդ այսօրուան աշխարհը մեր դիմաց կը պարզէ

Սարդարապատէն Յառնած Հայրենիքն Յենարան Եւ Ուղեցոյց՝ Հայուն Այսօրն Ու Ապագան Կերտելու

բաց տօնավաճառ մը, ուր պետական մարդոց՝ նախագահներու, վարչապետներու, խորհրդարանականներու, նախարարներու, մինչեւ իսկ ամէնահամեստ սպասարկուներուն աշխատանքի առօրեան ծանրաբեռնուած է ահաւոր ակտերով, անուղղայութիւններով ու թերութիւններով: Կը թուի թէ տխմարութիւնն ու չարաշահութիւնը սկսած են իրենք զիրենք պարտադրելու իբրեւ նոր դարաշրջանի արտառոց չափանիշեր, ուր փոքրամասնութեան մը անհակադէմ շահամոլութիւնը կը նսեմացնէ աւատապետական ամէնէն դաժան դարաշրջաններու պայմանները, որոնց ենթակայ եղած են լայն զանգուածներ: «Աշխարհը այսպէս է. Հայաստանի պէս երկիրներ ինչպէ՞ս կրնան հեռու մնալ նման վիճակէ, դէմ դնել այլասեռող-այլափոխող ալիքներու» բացատրութիւնը ոչ մէկ ձեռով արդարացում է կամ ինքնարդարացում: Եթէ հօր ու նուազ հօր երկիրներ աւազակներով ու բարոյականէ զուրկ կիսամարդերով կը կառավարուին, պայման չէ, որ մեր հայրենիքն ու նմանները կոնկակոխ կապկեն զանոնք, որքան ալ որ իրատեսութիւնը կը թելադրէ մեր ոտքերը չկտրել իրական աշխարհէն:

Հայրենապահպանութիւնն ու հայրենակերտումը ամէն բանէ

առաջ ու ամէն բանէ աւելի՝ կը հարկադրեն հայրենիքը դնել գաղափարական ամուր հողի վրայ, գաղափարականութիւն, որ կրնայ խորտակել մասնակի մտածողութիւնն ու անոր հետապնդած՝ փոքրամասնութեան մը շահերը: Գաղափարին կորուստն ու նսեմացումը մեր աշխարհի մեծագոյն ողբերգութիւններէն մէկն է, զայն ընդունինք կամ ոչ: Երկրի մը ապահովութեան ու հաւասարակշռութեան ամէնէն կարեւոր յենարանները՝ անոր բոլոր գաւակներուն միջեւ արդարութիւն հաստատելու մղումն ու առաջարանքը չեն կրնար զուրկ ըլլալ գաղափարներու այն հարստութենէն, որ դասակարգերու միջեւ որոշ հաւասարակշռութիւն հաստատելու ձգտումով հարստացած է պատմութեան նոր դարաշրջանը սկզբնաւորող Զարթոնքի օրէնէն ասդին, չօշափելի բարեփոխութիւններ բերելով հին Հոռմի ժողովրդավարութեան մէջ ու աստիճանաբար բիրեղացնելով 19րդ ու 20րդ դարերու ընկերային գաղափարաբանութիւնները: Հոս ալ պէտք է խուսափիլ անուանական ու իսկական արդարութիւն խոստացող գաղափարաբանութեանց նոյնացումէն:

Սա չի նշանակեր, որ ընկերութեան բոլոր անհատներուն միջեւ կարելի է բացարձակ հաւասարութիւն հաստատել, Եութոփիա



ստեղծել. միշտ ալ պիտի ըլլան նիւթապէս աւելի կամ նուազ բարեկեցիկներ, սակայն երկիր մը չի կրնար գոյատեւել, անոր զաւակները չեն կրնար սեփական հայրենիքի մէջ ապագայ կերտել, եթէ փոքրամասնութիւն մը կազմէ գեր-հարուստներու «դասակարգ» մը, մինչդեռ զանգուածները՝ գիւղերու եւ քաղաքներու բնակչութեան մեծամասնութիւնը հետզհետէ աւելի՝ կախեալ ըլլայ այդ «դասակարգէն» ու անոր քմահաճութիւններէն, այնքան մը, որ հարկադրուի հրաժարիլ ամէն տեսակի սեփականութենէ, կորսնցնէ զայն ու ափ առնէ գաղթականի ցուպը (միջին դարերէն ի վեր, մեր գրականութիւնը հարստացած է գաղթականներու եւ պանդուխտներու երգերով, սակայն այդ դարերուն, ստրկաց-

նողն ու հարստահարողը արտաքին բռնադատողներ էին...): Յանկալի բարեփոխումի համար, կարելի չէ ու պէ՛տք չէ բաւականաւ հաւաստելով, որ Հայաստանի բնակչութեան թիւը մօտաւորապէս տասնամեակ մը ետք պիտի հասցնենք չորս միլիոնի: Ամէնէն տարրական բարեփոխութիւններն անգամ կրնան երաշխաւորել յայտարարուած ժամանակամիջոցին կտրուկ կրճատումը, արտաքին օժանդակութեանց ճամբով գործի նոր կարելիութիւնները դարձնել ապրող իրականութիւն:

Այս ընդհանուր պատկերին մէջ, հայկական սփիւռքը ունի իր անփոխարինելի տեղն ու դերը: Փաստօրէն, աչքերը հայրենիքին յա-



Նոր Տարին
Յոյսերով Ու Բարիքներով
Լի Տարի Մը Ըլլայ

Սամուրգաշեան
Զարեհ եւ Յասմիկ
Արմէն եւ Բաֆֆի

Սարդարապատէն Յառնած Հայրենիքը Յենարան Եւ Ուղեցոյց՝ Հայուն Այսօրն Ու Ապագան Կերտելու

ռած սփիւռքահայը, ան ըլլայ դրամատէր, գործատէր թէ աւելի համեստ պայմաններու տէր հայորդի, երէկ, այսօր ու միշտ պատրաստակամ է եղած, պէ՛տք է ըլլայ իր կարելիութիւնները ի սպաս դնելու արդարութեան հիմերու վրայ կառավարուող Հայաստանին։ Անշուշտ Սփիւռքի համար կան այլ իրական մարտահրաւէներ, որոնք կը համախմբուին ոտքի տակ հայրենի հող չունենալու յայտարարին վրայ...

Սարդարապատն ու անկէ ծնունդ առած Հայաստանի հանրապետութիւնը անժամանցելի այլ դաս մը, խորքին մէջ՝ յուշարար մըն ալ են։ Մեր վերջին աւելի քան հազար տարիներու պատմութիւնը յաճախ հաստատած ու վերահաստատած է այս ճշմարտութիւնը, սկսեալ այն օրերէն, երբ սկսանք ապաւինիլ եւ յոյս կապել Սաշակիրներուն, օժանդակութիւն հայցող մեր ձեռքերը երկարեցինք արեւմտեան-եւրոպական ուժերու, յետոյ նաեւ հիւսիսի «քեռի»ին։ Արտաքին աջակցութիւնները անտեսելի չեն, սակայն եթէ սեփական ուժի յենարանը կը պակսի, հայցողն ու ակնկալողը ուշ կամ կանուխ կը դառնան խոստացողին խաղալիքն ու կամակատարը...։ Դրացի կամ մօտակայ ու հեռուոր բերեկամներ ոչ մէկ ատեն պատ-

րաստակամ եղած են կամ պիտի ըլլան նուազագոյն զոհողութիւնը ընելու ի խնդիր մեր հայրենիքի բարւոքումին, ապահովութեան։ Իսկ բարգաւաճման խոստումով որեւէ նպաստ անպայման որ մեծ կամ փոքր գին մը ունի։

Սարդարապատի յաղթանակն ու Հայաստանի Հանրապետութեան ծնունդը արդիւնք էին հայութեան միացեալ ու սեփական ուժերուն, կարողութիւններու մէկտեղումին։

1918ին ծնունդ առած փոքրիկ Հայաստամը չուտով սահմաններու ընդարձակում ապրեցաւ՝ նմանապէս սեփական բազկի ուժով։

Վերանկախացած մեր հայրենիքը այսօր իրողապէս իր տարածքը ընդարձակած է Արցախեան Պայքարին շնորհիւ, որ կերտուեցաւ մեր նորօրեայ ֆետայիններուն ու բանակայիններուն արիւնով։ Չենք ձերբադատած մեր գլուխին վերաւ կախուած «Դամոկլեան Սուրբեր»էն...

Եթէ Հայաստանի հանրապետութեան հողերու ընդարձակման փաստերը, անցեալին ու ներկայիս, դիտենք իրենց իսկական արժէքով ու չարհամարհենք սեփական միացեալ ուժի հնարաւորութիւնները, պատճառ չունինք արհարմարհելու Ազատ Անկախ ու Միացեալ Հայաստանի վերականգնումի տեսիլքը, որքան ալ որ



մեծ ըլլան մեր դիմաց այսօր կանգնող դժուարութիւնները, միջազգային արգելակող պայմանները։ Իսկ հոն հասնելու համար, 100ամեակը առիթ է սկզբնաւորելու ազգային համապարփակ ծրագիր մը, մշակելու անոր իրականացման հանգրուանային մարտավարութիւն մը եւ մեր բազմակողմանի կարողութիւններն ու հնարաւորութիւնները լծելու այդ ծրագիրներուն իրականացման։ «Մանանեխի չափ հաւատք ունեցողը կրնայ լեռներ շարժել» խօս-

քը ճշմարիտ է նաեւ այսօրուան քաղաքական աշխարհին մէջ, իրաւատենչ ազգերու եւ երկիրներու համար։

Մեր արդարատենչութիւնը՝ անսակարկելի իրաւունքներուն վերահաստատման կամքը իրականութիւն է, զայն պէտք է իրականացնենք Սարդարապատէն ծնած պետականութեան ու Արցախի մէջ վերահաստատուած փաստին յենելով։

Ամանոր, 2018

2018 տարին,
որ մեզի համար կարեւոր
ամեակներու տարին է,
իւր կարգին,
թող պատմական դառնայ՝
ազգային մեր նուաճումներով։

Ադրիգէ Սարաճեան

Կը պահպանէ հայկական
ժառանգութիւնն ու
ինքնութիւնը՝ կրթական,
մշակութային եւ համայնֆային
ծրագիրներու միջոցաւ:

Preserving the
Armenian heritage and
identity through educational,
cultural and community
programs.



give

A gift that lives beyond a lifetime...



Հայկական մշակութային Հիմնարկութեան
Հիմնադրամի (ACF) մասին յաւելեալ
տեղեւորիւմներու համար հեռաձայնեցէ՛ք այսօր:

To learn more about the ACF
Trust Fund call today

(818) 243-1890 | www.acftrustfund.org

Մօտեցող 2018 Թուականը

ԴՈԿՏ. ՄԱՐԻ ԹՈՋ ԱԲՈՒՍԷՖԵԱՆ

Ինձ համար է՞ արդեօք տարին այսքան արագ անցնում, թե՛ դարն է արագացել, այնքան, որ հազիւ նոր տարին ընդունած, մեր մտածած ծրագրերը դեռ չիրականացրած, հրաժեշտ ենք տալիս նրան ափսոսանքով ու ընդունում նորը՝ մեր կիսաւարտ ծրագրերով։ Այս անգամ էլ արագընթաց մտնում ենք 2018 թուական, իր անակնկալներով, իր պահանջներով, իր պարտադրանքով։ Բնականաբար իւրաքանչիւր տարի իր նորութիւններն ու հարկադրանքներն ունի քաղաքական եւ համամարդկային յարաբերութիւններում եւ միաժամանակ անցած տարուայ ներքին չլուծուած խճճուած հարցերի մի ամբողջ կոյտ, որոնք ինքստինքեան փոխանցւում են գալիք տարուն, լուծում ստանալու ակնկալիքով։

21րդ դարի իւրաքանչիւր տարին հաստատում է, որ աշխարհի դիմագիծը վիթխարի արագութեամբ, մեծ փոփոխութիւնների մէջ է եւ վտանգուած են այն երկրները, որոնք դարի փոփոխութեան հետ համընթաց չեն շարժոււմ։ Ցաւօք, մենք այդ վտանգուածների ցանկի մէջ ենք եւ ամէն տարի աւելի ետ ենք մնում մեր ընթացքով։

Անշուշտ, իւրաքանչիւրս ինչպէս միշտ, մեր դիտանկիւնից ենք վերլուծում ու գնահատում անցնող տարում ապրուած իրադարձութիւններն ու դէպքերը հիմնականում մեր երկրի, մեր ժողովրդի կեանքում եւ ապա՝ աշխարհում։ Հարցն այն է, թե՛ որ չափանիշով ենք մօտենում իրադարձութիւններին՝ տեղակա՞ն, համահայկակա՞ն, թե՛ համամարդկային։

Եթէ տեղական, այսինքն մեր հայրենի երկրի իրադարձութիւնները գնահատելու լինենք, չեմ կարծում, որեւէ նոր նուաճում ենք արձանագրել, որ մեր պատմութեան նշանակալից էջը դարձնենք։ Ճիշդ է, ընդունել ենք Ոորհրդարանական համակարգ նոյն կազմով, անշուշտ ոչինչ է փոխուել եւ չգիտեմ ինչո՞ւ, սպասում ենք այս նոր տարում սահմանադրութեան գործադրումով ինչ որ բան փոխուի։

Մեր երկրի սոցիալ-տնտեսական (ընկերային-տնտեսական-ՆՄԲ.) վիճակը նոյնն է, ժողովրդի դժգոհութիւնը իշխող համակարգից ծայրայեղ լարուածութեան մէջ է, ժողովուրդ-իշխանութիւն յարաբերութեան կամ երկխօսութեան բացարձակ բացակայութիւն, մարդու, քաղաքացու իրաւունքների բացայայտ ոտնահարում ոստիկանութեան եւ ժողովրդի իրաւունքները պաշտպանող հաստատութիւնների կողմից, դիւանագիտական նոյն թերի քայլերը արտաքին յարաբերութիւններում, ոչ մէկ առաջընթաց մեր պահանջատիրութեան մէջ, արտագաղթի դէմ ոչ մէկ միջոցառում։ Նոյն տեղքայլը Արցախի հարցում, որին գումարուել են զիջումների վտանգաւոր շուկները եւ յատկապէս առանց պատերազմի, աւելի յաճախակի դարձած մեր զոհերի թիւը։

Եթէ երկրից դուրս համասփիւռ հայութեան ձեռքբերումները գնահատելու լինենք ոմանք մեծ



ոգեւորութեամբ մատնանշելու են հայաստան-Սփիւռք համաժողովը որպէս դարի երեւոյթ։

Տարբեր երկրներում ապրող հայութեան ողջ աշխատանքը կրկին նոյն համակարգի մէջ է շրջանառում, նոյն օրակարգով, նոյն միջոցներով եւ նոյն մտայնութեամբ, այսինքն՝ մի կերպ հայ մնալ, գործուն պահել հայապահպանող կազմակերպութիւնները, օգնել հայրենի երկրին, ամէն գնով հասնել Արցախի կարիքներին։

Իսկ աշխարհի գնահատականում՝ տիրող խառնաշփոթութիւնն ու անապահովութիւնը լուրջ մտահոգութիւնների առջեւ է կանգնեցրել բոլորիս։ Տեղահանուած անօգնական ժողովուրդների օրէօր աճող թիւը, Աֆրիկայից սկսած, մինչեւ Միջին Արեւելք, նրանց թշուառութիւնը, նրանց անհեռանկար ապագան տեսնելը իրավիճակները վերլուծող, մտածող, մարդկանց արժեզրկում է իր անելանելիութեամբ։ Նոր անուանումների տակ, մեծ տէրութիւնների կողմից վարձուած, անյայտութիւնից յանկարծ երկրներում բուսած, ընդդիմադիր յորջորջուող, նոր զէնքերով, հին ու նոր վայրագ մեթոդներով մարդակեր խմբերը աշխարհը դարձրել են եռացող մի կաթսայ, ուր հալւում ոչնչանում են ոչ միայն ժողովուրդները, այլեւ նրանց ստեղծածները, նրանց տարածքները, նրանց ներդրած անցեալ եւ ապագայ ողջ երազանքն ու յոյսերը եւ, ամէնակարեւորը, խաթարւում են նրանց սերունդները։

Ակնյայտ է, որ 2018թ. էլ աւելի ծանր տարի է լինելու բոլորի համար, քանի որ երկրներն այլեւս առանձնացած չեն ապրում եւ զէնքի տիրապետութիւնը համատարած նուաճել է ամենայետմնաց ցեղախմբերին անգամ։

Աշխարհը ծնկի բերող Դեմոկրատիա արտայայտութիւնը պատուել է իր դիմակը, տեսնելով, որ աշխարհում հաշիւ պահանջող չկայ եւ բացէիբաց կառավարութիւնները ծառայում են միայն ու միայն մեծ ընկերութիւնների շահերին (Corporation), քանի որ նրանք են ընտրում այդ կառավարողներին։ Նախկինում տիրապետող քարիւղի իշխանութիւնը, նոր տեխնոլոգիայի (արհեստագիտութեան-ՆՄԲ.) նուաճումների արդիւնքում, իր տեղը զիջել է զէնքի ամենագօր իշխանութեանը,

նրա վաճառքով հարստանալուն։ Այսօրուայ իրավիճակը ստիպում է մտածել, որ արագօրէն փոխուելու է աշխարհի դիմագիծը։ Սկսել է փոխուել ողջ եւրոպայի քաղաքական կառոյցը, նոր անակնկալների առջեւ կանգնեցնելով ոչ միայն տիրողներին, այլ նաեւ աշխարհի քաղաքական դիմագիծը կերտողներին։ Քաթալոնիայի անկախութիւնը ամենափայլուն ապացոյցն է նշածիս, որ ոչ միայն մեծագոյն հարուած էր Սպանիոյ, այլ նաեւ եւրոմիութեան համար։

Եւրոմիութիւնը աստիճանաբար կորցնում է իր ազդեցութիւնը հետեւաբար եւ իր շահերը։ Այդ միութիւնը իրենց ձեռքում պահելու համար Ազդեցիկ երկրները ոտ ու ձեռ ընկած փորձում են ամէն կերպ ամուր պահել միութիւնը իրենց եկամուտները չկորցնելու համար։

Աշխարհի ճակատագիրը գաղտնօրէն տնօրինող Անգլիան, քայ-



քայման հոտը առնելով, ժամ առաջ փորձում է անջատուել, փրկել իր երկրի շահերը, կրկին տիրող երկիր մնալու համար։

Ռուսաստանը աշխարհի ուժը հաւասարակշռելու իր հին դերի մէջ է մտել, մինչ աշխարհի կողմից անտեսուած Չինաստանը օրէօր յայտարարում է իր զարթօնքը։

Արեւմուտքին չհնազանդուելու պատճառով, Միջին Արեւելքի հինաւուրց երկրների մի մասը քարակոյտի են վերածուել, իսկ հարստացած ցեղախմբերը, թագաւորական հովերով տարուած, թագաւորների դարաւոր սովորութեամբ, փորձում են գրաւել, իրենց ենթարկել հարեան երկրներին։

Թուրքիան աստիճանաբար կորցնում է իր ազդեցութիւնը Արեւմուտքի եւ եւրոպական շրջանակում եւ ստիպուած իր թշնամիների հետ է համագործակցում։

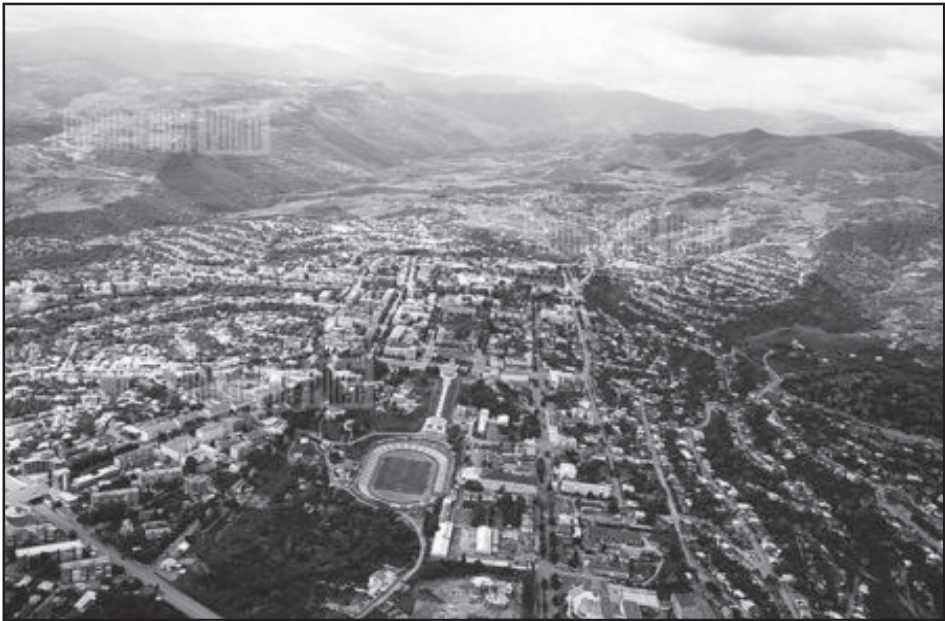
Ամերիկան, ինչպէս տեսնում էք, դեռ նախագահական ընտրութիւններում Ռուսիոյ ներդրումը փաստելու իրարանցումի մէջ է։ Աշխարհի քարտէզը ի օգուտ իր շահերին ծառայեցնող, հաստատուն մնացած դարաւոր քաղաքների ու ժողովուրդների իրաւունքներն իսկ խլող, իր հօրութեամբ աշխարհը խեղճացնող այս երկրում, ժողովուրդը ապրում է անապահովութեան ծայրայեղ լարուած մթնոլորտում։ Մանկապարտէզներից, դպրոցնե-

րից, համալսարաններից սկսած մինչեւ մայրուղիներն ու հասարակական վայրերը դարձել են սպանութիւնների թիրախ։ Բանտերը լեցուած են յանցագործներով եւ ստիպուած աւելի «մեղմ» յանցանքով դատաւարտուածներին ազատ են արձակում, նորերին տեղ բացելու համար։ Առեւանգումներն ու տան կողոպուտները արդէն այնքան սովորական են դարձել, որ ոստիկանութիւնը նոյնիսկ հարկ չի համարում հետապնդել դրանց։ Տնտեսապէս աշխարհը կերակրող այս երկրում իր քաղաքացիներից ծից մէկը անօթի է եւ ժողովուրդը իր միջոցներով տօնական օրերին, կամ պատեհ առիթով օգնութեան է հասնում նրանց։

Աւելի չտարածուելու համար, քանի որ թուարկումները անսահման են, ամփոփեմ, որ այս ընդհանուր դիմագծով է աշխարհը հրաժեշտ տալիս հին տարուն եւ թեւակոխում մի թուական,

Մօտեցող 2018 Թուականը

ըստ տարածուած լուրերի միտում ունի տարածքների յանձնման: Թէեւ մեզ հանգստացնում են, որ իբր վերջին որոշումը Արցախի ժողովրդին է պատկանում, միեւնոյնն է, դա աւելի է սրում մեր անհանգստութիւնը, քանի որ ժողովուրդների իրաւունքները երբեք չեն յարգւում: Տրամաբանօրէն եթէ ժողովուրդն է որոշելու, բնականաբար բանակցութիւնների արդիւնքները բացայայտօրէն պէտք է կիսել ժողովուրդի հետ, ներառած Հայաստանի: Չէ՞ որ դա ողջ Հայութեան ճակատագրին է վերաբերում: Եւ անհասկանալի է, թէ ինչո՞ւ են առանձնացնում Արցախի ժողովրդին, ի՞նչ է նրանք ուրիշ ազգ են, Հայ չեն եւ միթէ՞ Արցախը Հայաստանի մասնիկը չէ: Ուրեմն ինչո՞ւ Հայաստանի ժողովուրդը դուրս է մնում որոշման այդ իրաւունքից: Եթէ մեր ղեկավարները ի վնաս մեզ են գործում բանակցութիւններում եւ դրա համար են թաքնում արդիւնքները, միթէ՞ չգիտեն, որ այս օրերին անկարելի է որեւէ թաքուն գործարք, յատկապէս երբ թշնամի կողմը բացայայտօրէն յայտարարում է իրենց ձեռք բերելիքը: Մեր գալիք իշխանութեան կազմի լաւագոյն գործը կը լինի, որ մէկընդմիջտ հրաժարուի Արցախի բանակցութիւնների գաղտնապահութիւնից, ժողովրդի քննարկմանը ներկայացնի հանդիպման արդիւնքները: Մէկընդմիջ հրաժար-



ուի ամենաչնչին հողային զիջումից եւ գործի ինչպէս հարեւան պետութիւններն են գործում՝ երկրի տէր դառնալ, առանց երկիր ունենալու եւ դեռ խլել իր յափշտակած երկրի ժողովրդի իրաւունքները, նրանց հազարամեայ քաղաքն էլ իրենը դարձնել: Արցախը ոչ մէկի անձնական սեփականութիւնն է, որ գաղտնի պահուեն նրա շուրջ ծաւալուող առ ու ծախը, դա ընդհանուր Հայ ժողովրդի եւ եկող սերունդների դարաւոր սեփականութիւնն է, ուստի ոչ մէկ քաղաքական ուժ իրաւունք ունի ինքնակամ լուծելու նրա ճակատագիրը: Այս տարի ամբողջանում է Արցախեան պայքարի 30 ամեակը,

իսկ դա նշանակում է էլ աւելի է գրգռուելու թշնամու խնորժակը: Իսկ դա նշանակում է թարմանալու է մեր հազարաւոր հերոսների զոհաբերումը ազատագրուած տարածքների իւրաքանչիւր թիզի համար, երբ նրանք՝ այդ հերոսները, անկարելին՝ կարելի դարձրին: Նրանց թափած արիւնը, այդ տարածքներից իւրաքանչիւրի համար, նրանց նուիրաբերած կեանքերը պարտադրում են մեզ մէկընդմիջտ հրաժարուել ամենափոքր զիջման գաղափարից անգամ, քաջ գիտենալով դրա հետեւանքները, որը ոչ միայն մեր կորուստների պատմութիւնից ենք սովորել, այլ թշնամիների մեզ տուած դասից: Այդ զիջման

փայլուն օրինակը մարդկութեան աչքի առաջեւ է՝ այսօրուայ Պաղեստինի ցաւալի վիճակը: Քաղաքական մեր կեցուածքի փոփոխութեան հրատապութեան մէջ է մտնում նաեւ մեր ժողովրդի Ռուսաստանի հանդէպ կուտակուող բացայայտ ատելութիւնը, որը եւ վտանգում է մեր ժողովրդին, մեր դիւանագիտական յարաբերութիւնը եւ ամենակարեւորը՝ թակարդուած մեր տարածաշրջանի ճակատագիրը: Եթէ մեր ղեկավարները չեն կարողանում Ռուսաստանի ուժերից օգտուել, դա հաստատում է նրանց դիւանագիտական թուլութիւնը: Մենք չենք կարող թշնամանալ, արդէն իսկ թշնամիներով պատնէշուած երկրում: Եւ երկրորդ՝ մենք հաստատուած հայկական մեծ համայնքներ ունենք Ռուսաստանի տարածքում: Մեր ժողովուրդի պարտքն է մտածել նաեւ նրանց մասին, կարիք ունի այս հարցում կրթուելու, հեռանկարային մօտեցումով վերլուծելու յարաբերութիւնները: Երկրի շահերը ամէն ինչից վեր դասելու: Անհասկանալին այն է, որ նոյն ժողովուրդը պատրաստ է իրեն ոչնչացրած Թուրքիոյ հետ անպահանջ բարեկամանալու, իսկ Ռուսաստանին թշնամի նկատելու: Այո, մեր ժողովուրդը կարիք ունի շատ բաներում կրթուելու, վերանայելու եւ փոփոխելու տղամարդ-կին ընտանեկան, հասարա-



Ակնաբոյժ Տոքթ. Նազարէթ Տարագճեան

Կը Շնորհաւորէ
Համայն Հայութեան
Նոր Տարին Եւ Սուրբ Ծնունդը

Մօտեցող 2018 Թուականը

կական յարաբերությունները: Աշխարհը սեռային յեղափոխություն մէջ է, իսկ մենք դեռ շարունակում ենք լուռ մնալ մեր մէջ տիրող սեռային ոտնձգումների դէմ: Ազգ կրթելը, դարին համընթաց մտածողութիւն ձեռք բերելը դժուար աշխատանք է եւ ժամանակի ու ներդրումի կարօտ: Այն պէտք է սկսել, թէկուզ ուշացումով եւ թող դա լինի 2018թ.ը:

Ճկուն դիւանագիտութիւնը, մեր տարածքները միասնական պահելու հրամայականը, ազգին յղկելը, այս ամէնի հետ մէկտեղ մենք աշխատանք ունենք նաեւ մեր պատմութեան էջերը սրբազրելու, այն ճշգրտորէն ապագայ սերունդին ուսուցանելու եւ կտակելու: Որոնցից ամենանշանակալին 1918ին մեր առաջին Հանրապետութեան ստեղծման խեղաթիւրուած պատմութիւնն է, որի 100ամեայ յոբելեանն է այս եկող տարում:

100 տարի առաջ սովի ու համատարած թշուառութեան մէջ մեր առաջին ղեկավարները կարողացան ժողովրդի ուժն ու երկրին կապուած սէրը օգտագործելով ոչնչութիւնից մեր այսօրուայ երկիրը ստեղծել, մինչդեռ այսօրուայ ղեկավարները հեշտօրէն



փաստ է, բայց ժամանակն է ուղղելու եւ բացայայտելու կատարուած բոլոր խեղաթիւրումները պատմագիտութեան եւ քարոզչութեան մէջ, արժանին մատուցելով մեր ազգին նոր դիմագիծ բերած, նրան այսօրուայ մեր փոքրիկ երկիրը ընծայած 100ամեայ այս անփոխարինելի իրադարձութեանը եւ նրա ղեկավար կազմին: Ամէնակարեւորը՝ ուսումնասիրելու, ընդունելու մեր սխալները եւ դաս առնելու դրանցից:

Եւ անշուշտ, արժանին մատուցելու ՀՀԴին, ոչ միայն մեր առաջին Հանրապետութեան ղեկավարման մէջ հիմնական կարեւորագոյն դէմքը դառնալու, այլ նաեւ 100 տարի այդ իրադարձութիւնը, թէկուզ փուլուած, բայց դրա եղելութիւնը, գաղափարն ու ձգտումը վառ պահելու, իրականութիւնը սերունդներին փոխանցելու տարած հսկայական աշխատանքի համար, որի արդիւնքը եղաւ մեր երկրորդ, այսօրուայ Հանրապետութեան ստեղծումը:

Թող ինձ ներեն ՀՀԴ ընդդիմադիրները, սակայն ինչպէս երեւում է, այս գալիք տարին այդ կուսակցութեան տարին է: Սփիւռքի տարածքում մէկ ամբողջ տարի նրանք ստիպուած են լսելու եւ ընդունելու այդ կուսակցութեան փառաբանութիւնը, քանի որ ՀՀԴի ներդրած աշխատանքի արդիւնքն է օտար երկրներում ստեղծուած եւ դեռ շարունակուող հայ մամուլի, կրթական, մարմնամարզական միութիւնների ստեղծումը, որոնց գոյութեան իրարյաջորդ յոբելեանն է այս եկող տարում նշուելու:

Դրանցից մէկն էլ այդ կուսակցութեան Լոս Անջելոսում տպագրուող եւ համացանցի միջոցով աշխարհասփիւռ հայութեանը հասնող մամուլի՝ «Ասպարէզ»ի, 110րդ տարեդարձն է: Գրում եմ այս տողերը եւ զարմանում այն առեղծուածին, որ տարիներ, դեռ 1893ին «Հայրենիք» ամսագրի մէջ Արշակ Զօպանեանը բողոքում էր, որ «մեր մէջ ընթերցող չկայ», որը այսօր էլ կրկնում ենք մենք եւ մամուլի աշխատակիցները, սակայն ամէնօրեայ թերթը դեռ շարունակում է տպագրուել եւ տարածուել, դա լինի «Ասպարէզ», «Ազդակ», «Դրօշակ», «Ազատ Օր», «Ալիք» թէ մէկ այլ անուն:

Այսօր դժուար է պատկերացնել, որ 110 տարի առաջ մամուլի ներդրումը հայ ազգային հասարակական կեանքում հրատապ անհրաժեշտութիւն համարելով, մի խումբ

հեռառես մտածողներ, հայ ընտանիքներ առաքեցին «Ասպարէզ» թերթը, որ օտար մթնոլորտում ապրող հայը ոչ միայն չկորցնի իր լեզուն, իր կապը իր ժողովրդի հետ, այլ նաեւ ապրի հայ կեանքի անց ու դարձով, դա լինի հայրենիքում, թէ հայրենիքից դուրս: Եւ 110 տարիներ նոյն դժուարութիւնները յաղթահարելով ՀՀԴ այս օրգանը շարունակում է իր ամէնօրեայ հրատարակութիւնը, իր համարձակ անկողմնակալ մօտեցումով կապում հայութեանը եւ թերթի եւ համացանցի վրայ:

Բնականաբար եկող տարում իր երկարամեայ գործունէութիւնը յիշատակման եւ նշման է արժանի: Մէկ այլ տօնակատարութիւն եւս հարստացնում է եկող տարին, դա ՀՄԸՄի 100ամեայ գործունէութիւնն է:

100 տարի ՀՄԸՄը, հարիւր հազարաւոր հայ մարզիկներ է կրթել «առողջ մարմին առողջ միտք» նշանաբանով ու նուիրեալների աշխատանքով, որի դեռ շարունակուող տարեկան Նաւասարդեան մրցումներին սիրով ու հպարտութեամբ են մասնակցում հայ տարբեր տարիքի հարիւրաւոր մարզիկներ: Սփիւռքահայութիւնը իրապէս իրաւունք ունի հպարտանալու իր մարզական միութիւններով, որոնք ձեւաւորում են նաեւ հայ ոգին մեր պատանիների եւ երիտասարդների մէջ:

Անշուշտ հայապահպանումը դժուարին եւ հետեւողական գործ է, որը միայն մարզական միութիւնների գործունէութեամբ չի աւարտուում:

Ի տարբերութիւն մեր երկրորդ հանրապետութեան ղեկավարների, մեր առաջին հանրապետութեան ղեկավարները ոչ թէ ժողովրդի դրամներով իրենց համար դղեակներ, ամրոցներ ու հիւրանոցներ կառուցեցին, զինուած պահապաններով անպատիժ չըմազպեցին, այլ ոչնչից երկիր կերտեցին, պետական կառույցներ ու բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններ հիմնեցին եւ յետոյ վտարանդի, հայրենի երկրի կարօտը իրենց հոգում, որպէս քաղաքական մտածող ու ստեղծագործող անձեր, Սփիւռքում շարունակեցին ազգի ձեւաւորման իրենց առաքելութիւնը: Կրկին ոչնչից Մշակութային եւ Կրթական հաստատութիւններ հիմնեցին, սերունդների դիմագիծը փոխեցին:

Այդ նոյն աքսորեալ, փախստական ղեկավարութեան շնորհիւ Սփիւռքում կեանք առաւ հայ ձեմարանը, Համազգային Մշակութային Միութիւնը, որը բոլորում է իր հիմնադրման 90 տարին: Այս ամէնով հանդերձ Ափիւլքը աւելի քան

երբեւէ կանգնած է հայ լեզուի եւ արեւմտահայ մշակոյթի կորստի եւ ձուլման առջեւ:

Ինչ խօսք, միայն նշածս յոբելեաններով չէ, որ ազգովին ուրախանհոգ ապրելու ենք այս եկող տարում: Այդ յոբելեանները մեզ պարտադրում են մտածել մեր գալիքի մասին, մեր վաղուայ ճակատագիրը որոշող հարցերի, մեր որպէս ամբողջական ազգ շարունակման մասին:

Անվերջ խօսում ենք, որ մեր երկիրը դատարկում է իր բնակչութիւնից, կարողում ենք, որ այս անցած տարում 7000 ուսանող է հեռացել երկրից եւ միայն մտահոգ, իրար մէջ խօսելով սահմանափակում: Իսկ դա նշանակում է 7000 միտք իր ներդրումը պիտի անի օտար երկրում: 7000 հայ ընտանիք է կազմելու ու բազմաճառ օտար երկրներում, աւելացնելով այդ երկրների բնակչութեան թիւը եւ ձուլուելով կորչելու: Ոչ մէկ օր, ո՛չ մեր երկրում, ո՛չ արտերկրում, ցոյցերի դուրս չեկանք, կառավարութիւնից պատասխան չպահանջեցինք արտագաղթի, ոչ էլ Արցախի թաքցուող բանակցութիւնների համար: Ժողովուրդը միայն կենցաղի բարելաւման համար է հրապարակ դուրս գալիս, իսկ իր ամենակարեւոր հարցերը՝ արտագաղթը, Արցախը, իր պահանջատիրութիւնը, Սուրիոյ պատերազմի աւերակների մէջ հասակ առնող իր սերունդների ճակատագիրը, իր հազարաւոր տարիների պղծուող գերզմանների վրայ արտաքնոցի կառուցումը, Յեղասպանութեան յուշակոթողների պղծումը, իրեն չի յուզում, քանի որ այդ հրապարակում գտնուողներից շատերի միտքն էլ երկրից փախչելն է:

Պատահական չէ, որ ես յոբելեանների մասին խօսեցի՝ հիմնականում մեր առաջին Հանրապետութիւնը չեշտելով, ցանկանալով դա օրինակ ծառայեցնել մեր երկրորդ հանրապետութեան անփոյթ, ոչ ազգանուէր կառավարութեան, թէ ինչպէս առաջին Հանրապետութիւնը կարողացաւ ահաւոր թշուառութեան մէջ հայերին ետ բերել իրենց հողը, իսկ իրենք՝ ապրողներին են երկրից հեռացնում: Նրանք ժողովրդին ազգային դիմագիծ տուեցին, իսկ սրանք ապագայնացնում ու օտարացնում են ազգային բռնկումով անկախացման համար պայքարի ելած նոյն ժողովրդին:

Այս եկող յոբելեանները էլ աւելի են պարտադրում մեզ մտածել մեր ժողովրդի ի օգուտ իրեն ապագայի մասին: Որքան էլ աշխատանք տարուի երկրից դուրս, միեւնոյն է՝ Ազգը իր ամբողջական դիմագծով, հողի վրայ է ամրանում ու զարգանում, դրանից դուրս ինչ որ տեսնում էք անարմատ, անհեռանկար խղճովկ ապագայ է:

Կատարուելիք, ուղղուելիք գործերը բազմաթիւ են, կուտակուած եւ մեզ են սպասում, իսկ տարին հասել է իր աւարտին եւ այդ հոգսերի բեռը փոխանցում է գալիք տարուն:

Ազգովին աշխատենք, որ գալիք՝ 2018թ. հայութեան համար ազգային նուաճումի նշանակալից տարի լինի եւ խաղաղութիւն ապահովի համայն աշխարհին:

Դեկտեմբեր 2017թ.



այն ուզում են նուիրել թշնամուն: Այս 100ամեայ յոբելեանի նշումը, այն էլ անկախացած քո երկրում մեծ իրադարձութիւն է ողջ հայութեան համար եւ որը ըստ մեր սովորութեան միայն յոբելեանական հանդիսութիւններով է, որ սահմանափակուելու ենք, մեր ողջ ուշադրութիւնը կենտրոնացնելով միայն աւելի ճոխ նշելուն: Սա առիթ է, որ մենք մեր ժողովրդին, յատկապէս նոր սերունդին ուսուցանենք, թէ ի՞նչ բերեց մեզ մեր առաջին անկախութիւնը եւ ի՞նչ կատարուեց մեր երկրում անկախութեան հռչակման առաջին պահից մինչեւ անկախութեան ոչնչացումը բոլշեւիկների կողմից:

Մեր ժողովրդի մէջ դեռ տարածուած է այն թերի կարծիքը, սովետական քարոզչութիւնից, նրան յարող կազմակերպութիւնների տարած թունաւոր աշխատանքից, մինչեւ իսկ մեր երկրորդ հանրապետութեան՝ ՀՀԾ-ականներից եկող, որ մեր առաջին հանրապետութիւնը ՀՀԴին է պատկանում, ուստի այն մոռացութեան պէտք է մատնուի, լաւագոյն դէպքում ասելի քննադատութեան ենթարկուի: Վկան այն հսկայական սուտ պատմական գրականութիւնն է, որ ստեղծուեց նախորդ 70 տարիների ընթացքին եւ որի արդիւնքում ՀՀԴին չյարող ժողովուրդը անմասն մնաց իրականութիւնից:

Այս ամէնը որքան էլ ցաւալի



Ֆերահեան Ազգային երկրորդական
վարժարանի, Մարի Գապայեան
Նախակրթարանի եւ ՀՕՄԻ «Աշխէն
Փիլաւճեան» Մանկամստրի տօրէնութիւնը,
պատասխանատու մարմիններն ու
անձնակազմը, սրտանց կը շնորհաւորեն
վարժարանի ծնողները, համակիրները,
ազնուասէր բարերանները, ինչպէս նաեւ
Հայաստանի, Արցախի եւ
աշխարհատարած ողջ հայութեան Նոր
Տարին եւ Ս. Ծնունդը, մաղթելով բոլորին
հայօրէն ապրելու աննկում կամք, Հայ
Դատի յարատեւ յաղթական երթ,
հայութեան անկատար տենչերու
իրականացում, ինչպէս նաեւ բարեբեր եւ
օրհնեալ տարի մը:

Քաղաքական Ցաջողութիւններէն Դէպի Տնտեսական Ռազմադաշտ

ՌԱԶՄԻԿ ՀԱՐՈՒՆ

Երեք Հազար տարուան վրայ երկարող ժողովուրդի մը պատմութեան մէջ բազմաթիւ պիտի ըլլան վերիվայրումներու, յեղաշրջումներու, կորուստներու եւ յաղթանակներու օրինակները: Իւրաքանչիւր դէպք մէկ մասնին է ազգապատկան բովանդակութեան մը, որ պիտի չարունակէ տարածուիլ դարեր ի վեր: 2018ին պիտի դիմաւորենք Հայաստանի Հանրապետութեան Հարիւրամեակը:

Շատ կարեւոր է վերյիշել այն պայմանները, որոնց տակ Հայ ժողովուրդը ազգակերտման իր առաքելութեան կարեւորագոյն ուսումը կատարեց՝ հիմնադրելով Հայաստանի Հանրապետութիւնը: Համաշխարհային Ա. Պատերազմը արձանագրեց մարդկային յարաբերութեանց ստորնացումի ափսոսալի վայրէջք, որուն գլխաւոր տուժողը եղաւ Հայ ժողովուրդը: Պատերազմի խառնակութիւնը չահագործելով, Օսմանեան կայսրութիւնը տմարդութեան ծայրը հասաւ եւ իր իսկ ձեռքով համամարդկային քաղաքակրթութեան ահաւոր նահանջ պարտադրեց, երբ անիկա ձեռնարկեց Հայոց Յեղասպանութեան:

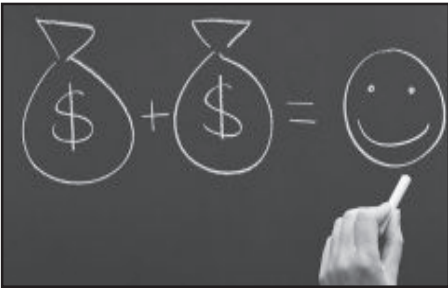
Այս կործանարարութեան դիմաց պէտք է կշռել հիմնադրութիւնը Հանրապետութեան եւ ոչ թէ կարողութեան, պատրաստակամութեան կամ յարմարութեան դիմաց: Իսկ արժեւորումը պէտք է



կատարուի ազգային ազատագրական պայքարի պարունակին մէջ եւ ոչ թէ ըստ միջազգային քաղաքականութեան: Ազատագրական պայքարի նպատակը ինքնիշխանութիւնն է՝ սեփական հողի վրայ քաղաքականօրէն անկախ կեանքի ձեւաւորումը: Հայ ժողովուրդը հասաւ այդ մէկուն ի հեճուկս անբեւեակայելի դժուարութեանց: Այս սկզբունքով պէտք է մօտենալ Հայ ժողովուրդի ազգակերտման երկար ճանապարհին այդ վերջին զարգացումին եւ այս մեկնակէտէն պէտք է գայ Հանրապետութեան առաքելութեան մասին որեւէ քննարկում:

Հանրապետութիւնը Հայ ժողովուրդի քաղաքական կամքը ներկայացնող հաստատութիւն ըլլալէ բացի, բնականաբար նաեւ անվտանգութիւն ապահովող եւ

տնտեսական աճ սատարող հաստատութիւն է: Այս գլխաւոր պարտականութիւններուն կողքին, Հանրապետութեան կը սպասուի ունենալ ազգային հարստութեանց նկատմամբ բժախնդիր վերաբերմունք եւ անոնց անվնաս կտակումի պարտաճանաչութիւնը: Ազգային հարստութիւնը պէտք է հասկնալ նեղ տնտեսական նշանակութեամբ, որովհետեւ անպայմանօրէն կալուած կամ գոյք է, կրնայ մշակոյթ կամ պատմութիւն ըլլալ, կրնայ նոյնիսկ իրաւունք կամ պարտականութիւն ըլլալ: Ազգային հարստութիւնը այն բանն է,



որմէ սեփականազրկումը ապաքաղաքականացման կը տանի ժողովուրդին:

Ապաքաղաքականացումը ընտրութեան չմասնակցիլը է համակուսակցութիւններէն հեռու մնալը է: Անիկա ազգին ապագան ապահովելու աշխատանքէն հրաժարիլն է: Հետեւաբար հանրապետութեան վերաբերմունքը ազգային հարստութեանց նկատմամբ ուղղակի ազդեցութիւն ունի երկրին ապագային վրայ: Օրա-

կարգի վրայ պէտք է առաջնահերթ տեղ զբաղեցնէ այս մարտահրաւէրը: Օրինակ՝ մշակոյթը եւ լեզուն կ'ընդգրկուին «ազգային հարստութիւն» հասկացողութեան ոլորտին մէջ, որովհետեւ անոնք գոյատեւման երաշխիքներ են՝ ապագան իւրայատուկ սովորութիւններով եւ իւրայատուկ ընկալումով դիմաւորելու միջոցներ:

Նոյն այդ հասկացողութեան հետ նուազ վերացական առնչութիւն ունի Ա. Հանրապետութեան մեզի հասած կարգ մը ժառանգութիւնները: Ուրհուրարանական դրութիւնը՝ որուն ծնունդը Ա. Հանրապետութեան ատեն էր եւ որ վերջերս վերընդունուեցաւ սահմանադրական փոփոխութիւններու հանրաքուէի ճամբով, կառավարութիւնը աւելի զօրաւոր հիմքեր վրայ կը դնէ քաղաքական ուժը ժողովրդայնացնելով:

Սակայն հարկ է նշել, որ տակաւին կան բաներ, որոնք նոյն ակնածանքին չեն արժանացած եւ կը մնան ցարդ չկիրարկուած: Ոսքը Յեղասպանութեան հատուցման համար պետութեան կողմէ լուրջ հետապնդումի պակասը է համա աշխարհասփիւռ Հայերը Հայաստանի շուրջ խմբաւորելու ծրագիրի չգոյութիւնը է: Ոսքը տնտեսական բարեփոխումներու միջոցաւ միջին դասակարգ մէջտեղ բերելու մասին է:

Պարզ է որ Հայաստանի տնտեսական միջոցները սահմանափակ



Մատչէն Մարտիրոսեան

Լաւագոյն
Մաղթանքներով
Կը Շնորհաւորէ Իր
Հարազատներուն
Եւ Բարեկամներուն
Նոր Տարին
Եւ Ա. Ծնունդը

Յարութ, Լեւա Եւ Ալեք Սողոմոնեաններ

2018ը
Յոյսերով
Ու
Բարիքներով
Լի Տարի Մը
Ըլլայ

1918–2018՝ Հայաստանի Հանրապետության Հարիւրամեակը Հռչակեմք «Հայ Գիւղացիի Տարի»

ՅԱԿՈԲ ԱՅՆԹԱՊԼԵԱՆ

Երբեմն մարդ կրնայ ունենալ այնպիսի զգացումներ, զորս բառերով չի կրնար արտայայտել, այլ ուղղակի կ'ապրի զանոնք։ Այդ զգացումները շատ յաճախ հիմք կը հանդիսանան կեանքին նայելու ուրիշ դիտանկիւնէ... Շիրակի մարզի Մարալիկ քաղաքի շրջկեդրոնի սահմանապահ գիւղերէն Անիպեմզա, Անիւան,

Բազրուան, Հայկաձոր, Ջրափի եւ Աղինի գիւղերը, փոռած Բազրատունէաց երբեմնի մայրաքաղաք Անիի հանդիպակաց Ախուրեանի ափին՝ մեր ուսումնասիրական խումբի ուշադրութեան կեդրոններն էին։ Անկախ անկէ, թէ ինչ պայմաններու բերումով եւ հանգամանքով յայտնուած էի հոն, կը բաւէ չփութիլ Շիրակի հողին եւ հողածին այդ գիւղացիներուն հետ՝ գաղափար մը կազմելու համար,

են եւ ամաւարկէն յատկացուցած գումարներու որեւէ վերադասաւորում տեղէ մը զիջում կը ստիպէ։ Բայց դժուար է մարսել այն երեւոյթը որ 2018ին առաջարկուած ամաւարկին մէջ նուազագոյն աշխատավարձը չ'աւելնար կամ առողջապահութեան եւ կրթութեան ուղղութեամբ ծախսերը կը նուազին, երբ արտաքին պարտքը կ'աճի եւ առողջ սղած գոյութիւն ունի։ Տնտեսական բանավէճերու ընթացքին սովորութիւն դարձած է ամէն ինչ իր «միջին»ներով չափել։ Արդարութեան երեւոյթ կու տայ եւ տնտեսագիտութեան մէջ ընդհանրապէս ընդունուած ձեւ է միջին հաշիւներու հիման վրայ արժեւորումներ տալ։ Բայց երբ ծայրայեղութեան գացող դասակարգերու բաժանումը նօսրացած միջին դասակարգ մը յաւելեալ մաշումի կ'ենթարկէ այդ «միջին

հաշիւ»ները ժողովուրդին ճիշդ ո՞ր մասին կ'ակնարկեն։ Երբ մեծամասնութիւնը բաժնուած է երկու ծայրայեղութիւններու միջեւ «միջին հաշիւ»ը խաբուսիկ երեւոյթ կու տայ, որովհետեւ գոյացած է իրականութեան մէջ միջինէն շատ հեռու տուեալներէ։ Դժբախտաբար ժողովուրդի մեծամասնութեան համար միջին հաշիւները իր դիտանկիւնէն կը մնան անհասանելի։ 2018ին պիտի տեսնենք Հայաստանի վարչակարգի փոփոխութիւն դէպի խորհրդարանական դրութիւն։ Քաղաքականօրէն գնահատելի այս գործընթացին կարեւոր է նոյն համարձակութեամբ հետեւիլ տնտեսական բարեփոխումներով։ Այս օրերուն Հայաստանի ամէնէն արժէքաւոր ազգային հարստութիւնը իր ժողովուրդի տնտեսական եւ ընկերային ապահովութիւնն է։



Թէ որքան ետ է մեր հայրենիքի երկրագործութիւնը ե՛ւ իբրեւ արտադրութիւն ե՛ւ մանաւանդ իբրեւ օգտագործուող ոռոգման համակարգեր ու սարքեր։ Գոյութիւն ունեցող ոռոգման ջուրի խորհրդային ժամանակաշրջանի ցանցերը կը պարզեն ոչնախանձելի վիճակ եւ չեն համապատասխաներ մեր գիւղացիներու այսօրուան պահանջներուն։ Մեր գիւղացիները, իրենց կարելիութիւններով՝ շատ ետ են աշխարհի տարբեր երկիրներու երկրագործութիւններէն։ Մենք չենք կրնար մատի ետեւ պահուել... Շքանշանի արժանի Հայ գիւղա-

ցին, մանաւանդ սահմանապահ Հայ գիւղացին՝ Հայաստանի եւ Արցախի ողջ սահմանի երկանքով, արժանի է քաջալերանքի եւ գուրգուրանքի, այլապէս՝ իր բնակչութենէն գրեթէ դատարկուած գիւղերը՝ միմիայն թշնամիին երազն է, զոր պիտի իրականացնեն, մինչ, անծայրածիր մեր հողերու կազմակերպուած ու ծրագրուած օգտագործումը, իր հրաշալի արդիւնաբերութեամբ՝ կեանքի ու կենսունակութեան աղբիւր կրնայ հանդիսանալ Հայ մարդուն համար։ Ամէնակարեւոր գործօնները կան՝ բարեբեր հող եւ առատ ջուր... Տակաւին կան նաեւ Հայ գիւղացիներուն մօտ չմարած յոյսի նշոյլներ... Օ՛հ, ուրեմն, մեր ուշադրութեան կիզակէտը դարձնենք Հայաստանի գիւղերը՝ իրենց երկրագործական ողջ կարելիութիւններով, եւ զանոնք վերածենք համահայկական մտահոգութեան առարկայի, եւ ինչու չէ 1918–2018՝ Հայաստանի Հանրապետութեան հարիւրամեակը հռչակենք ՀԱՅ ԳԻՒԻՂԱՅԻ ՏԱՐԻ, համահայկական մեր ճիգերը կեդրոնացնելով ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՒՂԵՐՈՒՆ ԵՒ ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ Վրայ...

Օսկօ Եւ Երան Կիրակոսեան
Եւ զաւակները
Չապէլ, Նաթալի,
Ճորճ Եւ Քրիսթին

Ուժ, Կորով Եւ Համբերութիւն
Իրենց Ծննդավայրին Մէջ
Վերապրելու Պայքար Տանող
Սուրիահայութեան

Յոբելեարները եւ Դաշնակցութիւնը

ՄԻՀՐԱՆ ՔԻՒՐՏՕՂԼԵԱՆ

Յոբելեանական հեքոտ իրադարձութիւններու տարի մը կը թեւակոխենք: Մայիս 28ի անկախութեան հռչակման ու պետականութեան կառուցման 100ամեակ, ՀՄԸՄի հիմնադրութեան 100ամեակ, Համազգայինի 90ամեակ, Ղարաբաղեան շարժումի 30ամեակ եւ ի լրումն ամենայնի ու այս բոլորին վկայ՝ «Ասպարէզ» օրաթերթի 110ամեակ:

Ահա մօտաւոր բովանդակութիւնը «Ասպարէզ»ի խմբագիրէն՝ ընկ. Աբօ Պողիկեանէն ստացուած ելնամակին, որով կ'առաջարկէր անմասնակցիլ թերթի ամանօրեայ բացառիկին՝ վերի նիւթերու շրջանակին վերաբերող յօդուածով մը: Նոյնանման ուրիշ ելնամակ մը «Ազդակ»էն՝ նոյն առաջարկով:

Կ'երեւի մոռացումով զանց առնուած էին տեղի ունենալիք երկու այլ իրադարձութիւններ, մէկը՝ երեւանի հիմնադրութեան 2800ամեակի տօնակատարութիւնը, իսկ երկրորդը՝ ասիրիեան, ասիական, եւրոպական ու ամերիկեան ցամաքամասերէ ֆրանսախօս համալսարանի բազմաթիւ երկիրներու (francophone) համաժողովն է, որ, ըստ այս յօդուածագիրին, ամէնէն ծանրակշիռն ու օգտակար իրադրութիւնը կարելի է նկատել հայրենիքին համար, քանի որ անիկա առիթը պիտի ունենայ մայրաքաղաքին մէջ հիւրընկալելու քաղաքական, ակադեմական թէ գիտա-



կան շրջանակներէ չուրջ 90 կարկառուն ու ազդեցիկ ժողովականներ: Եզակի պատեհութիւն մը երեւանին, որ աշխոյժ բացուածք կատարէ, դիւանագիտական ինքնավստահութիւն ցուցաբերէ, մասնակից երկիրներուն համակրանքին արժանանայ եւ իբրեւ անոնց իրաւահաւասարը՝ ինքզինք վերահաստատէ: Բայց ասիկա արդէն ուրիշ թեմա է եւ առնչութիւն չունի յոբելեաններուն հետ:

Ինչ կը վերաբերի յօդուածի մը առաջարկին, կարճ խորհրդածութիւն մը բաւ է, որ շուար վիճակի մատնուի ոեւէ յօդուածագիր, երբ մանաւանդ արհեստավարժ չէ ան: Ինչի՞ կը միտի յոբելեանականներու այս «հեքոտ»՝ հրմշտուկը, աւելի ճիշդ՝ խաչաձեւումը, քանի որ յոբելեանական նշանակալից թուակա-

նի մը հռչակումը առհասարակ կը նպատակադրէ լուսարձակը բանալ, մարդոց ուշադրութիւնը կեդրոնացնել յոբելեար կազմակերպութեան վաստակին ու յառաջիկայ ծրագիրներուն վրայ եւ անոնցմով դրոշմել հանրութիւնը՝ տարուան մը կտրուածքով: Ներկայ պարագային, ամեակներու զուգադիպութեան այս շարանին մէջ, հասարակութեան սեւեռումը պիտի կեդրոնանայ իր տարողութեամբն ու պատմակշիռ ծանրութեամբը ըստ ամենայնի անբաղդատելի եւ է'ապէս ազգային մեր մեծագոյն տօնին՝ անկախութեան հռչակման 100ամեակին վրայ, իսկ միւսները պէտք է նկատել անոր իտէյաներէն ներշնչուող, այդ իտէյաները տարածող եւ ամրացնող ածանցեալ գործօններ:

Դաշնակցականի մը փոքր ու ներելի փառասիրութիւնը թոյլ կուտայ արձանագրելու, որ վերոյիշեալներէն «Ասպարէզ» օրաթերթ, ՀՄԸՄ ու Համազգային՝ հիմնադրութեան թուականէն սկսեալ՝ 8-11 տասնամեակներու վրայ ծաւալած իրենց գործունէութիւնը կենսաւորեցին անցեալին, ինչպէս ներկայիս ալ կը վայելեն հայ զանգուածներու անվերապահ վստահութիւնը՝ շնորհիւ Դաշնակցութեան, որուն բազմամակարդակ օրակարգին մէջ ՀՄԸՄին ու Համազգայինին կարեւոր տեղ յատկացուած է արդէն եւ որ զանոնք կը նկատէ իր մարդական եւ մշակութային թեւերը: Կը զօրակցի անոնց գործնապէս՝ մարդուժով

ու բարոյական նեցուկով: Ամէն աջակցութիւն կու տայ անոնց, որպէսզի արժանաւորապէս տէր դառնան հայ կեանքին մէջ իրենց վիճակուած առաքելութեան: Իսկ «Ասպարէզ»ի պարագային աւելորդ է յիշեցնել անոր կուսակցական պատկանելիութիւնը, ինչպէս նաեւ աւելորդ է անդրադառնալ «Ասպարէզ»ի մեծ վաստակին ու նախախնամական դերակատարութեան՝ յատկապէս ամերիկահայ կեանքի բոլոր բնագաւառներուն մէջ...:

Գալով Ղարաբաղեան շարժումի 30ամեակին, դաշնակցականի փոքր այդ փառասիրութիւնը նոյնպէս իրաւունք կու տայ ըսելու, որ անկախ հանրապետութեան (1918-1920) շրջանին, հակառակ տիրող խառնաշփոթ պայմաններու դժուարութեանց, Դաշնակցութիւնը պահանջատէր եղաւ, որ Ղարաբաղը Հայաստանին անբաժան մասը կազմէ եւ անգիշտող մնաց իր այդ պահանջին մէջ: Հետագային, համայնավար վարչակարգի տարիներուն եւ մինչեւ 1988, այդ պահանջը մշտապէս արծարծ պահողը, բարձրաձայնողը եւ Սփիւռքի սերունդը անով վարակողը ինքն էր՝ ՀՅԴն: Եւ երբ ղարաբաղեան համաժողովրդային պոռթկումը գինեալ բախումներու յանգեցաւ, ինքն էր դարձեալ, որ առաջին օրերէն կոռուողներուն օգնութեան հասաւ զէնքով ու անմնացորդ ազատամարտիկներով: Պատահական չէ, որ այդ թէժ տարիներուն, նախագահութեան դաշ-

**Կը Շնորհաւորեմ
Նոր Տարին
Եւ Ա. Ծնունդը
Իմ Ընկեր-
Ընկերուհիներուն
Լաւագոյն
Մաղթանքներով**

**ԱՐԱՔՍ
ՍԱՐԵԱՆ
Սան Ֆրանսիսքօ**

**Ամանորի
Այս Օրերուն
Մեր Մաղթանքն է,
Որ Հայրենիքի
Մեր Ժողովուրդը
Ժպիտով Դիմաւորէ
Գալիք Օրերը**

**Ռիչըրտ
Թիւֆէնքեան
Ազգային
Մանկամսուր**

Յորելեարները եւ Դաշնակցութիւնը

նակցական թեկնածուն՝ եղերաբախտ Արթուր Մկրտիչեան նախագահ ընտրուեցաւ Արցախի նորակազմ Ազգային խորհուրդին...: Եւ հիմա՝ 100ամեակը 1918ի, որուն իրագործումը, իր եղակի տարողութեամբ, մեծագործութիւն մըն է, որուն նմանը չկայ մեր պատմութեան մէջ:

Թագաւորական անկախ ժամանակաշրջաններ, հերոսական հրաշապատումներ, կայսերական տարածումներ, նոյնիսկ օտար հողի վրայ՝ հզօր Բիւզանդիոնէն Կիլիկիան խլելով հոն պետութիւն հաստատելու խիզախութիւնը ունեցած ենք անշուշտ, բայց 1918ի պետականութեան շնորհիւ էր, որ հայկական անդիմադիծ հասարակութիւնը մուտք գործեց ժամանակակից քաղաքակրթական դարպասէն ներս, պաշտօնապէս ու միջազգայնօրէն ճանաչում ստացաւ անիկա՝ իբրեւ ազգային ինքնուրոյն միաւոր եւ պատմութեան մէջ առաջին անգամն ըլլալով եւ անշրջելի կնիքով կերտուեցաւ հայ քաղաքացին:

Սարգարապատէն մինչեւ հայրենիքի համայնավարացում ու յատկապէս անկէ ետք, Հայաստանի եւ ընդհանրապէս հայ կեանքի հպարտառիթ ու տխուր իրադարձութեանց մասին լաւ ու վատ շատ բան ըսուած-գրուած է ու բացառուած չէ, որ տակաւին շատ բան ըսուի ու գրուի: Որեւէ պարագայի սակայն, կարելի չէ ուրանալ, որ 1918ին սահմանագծուցաւ հայրենիքի այն փոքր շերտը, զոր ունինք:

Կարելի չէ ուրանալ, որ այդ թուականէն՝ հայ մարդը հոգիով ու մտածողութեամբ հիմնովին փոխուեցաւ, անոր մէջ ամրապնդուեցաւ հայրենիքի ու անկախութեան գաղափարը եւ իրաւունքի գիտակցութիւնը...:

Եւ մինչեւ Հայաստանի վերանկախացումը, Դաշնակցութեան ներշնչումով ու առաջնորդութեամբ էր միայն, որ ուղեկից-գործակից կազմակերպութիւններ եւ ազատատենչ հայ զանգուածներ յամառօրէն կառչած մնացին անկախութեան գաղափարին, պանծացուցին տօնը, վառ պահեցին եռագոյնին փառքը եւ անոնցմով խորհրդանշուած հպարտութիւնն ու ձգտումները ներարկեցին յաջորդական սերունդներու հոգիներուն մէջ: Այդ կառչածութիւնն էր, որ յատկապէս Սփիւռքի սերունդը եւ անուղղակի՝ հայրենաբնակ հայութիւնը փրկեց գնչուի հոգեբանութեամբ անհեռանկար կեանք ապրելու դժբախտ ճակատագիրէն: Եւ իբրեւ անհեթեթ հակադարձութիւն այդ կառչածութեան, թէ՛ Հայաստանի համայնավար իշխանութիւնները, թէ՛ անոնց ձայնակցող սփիւռքեան որոշ հատուածներ, նոյնքան անհեթեթ մերժումով ազգային այս մեծագոյն իրագործումը Դաշնակցութեան սեփականութիւնը համարեցին: Մինչդեռ ան երբեւիցէ ոչ կուսակցական շրջանակի մէջ եւ ոչ ալ հանրութեան առջեւ սեփականացուցած է տօնը: Միշտ յայտարարած է, թէ



անիկա ամբողջ հայութեան մեծագործութիւնն է, հակառակ պատմականօրէն հաստատուած այն իրողութեան, որ անկախութեան հռչակումին եւ պետականութեան կառուցման ազգակերտ գործին մղիչ ուժն ու գլխաւոր դերակատարը ինք եղած ըլլայ:

Ինչո՞ւ այսքան կառչածութիւն պետականութեան ու անկախութեան գաղափարին: Պարզապէս

անոր համար, որ ազգի կազմակերպութեան գերագոյն մակարդակն է, վերջնագոյն հանգրուանն է անկախ պետականութիւնը, որ ամենալայն իմաստով պիտի ապահովէ սեփական ժողովուրդին կեանքը: Պիտի ապահովէ հայրենիքի սահմանները, երկրի զարգացման յառաջընթացն ու տնտեսական աճը: Պիտի ապահո-



ՕՐԵՆՃ ՔԱՌԻՆԹԻ

Ս. Քառասնից Մանկանց Եկեղեցւոյ
Հովիւր, Հոգաբարձութիւնը, Տիկնանց Միութիւնը եւ
Յարակից Մարմինները Արի Կիրակոս Մինասեան
Վարժարանի Տնօրէնութիւնը, Ուսուցչական Կազմը,
Աշակերտութիւնը եւ Յարակից Մարմինները

**Կը Շնորհաւորեն Համայն Հայութեան
Նոր Տարին Եւ Ս. Ծնունդը,
Յոյս Յայտնելով, Որ Հայ Ժողովուրդի
Յաղթարշաւը Շարունակուի
Նաեւ 2018ին**

Յորելեարները եւ Դաշնակցութիւնը

վէ քաղաքացիներուն բարօրութիւնը, արդարութեան ու իրաւունքի գերակայութիւնը: Կարձ՝ պիտի ապահովէ ու ամրապնդէ ժողովրդավարութիւնը, որ փոխադարձաբար կ'ապահովէ պետութեան ամրացումը: Պետութիւնը եթէ չհետամտի ասոնց իրացման, կ'օտարուի ժողովուրդէն եւ կը վերածուի պերճանքի՝ իշխանաւորներուն քմայքները բաւարարող եւ անոնց կողմէ չահագործուող:

Հայաստանի վերանկախացումը Հայրենաբնակ թէ Սփիւռքի Հայ մարդուն շնորհեց աննախընթաց ցնծութիւն՝ ոգեւորելով, որ ան պիտի իրականացնէ մեր անկատար տենչերը: Եւ իրապէս ալ, առաջին տարիներուն «արութեան մեծ գործեր կատարուեցան՝ արժանի գրի ու յիշատակութեան...»: Սակայն «արութեան» գործերու երկունքէն ետք, վերելքին յաջորդեց վայրէջքն ու յուսախաբութիւնը: Ոչ ոքի միտքէն կ'անցնէր, թէ պետութեան ղեկին վրայ՝ իշխանաւորներու ընչաքաղցութիւնն ու ապիկարութիւնը պատճառ պիտի դառնային, որ երկիրը գալարուէր Համատարած խաթարուածութեան մէջ, բնակչութիւնը օտարուէր սեփական պետութենէն, ազգի հոգեկերտուածքը դարերով յաւերժացնող գաղափարներու վեհութիւնը տժգունէր ու ծայր առնէր արտագաղթի անհակազդեղի հոսանք մը:

Պարզամիտ մարդոց միտքերուն մէջ ակամայ Հարց կը ծագի, թէ անկախութիւնն ու պետութիւնն են ստեղծուած կացութեան պատ-

ճառը: Պատասխանը միանշանակ է, չեչտ ու գլխազիր՝ Ո՛Պ: Շատ հին տարիներէն, ճրգ դարէն մեր մատենագիրը յատակացուցած է, թէ երկաթը կարելի է գործածել բարի կամ չար նպատակներու: Երկու պարագաներուն ալ դերակատարը օգտագործող մա՛րդն է, ոչ թէ օգտագործուող երկաթը...:

Անցնինք:

Վերանկախացումին՝ արութեան գործերու ազդանշանը սկիզբէն տրուեցաւ, երբ վճռականօրէն յայտարարուեցաւ, որ ազգային ներկայ պետութիւնը շարունակութիւնն է 1918ին հիմնադրուած Հանրապետութեան եւ միաժամանակ որդեգրուեցան անոր խորհրդանիշերը՝ դրօշը, ոգերգը, զինանշանը (հակառակ որոշ շրջանակներու կռկոտցին ու ընդդիմութեան): Եւ ներկայիս, Հայաստանի մէջ կազմուած է արդէն կառավարական յանձնաժողով, որպէսզի արժանաւոր տօնակատարութիւններով պանծացուի 1918ի փառքն ու 100ամեակը:

Համազգային ակնկալութիւն պիտի ըլլայ, որ այդ տօնակատարութիւնները մեծագործութեան մը 100ամեակը նշելու արարողակարգային ընթացիկին մէջ չսահմանափակուին, այլ իրապէս անոնք նշանակեն 1918ի նպատակները վերականգնանքներու, անոր ձգտումներով առաջնորդուելու, անոր ոգիով նոր սկիզբ մը դնելու յանձնարարութիւն:

Այս է արդէն յրեւեանական տարի հռչակելու իմաստը:

Համազգային ակնկալութիւն է, որ չկասի արութեան գործը:

Այս յանձնարարութեամբ ու համապատասխան միջոցառումներով միայն կարելի ըլլայ թերեւս քիչ մը մեղմացնել իշխանաւորներուն յանցանքին ծանրութիւնը անցնող տարիներու վայրէջքին համար՝ ատիկա համարելով համայնավար հին վարչակարգին վրայ նո՛րը կառուցելու գործընթացի մը խարխափումներու հետեւանքը:

Կասկած չկայ, որ 100ամեակը հայօճախներու մէջ եւս արժանաւոր-

րապէս, փառքով ու պատիւով պիտի պանծացուի, հոգիները պիտի լեցունին յուզումի ալիքներով ու հպարտութեամբ: Ոգեշունչ ճառեր ալ պիտի արտասանուին ու լսուին: Բայց այդ բոլորը պիտի խթանե՞ն, որ Սփիւռքը իր վրայէն թօթափէ կամակոր կրաւորականութիւնը եւ վերագտնէ՛, վերականգնանայէ՛ քաղաքական իր ջիղն ու պայքարունակութիւնը:

Քաղաքական ամուր ջիղ եւ պայքարունակութիւն. հի՛մքը՝ դաշնակցական դաստիարակութեան:

Նոր Տարի

ՌԱՓԱՅԷԼ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ

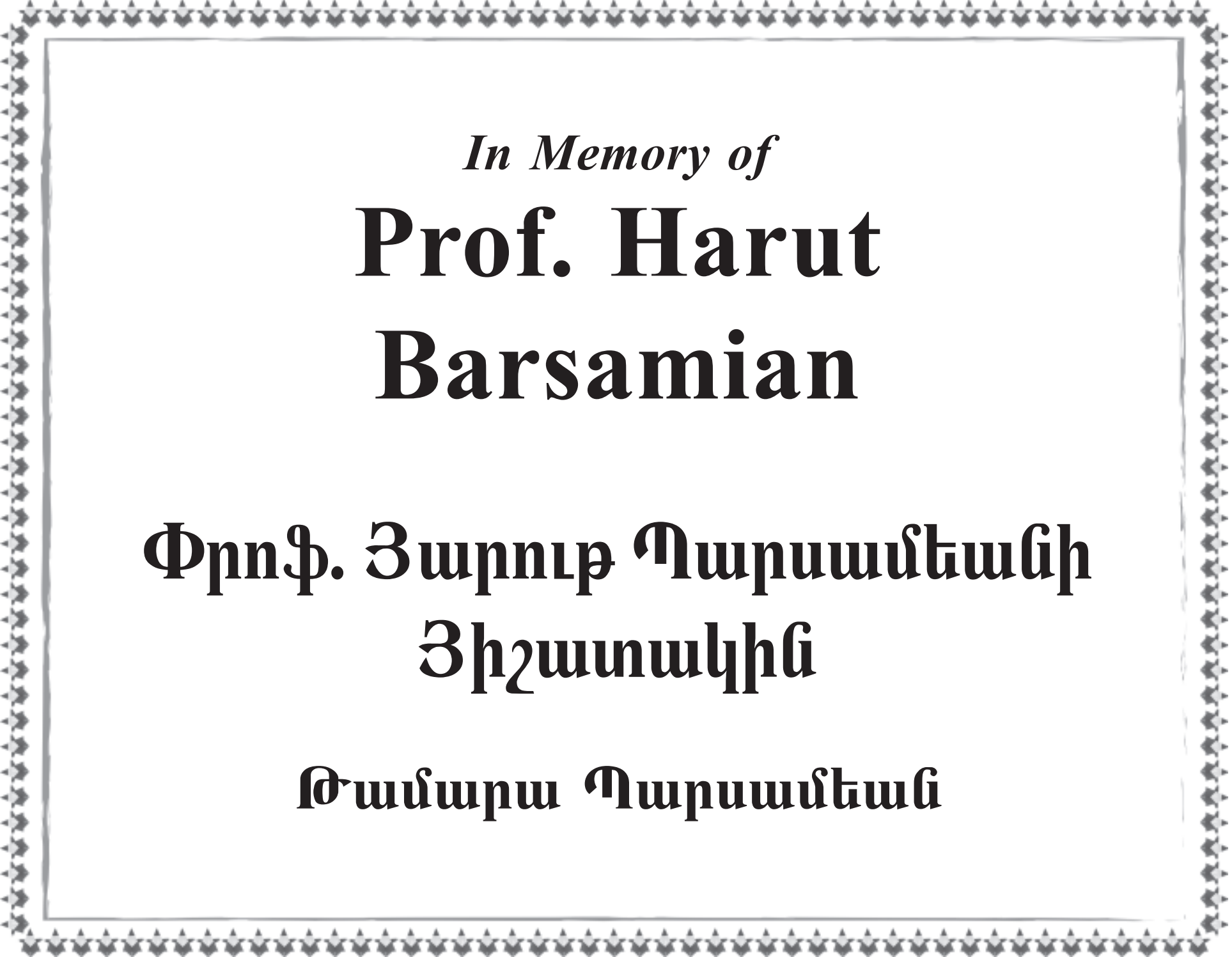
Երմեկ թէ այս Նոր տարին վերջ տար հայի ցաւերին, չարը կորչէր, ու բարին բուն դնէր մեր սրտերին:

Երմեկ թէ այս Նոր տարին ազատ շնչէր Հայաստան, եւ շուրջ Մասիս մեր սարին փայլէին արտ-անդաստան:

Երմեկ թէ այս Նոր տարին հայ ազգն իմի գումարուէր, ի գլուխ Կարնոյ հայ ամրին հայու դրօշը կը ծածանէր:

Երմեկ թէ այս Նոր տարին ոտքի կանգնէր Հայաստան, եւ կիսաբանդ մեր Կարին լիմէր փաղափ մեր ոստան:

Հայեր երբեք չերկմտէի կը կատարուի այս ամէն, եթէ իսպառ մեզի հանգնի փոքրագութիւն մեր սրտէն...



In Memory of
Prof. Harut Barsamian

**Փրոֆ. Յարութ Պարսամեանի
Յիշատակին**

Թամարա Պարսամեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Ա. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Եկեղեցին (Խորհրդածուրսին Մը)

ԹՈՐԳՈՄ Ծ. ՎՐԳ. ՏՕՆՈՅԵԱՆ

Հայ ժողովուրդի դարաւոր պատմութեան կերտման մէջ եղակի տեղ ունեցած է Հայ Եկեղեցին: Ան մեր ցեղին համար հաւատքի ու հոգեւոր ապրումներու զարգացման տուն ըլլալուն կողքին, եղած է մշակութային հարստութեանց անգուգական օճախ, արուեստի շքեղ ու պանծալի գանձարկղ, գրական ստեղծագործութեանց պերճագոյն շտեմարան եւ ազգիս ազնուագոյն ձգտումներուն ու ապրումներուն ե՛ւ յոյսերուն ե՛ւ յոյգերուն լսելիութեան անկորնչելի վկայարան:

Ահա առաքելահաստատ կառոյցը սուրբ ու հնոցը կրօնքին, որ իր գոյաւորման առաջին իսկ օրէն ինքզինք գտաւ իր ժողովուրդին մէջ, միշտ ծառայական պատմութեանով:

Հայ Եկեղեցին դարերու ընթացքին ինքզինք հաստատեց, կերտեց եւ հզօրացուց, իր պարտաւորութիւնները լիիրաւ կատարելով իրեններուն նկատմամբ: Ժողովուրդին հետ մեր Եկեղեցւոյ ունեցած անմիջականութիւնը՝ աստուածային այս ընկերութիւնը



դարձուց նաեւ ազգային հաստատութիւն, հաւաքավայր ժողովրդեան եւ մէկտեղման ամենաճառագայթող երդիքը մեր զաւակաց. այս իրականութեան հաստատումը կը տեսնենք Կիլիկիոյ Բաբգէն կաթողիկոսի հետեւեալ բանաձեւումին մէջ. «Հայոց Եկեղեցին Աստուածային Շնորհք մըն է: Հայոց Եկեղեցին ազգային հաստատութիւն մը եղաւ, եւ եղաւ բացառիկ եւ բարձր արժէքով ազգային հաստատութիւն մը, պատճառը այն է որ այդ եկեղեցին իր ժողովրդական դրութեամբ նոյնացաւ Հայ ժողովուրդի կեանքին հետ»: Իսկ անոր յաջորդներէն Արամ Ա. վեհափառը լրացուցիչ խորհուրդով մը կը հաստատէ այս ոսկի մտածումը՝ Հայ Եկեղեցին կոչելով «Սեփականութիւնն ու ժառանգութիւնը ժողովուրդին», ու կը շարունակէ. «Կառոյց չէ Եկեղեցին, քար ու պատ չէ Եկեղեցին, ժողովուրդն է Եկեղեցին, հոգեւոր ու ազգային արժէքներու շողին տակ մեկտեղուած ա՛զգն է Եկեղեցին»:

Իր ծննդեան օրէն սկսեալ, Եկեղեցւոյ բերած ծառայութիւնները Հայրենիքին ե՛ւս կը մնան գերզնահատելի: Տէրունական խօսքին համաձայն, «Տուք զկայսերն կայսեր եւ զԱստուծոյն Աստուծոյ», Աստուծոյ բաժինը նախախնամութեան տալու զուգահեռ, Եկեղեցին իր առաւելագոյնը տուած է Հայաստան աշխարհին եւ Հայրենի պետութեանց, միշտ ջատագովը հանդիսանալով Հայրենիքի առաւել՝ ծաղկման ու բարգաւաճման՝ անդուլ աշխատելով անոր ամբողջական անկախութեան ի խնդիր:

Լուսաւորչէն սկսեալ մինչեւ մեր



օրերը, Եկեղեցին իր գործով ու խօսքով անբաժանելի մասը մնացած է Հայրենիք սրբութեան, դարձած է հայրական ուղեցոյցը Հայրենի իշխանութեանց ու պետութեանց, պատմութեան անորոշութեան ու քառսին մէջ իր կողմասլաքը միշտ լոյսի աղբիւրին՝ արեւելք պահելով:

Կար ժամանակ, երբ ժողովուրդի ապահովութենէն ու հայրենիքի գերագոյն շահերէն մեկնած, Եկեղեցին աստուածաբանական ու եկեղեցաբանական զիջումներ արձանագրելու պարտաւորութեան դէմ յանդիման գտնուեցաւ, արեւմտեան պետութիւններէ օժանդակութիւն ստանալու խոստումին դիմաց, – որոնք տրուած էին մեր քաղաքական ուժերուն – պաշտպանելու համար Հայրենի իշխանութեանց հեղինակութիւնը եւ ապահովելու իւր զաւակաց գոյութիւնն ու կենաց խաղաղութիւնը: Այլ խօսքով, ան եղաւ երկրի գերագոյն շահերու կողքին, անոր հզօրացման եւ ինքնահաստատման իմաստով ընելով այն ամէնը, որ պարտ էր կատարել ազգային գերագոյն արժէքներու եւ նուիրական իտէալներու անվեհեր պաշտպանը:

Անկախ պետականութեան բացակայութեան զանազան փուլերուն, Եկեղեցին եղած է ժողովուրդին նա՛եւ քաղաքական ներկայացուցիչը, տակաւին պարսկական, բիւզանդական եւ արաբական օրերէն սկսեալ մինչեւ օսմանական եւ ցարական իշխանութիւններու օրերը:

Երբ 387 թուականին Հայաստանը մասնատուեցաւ Բիւզանդիոնի եւ Պարսկաստանի միջեւ, որուն արդիւնքը եղաւ բիւզանդական բաժինին մէջ Հայոց թագաւորութեան վերացումը իսկ պարսկական մասին մէջ անկախութեան դէմ լուրջ մարտահրաւէրներ ուղղուեցան, Եկեղեցին դարձաւ ողնասիւնը երկրին, եւ քիչ ետք՝ քաղաքական ուժերու եւ նախարարութեանց մէկտեղման կեդրոնն ու հանդիպան շաղկապը: 451ին, Վարդանանց պատերազմին, Եկեղեցին եղաւ առաջնորդակից Հայոց Սպարապետին, քաղաքական ուժին հետ միաւորուած պայքարեցաւ Հայրենիքի անկախութեան եւ կրօնքի պահպանութեան համար:

Յաջորդ դարերուն, Եկեղեցւոյ առաջնորդները գացին արեւելք ու արեւմուտք, հարաւ եւ հիւսիս, մինչեւ Խրիմեան Հայրիկին մասնակցութիւնը Պերլինի Վեհաժողովին, Սահակ Խապայեան կաթողիկոսին տեսակցութիւնը Ֆրանսական իշխանութիւններուն հետ, Արամ Ա. վեհափառին մուտքը Եւրոպայի մարդկային

իրաւանց դատարան, որոնց նպատակը միշտ նոյնն էր. ՀԱՅ ԺՈՂՈՒՐԴԻՆ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԻՐԱԽՈՒՆՔՆԵՐՈՒՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ԱՆՈՐ ՇԱՀԵՐՈՒՆ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄԸ:

Այլ չէր պարագան 28 Մայիս 1918ին: Անկախութեան նախօրեակին, Սարգարապատի կենացմահու ճակատումներուն, Եկեղեցին դա՛րձեալ իր առաքելութեան յաղթական ճամբուն վրան էր: Գէորգ Ե. Սուրենեանց կաթողիկոս ու Գարեգին եպս. Յովսէփեանց (յետագային կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ), իրենց արի կեցուածքով, ոգին ու կամքը, մղիչ ուժը հանդիսացան նոր Հայաստանի կերտման, Հայաստանի

Հանրապետութեան իրականացման: Ֆետայական եւ ազատագրական շարժումներուն հաւատք ու ներուժ հայթայթող Եկեղեցին, ինչպէս նախորդ եւ ապագայ շրջաններուն, 1918ին ե՛ւս իր ծառայութիւնը բերաւ մեր ժողովուրդին, աշխատելով որ ան իր վրայէն թօթափէ ստրկութեան փոշին, փշրէ օտարին շղթաներուն լուծը, բարձրացնէ իր խոնարհած գլուխը: Հայաստանի Ա. Անկախութեան 100ամեակի սեմին, կը նայի՞մ Եկեղեցւոյս ու կը չչնչամ.

Դուն՝
Պարծա՛նքը ազգիս,
Ցնծութիւնը ցեղիս,
Օրհնութի՛ւնը հայրենիքիս,
Երաշխի՛քը սփիւռքահայուս:



**Տոբթ. Շաւարշ
Եւ Տիկ. Մարիա
Քրիսեան**

**Կ՛ողջունենք
«Ասպարէզ»ի
Ազգօգուտ
Աշխատանքը
Շնորհաւորելով
Նոր Տարին
Եւ Ա. Ծնունդը**

«Ասպարէզ» Կը Շարունակէ 110 Տարի Առաջ Սկսած Իր Երթը

3. ՊԱԼԵԱՆ

ՎԻՇՏՔ ՀԱՅՈՒՆ (Հատուած, 1868)

Հայն էր որ թագը գըլորեց փայլարձակ, Եւ ալեւոր ճակտիդ բարդեց սեւ ամպեր, Յետոյ վայեց՝ երբ գերեզման կը շտապէր, Այլ չնշապառ էր՝ չ'ունէր ձեռքը կայծակ՝ Որ այն ամպերն փոշորկաբեր փարատէր, Եւ Հայրենիքն շղթաներէ ազատէր. Նոճեաց խորքը մահուան շունչը սօսափեց, Սոսկմամբ ցնորած Հայն իր երկրէն խուսափեց. Պետրոս Դուրեան*

Աւուր պատշաճի կամ ապսպրուած խօսքէն աւելին կ'ուզեմ ըսել օտար աշխարհի մէջ... 110 տարիէ ի վեր լոյս տեսնող «Ասպարէզ»ի մասին, այս առիթով նաեւ Հայ թերթի երէկուան եւ եթէ քիչ մը նուազ կեղծ արդիականութեան անձնատուր ըլլանք, այսօրուան եւ վաղուան Հայ մամուլին մասին: Հայ մամուլ՝ որ պարտք պէտք է Համարէ խօսիլ տարտղնուած եւ տարտղնուող զանգուածներուն, բանաստեղծի 1868ի արձակած ճիշին մասին, որ այսօր ալ կ'արձագանգէ. «Սոսկմամբ (կամ առանց սոսկումի) ցնորած Հայն իր երկ-



րէն խուսաբեց» (միշտ ըստ բնագիրի), միշտ հարց տալով, թէ մինչեւ ե՞րբ Հայն իր երկրէն պիտի խուսափի... Երբ դեռ տեղի չէր ունեցած Հայութեան զանգուածային հայրենահանումը, Ֆրեզնոյի մէջ լոյս կը տեսնէր «Ասպարէզ»ը: Ֆրեզնօն հալածանքներէ եւ հարստահարութիւններէ խոյս տուած Հայ գաղթականութեան քաղաք էր, որուն աճման եւ զարգացման մէջ այդ գաղթականութիւնը կարեւոր դեր ունեցած է: Քալիֆորնիան, կամ ինչպէս կ'ըսուի Միացեալ Նահանգներու Արեւմտեան շրջանը, բազմապիսի ընկերային եւ քաղաքական ազդակներու բերումով, դարձած է

հոճ հայութեամբ գաղութ, հայեր հոն հասած են ապակայունացած զանազան երկիրներէ եւ վերանկախացած Հայաստանէն: Զանազանութիւններու ամերիկեան հալոց է Քալիֆորնիան, melting pot, նաեւ հայկական ալազանութիւններու հալոց, թէեւ ամերիկանաճալու հալոցը աւելի լաւ կը բանի, քան ներհայկական զանազանութիւններու հալոցը, քանի որ այլազան «տեղացիութիւններ» կը պահուին որոշ յամառութեամբ: Աշխարհագրական բազմամարդ ընդարձակ շրջանի մը մէջ, որ մեծ երկրի չափերով է, հայութիւնը տոկոսային փոքրամասնութիւն է, այլ փոքրամասնութիւններու կողքին: «Ասպարէզ»ը հինները եւ նոր հասնողները իրարու միացնող հաղորդամիջոց է, ոմանց համար է նաեւ հաղորդութեան միջոց, հայերէնը, Հայ մշակոյթը եւ քաղաքականութիւնը բերելով հայոց տունները, մինչ միւս կողմէ տեղի կու տայ ազգային պատկանելիութեան չնչերակ լեզուն, օտարախօսութիւնը համարուելով ընկերային յառաջդիմութիւն: Հակառակ զարգացող եւ ընդհանրացող արդիական հաղորդամիջոցներուն, Հայ թերթը կը սպասուի շատերուն կողմէ, քանի որ ընդհանրապէս քաղաքական եւ տնտեսական լրատուութենէ աւելին կը բերէ անիկա, նոյնիսկ եթէ այդ աւելին նկատմամբ կը կարծուի, որ հետաքրքրութիւնները նուազած են:

Անոնք ընդհանուր բնորոշումով կը վերաբերին Հայ կեանքին. Հայաստան, Արցախ, Արեւմտահայաստան, Համայնքներ: «Ասպարէզ»ի, ինչպէս բոլոր Հայաբարբառ եւ Հայագիր թերթերու մեսիանական դերը կը կայանայ անոր մէջ, որ անիկա հայերէն գիրը, խօսքը, Հայը հետաքրքրող հարցերը, կը բերէ մեր սեղանին վրայ, մեր տունները, կը յիշեցնէ արմատ եւ ինքնութիւն: Նոյնիսկ երբ ընթերցողները կը նուազին: Այս նուագումին մասին այլապէս ալ պէտք է խօսիլ: Չեմ գիտեր, թէ ի՞նչ է տպաքանակը թերթին, բայց հետաքրքրական պիտի ըլլար հարցախոյզ մը ընել, գիտնալու համար ընթերցողներու թիւը: Ոմանք յոռետեսութեամբ կ'ըսեն, թէ ընթերցողները կը նուազին, իսկ չե՞նք խորհիլ նաեւ, որ թերթի նոյն համարը կրնայ ունենալ եւ ունի մէկէ աւելի ընթերցող: Երբեք չենք մտածեր այն մասին, որ Պոլսոյ յիսուն կամ վաթսուն հազար հայերը ունին երկու օրաթերթ, առաւել չաբաթաթերթ մը: Քալիֆորնիոյ հայութեան համարանքը Պոլսոյ բաղդատած տասներհինգ կամ քսան անգամ աւելի է: Միթէ՞ անկարելի է որ «Ասպարէզ»ի ընթերցողները նոյն համեմատութեամբ աճին: Ինչպէս Հայկական Սփիւռքի բոլոր թերթերը, առաւել կամ նուազ չափով կը խմբագրուին եւ կը պատրաստուին չորս պատերու ետին, չեն երթար դէպի լուրը, դէպի

ՏՈՔԹ. ԵՒ ՏԻԿ.
ՄԱՐՔ ԵՒ ՓԸՐԼԱ
ՔՈԹՈՅԵԱՆ
ԵՒ ՉԱՒԱԿԸ՝
ՐԱՖՖԻ

Կը Շնորհաւորենք
Համայն Հայութեան
Նոր Տարին
Եւ Ս. Ծնունդը

Կը Շնորհաւորենք
Համայն Հայութեան
Նոր Տարին
Եւ Ս. Ծնունդը

Տէր եւ Տիկ.
Խաժակ
Եւ Հիլտի
Սարգիսեան
Սան Ֆրանսիսքօ

«Ասպարէզ» Կը Շարունակէ 110 Տարի Առաջ Սկսած Իր Երթը

քաղաքացին, անոր առօրեան, որպէս հայ եւ որպէս մարդ, այսինքն մարդիկ եւ թերթ հարկ է որ սերտաձին: Այն ատեն ընթերցողները կը բազմանան, իրենք զիրենք տեսնելով թերթին մէջ:

Ի հարկէ մարդու եւ միջոցներու հարց է: Եւ կը մնանք ծանօթ անլուծելի թուացող «հաւը հաւկիթէն կու գայ թէ հաւկիթը՝ հաւէն» անպատասխան մնացող հարցման փապուղիին մէջ: Արցախէն ստացուած յուզիչ, խանդավառող կամ մտահոգող լուրերը պէտք է տալ, այդ ընելու համար թերթերը յատուկ թղթակիցներ չունին: Այդ պատճառով ալ, նոյն լուրը, քիչէ ձեւով, կը գտնենք բոլոր հաղորդամիջոցներու ըսածին եւ գրածին մէջ: Եթէ թղթակիցներ ունենային, լուրը այլապէս կենդանի եւ ինքնուրոյն կ'ըլլար, թերթը՝ հետաքրքրական: Եթէ թերթը ունենար համայնքի առօրային եւ մտահոգութիւններուն հետեւող եւ արձագանգող լրագրողներ, մարդիկ կու գային դէպի թերթը, իմանալու, լսելու: Ի հարկին, լսելու նաեւ թեր եւ դէմ կարծիքներ: Կը պատահի՞ որ թերթը հարցախոյզ մը կատարէ, գիտնալու համար, թէ դպրոցական տարիքի քանի մանուկներ եւ պատանիներ ափ կ'առնեն օտար վարժարաններու դուռը, քանի որ իրենց



ծնողները չեն կրնար վճարել հայկական վարժարանի ծախսերը: Եւ հայ տղան եւ աղջիկը կը զրկուին իրենց հայ դպրոց յաճախելու իրաւունքէն: Թերթը ժողովուրդին հետ ըլլալու համար այս բացասականութեան դէմ պէտք է պայքարի, այդ իրաւունքը պէտք է պաշտպանէ:

Կրկին Պոլսոյ մէջ, օսմանեան իշխանութեան ներքեւ, ազգային գաւառական եւ այլ ժողովներու նիստերուն յաջորդ օրն իսկ թեր-

թերը կ'արձագանգէին, չէին բաւարարուեր հաղորդագրութիւններով, լրագրողները ներկայ եղած կ'ըլլային, վիճարկումներուն մասին կը խօսէին, գնահատումներ կ'ընէին, քննադատութիւններ: Մեր կեանքին մէջ, բոլոր ժողովներէն ետք, կ'իմանանք, որ ամէն բան լաւ է: Թերթերը բացակայ են միութիւններու եւ կուսակցութիւններու ներքին կեանքէն, տաք ու պաղէն, չի խօսուիր լճացումներու, թերիներու, ձախաւերութիւններու, ընդհանրա-

պէս՝ բացասականութիւններու մասին, քննադատութեան չենք հանդիպիր: Քննադատութիւնները կ'ըլլան տուներու եւ սրճարաններու մէջ:

Քննադատութիւնը չարամտութիւն չէ, մեղանշում չէ, լաւի ձգտում է:

Մեզմէ շատեր կը կարդան նաեւ օտար թերթեր: Հոն կը գտնեն թեր եւ դէմ կարծիքներ, քննարկումներ, անոնք ունին հետախուզող լրագրողներ, որոնք կը ծառայեն հանրային բարոյականի առողջապահութեան: Պէտք է յիշել, որ թերթի մը հետախուզող լրագրողները հրաժարման մղեցին Ամբրիկայի հօր նախագահներէն մին: Նոր ընկերութեան մէջ, հայ թերթը իր դիմագիծը պէտք է փոխէ, դառնայ իրապէս հանրային ծառայութիւն:

«Ասպարէզ»ը, իր 110 տարիներու ծառայութեան իրաւունքով, կրնայ դիմել Քալիֆօրնիոյ ընդհանրապէս բարօր հայ գանգուածին, որպէսզի անիկա իր կարգին տիրութիւն ընէ Ի՛ր թերթին, ընելով այնպէս, որ ան մտնէ իւրաքանչիւր հայու տուն, տրամադրէ միջոցներ, մեկնելով այն պարզ սկզբունքէն, զոր սահմանած էր Յակոբ Օշական՝ ըսելով, որ «մագաղաթը աւելի կ'ապրի մարմարէն»: Տպաւորիչ եւ քաղքենիական բաւարարութիւն տուող չէնքերու կողքին, պէտք է

→

**Սրբոց Նահատակաց Եկեղեցւոյ Հովիւր,
Հոգաբարձութիւնը,
Ազգ. Երեսփոխանները,
Կիրակնօրեայ Վարժարանը,
Դպրաց Դասը Եւ Տիկնանց
Օժանդակ Մարմինը**

**Նոր Տարուան Եւ Ս. Ծնունդի
Լաւագոյն Ողջոյններ Կը Փոխանցեն
Հայրենաբնակ եւ Սփիւռքի
Հայ Ժողովուրդին**

ներդրում կատարել թերթերուն մէջ, բարելաւելով անոնց լրագրական, հրապարակագրական եւ լեզուական որակը, որպէսզի անոնք հայակերտումի դեր կատարեն:

Թերթը ընթացքի մէջ եղող պատմութիւն է: Իմ, քու, մեր:

Ինչպէս պէտք է ըսել զանգուածին, որ թերթը մեր հաւաքական ներկան է, ապագային մեր յաջորդները մեզ պիտի գտնեն թերթին մէջ, շատ աւելի հարազատութեամբ քան չէնքերը, մարմարը: Մարմարը հաւաքականութեան հոգի չի տար, թերթը, մանաւանդ երբ կը նուաճէ լրագրական եւ հրապարակագրական որակ, զանգուածին ոգի եւ ինքնութիւն կը ներշնչէ: Այս էական ճշմարտութիւնը պէտք է առաջնորդէ էսթէպլիշմընթը, եթէ անիկա ինքզինքին կ'ուզէ առաջնորդողի դեր տալ, նպաստել ընդհանուր բնորոշումով՝ «հայապահպանման»:

Որքա՜ն լաւ պիտի ըլլար, որ «Ասպարէզ» եւ հայկական միւս թերթերը, վերագտնէին «Մշակ»ի, «Ազատամարտ»ի, «Յառաջ»ի բազմաշերտ իրաւութիւնը, դառնային հայ միտքի եւ հոգիի, հայ մշակոյթի եւ գրականութեան տնկարանները, միտքի, գիրի: Երբեմն պէտք է մտածել այն մասին, որ եթէ չըլլար «Մշակ»ը Րաֆֆի կ'ունենայի՞նք, եթէ չըլլար «Ազատամարտ»ը, Գրիգոր Զօհրապ կ'ունենայի՞նք:

Ինչո՞ւ հայ թերթը կրկին պիտի չվերագտնէ, լրատուութենէ անդին, գրական-մշակութային բեմի իր դերը:

Քալիֆորնիոյ հայկական զանգուածները, իրենց ինքնութեան պաշտպանութեան համար, պէտք է դառնան դէպի իրենց թերթը, թերթերը, որպէս հաղորդակցութեան, ինչու ոչ նաեւ հաղորդութեան միջոց, որ սոսկ լրատուութեան կողքին լեզու է, քաղաքականութիւն եւ մշակոյթ:

Այս ճիգը պէտք է ընել մինչեւ այն օրը, երբ իրականացած կ'ըլլայ հողահաւաքը եւ ազգահաւաքը, գաղափարներ՝ որոնք կը բաշխուին թերթով:

Ակնկալութիւնները կը կենսագործուին մասնակցութեամբ եւ զօրակցութեամբ:

Ազգին ակնկալութիւնները մեծ են իր թերթերէն:

Ի՞նչ ընել եւ ինչպէ՞ս, որպէսզի ակնկալութիւններուն ընկերանան զօրակցութիւն, յանձնառութիւն եւ մասնակցութիւն, Պոլսոյ թերթերու համեմատական աճով:

Այս պարագային՝ 110 երկար ու ձիգ տարիներէ ի վեր ճակատի վրայ կանգնած «Ասպարէզ»ի երթը կը շարունակուի լայն եւ լուսաւոր մայրուղիով, որ խուսափումի հակառակ ուղղութեամբ կը տանի ԴէՊի ԵՐԿԻՐ, ԷՐԳԻՐ:

21 նոյեմբեր 2017
Նուազի-լը-Կրան

*«Տրտունջը», բանաստեղծութիւններ, Պետրոս Դուրեան (1852-1872), 112 էջ:

Կազմող՝ Վահագն Սարգսեան: Ներկայացուած են բանաստեղծի ընտրանին, ըստ բնագիրի, գուգահեռ՝ ռուսերէն թարգմանութիւններ:



Վիլեամ Սարոյեանը եւ Մուշեղ Գալշոյեանը Հայաստանի Առաջին Հանրապետութեան եւ Դաշնակցութեան Մասին

Վիլեամ Սարոյեանը 1936ին հրատարակել է իր մէկ գիրքը «Inhale and Exhale» (Շնչել եւ Արտաշնչել) անունով: Ինչպէս իր շատ ստեղծագործութիւններում այս գրքում եւս նա շարադրել է հայ կեանքի հետ կապուած մի շարք հաստատումներ՝ որոնց թւում անդրադարձել է նաեւ Դաշնակցութեանն ու Առաջին Հանրապետութեանը: Ստորեւ ներկայացուած է հատուած այդ խօսքից.

«Աստիճ էին Ազգայնականները, Դաշնակները, որոնք կռուեցան Հայաստանի համար, վասնզի կռիւր իրենց դիտած միակ ուղին էր պահպանելու համար կեանքը, արժանապատուութիւնը եւ ցեղը: Աշխարհը ատկէ տարբեր միջոց մը չունէր: Միայն զէնքով կ'ըլլար այդ: Աստուծոյ անիծած ոջլոտ միջոցը, բայց Դաշնակցականները մեծ մարդիկ էին եւ ըրին այն, ինչը պարտաւոր էին ընել: Իսկ որեւէ հայ, որ կ'արհամարհէ այս մարդիկը, տգէտ է կամ իր ցեղի մատնիչը: Այս մարդոց ընտրած ուղին սխալ էր, գիտեմ որ սխալ էր, բայց ատկէ դատ ուրիշ միջոց չունէին անոնք: Է՛հ, անոնք շահեցան պատերազմը:

Այսպէս կամ այնպէս ամբողջ ցեղը չընաջնջուեցաւ: Հայաստանի ժողովուրդը կը մսէր, անօթի էր եւ հիւանդ, բայց այս զինուորները շահեցան իրենց պատերազմը եւ Հայաստան ազգ մը դարձաւ կառավարութեամբ մը: Շատ տխուր եւ շատ սրտայոյզ է, երբ կը մտածէք այն հազարաւորներուն մասին, որոնք սպանուեցան, բայց ես կը պատուեմ զինուորները, որոնք մեռան եւ անոնք, որոնք կապրին տակաւին: Կը պատուեմ եւ կը սիրեմ զանոնք: Աղէտալի սխալ մըն էր այդ, բայց ազնիւ սխալ մը եւ Հայաստան եղաւ Հայաստան: Անշուշտ շատ փոքր ազգ մըն էր ան, շատ անկարեւոր ազգ մը, ամէն կողմէ թշնամիներով շրջապատուած, սակայն Հայաստանը երկու տարի մնաց Հայաստան եւ Երեւանը՝ մայրաքաղաք: Հարիւրաւոր տարիներէ ետք առաջին անգամն ըլլալով Հայաստանը եղաւ Հայաստան:

Գիտեմ թէ որքան անմիտ բան է հպարտ ըլլալ, բայց չեմ կրնար յաղթել այդ զգացումիս եւ հպարտ եմ»:

«Բագին» ամսագրի 1981 թուականի 1ին համարում հրապարակուել է ձայներիգից վերարտադրուած զրոյց Մուշեղ Գալշոյեանի հետ: Ըստ ամսագրի այդ օրերի խմբագիր Պօղոս Սնապեանի՝ ձայներիգը տրամադրել է ոմն «Ճեմարանական Մհեր, ում՝ պատմելով այդ ձայնագրուածը իր եւ Մուշեղ Գալշոյեանի զրոյցն է, որ տեղի է ունեցել 1980 թուականի Սեպտեմբերի 18ից Հոկտեմբերի 9-ն ընկած ժամանակահատուածում, երբ ինքը եղել է Հայաստանում (տաղանդաւոր գրողի անժամանակ մահուանից օրեր առաջ): Ներկայացուած է հատուած այդ զրոյցից.

«Եղաւ մի լաւ բան: Եթէ յանկարծ Դաշնակցական կուսակցութիւնը չկարողանար մի փոքրիկ Հանրապետութիւն ստեղծել, պետութիւն, անկախ մի պետութիւն, որ գոյութիւն ունեցաւ երկու տարի կամ աւելի պակաս՝ մենք այն ատեն Հանրապետութիւն կոչուելու իրաւունք չէինք ունենայ, մենք կը լինէինք մարդ, աւտոնոմ (ինքնավար-Ոմբ.) հանրապետութիւն: Որովհետեւ սահմանադրութեամբ միլիոնից պակաս ժողովուրդ ունեցողը, ազգաբնակչութիւն ունեցողը, առանձին հանրապետութիւն լինելու իրաւունք չունէր՝ եթէ նա պետութիւն չէր: Իսկ քանի որ կար էդ պետականութիւնը՝ մենք դարձանք առանձին հանրապետութիւն: Ահա էն մե՛ծ բանը, էն ինչ որ կատարեց Դաշնակցական կուսակցութիւնը եւ իրաւ պետութիւն ստեղծեց, ասենք թէ, էնքան պետականութիւնից զուրկ, վեց հարիւր տարուց յետոյ մի փոքրիկ պետութիւն: Յուզիչ մի պետութիւն»:

Պահ մը ամէն ինչ վերջացնելու Ամէն ինչ ծայրէն վերսկսելու Տօնն է այս գիշեր

ԶԱՀՐԱՏ

Նաթալի Սավուլեան

Վահան եւ Անուշ
Շամլեան Ազգային
Վարժարանի Աշակերտուհի

Կը Շնորհաւորէ Նոր Տարին Եւ Ս. Ծնունդը Շամլեան Վարժարանի Տնօրէնութեան, Ուսուցչական Կազմին Եւ Ընդհանուր Աշակերտութեան

Merry Christmas and Happy New Year

May 2018 bring good health and great joy.

Hello humankindness®



Dignity Health.
Glendale Memorial Hospital
and Health Center

1420 S. Central Avenue, Glendale, California 91204 | 818.502.1900 | dignityhealth.org/glendale



***Ի Յիշատակ
Շավարշ Եւ Նազիկ
Տէմիրճեաններուն***



***In Loving
Memory of
Shavarsh & Nazik
Demirdjian***

Նոր Տարին այն պահն է,
 երբ ամենէն սուր կերպով կը զգանք
 մեր հանգուցեալ սիրելիներու
 բացակայութիւնը,
 անոնց չխամրող յիշատակները,
 միշտ վառ մնացած կարօտը
 եւ կը գնահատենք ի գին
 մեծ գոհողութիւններու
 մեզ փոխանցուած հոգեւոր հարուստ
 ժառանգութիւնը:

Յարգանք ձեր յիշատակին, սիրելիներ,
 շնորհակալութիւն՝ արժէքային ձեր հրաշալի
 համակարգը մեզ փոխանցելու ճիգերուն:

Հայկուշ Քեղիներեան-Քոհիլըր

Ի յիշատակ իր ծնողներուն
**Պեպրոս եւ Մանուշակ
 Քեղիներեաններուն**

Ի յիշատակ իր հօրեղբօր
**Քաջբերունի եւ Ծաղիկ
 Քեղիներեաններուն**

In Support of Non-Smoking Restaurants

CAROUSEL
RESTAURANT

*Celebrating 33 years
of Excellence!*



HOLLYWOOD

(Est. 1984)

GLENDALE

(Est. 1998)

CATERING

www.carouselrestaurant.com

ՀՅԴ-ԲՈՂԵԼԻԿ ՅԱՐԱՔԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՎՈՒԱԽԱՏՈՂ ԱԳՂԱԿ ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՐՈՒՄԻ ԿԵԱՆՖՈՒՄ

(Հայոց Պետականութեան Վերածննդի 100ամեակի Առիթով)

ՌՈՒԲԻՆԱ ՓԻՐՈՒՄԵԱՆ

ՄԻՆԶԵԻ ԱՆԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Երկար տարիներ Հայ ազատագրական պայքարը եւ ֆիդայական շարժումը Օսմանեան կայսրութեան տարածքում առաջնորդելուց յետոյ, Օսմանեան իշխանութեան եւ Յարական կառավարութեան հետապնդումներին եւ հալածանքներին ենթարկուած Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը 1907ի իր Զորորդ Ընդհանուր Ժողովում հաստատեց Երրորդ Ընդհանուր Ժողովի (1904) արդէն բանաձեւուած որոշումը՝ հետապնդելու «Օսմանեան Հայաստանի պատմական Դատը», բայց եւ իր վրայ առնելու «Կովկասահայ տարրի ինքնապաշտպանութեան գործը»։ Ուրեմն, հետապնդել Հայ Ժողովրդի բարօրութիւնը, ապահովութիւնն ու անվտանգութիւնը երկու ճակատի վրայ՝ «Երկու դատերն էլ առաջ մղել Դաշնակցութեան դրօշի տակ»։

1905ից արդէն Դաշնակցութիւնը իր սահմանափակ ուժերով համառոտական յեղափոխական շարժման մէջ էր մտել։ Սահմանափակ, որովհետեւ Արեւմտահայաստանի ինքնապաշտպանութեան գործողութիւնները, Եւրոպայում տարուող քաղաքական/դիւանագիտական գործունէութիւնը, Կովկասում բռնկուած Հայ



թաթարական կոիւնները, որ գիտենք «բաժնէ՛, որ տիրես» բնաբանով՝ Հայերի ուժը թուլացնելու ցարական քաղաքականութեան արդիւնքն էր, մեծ մարտահրաւէրի առջեւ էին կանգնեցրել Դաշնակցութեանը։ Նման մթնոլորտի ու պայմանների մէջ, Դաշնակցութիւնը ոգեւորութեամբ եւ մեծ ակնկալիքներով ընդունեց 1917 Մարտի 8ին (հին տոմարով Փետրուար 22) Ռուսական յեղափոխութիւնը եւ շտապեց կապեր հաստատել Պետրոգրադի Ժամանակաւոր կառավարութեան հետ։ Ժամանակաւոր կառավարութեան ղեկավար էր ընտրուած ռուս սահմանադրական-դեմոկրատ (Կադեթ), իշխան Գէորգի Լվովը, որին յաջորդեց

էս.էռ.ական Ալեքսանդր Կերենսկին։

Պիտի չեչտել, որ Դաշնակցութիւնը այդ ժամանակ Արեւելեան Հայաստանի կամ արեւելահայութեան ապագան Ռուսաստանից անկախ չէր պատկերացնում եւ նոյն տարուայ Հոկտեմբեր 11ին Թիֆլիսում գումարուած Արեւելահայոց Համագումարը—որտեղ ճնշիչ մեծամասնութիւն էր Դաշնակցութիւնը—եւ նրանից բխած Ազգային խորհուրդը, նոյն տրամադրութիւնն էին արտայայտում։ Ազգային խորհուրդին մաս էին կազմում Դաշնակցութիւն (6), Ժողովրդական (2), Սոցիալ-դեմոկրատ, Մենչեւիկ (2), Սոցիալ-յեղափոխական, էս.էռ. (2) կուսակցութիւնները եւ 3 չեզոքներ։ Խորհրդի նախագահ էր ընտրուել Աւետիս Ահրոնեանը։

Այդ օրերին Հայ բոլշեւիկները դեռ թիւ չէին կազմում Կովկասում, այդու եւ առանձին միաւոր չէին եւ ղեկավարում էին Ռուսաստանի Սոցիալ-դեմոկրատ, Բոլշեւիկ կուսակցութեան Թիֆլիսի կոմիտէի կողմից, որի քարտուղարն էր Անաստաս Միկոյեանը։ Անդունամենայնիւ, Հայ բոլշեւիկները բոյկոտի էին ենթարկել Համագումարը՝ այն որակելով.

«Խոշոր բուրժուազիայի (քաղքենիութեան-խմբ.) կառքին լծուած եւ ռէաքսիոն (յետադէմ-խմբ.) հոգեւորականներից ղեկուս չլիզուած մանր բուրժուազիայի

նացիոնալիստական (ազգայնական-խմբ.) հնարք»։ Համագործակցել այդ տարրերի հետ նշանակում էր, «դաւաճանել ինտենսացիոնալիստական պոլիետարական տակտիկային ու ռեւոլուցիային (դաւաճանել միջազգայնական

Հայ շովինիստները (ազգայնականներ-խմբ.) առաջ են քաշում յանցաւոր փմեռային (երեսկայական-խմբ.) գաղափար՝ պատմական Հայաստանի սահմաններում «Մեծ Հայաստան»ի ստեղծում։ Մեր կուսակցութիւնը չի կարող սատարել ո՛չ «Մեծ» եւ ո՛չ էլ «Փոքր» Թրքահայաստանի գաղափարին»։

ԱՆԱՍՏԱՍ ՄԻԿՈՅԵԱՆ

աշխատաւորական ռազմավարութեան եւ յեղափոխութեան-խմբ.)՝ ի հաճոյս Հայ իմպերիալիստական (կայսերապաշտական-խմբ.) մանր բուրժուազիայի դաշնակցութեան պարտիայի (կուսակցութեան-խմբ.) գլխաւորութեամբ»։ Այս դիրքորոշումը երբեք չփոխուեց, խոչընդոտելով ամէն ջանք յետա-

Եփրեմ
Եւ Վարսենիկ
Պաղպուտարեաններ

Շնորհաւոր
Նոր Տարի
Եւ Ս. Ծնունդ
Առողջութիւն
Եւ Յաջողութիւն
Մեր Բոլոր
Ազգականներուն,
Բարեկամներուն

Շնորհաւոր
Նոր Տարի
Եւ Ս. Ծնունդ

HAGOP
& HAIGUHI
DAGLIAN
AND FAMILY

ՀՅԴ–ԲՈՂԵԼԻԿ ՅԱՐԱՔԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՎՈՒԱԽԱՏՈՂ ԱԳՊԱԿ ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՐՈՒՄԻ ԿԵԱՆՖՈՒՄ

զայ յարաբերությունների մէջ: Տիրող ոգեւորութեան մէջ Դաշնակցութիւնը ժամանակաւոր կառավարութեան էր ներկայացնում Կովկասի սահմանային բաժանումների նախագիծը ըստ ազգային բնակչութիւնների կենտրոնացման: Հայ ազգային շահերը ժամանակաւոր կառավարութեան մօտ առաջ տանելու համար, Պետրոգրադում աշխատանք էին տանում բժ. Յակոբ Զաւրեանը (Զաւրիեւ), եւ Լիպարիտ Նազարեանցը: Այնտեղ էր նաեւ Ռոստոմը: Նրանց ջանքերով հնարաւոր եղաւ Կովկասից առանձնացնել Ռուսների գրաւած Թրքահայաստանի հողերը ու 1917ի Ապրիլ 26ի (Մայիս 9) հրամանագրով դրանց տալ յատուկ կարգավիճակ: Թրքահայաստանի կոմիսար նշանակուեց զօր. Աւերիանովը եւ օգնական Զաւրեանը: Ժամանակաւոր կառավարութիւնը համաձայնուել էր նաեւ եւրոպական ճակատներում կոռուղ հայ զինուորներին հաւաքել եւ թուրքական ճակատ ուղարկել: Բայց դրանք մինչեւ Թիֆլիս հասան: Թիֆլիս–Բաքու գիծը թաթարների հսկողութեան տակ լինելով փոխադրութիւնը այդտեղ կանգ առաւ: Իսկ Անդրկովկասում, Դաշնակցութեան համագործակցութիւնը ժամանակաւոր կառավարութիւնը ներկայացնող Օդակոմի հետ էր, որին անդամ էր Պապաջանովը՝ ազգութեամբ հայ, բայց որպէս կադեթ (կրտսեր–նմբ.) կուսակցութեան անդամ: Ի

հարկէ, Օդակոմի կարեւոր պաշտօնները վրացիներն ու թաթարներն էին զբաղեցնում: Դաշնակցութիւնը, որ մինչեւ Առաջին Աշխարհամարտ հետապնդում էր իրագործել Թրքահայաստանի ներքին անկախութիւնը Օսմանեան կայսրութեան մէջ, դաշնակցային (Ֆեդերաթիւ) կապով կապուած, այլեւս գիտակցում էր, որ Օսմանեան կայսրութեան մէջ Հայաստան չի կարող գոյութիւն ունենալ եւ Ազատ Հայաստանի գաղափարն էր պաշտպանում, այսինքն՝ Արեւմտահայաստանը՝ 6 Վիլայեթներ եւ Կիլիկիա: Բայց եւ այնպէս, ինչպէս Ռոստոմը ինքն էր արտայայտուել հայ գործիչները կարեւոր ներկայութիւն չէին եւրոպայում, ուր արդէն Հաշտութեան բանակցութիւններն էին ընթանում: Ժամանակաւոր կառավարութիւնը, սակայն, չկարողացաւ երկրի դեկը պահել: 1917ի Նոյեմբեր 7ին տեղի ունեցաւ բոլշեւիկեան յեղաշրջումը եւ իշխանութիւնը անցաւ բոլշեւիկներին: Ընտրուեց Սովնարկոմը, Ժողովրդական կոմիսարների խորհուրդը՝ Վլադիմիր Լենինի գլխավորութեամբ: Լեւ Տրոցկին դարձաւ արտաքին գործերի կոմիսար, իսկ Իոսիֆ Ստալինը՝ ազգութիւններ: Մեծամասնութիւն կազմող հակաբոլշեւիկ զանգուածի յոյսը Համառուսական Սահմանադիր Ժողովն էր, ուր առաջին անգամ Ժողովրդական քուէով պիտի որոշուէր Ռուսաստանի ապագայ

վարչաձեւը: Յուսով էր նաեւ Հայ պատուիրակութիւնը, որ Ռոստոմի գլխավորութեամբ եկել էր Հայկական Հարցին լուծում գտնելու: 1918ի Յունուար 18ին

քով, Հայկական Հարցի վերաբերեալ Բրեստ Լիտովսկում ցուցաբերած անտարբեր կեցուածքը բացասական տպաւորութիւն էր թողել եւրոպայում եւ Թրքահայ



Պետերգրեւորում բացուեց ժողովը: Ժողովականների պատկերը, սակայն, մեծամասնութեամբ հակաբոլշեւիկ, անընդունելի էր բոլշեւիկ իշխանութեան համար եւ ուրեմն ուժի պարտադրանքով եւ բռնութեամբ կարողացաւ ժողովը ցրել: Ուժի գործադրումը չարունակուեց անխնայ մաքրագործելու ամէն տեսակի հակադիր ուժ եւ հակաբոլշեւիկ տրամադրութիւն: Բոլշեւիկները իրենց իշխանութիւնը սկսեցին փայլուն յայտարարութիւններով, որոնցից չատերը հակասում էին իրար եւ անգործադրելի մնացին: «Ռուսաստանի ժողովուրդների իրաւունքների ղեկավարացիան (յայտարարութիւնը–նմբ.)» ազատութիւն էր խոստանում բոլորին: Նախապէս Լենինն յայտարարել էր, որ եթէ իրենք գործի գլուխ գան պիտի ասեն, «Գերմանիա՛, զօրքերդ դո՛ւրս Լեհաստանից: Ռուսաստան, զօրքերդ դո՛ւրս Հայաստանից»: Իսկ Ստալինը որպէս ազգութիւնների կոմիսար արդէն յայտարարում էր, «Յեղափոխութեան այս փուլի մէջ, սահմանամերձ շրջանների պահանջը՝ բաժանուելու Ռուսաստանից, միանգամայն հակայեղափոխական է»: 1917ի Դեկտեմբեր 31ին մէկ այլ հրամանագրով, Թրքահայաստանը յայտարարուեւ էր ինքնավար, բայց նոյն հրամանագրով ռուսական զօրքը դուրս էր բերուեւ կովկասեան ճակատից: Այդ ինքնավարութիւնը ինչպէ՞ս պիտի պահուէր կարեւոր չէր: Լենինը տառապած ռուս զինուորի սիրտն էր շահում: Ի հակասութիւն ինքնավարութեան հրամանագրի Սովնարկոմը կոչ էր անում Ռուսաստանի եւ Արեւելքի մահմեդականներին միանալ շարժմանը եւ դատապարտում էր Թուրքիան մասնատելու բոլոր դաշնագրերը: Այս քաղաքական չփոթի մթնոլորտում, Լենինը իր օրակարգն ունէր՝ ամէն գնով Ռուսաստանը դուրս քաշել պատերազմից: Եւ հակառակ Դաշնակիցների զգուշացմանը՝ առանձինն Հաշտութեան բանակցութիւնների չգնալ, նրա ներկայացուցիչները Բրեստ Լիտովսկում բանակցում էին Քառեակ Զինակցութեան հետ: Սոցիալ-յեղափոխական, էս.էւ., վաճան Մինախորեանի կարծի–

յաստանի ինքնավարութեան հռչակագիրը միայն այդ տպաւորութիւնը ցրելու համար էր: Իրականութեան մէջ Լենինի համար կարեւոր չէր թէ ո՞վ կլինի տէրը Թրքահայաստանի: Նպատակը Թուրքիայում եւ ապա ամենուրեք Բոլշեւիկի տարածումն ու տիրապետութիւնն էր: Կարեւոր էր նաեւ Դաշնակութեան դերը Թուրքահայաստանում չէզոքացնել եւ այնտեղ բոլշեւիկեան բջիջներ ստեղծել: Նոյն ժամանակ, արեւմտահայ բոլշեւիկ գործիչ Գուրգէն Հայկունին ղեկուցում էր Լենինին, որ արեւմտահայ բանուորն ու զիւղացին խորհրդային իշխանութեան են սպասում: Այնուամենայնիւ, Դաշնակցութիւնը յոյսով էր նայում այս բանակցութիւններին: Լեհաստանը ազատագրուեւ էր Գերմանիայից նոյն օրինակը պիտի կիրարկուէր նաեւ Թրքահայաստանի պարագայում: Յատկանշական է, որ ռուս պատուիրակութեան մէջ էր առնուել նաեւ վաճան Տէրեանը, որ Ազգութիւնների կոմիսարիատի մէջ Հայկական Գործերի կոմիսարիատի փոխնախագահն էր: Տէրեանը դիմել էր Լիպարիտ Նազարեանցին եւ տեղեկութիւններ ուղել: Դրանից ոգեւորուած ուրեմն, Նազարեանցը, Ռոստոմը, զօր. Լեւոն Տիգրանեանը, Նիկողայոս Ազոնցը միացել էին ու մի ընդարձակ տեղեկագիր պատրաստել: Բայց դժբախտաբար, վաճան Տէրեանին խօսելու առիթ իսկ չտրուեց: Լաւատեսութիւնը փարատուեց, երբ Քառեակ Զինակցութիւնը ասեւելի պայմաններ դրեց ռուսների առջեւ: Բանակցութիւնները ընդհատուեցին ու գերման բանակը դարձեալ յարձակման դիմեց: Ռուս ներկայացուցիչները, Տրոցկիի ղեկավարութեամբ մի տարօրինակ կարգախօս մէջտեղ բերեց. «Հաշտութիւն չենք ստորագրում, պատերազմ չենք անում, զինաթափ ենք անում մեր բանակներին եւ անգէն՝ բողոքում ենք գերման եւ աւստրո-հունգարական բանուորութեան յեղափոխական խղճին»: Բայցեւայնպէս, Ռուսաստանը դարձեալ բանակցութիւնների գնաց, որի վերջում, բացի Հայկական վեց վիլայեթների պարպումից, էնվերի եւ Թալէաթի պնդումով Գերման–

Միքայէլ Հացպանեան

Կը Շնորհաւորէ
Իր Ազգականներուն,
Բարեկամներուն
եւ Ընկերներուն
Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը
Թող Այս Նոր Տարին
Բերէ Շատ Բարիք՝
Համայն Աշխարհի
Մարդոց Անխտիր

ՀՅԴ-ԲՈՂԵԼԻԿ ՅԱՐԱՔԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՎՈՒԱԽԱՏՈՂ ԱԳՂԱԿ ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՐՈՒՄԵՆ ԿԵԱՆՖՈՒՄ

Իսկ թուրքիայի համար պահանջում էր Կարսը, Արդահանը եւ Բաթումը:

Համաձայնագրում Ռուսաստանին պարտադրում էր նաեւ առանձին պայմանագրեր կնքել Քառեակ Ձինակցութեան բոլոր պետութիւնների հետ: Այդ ծիրի մէջ էր ռուս-թրքական համաձայնագիրը, ուր Բոլշեւիկ Ռուսաստանը խոստանում էր կազմալուծել եւ ցրել Հայկական բոլոր զորամասերը Կովկասում եւ Թրքահայաստանում:

Բրեստ Լիտովսկի համաձայնագիրը ստորագրուեց 1918ի Մարտ 3ին եւ Համառուսական Սովետների համագումարը Մոսկուայում 1918ի Մարտ 15ին վաւերացրեց այն: Այդ ժամանակ արդէն Մոսկուա էր փոխադրուել Նորհրդային Ռուսաստանի մայրաքաղաքը:

Բրեստ Լիտովսկի համաձայնագիրը իրողութիւն էր եւ գործադրում էր քայլ առ քայլ: Բողոքներ եւ դժգոհութիւններ որեւէ ազդեցութիւն չունէին: Տրոցկին ընդունում էր, որ համաձայնագիրը Հայերի համար աղէտալի է: Այն դժբախտութիւն էր համարում, ասելով, «ուրախ եմ, որ ես չէի համաձայնագրի տակ ստորագրողը»: Այդ ժամանակ Ձիչերինը արդէն փոխարինել էր Տրոցկուն:

Բրեստ Լիտովսկի համաձայնագիրը ստորագրուելուց յետոյ, մի որոշ ժամանակ դեռ Տրոցկու



բարեացակամութիւնը շարունակուեց Հայերի նկատմամբ: Լիպարիտ Նազարեանցի եւ Արշակ Զամալեանի յուշերում կարդում ենք, որ նա օգնութիւն էր խոստացել, նոյնիսկ խորհուրդ էր տուել Բրեստ Լիտովսկի համաձայնագրի դէմ Եւրոպայում բողոքել Դաշնակիցներին ու գերմանացիներին: Նոյնիսկ, ճամբորդութեան դժուարութիւնների պայմաններում, կարգադրել էր Հայազգի բոլշեւիկ, Մոսկուայում բարձր պաշտօնի հասած Լեւոն Կարախանին դիւրացնել իրա-

ւունք ստանալու եւ Եւրոպա մեկնելու հարցը: Տրոցկին խոստացել էր խօսել Լենինի հետ եւ տուն վերադարձող Չեքոսլովակիայի քառասուն հինգ հազարանոց զորամասը դէպի Թուրքական ճակատ շրջել: Նա համոզել էր Լենինին համագործակցութեան մէջ մտնել Դաշնակցութեան հետ, ինչպէս Լենինն էր արտայայտուել, նրանով հանդերձ, որ գաղափարախօսութեան մեծ տարբերութիւն կար երկուսի միջեւ: Արշակ Զամալեանը վստահ է, որ բանակցութիւնները երկուսի մի-

ջեւ կը սկսէին, եւ նախնական կարգադրութիւններն էլ արուած էին արդէն, եթէ չլինէր Հայ բողշեւիկների, մանաւանդ՝ Հայկական Գործերի կոմիսարիատի սուր թշնամութիւնը Դաշնակցութեան դէմ: Հայկական Գործերի կոմիսարիատը բողոքել էր, որ կոմիսարիատի խորհուրդներին հակառակ Տրոցկին միջնորդում է «Հակայեղափոխական» կուսակցութեան՝ Դաշնակցութեան օգտին: Նրանք վերջապէս կարողացել էին համոզել Տրոցկուն, որ Դաշնակցութիւնը Կովկասում Անգլիական քաղաքականութեան է յարել եւ համագործակցութիւն նրա հետ անհմաստ է:

Պաշտօնական ուղղակի կապի բացակայութեան պայմաններում մինչեւ անկախութիւն, դաշնակցական ղեկավարները փորձում էին անհատական կապերի միջոցով երկխօսութիւն ստեղծել: Միջոցներից մէկը Հայաստանում գործող փոքրաթիւ բոլշեւիկներին սիրաշահել եւ Մոսկուայի հետ կապ հաստատելու համար նրանց վրայ յենուելն էր, ինչպէս օրինակ Արամ Մանուկեանը Մոսկուա էր ուղարկում բոլշեւիկ գործիչ Պողոս Մակինցեանին՝ այդ գծով աշխատելու: Ի հարկէ, Պողոս Մակինցեանը Մոսկուա հասնելուն պէս աշխատանքի է անցնում Չեկայի մէջ ու խոստումը մոռանում: Յետագայում, ինքն էր, որ Լա-



**Շնորհաւոր Նոր Տարի Եւ Ս. Ծնունդ
Առողջութիւն Եւ Յաջողութիւն
Մեր Բոլոր Ազգականներուն, Բարեկամներուն
Եւ Յաճախորդներուն**

**Տոքթ. Սարգիս Եւ Տիկ. Ալիս
Քեահքէճեան
Մարի, Արսէն Եւ Վարդան**

**DR. SARKIS KAAKIJIAN
1500 S. Central Ave., #318
Glendale, CA 91204
(818) 548-5437**

ՀՅԴ–ԲՈՂԵԼԻԿ ՅԱՐԱՔԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՎՈՒԱԽԱՏՈՂ ԱԳՊԱԿ ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՐՈՒՄԵԼ ԿԵԱՆՖՈՒՄ

զարեան ճեմարանի դասացուցակը հիմնովին փոխեց՝ այն կոմունիստական գաղափարախօսութեան յարմարեցնելու համար։ Ռուբէնը եւս խօսում է այսպիսի համագործակցութեան մասին բոլշեւիկներ Ստեփան Շահումեանի եւ Դանուշ Շահվերդեանի հետ՝ ի կատար ածելու Արեւմտահայաստանի անկախութիւնը։ Բրեստ Լիտովսկի համաձայնագիրը վերջ դրեց այդ հարցին եւս։ Դաշնակցութիւնը պայքարի մէջ էր Հայկական Հարցի լաւագոյն լուծումը գտնելու։ Ըստ Ռուբէն Տէր Մինասեանի, Դաշնակցութիւնը եւ Ազգային խորհուրդը երեք ընտրանք կամ երեք ճամբայ ունէին ընտրելիք։ «Առաջինը, լինել Վրաստանի եւ Ազրբեջանի հետ՝ երես ուղղելով դէպի գերմանացիք եւ Թուրքիան։ Երկրորդը, դէմ լինել Թուրքերին եւ Հարեւաններին՝ յոյսեր կապելով Դաշնակիցների յաղթութեան վրայ։ Երրորդը, դէմ լինել եւ՛ Հարեւաններին, եւ՛ Դաշնակիցներին, յենուել Մոսկուայում հիմնաւորուած բոլշեւիկների եւ Կովկասում մնացած նրանց բեկորների վրայ»։ Հէնց ի՛ր՝ Ռուբէնի վկայութեամբ, Դաշնակցութիւնը բացարձակ դիրքորոշում չորդեգրեց եւ փորձեց օգտագործել բոլոր կարելիութիւնները, որովհետեւ ո՛չ միայն որեւէ մէկ յենարան այդ օրերին համահայկական շահերի երաշխիքը չէր ընձեռում,

այլ նաեւ դաշնակցական ղեկավարները միատեսակ կողմնորոշում չունէին։ Բոլշեւիկեան յեղաշրջումը չփութի էր մատնել Կովկասի վարչամեքենան, որ դեռ Հարունակում էր հաւատարիմ մնալ ժամանակաւոր կառավարութեան։ Այդ կառոյցի մէջ կարեւոր դեր ունէին վրացի Սոցիալ-Դեմոկրատ մենչեւիկները, որոնք բնականաբար հակաբոլշեւիկներ էին։ Միայն Բաքուն էր ոգեւորութեամբ հաստատել իր հաւատարմութիւնը բոլշեւիկ իշխանութեան հանդէպ, ուր եւ կազմուել էր Բաքուի սովետը։ Իսկ Ստեփան Շահումեանը, որ 1917ի Դեկտեմբեր 16ի հրամանագրով նշանակուել էր Կովկասի յատուկ կոմիսար, Թիֆլիսում ձախողելով անցել էր Բաքու եւ այնտեղ հաստատուել։ Հետաքրքիր է, որ ամբողջ Կովկասում, վրացի մենչեւիկներ, մուսուլման մուսաւաթականներ եւ Դաշնակցութիւն միացած պայքարում էին բոլշեւիկների դէմ, իսկ Բաքում Դաշնակցութիւնը համագործակցութեան ձեռք էր պարզում բոլշեւիկներին՝ յանձին Ստեփան Շահումեանի։ Համագործակցութիւնը ռազմական գետնի վրայ էր։ Կազմուել էր միացեալ բանակ՝ Դաշնակցութեան զինեալ ուժերի մասնակցութեամբ՝ կռուելու ընդհանուր թշնամու՝ մօտեցող Թուրքական բանակի դէմ եւ հայ բնակչու-



Ռոսպոմ

թեանը պաշտպանելու համար մուսաւաթականների դրդմամբ տեղացի Թուրքերի անդադար յարձակումներից, ոտնձգութիւններից ու կոտորածից։ Ռոսպոմը Բաքում էր եւ կարողացել էր այնտեղ ցրուած հայ զինուորներից բանակ ստեղծել, իսկ Ստեփան Շահումեանը պէտք ունէր այդ ուժի եւ Բաքուի հայ բնակչութեան վրայ մեծ ազդեցութիւն ունեցող Դաշնակցութեան։ Այդ համագործակցութեան մէջ, ի հարկէ, անկեղծ չէր Շահումեանը։ Նա մի նամակում ցաւ է յայտնում, որ «...ռեւոլուցիոն (յեղափոխական-Ումբ.) սովետների փոխարէն, մենք ունենք ռէակցիոն բուրժուական կամ կալուածատիրական ազգային խորհուրդներ,



Ստեփան Շահումեան

որոնք ազգային կառավարութիւնների դեր են խաղում։ Ինտեռնացիոնալ սովետական Կարմիր զվարդիայի (պահակազօրինմբ.) փոխարէն, մենք ունենք ռէակցիոն տարրերի կողմից ղեկավարուող զնդեր»։ 1918 թուի Մարտ 18ին, Մուսաւաթի դրդմամբ, Կովկասեան թաթարները ապստամբում են Բաքուի բոլշեւիկ իշխանութեան դէմ։ Ստեփան Շահումեանը բոլշեւիկ նաւատորմի միջոցով պաշտպանութեան է անցնում, իսկ հայկական զօրամասը կռուի մէջ է մտնում այն ժամանակ, երբ թաթարները սկսում են յարձակուել Հայկական թաղամասերի վրայ։ Չորս օր կռուից յետոյ, թաթարները յետ են մղւում։ Դաշնակ-



ARPI GABRIELYAN

ASHOT GHAZARYAN

RAFAYEL YERANOSYAN

SUNDAY JAN 21 7PM

ԵՐԳ ԲԱՅՄԱՍՏԱՆԻ
a musical / comedy variety show

LANTERMAN AUDITORIUM
4491 Cornishon Ave, La Cañada Flintridge, CA 91011
818.975.3333 or 818.265.0506
www.ticketmicket.com

GlobalArts INTERNATIONAL **LEVONTRAVEL**
LONDON • PARIS • ROME

ՀՅԴ-ԲՈՂԵԼԻԿ ՅԱՐԱՔԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՎՈՒԱԽԱՏՈՂ ԱԳՊԱԿ ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՐՈՒՄԵԼ ԿԵԱՆՖՈՒՄ

ցութեան համագործակցութիւնը իր արդիւնքն էր տուել:

Տարօրինակ է այս վստահութիւնը, որ Դաշնակցութիւնն ու Բաքուի Ազգային խորհուրդը, որ այդ օրերին Թիֆլիսից կտրուած գործում էր անկախ, ցուցաբերեցին Շահումեանի նկատմամբ: Յոյսն այն էր որ Շահումեանը կը բարեխօսի Սովնարկոմի մօտ՝ հայ ժողովրդի եւ Հայաստանի նկատմամբ բարեացակամ վերաբերմունք ցոյց տալու: Այս բոլորով հանդերձ, երբ Շահումեանը Ապրիլ 13ի նամակով Բաքուի կոիւնների մասին զեկուցում էր Լենինին, Դաշնակցութեան դերը ընդունելով հանդերձ, գրում էր. «Դաշնակցութեան պարտիային, թէ՛ եւ նա մեզ պաշտպանում էլ է ամէն բանում, առայժմ ոչինչ մի խոստացէք եւ ոչինչ մի տուէք: Նրանց ուժեղացնել այլեւս պէտք չէ»:

Մարտի 18ի Բաքուի պաշտպանութեան յաջողութիւնից ոգեւորուած Շահումեանը ամրապնդում էր բոլշեւիկեան տիրապետութիւնը, հրամայելով լուծարել բոլոր Ազգային խորհուրդները եւ ազգային զօրամասերը: 1918ի Ապրիլին արդէն, բոլշեւիկեան տիրապետութիւնը Բաքուում կատարեալ էր, բայց մուսաւաթականները, որ առայժմ Գանջայում (Գանձակ) էին կենտրոնացած, Բաքուն չպիտի զիջէին բոլշեւիկներին: Կազմուած միացեալ բանակի ուժը օգտագործելով, Շահումեանը

եանը բանակը չարժեց՝ խլրտումները սաստելու եւ ապա՝ դէպի Գանձակ եւ Թիֆլիս առաջանալով՝ ամբողջ Կովկասում բոլշեւիկեան իշխանութիւն հաստատելու համար: Բանակի ընդհանուր հրամանատարը գեներալ Բազրատունին էր, իսկ հայկական զօրամասը ղեկավարում էր Համազասպը: Մասնակից էր նաեւ Ռոստոմը: Հայկական զօրամասի նպատակն էր Երեւան հասնել ու պաշտպանել նորանկախ Հանրապետութիւնը: Կոիւնները սարսափելի էին եւ Կարմիր բանակն էլ մեծ ուժ չէր Բաքուում: Յուլիս 5ին Բաքու է հասնում գնդապետ Բիչերախովի փոքրաթիւ զօրամասը: Շահումեանը ոգեւորուած նոր հակայարձակողականի է դիմում, բայց Յուլիս 26ին, Բիչերախովը իր զօրամասով փախուստ է տալիս:

Այս բոլորի մասին Շահումեանը զեկուցում էր Ստալինին, գրում մօտեցող թուրքական բանակի մեծ վտանգի մասին եւ թուրք-գերմանական համաձայնութիւնը Կովկասի խորհրդայնացման դէմ ամենամեծ թշնամին էր համարում: Բաքուի պրոլետարիատի անունից երդուում էր ո՛չ մի կաթիլ քարիւղ չտալ թուրքերին: Բայց նոյն ժամանակ Լենինը թուրքերին բարեկամութեան ձեռք էր մեկնել եւ գերմանացիներին Բաքուի քարիւղ խոստացել: Այս բոլորը ուս-գերմանա-

կան գաղտնի համաձայնութեան հիման վրայ, որով Գերմանիան ընդունել էր սովետական իշխանութիւնը Կովկասի հարաւում եւ արեւելքում, իսկ սովնարկոմը ընդունել էր Գերմանիոյ հովանաւորութիւնը Վրաստանին:

Ճակատագրական վիճակ էր Բաքուում: Տեղացի մահմեդականները մօտեցող թուրք բանակի ուժին յենուած կոտորած էին սպառնում Բաքուի 100,000 քրիստոնեայ բնակչութեանը:

Ռուսաստանից օգնութիւն չկար, միակ ուժը մօտակայքում տեղադրուած անգլիական զօրամասերն էին, որոնց հրաւիրելուն սոսկալի դէմ էր Շահումեանը:

«Պոռլետարական ինտեռնացիոնալիզմը բուրժուազիայի նկատմամբ յաղթանակ իրականացնող ազգի կողմից պահանջում է մեծագոյն ազգային զոհողութիւնների գնալու ունակութիւն եւ պատրաստակամութիւն յանուն միջազգային կապիտալի տապալման»:

ՎԼԱԴԻՄԻՐ ԼԵՆԻՆ

Նրա կարծիքով, եթէ անգլիացիները մտնէին այլեւս դուրս չէին գալ, իսկ թուրքերին՝ ոռւանները կը հանէին: Իսկ ինչ վերաբերում է հայերին սպառնացող կոտորածներին, Շահումեանի կարծիքով դա էլ ընդունելի էր՝ երբ իրենք համաշխարհային յեղափոխութիւն էին տարածում:

Մանրամասնութիւնների մէջ չմտնելու համար յիշենք, որ անգլիացիները վերջապէս հրաւիրուած են, հրաժարուած են Շահումեանն ու Բաքուի 26 կոմիսարները եւ հսկայ քանակութեամբ մթերք, դրամ եւ քարիւղ նաւի վրայ բարձած հեռանում են Բաքուից: Ի հարկէ, սրանք ձերբակալուած են եւ գնդակահարուած: Նիւթից դուրս է եւ չպիտի անդրադառնամ թուրք բանակի Բաքուի գրաւման, 1918 թիւ, Սեպտեմբեր 15, եւ դրան հետեւող թալանի ու կոտորածի մասին: Հայ քաղաքական ու մշակութային կենտրոնացումն ու ազդեցութիւնը այլեւս վերանում էր Բաքուից:

Սորհրդահայ պատմագրութիւնը հերոսացրեց Շահումեանին, անտեսեց նրա ապազգային գործունէութիւնը, նրա սպանութիւնը Դաշնակցութեան վերագրեց ու դատաւիտեց: «Ազգի հերոս» Շահումեանի արձանը կանգնած է Երեւանի կենտրոնում:

Ստեփան Շահումեանի հակա-
→



ՀՅԴ–ԲՈՂԵԻԿ ՅԱՐԱՔԵՐՈՒԹԻՆՆԵՐ՝ ՎՈՒԱԽԱՏՈՂ ԱԳՊԱԿ ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՐՈՒՄԻ ԿԵԱՆՖՈՒՄ

դաշնակցական տրամադրությունները Բաքուից Լենինին գրած իր նամակներում գալիս էլ լրացնելու Հայկական Գործերի կոմիտեի հակադաշնակցական գործունեությունը եւ յորդորները Լենինին: Կոմիտեի համարի համարի օրգան «Կոմունիստ» թերթի 1918, Յունիս 30ի համարում պատերազմ էր յայտարարում գերմանո-թուրքական դաշնակ Հայաստանի դեմ եւ նորանկախ Հայաստանը համարում էր բանուոր դասակարգի գերեզման, որ Հայ

դրությունը միջազգային տեսակետից խակապէս սոսկալի է: Անկախ Վրաստան, անկախ Ադրբեջան, որպէս թէ անկախ Հայաստան»:

Գուրգէն Հայկունին, որ կոմիտեի համարում վաճառ Տէրեանին էր փոխարինել, 1919ի Մարտին Մոսկուայում գումարուած երրորդ Ինտերնացիոնալին խօսք առնելով՝ խաբէություն է համարում ազգային հանրապետությունները, դաշնակ ղեկավարներին աւագակախումը կոչում եւ վիրաւորանք՝ Հայ գիւղացու ու բանուորի դէմ չպրտուած: Նա հաւատացնում է, որ Հայ կոմունիստական կուսակցությունը կը պայքարի ապահովելու Բոլշեւիզմի տիրապետությունը Հայաստանում:

ՅԱՐԱՔԵՐՈՒԹԻՆՆԵՐ՝ ՈՐՊԷՍ ԱՆԿԱԽ ՊԵՏՈՒԹԻՆ

Հայաստանի անկախութեան առաջին օրերից իսկ, բացի բոլշեւիկեան իշխանությունից, ուղղութեան առարկայ են եղել նախկին Յարական կայսրութեան տարածքում գործունեություն ծաւալած ու բոլշեւիկեան մենատիրութեան դէմ պայքարող ուժերը: Այդ ժամանակ նոյնիսկ եւրոպայում, Ռուսաստանի դաշնակիցների մօտ չկար այն հաւատքն ու վստահությունը, թէ բոլշեւիկեան իշխանությունը կը յարատեւի:

Հայաստանի իշխանությունների կողմից մօտեցման փորձ կատարուեց եւ յարաբերություններ

մշակուեցին Սպիտակ բանակի զօրավար Անտոն Դենեկինի եւ Սիբիրում իշխանություն հաստատած Մովսէս Կոչակի հետ: Սպիտակ նպատէր Հայկական Հարցին, եթէ դրանցից մէկը յաղթական դուրս գար: Այս քաղաքականությունը հաստատուեց նաեւ ՀՅԴ 9դ Ընդհանուր ժողովում: Բայց կար մի հիմնական անպատեհություն, դա բոլշեւիկ իշխանութեան կասկածն ու անվստահությունն էր Հայաստանի իշխանութեան հաղէպ, որ յարուցուել էր այդ յարաբերությունների արդիւնքում: Ապացոյց դրան, երբ Արտաքին Գործերի կոմիտեի Զիւլեյիս 1919ի Օգոստոսին հրաւիրում էր Կովկասի կառավարություններին միանալ Մոսկուային՝ միասին պայքարելու Դենեկինի ուժերի դէմ, Հայաստանը հրաւեր չստացաւ:

Բոլոր պարագաներում, թէ՛ Բոլշեւիկ եւ թէ՛ Ռուսաստանի հակադիր ուժերը մէկ հարցում նոյն դիրքորոշումն ունէին, եւ դա Յարական կայսրութեան սահմանների ամբողջականությունն էր: Այդ դիրքից ելնելով էր, որ Դենեկինը յայտարարել էր, թէ ճանաչում է Բոլշեւիկ իշխանութեան դէմ դուրս եկած եւ սահմանային

ժողովը մի կարեւոր հարթակ էր, ուր նորանկախ Հայաստանի արտաքին քաղաքականությունն ու յարաբերություններն էին քննարկում եւ Հայաստանի կառավարութեան ապագայ գործունեությունն բանաձեւերը վաւերացնում:

Հետաքրքիր է, որ որքան էլ որ Հայաստանը ռուսներից անկախ քաղաքականություն էր վարում, Դաշնակիցների կարծիքով մանաւանդ անգլիացիների համար, կառավարությունը ռուսական արեւելում ունէր, Հայը «անուղղելի ռուսասէր, ռուսական օրիենտացիայի (արեւելում-իմք)» անյողդողդ հետամտող» էր: Այս տպաւորությունը յայտնել էին արտաքին գործոց նախարար Սիրական Տիգրանեանին, որով եւ նա Դաշնակիցների թրքամէտ քաղաքականությունն ու գործունեությունը կարսում, Ղարաբաղում եւ Ջանգեզուրում, դրանով էր բացատրում: Այս կարծիքը կիսում էին արեւմտահայ ղեկավարները, «արեւելահայերը կը ձգտէին չբաժնուիլ Ռուսաստանէն եւ անկախանալ, կը խուսափէին զինուորագրուիլ»:

Ի հակասություն դրան, Մոսկուայի Հայաստանի իշխանություններին դիտում էր

«Դաշնակների դէմ ամենամեծ զայտերազմը մեր յեղաշրջման գլխաւոր նատակն է: Թուրքերի մօտ ամբապնդուած համոզմունքը դաշնակների վերաբերեալ չափազանց ամուր է նրանց ոչնչացնելու համար»:

ԱԻԻՍ ՆՈՒՐԻՋԱՆԵԱՆ

բուրժուազիան է փորում:

Այս նոյն ոգով, 1918ի Յունիսին, սովետների ճիշդ համագումարում որոշում էր կայացուում, «դաշնակների ամէն տեսակ գործողությունները դիտել որպէս դաւաճանություն»:

Իսկ նախքան այդ, Ստեփան Ծահուեանը Յունիս 23ին գրել էր Լենինին. «Մեր



ՀՅԴ 9րդ Ընդհանուր ժողով

չըջաններում կազմուած կառավարություններին, սակայն յետագային, Ռուսաստանի ամբողջականությունը ելակէտն է լինելու որեւէ հարցի լուծման: Աւետիս Ահարոնեանը նման բանաձեւում ստացել էր նաեւ Բոլշեւիկ Ռուսաստանի Ֆրանսիայի դեսպան Մակլակովից եւ Ամերիկայի դեսպան Բախմետովից, երբ Փարիզում խօսուում էր Անկախ եւ Միացեալ Հայաստանի մասին: Նոյն քաղաքականությունն էր առաջնորդում երբ Մոսկուայում համաձայնագիր էր մշակում Դաշնակիցների ներկայացուցիչ William Bullitt-ի հետ: Դաշնակիցների ճնշման տակ Մոսկուայի ընդունել էր նախկին Յարական կայսրութեան տարածքի վրայ ստեղծուած հանրապետությունների գոյությունը, բայց միեւնոյն ժամանակ սովետները կարողացել էին համոզել Դաշնակիցներին իրենց զօրքերը դուրս բերել Ռուսաստանից եւ չօժանդակել որեւէ իշխանութեան՝ Ռուսաստանի դէմ ելնելու: Ուրեմն Մոսկուայի վստահ լինելով, որ Դաշնակիցները դուրս են եւ որեւէ օժանդակություն չի գալու նրանցից, ժամանակաւորապէս ընդունում էր այդ հանրապետությունների գոյությունը:

1919ի Սեպտեմբեր 27ին երեւանում կայացած ՀՅԴ Ընդհանուր

իբրեւ Դաշնակիցների կառքին լծուած: Դաշնակցութեան նախաձեռնությունեամբ 1919ի Մայիս 28ին հռչակուած «Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի աքտը» միտում էր վերջ տալ այդ արհեստական «օրիենտացիաներին» եւ երկու հատուածներին մէկ պետութեան մէջ միացնել: Ընդհանուր ժողովը որոշում էր, «Լիակատար բարեացակամ վերաբերում ունենալով հանդերձ դէպի ռուս ժողովուրդն ու Ռուսաստանի քաղաքական վերածնությունը, մեր դիւանագիտությունը պէտք է դիմադրի Ռուսաստանում գոյություն ունեցող կառավարությունների փորձերին՝ տարածելու ռուսական իշխանությունը նախկին Ռուսաստանի վրայ եւ այդպիսով անհնարին դարձնելու Հայաստանի ամբողջացման գործը»: Նոյն ժողովում, որոշում էր շարունակել Դաշնակիցների հետ մշակուած յարաբերությունները եւ թիկունք կանգնել Փարիզի հաշտութեան վեհաժողովի Հայաստանի զոյգ պատուիրակութեան ներկայացրած միացեալ պահանջներին:

Անկախ Հայաստանի դաշնակցական գործիչներ՝ Համօ Օհանջանեանը Բեռլինում, Յակոբ Զաւրիեւը եւ Արտաշէս Զիլինգարեանը Մոսկուայում եւ այլք, սկզբից ի վեր փորձել են յարաբերություն

Նոր Տարին
Եւ Ա. Ծնունդը
Թող Ձեր Բոլորին
Նոր Յնծութիւններ
Պարգեւեն
Եւ Սիրով Լեցնեն
Հոգիները Ձեր

Գէորգ Եւ Լիզա
Սանդիկեան
Եւ Ընտանիք

ՀՅԴ-ԲՈՂԵԻԿ ՅԱՐԱՔԵՐՈՒԹԻՆՆԵՐ՝ ՎՈՒԱԽԱՏՈՂ ԱԳՊԱԿ ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՐՈՒՄԻ ԿԵԱՆՖՈՒՄ

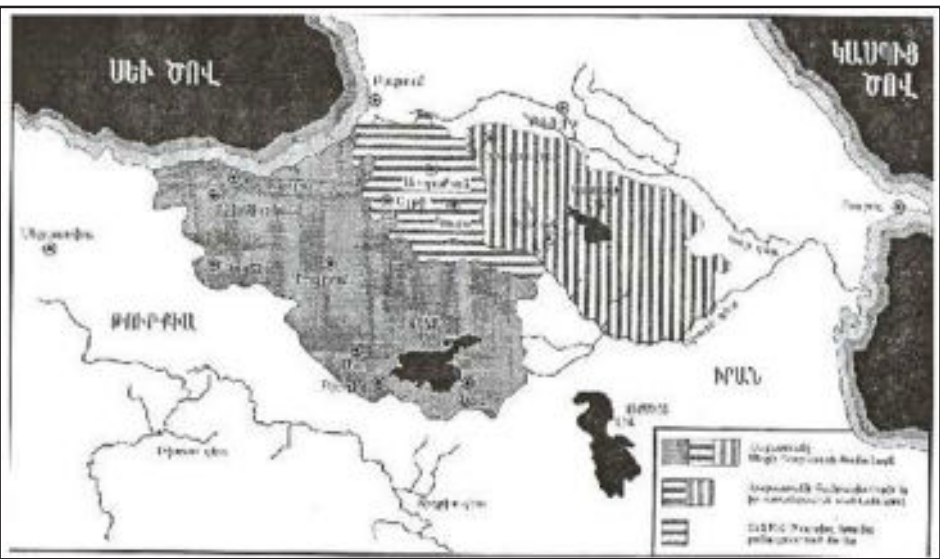
ների մէջ մտնել Մոսկուայի եւ արտասահմանի բոլշեւիկ ղեկավարների հետ, համոզել նրանց՝ ճանաչելու Հայաստանի անկախութիւնը։ Բայց Մոսկուայի պատրաստ չէր նման յանձնառութեան, մանաւանդ որ Գերմանիայի հետ գաղտնի բանակցութիւնների մտած՝ նպատակ կար Կովկասը բաժանել երկու ազդեցութեան գոտիների, որով Հայկական հողերը պիտի անցնէին թուրքերին։

Յարաբերութիւնները դադարեցին որոշ ժամանակ մինչեւ բաւական անց երբ Հայաստանը բռնուած էր ներքին դժուարութիւնների ու հայ բոլշեւիկների անհանգստութիւնների եւ խլրտումների մէջ, սահմանները վտանգուած էին ամէն կողմից, իսկ Դաշնակիցների խոստումները կառավարութեան դիմաց մէկ այլ ճամբայ էր գծում եւ քաղաքական արեւելում առաջացնում։

Շահումեանի եւ Բաքուի կոմիսարների սպանութեան լուրը պատրուակ բռնելով Մոսկուայում չեղեալ է համարում այս անգամ բոլշեւիկ գործիչ Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի միջնորդութեամբ տեղի ունենալիք Ջաւրիեի, Նազարեանցի եւ Զիլինգարեանի հանդիպումը Կամենեի, Աւանէսովի եւ Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի հետ։ Հաւատացեալ բոլշեւիկ Պօղոս Մակինցեանը յաջողել էր կասեցնել հանդիպումը եւ ձերբա-

կալել տալ Ջաւրիեին ու Նազարեանցին՝ որպէս պատանդ Շահումեանի սպանութեան։ Բանտարկուածները ազատոււմ են 1919ի Մարտ 19ին, բայց իրաւունք չի տրոււմ նրանց հեռանալ Մոսկուայից։ Ջաւրիեւը մահանում է բանտում վարակուած տիֆովից, իսկ Նազարեանցին յաջողոււմ է Մոսկուայից դուրս գալ 1920ի գարնանը միայն։

1919ի Նոյեմբեր 27ին Բաքուում կնքուած բոլշեւիկների եւ նախկին երիտթուրքերի համաձայնագիրը՝ Կովկասի նոր իրողութիւնն էր ամրապնդում եւ թուրքերին ազատութիւն էր տալիս Հայաստանի նկատմամբ իրենց քաղաքականութիւնը իրագործելու։ Ըստ այդ համաձայնագրի՝ թուրքական բանակը Հայաստանի վրայով Դենեկինի թիկունքը պիտի անցնէր՝ նրան ջախջախելու։ Իսկ դա նշանակում էր նոր կոտորածներ, որոնք արգիլելու որեւէ երաշխիք չէին տալիս բոլշեւիկները, հայ բոլշեւիկներն էլ բոլորովին հերքում էին նման համաձայնագրի գոյութիւնը, որի չլուկները, սակայն, Երեւան էին հասել։ Ճշմարտութիւնը ստուգելու համար, ՀՅԴ Բիւրօն իր անդամներից Ռուբէն Տէր Մինասեանին, Արշակ Ջամալեանին եւ Սիմոն Վրացեանին ուղարկում է Թիֆլիս՝ հանդիպելու Հմայեակ Նազարէթեանին, որ Կովկասեան կոմունիստ կուսակցութեան,



Կաբիւրոյի ընդհանուր քարտուղարն էր։ Ըստ Ռուբէնի՝ նա իր լուրթեամբ հաստատեց լուրը եւ աւելացրեց, որ այսուհետ աւելի է շեշտուելու բոլշեւիկ քարոզչութիւնը եւ ագիտացիան (խոռվութիւնները-Նմբ.) Հայաստանում։

Եւ իրօք, 1920ի Յունուարին, Ռուսաստանի Կոմունիստ կուսակցութեան հայկական մասնաճիւղը Երեւանի իր համագումարում, քննարկում էր Հայաստանը արագ խորհրդայնացնելու գաղափարը, որի վրայ յատուկ պնդել էր Աւիա Նուրիջանեանը։ Միակ դժուարութիւնն այն էր, որ Հայաստանում բաւական չափով ուժ չունէին բոլշեւիկները եւ առանց դրսի օգնութեան գործը գլուխ չէր գալ։

«Հայ բոլշեւիկների խնդիրը պէտք է լինի՝ արագացնել հանրապետական Հայաստանի պարտութիւնը, որով եւ կ'արագացուի Հայաստանի խորհրդայնացումը։ Այս նպատակի համար պէտք է կազմալուծել հայկական կոռուղ բանակը բոլոր միջոցներով...»։

ԿԱՍԵԱՆ,
ՆՈՒՐԻՋԱՆԵԱՆ,
ՄՌԱԻԵԱՆ,
ԱՄԻՐԽԱՆԵԱՆ...

Sinanian Development, Inc.

Հայաստան Աշխարհի, Մփիւռքի,
Արցախի եւ Ջաւախքի Հայութեան
Կը Մաղթենք Ազգային Երազներու
Իրականացում եւ Երջանիկ
Ու Բարգաւաճ Ապագայ

ՀՅԴ–ԲՈՂԵԻԿ ՅԱՐԱՔԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՎՈՒԱԽԱՏՈՂ ԱԳՊԱԿ ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՐՈՒՄԵԼ ԿԵԱՆՖՈՒՄ

Դաշնակցութիւն–անհատ բոլշեւիկ յարաբերութիւնների ծիրում յատկանշական է այն երեւոյթը, որ երբ 1919ի վերջերին Վրաստանում եւ Ազրբէյջանում հալածում էին բոլշեւիկներին, Հայաստանի դաշնակցական իշխանութիւնը ապաստան էր տալիս նրանց, նոյնիսկ օգնում բանտերից փախչելու, եւ աշխատանք էր տալիս նրանց մանաւանդ կրթական բնագաւառում: Բայց այդ բոլշեւիկ հաւատացեալները թոռացիկներ էին ցրում, Հայ զինուորներին հրահրում էին չկռուել թուրք ապստամբների դէմ, իսկ ռուսներին ու մահմեդականներին ապստամբութեան էին մղում կառավարութեան դէմ: Օգտուելով Հայաստանի տնտեսական սոսկալի իրավիճակից, ժողովրդին գրգռում էին, վստահեցնում, որ խորհրդային կարգեր հաստատուելուն պէս, Հայաստանը հաց ու շաքարով պիտի լեցուի:

Նման մի իրավիճակում, երբ դաշնակցական մտաւորականութիւնը լծուած էր երկրի ենթակառուցների ուժեղացմանը, բաւարար ուժ չունէր բոլշուիկների գրգռութիւնների դէմն առնելու: Յիշենք որ, այս ժամանակաշրջանի եւ Բիւրօ կառավարութեան գործելակերպը խիստ քննադատութեան ենթարկուեց 1921ի Ապրիլին Բուքրեշի ՀՅԴ խորհրդածոյովին: Եզրակացութիւնն այն էր, որ «Բիւրօն չէ աշխատած ստեղծելու կուսակցական ուժեղ կազմակերպութիւն», այլ «մտած է



կառավարութեան մէջ, լքելով կազմակերպական շահերը»: Ինչո՞ւ կառավարութեան այս մեղմ վերաբերմունքը: Հաւանական բացատրութիւնն այն է, թէ նախ այդ բոլշեւիկները ռուսահայ դաշնակցական ղեկավարների դասընկերներն էին եղել համալսարանական տարիներին ու հակացարական շարժման մէջ գաղափարակից, մասնակից, յետոյ՝ ղեռնա տիրում էր այն կարծիքը, թէ նրանց միջոցով կարող են բանակցութիւնների ճամբայ բացել Մոսկուայի հետ: Մինչդեռ, օրինակ՝ Թիֆլիսի բանտից ազատուած եւ Հայաստան ապաստանած Բագրատ Ղարիբջանեա-

նը Ալեքսանդրապոլում բոլշեւիկ բջիջներ էր կազմում ու հակակառավարական քարոզչութիւն տանում: Իսկ միւս կողմից, երկրի բոլշեւիկների հետ մեղմ վարուելով եւ նրանց հետ սերտ յարաբերութիւն մշակելով Դաշնակիցների կասկածն էր յարուցում: Հայաստանի կառավարութեան այս վերաբերմունքը շարունակուեց միչեւ 1920ի Մայիս, երբ բոլշեւիկեան խլրտումները ապստամբութեան տեսք ստացան եւ

Դաշնակցութեան Բիւրօն պարտադրուեց ամբողջ կազմով մտնել կառավարութեան մէջ եւ երկրի ղեկը ձեռք առնել:

**ԱԶՐԲԷՅՋԱՆԻ
ԽՈՐՀՐԳԱՅՆԱՅՈՒՄԸ՝
ՍՊԱՌՆԱԼԻԻՔ**

Ազրբէյջանի խորհրդայնացումը, Ապրիլ 28, 1920, ճակատագրական ազդեցութիւն ունեցաւ Հայաստանի անկախութեան համար: Բաքուն դարձաւ Անդրկովկասում Կոմունիստական քաղաքականութեան ձեւաւորման եւ գործադրման մի կարեւոր կենտրոն: Հայաստանի Կոմունիստական կուսակցութիւնը՝ Արմենկոմը անմիջապէս կապ հաստատեց Ազրբէյջանի կոմունիստ իշխանութեան հետ եւ օգնութեան դիմումներ ուղղեց, քարիւղ եւ պարեն ստանալու եւ տապալելու դաշնակներին: Հայաստանի բոլշեւիկ ղեկավարները արդէն հաւատացած էին, որ Հայ պռոլետարիատը չուտով կը յաղթի դաշնակ իշխանութեանը: Բայց, ի հարկէ, Ազրբէյջանի կոմունիստ իշխանութեան հետ կապը միշտ մնաց միակողմանի:

Հետաքրքիր է, որ Ազրբէյջանի խորհրդայնացումը Հայաստանի կառավարութիւնն էլ էր ոգեւորութեամբ ընդունել՝ կարծելով, որ մոսաւաթականների պարտութեամբ Ղարաբաղի եւ Զանգեզուրի հարցը լուծելի կը դառնայ: Բայց հենց առաջին շաբաթուայ մէջ Երեւանը վերջնագիր ստացաւ Ազրբէյջանից՝ երեք օրում դատարկել «Ազրբէյջանի անվիճելի հողամասերը»: Բաքւում ձեռքալուծեցին Հայաստանի դիւանագիտական ներկայացուցիչները: Միւս կողմից էլ, Ղարաբաղի ազերի նահանգապետ Սուլթանովը ճնշում էր Շուշիի հայ ղեկավարութեանը դադարեցնել դիմադրութիւնը եւ իշխանութիւնը յանձնել Ռեւկոմին, քանի որ Կարմիր Բանակը Ղարաբաղում է արդէն: Ի հարկէ, Ղարաբաղի ազգային խորհուրդը որոշեց շարունակել դիմադրութիւնը: Երեւանից էլ այդպիսի հրահանգ էր ստացուել: Հակառակ այս բոլորի, Մայիս 27ին Դրօն հանդիպում է բոլշեւիկ ղեկավարութեան հետ, նրանց է յանձնում Ղարաբաղի ղեկը, իր մօտ գտնուող դրամն ու զինամթերքը եւ անցնում Զանգեզուր: Նրա հա-

մար անընդունելի էր, որ Երեւանի կառավարութիւնը բանակցութիւնների եւ Մոսկուա ուղղուած խնդրագրերի միջոցով է ցանկանում Ղարաբաղի հարցը լուծել:

1920ին, կառավարութեան կազմակերպած Մայիս 1եան տօնակատարութիւնների ու զօրահանդէսի ընթացքում Հայ բոլշեւիկները ապստամբութեան դիմեցին: Մայր առան անկարգութիւններ, խառնակութիւն, որոնք ո՛չ այնքան Երեւանում, բայց յաջողութեան հասան Ալեքսանդրապոլում, Նոր Բայազետում եւ ՍարիՂամիշում: Յուցարարները կոչ էին անում «Հայաստանի բանուորներին, զինուորներին ու զիւղացիներին» չխաբուել «անկախութիւններով» եւ «պառլամենտներով» այլ «ձգտել դէպի Ռուսաստան», որ պիտի տանի «դէպի մեր լուսաւոր ապագան՝ սոցիալիզմը»: «Դաշնակների իշխանութեան բռնի ռեւոլուցիոն տապալումը» որպէս յօդունգ ամբողջ ուժով գնում էր Հայաստանում:

Ահա, այս խլրտումներին վերջ տալու համար ու նաեւ դէպի Հայաստան առաջացող Քեմալական զօրքերի վտանգը պարտադրեց Դաշնակցութեանը՝ երկրի ղեկը ձեռք առնել: Կազմուեց Բիւրօ-կառավարութիւնը: 1920, Մայիս 5ին, Ալեքսանդր Նատիսեանի կառավարութիւնը հրաժարուեց, Բիւրօն ամբողջ կազմով մտաւ կառավարութեան մէջ: Համօ Օհանջանեանը նշանակուեց վարչապետ: Որոշումը վաւերացուեց խորհրդարանում արագ, առանց այլ կարծիքների առիթ տալու: Միմոն Վրացեանը դա կոչում է «Դաշնակցութեան դիկտատուրա»:

Առաջին քայլը խռովութիւնները խաղաղ միջոցներով լուծեցնելն էր, որ սակայն չյաջողուեց: Հայաստանի այլ կուսակցութիւնների, նոյնիսկ Գեւորգ Ե. կաթողիկոսի կոչերը՝ Հայաստանի ու Հայ ժողովրդի շահերի համար մտածելու եւ խլրտումները դադարեցնելու, արդիւնքի չհասան: Բոլշեւիկ ընդդիմադիրների համար մէկ ճամբայ կար, դիմել Ռուսաստանի օգնութեան, դաշնակցականներից ազատուել եւ Հայաստանը մտցնել Ռուսաստանի կազմի մէջ:

Կառավարութիւնը բռնի ուժի դիմեց, եղան ձեռքալուծութիւններ ու սպանութիւններ, շատերն էլ Ազրբէյջան փախան: Երկու շաբաթում երկիրը խաղաղուեց: Այդ գործողութեան մէջ մեծ դեր ունեցան Ռուբէնը եւ նախկին ֆիդայիներից կազմուած խմբերը Սեպուհի հրամանատարութեան տակ, որ «աշխատաւորների դահիճ» պիտակը ստացաւ: Իսկ բոլշեւիկ մամուլը սոսկալի պատմութիւններ էր տարածում եւ ամէնուրեք յայտարարում էր, թէ Հայաստանում բոլշեւիկների թաղ է տեղի ունենում: Այս լուրերով, ի հարկէ, վարկաբեկում էր Հայաստանի իշխանութիւնը: Մէկ այլ հարթակում, Հայաստանի պատուիրակութիւնը Աւետիս Ահարոնեանի նախագահութեամբ աշխատանք էր տանում Փարիզում՝ Դաշնակիցների բարի տրամադրութիւնը Հայկական Հարցի վերաբերեալ ապահովելու համար: Ահարոնեանը լաւատես էր: Իր հանդիպումների մասին ու ան-

Ալիք եւ Լոռի Պէրպէրեաններ

Նոր Տարին Յոյսերով ու Բարիքներով Լի Տարի մը Ըլլայ

ՀՅԴ-ԲՈՂԵԼԻԿ ՅԱՐԱՔԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՎՈՒԱԽԱՏՈՂ ԱԳՂԱԿ ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՐՈՒՄԵԼ ԿԵԱՆՖՈՒՄ

Հատ դիւանագէտների Հայան-պաստ յայտարարութիւնների մասին երեւանի կառավարութեան ղեկուցելով՝ այդ լաւատեսութիւնը նրան էլ էր փոխանցում: Մեր նիւթից դուրս է այդ բանակցութիւնների եւ խոստումների մասին մանրամասնելը: Կարելի էր տպաւորութիւնն էր, որ Հայաստանի ապագայի հարցը Դաշնակիցների օրակարգի վրայ էր՝ որքան էլ որ իրարու միջեւ առաջացած մրցակցութիւնները, աշխարհաքաղաքական քարտեզի նկատմամբ անդադար փոխուող կարծիքներն ու շահերը, Թուրքիայի նկատմամբ Դաշնակիցների տրամադրութիւններն ու արդէն սպառնացող Խորհրդային Ռուսաստանի թշնամական դիրքը լուծման ճամբան խոչընդոտէին: Վերջնական արդիւնքի մասին գիտենք արդէն՝ Սեւրի Դաշնագիր, Վիլսոնեան Հայաստան, որոնք բոլորն էլ օդի մէջ մնացին: Հայաստանի սահմանները Սեւրից մինչեւ Հայ-Թրքական պատերազմ Ուրեմն, վերադառնանք մեզ Համար ճակատագիր դարձած բոլշեւիկներին:

ՄՈՍԿՈՒԱ-ԵՐԵՒԱՆ
ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ
ՅԱՐԱՔԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մինչեւ 1920ի գարնանը, Մոսկ-ուա-Երեւան բանակցութիւնները տարւում էին անպաշտօն կեր-



պով: Իրականութեան մէջ, Հայաստանի իշխանութեան ուշադրութեան կենտրոնում էին երկրի ներքին իրավիճակը, տնտեսական եւ կառուցային բարելաւումը, Սպիտակ Ռուսների, այսինքն Հակաբոլշեւիկ ուժերի յաջողութիւնները, Դաշնակից պետութիւնների անդադար խոստումները եւ միացեալ Հայաստանի ապագան կապուած այդ խոստումներին, նրանց «տէ ֆաքթօ» (de facto) (իրողապէս-Ոմբ.) ճանաչումը Հայաստանի եւ Հաւաստիացումը, որ չուտով Փարիզում տեղի ունենալիք Հաշտութեան վեհաժողովում պիտի քննուի Հայկական Հարցը: Ու-

րեմն՝ ո՛չ այնքան կապը Բոլշեւիկ Ռուսաստանի հետ, որի գոյութիւնն անգամ որպէս երկրի օրինական տէր խնդրոյ առարկայ էր եւ վիճելի Արեւմուտքի ու Դաշնակիցների համար: Բացի այս բոլորը, վախն այն էր, որ բոլշեւիկ Ռուսաստանի հետ բանակցութեան մէջ մտելով, կարող են վտանգել Դաշնակիցների հետ մշակուած սերտ կապերը: Կարմիր Բանակի վերջնական յաղթանակը եւ շարժը դէպի Կովկաս փոխեց այդ կեցուածքը, մաւանդ, ըստ Համբարձում Տէրտէրեանի, Կարմիր Բանակի կովկասեան թեւի հրամանատար Սերգէյ Օրջոնիքիձէի մէկ գրու-

թիւնը Վլադիկաւկազից երեւան յիշեցնում էր, որ եթէ Հայաստանը ցանկանում է պաշտօնապէս ճանաչուել ռուս կառավարութեան կողմից, պիտի դուրս գայ կղզիացումից եւ բանակցութիւններ սկսի Մոսկուայի հետ: Այսպէս, կազմուեց պատուիրակութիւն՝ բաղկացած Լեւոն Շանթից, Համբարձում Տէրտէրեանից, Լեւոն Ջարաֆեանից: Արամայիս Երզնկեանն ու Սիմոնիկ Փիրումեանը, երկու մենչեւիկներ, որոնք ինտեռնացիոնալ սոցիալիզմին էին յարել, որպէս Ղարաբաղին լաւատեղեակ միացան պատուիրակութեան: Պատուիրակութիւնը պարտականութիւն էր ստանձնել Մոսկուային համոզել ընդունելու Հայաստանի անկախութիւնը (ներառեալ Լեւոնային Ղարաբաղը): Գոնէ սկզբունքով ընդունել Թրքահայաստանի կցումը Հայաստանին, Հայաստանի ներքին գործերին չխառնուել եւ կոմունիստական գործունէութիւն չտանել, եւ վերջապէս, թոյլատրել Հիւսիսային Կովկասում եւ Ռուսաստանում ցրուած Հայ գաղթականներին՝ Հայաստան վերադառնալ: Պատուիրակութեան ժամանման մասին հեռագիր յղուեց Ռուսաստանի արտաքին գործերի կոմիսար Գրիգորի Չիչերինին: Փոխադրական միջոցների չգոյութեան պատճառով, սակայն, —→

Shenk Developers

210 N. Central Ave., Suite 225
Glendale, CA 91203

Կը Շնորհաւորենք
Համայն Հայութեան Նոր Տարին
եւ կը Մաղթենք
Բոլոր Իղճերու Իրականացում

ՀՅԴ–ԲՈՂԵԼԻԿ ՅԱՐԱՔԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՎՈՒԱԽԱՏՈՂ ԱԳՊԱԿ ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՐՈՒՄԻ ԿԵԱՆՖՈՒՄ

պատուիրակությունը Մոսկուա հասաւ Մայիսի վերջին, երբ Ղարաբաղում ու Զանգեզուրում շարունակուեցին կռիւները, այս անգամ ո՛չ թէ մուսաւաթականների, այլ Կարմիր Բանակի դէմ: Կարճ ժամանակում տեղի ունեցաւ հանդիպում Ձիչերին հետ, ներկայ էր նաեւ նրա հայազգի օգնական Լեւոն Կարախանը:

Առաջին հարցը որ բարձրացրեց Ձիչերին բոլշեւիկների դէմ ի գործ դրուած ճնշումներն ու բռնություններն էին: Իսկ պատուիրակությունը ճամբաներում բռնուած լուր անգամ չունէր ապստամբութեան մասին: Մէկ այլ կարեւոր հարց ունենրի համար այն էր, որ Հայաստանը խոստանայ Թուրքիային չհարուածել, երբ Ռուսաստանն ու Թուրքիան միացեալ ուժերով կռուեն Եւրոպացի իմպերիալիստներին Թուրքիայից վռնդելու: Բոլշեւիկները պնդում էին նաեւ, որ Հայաստանը իր կապերը կտրի Դաշնակիցների հետ եւ արտօնի Ռուսաստանին հաշտութեան վեհաժողովի օրակարգից հանելու Հայաստանին ու հայութեան վերաբերող կէտերը: Արեւմտահայաստանը Հայաստանի հանրապետութեան միացնելու հարցում, Ձիչերին միանգամայն հակառակ էր, քանի որ ըստ բոլշեւիկեան սկզբունքների, հողերի բաժանումը պատմական պատկանելիութեամբ չի լինում: Հողը պատկանում է այդ հողի վրայ աշխատող գիւղացուն: Բաւական երկար

«Ինչ վերաբերում է արդէն Սովետական Ադրբեջանի մէջ մտած իրրեւ թէ վիմարկելի Զանգեզուրին ու Ղարաբաղին, ապա կատեգորիկ յայտարարում եմ, որ այդ վայրերը անառարկելիօրէն եւ այսուհետեւ պէտք է գտնուեն Ադրբեջանի սահմաններում... Մենք դէմ չենք Հայաստանի հետ խաղաղութեանը, բայց ո՛չ մի դէպքում Ղարաբաղի եւ Զանգեզուրի գնով»:

ԱՆԱՍՏԱՍ ՄԻԿՈՅԵԱՆ

փաստարկություններից յետոյ, կարծես արդիւնքը տեսանելի էր դառնում: Յունիսի կէսերին վերսկսած բանակցություններում էր որոշ համաձայնություն: Արեւմտահայաստանից որոշ շրջաններ կցւում էին Հայաստանին, Նախիջևանն ու Զանգեզուրը մնում էին Հայաստանին, Ղարաբաղը վիճելի էր յայտարարւում, որ ապագայում հանրաքուէով պիտի լուծուէր: Ռուսաստանը նոյնիսկ խոստանում էր տնտեսապէս օգնել Հայաստանին: Բայց իրականութիւնը այլ էր: Հայ բոլշեւիկները, որոնք Հայաստա-

նից Մոսկուա էին փախել, սոսկալի ընդդիմութիւն էին ցոյց տալիս եւ աշխատանք թափում բանակցությունները ձախողեցնելու: Բաքու փախած Հայ բոլշեւիկները՝ Նուրիջանեան, Կասեան, Միկոյեան, չափազանցուած լուրեր էին ուղարկում, թէ ինչպիսի վայրագություններ են կատարուել Հայ բոլշեւիկներին Հայաստանում ճնշելու: Մոսկուայում աշխատանք էին տանում ազրբէյջանցիները եւս: Կարմիր Ազրբէյջանը ո՛չ մի գնով պատրաստ չէր Ղարաբաղի ու Զանգեզուրի կռիւր դադարեցնել:

Նոյն ժամանակ Մոսկուա էր գտնւում Քեմալական Թուրքիայի պատուիրակությունը եւս, իսկ Օրջոնիգիձէն թրքամէտ յանձնարարություններ էր ուղարկում Մոսկուա: Համբարձում Տէրտէրեանը վկայում է, որ ինքն ու Լեւոն Զարաֆեանը առաջարկել էին հանդիպել թուրքերի հետ, բայց

տատելու: Պարզ է, որ Հայաստանը կամ Երեւանի նահանգը այնքան անկարելիոր ու յետամնաց էր Յարական իշխանութեան օրօք իսկ, որ հեռագրական կապն էլ ուղղակի չէր: Այս թոհուրոհի մէջ, պատուիրակութեան լուր է հասնում, որ Արամայիս Երզնկեանն ու Սիմոնիկ Փիրումեանը հինգ միլիոն ոսթլի ստանալով գաղտնի վերադարձել են Կովկաս՝ Զանգեզուրի ու Ղարաբաղի խորհրդայնացումը արագացնելու համար: Ռազմական օգնությունը գալու էր 11րդ Կարմիր բանակից:

Քեմալական Թուրքիայի ներկայացուցիչները Մոսկուայում եւ Բոլշեւիկ Ազրբէյջանի գործիչները շարունակում էին ճնշել Մոսկուային՝ կասկածի տակ դնելու Հայաստանին մնացած միակ հողատարածքը՝ Նախիջևանը, տրամաբանելով, որ Նախիջևանի մահմեդականները վտանգուած



Շանթը մերժել էր, ասելով, որ նախ իրենք այդ լիազօրութիւնը չունեն եւ յետոյ, ինքը թուրք ջարդարարների հետ բանակցութեան չի նստի:

Մոսկուա էր գտնւում նաեւ վրացիների պատուիրակութիւնը: Այդտեղ դժուարութիւն չկար, քանի որ ուսաները վրացիների մասին հաշիւ չունէին թուրքերին տալիք: Յունիս 7ի համաձայնագրով ընդունւում էր Վրաստանի անկախութիւնը եւ անձեռնմխելիութիւնը:

Լեւոն Շանթի վկայութեամբ, այս բացասական ազդակների խառնակ մթնոլորտում էր, որ Յունիսի վերջերին Ձիչերինը ներկայացաւ նոր առաջարկով՝ Նախիջևանը մնում էր Հայաստանին, Ղարաբաղը Ազրբէյջանին, իսկ Զանգեզուրը վիճելի էր համարւում: Ձիչերինը բողոքում էր հազարաւոր բոլշեւիկների գնդակահարման դէմ եւ ազդարարում էր, որ եթէ չդադարեն բռնությունները, բանակցությունները կը կասեցուեն: Շանթը հեռագիր է յղում Երեւան պատասխան ստանալու համար եւ յատկանշական է, որ հեռագիրը Երեւան է հասնում մէկուկէս ամիս յետոյ, երբ արդէն դադարել էին բանակցությունները: Համբարձում Տէրտէրեանը վկայում է, որ պատուիրակութեան տրամադրել էին մի ծածկագիր՝ Թիֆլիսի վրայով Մոսկուայից Երեւան կապ հաս-

նէն Հայաստանից եկող անդադար յարձակումների տակ: Նրանք փորձում էին գրաւել Զանգեզուրը, որ վիճելի էր յայտարարուած եւ հասնել Նախիջևանի մահմեդականներին:

Մոսկուան գաղտնի համաձայնությունների եւ առեւտուրի բեմ էր դարձել: Այդ բեմի վրայ թոյլ էր հայկական ազդակը՝ կարողանալու համար հակազդել Ազրբէյջանի, Քեմալական Թուրքիայի, Հայկական Գործերի կոմիսարիատի եւ Հայ եւ այլ անհատ բոլշեւիկների հակահայ քաղաքականութեան եւ քարոզչութեանը: Յունիսի 1ին Ձիչերինը տեղեկացրեց, որ բանակցությունները Մոսկուայում աւարտուած են: Որոշուած է Կոմունիստական կուսակցութեան Կենտրոնական կոմիտէի անդամ Բորիս Լեգրանին որպէս լիազօր ներկայացուցիչ ուղարկել Երեւան՝ այնտեղ շարունակելու համար բանակցությունները: Դրանից յետոյ, մի կարճ հանդիպում է տեղի ունենում հայկական պատուիրակութեան, Լեգրանի եւ նրա օգնական Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի միջեւ, որից յետոյ մի ամբողջ ամիս պատուիրակութիւնը սպասում է Երեւանից եկող կարգադրութեան: Մի ուշացած հեռագիր դեռ կարգադրում էր տեղի չտալ եւ պնդել ներկայացուած պահանջների վրայ, իսկ Լեգրանը արդէն թողել էր Մոսկուան: Մի երկրորդ

Նոր Տարւան
Եւ Ա. Ծննդեան
Առիթով
Լաւագոյնը
Կը Մաղթենք
Հայ Ժողովուրդին

Սարօ Եւ Այտա
Գօթոյեան
Քրիս
Եւ Սարին

ՀՅԴ–ԲՈՂԵԼԻԿ ՅԱՐԱՔԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՎՈՒԱԽԱՏՈՂ ԱԳՊԱԿ ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՐՈՒՄԵԼ ԿԵԱՆՖՈՒՄ



Հեռագիր կարգադրում էր բողոք յայտնել ռուսական կողմին, որ Կարմիր բանակը գրաւել է Ջանգեզուրի մայրաքաղաք Գորիսը եւ սպանել դաշնակցական գործիչներ եւ պառլամենտի անդամներ Վահան Ուրենիին եւ Արշակ Ծիրինեանին:

Իսկ Յուլիս 10ին Համառուսական կոմունիստ կուսակցութեան Կենտկոմը մի բողոքագիր է ստանում Բաքուից, ուր Ձիչերինի Հայաստանին առաջարկած Հողային բաժանումները (Նախիջևան, Ղարաբաղ եւ Ջանգեզուր) Համարում էր անարդար եւ Կովկասում ծայր առած շարժման Հակընդդէմ: Գրութեան մէջ նշուած էր, որ թէ՛ Ղարաբաղի եւ թէ՛ Ջանգեզուրի Հայ գիւղացիութիւնը ցանկանում է օր առաջ դաշնակների լծից ազատուել: Գրութեան տակ ստորագրել էին Մդիւանին՝ Կաւբուրոյից, Նարիմանովը՝ Ագրբէյջանի Յեղկոմից, Միկոյեանն ու Նանէշվիլին Կենտկոմից եւ 11րդ Կարմիր բանակի ներկայացուցիչներ:

Նոյն ժամանակ երբ Հայկական պատուիրակութիւնը դեռ Մոսկուայում էր, Լեզրանը, միշտ Տէր Գաբրիէլեանի եւ Ուլիլ փաշայի հետ, Թիֆլիսում եւ Բաքուում Հանդիպումներ էր ունենում:

ԻթթիՀատական Ուլիլ փաշան էնվերի եղբայրն էր, որ արդէն վաղուց Մոսկուայում իբրեւ Մուսթաֆա Քեմալի ներկայացուցիչ ռուս–թուրքական Համաձայնութեան վրայ էր աշխատում, որ պիտի չարիք դառնար Հայաստանի Համար: Նա յաջողել էր Հաւատացնել Ձիչերինին, որ Քեմալական թուրքիան թիկունք կը կանգնի Ռուսաստանին եւ Հայցում էր օգնութիւն՝ դրամ, զէնք ու զինամթերք Դաշնակիցներին Թուրքիայից Հանելու եւ ազգային շարժումը Թուրքիայում տարածելու Համար: Ուլիլը այդ օգնութիւնն էր իր հետ տանում:

Հայաստանի պատուիրակութիւնը դեռ Երեւան չէր Հասել, իսկ Լեզրանը Երեւան գալու փոխարէն Բաքու էր գնացել եւ բանակցութիւնների մէջ մտել: Եւ իրօք՝ Կովկասի ճակատագիրը Բաքուում էր որոշւում: Բաքուն՝ Անգարա–Մոսկուա–Բաքու եռանկիւնու մէջ էր եւ դարձել էր թուրք–բոլշեւիկ–թաթար Համաձայնութեան կենտրոն: Լեզրանը այդ ազդեցութեան տակ եւ թրքամէտ Օրջոնիճիճէի խորհուր–

դով էր իր յանձնարարութիւնները կատարում Մոսկուային՝ Ղարաբաղն ու Ջանգեզուրը կցել Ագրբէյջանին եւ Նախիջևանը գրաւելու Համար Կարմիր բանակը շարժել, առայժմ Հայաստանի հետ որեւէ Համաձայնութիւն չկնքել, այլ նրանից զինադադար պահանջել:

«Իմ կարծիքն այնպիսին է, որ չի կարելի անվերջ խուսափել կողմերի միջեւ, պէտք է սատարել կողմերից մէկին որոշակիօրէն, տուեալ դէպքում, ի հարկէ, Ադրբեյջանին Թուրքիայի հետ: Ես խօսել եմ Լեւոնի հետ, ինքը չի առարկում»:

ԻՈՍԻՖ ՍՏԱԼԻՆ

Վերջապէս, Յուլիս 21ին Լեզրանը մի մեծ խմբով դէպի Հայաստան է շարժւում, բայց տարօրինակ կերպով նրա մուտքը Հայաստան արգիւլում է: Բիւրօ կառավարութիւնը այլեւս կասկածանքով էր մօտենում բոլշեւիկներին եւ պահանջում էր խմբին սովորական ճամբորդների պէս քննութեան ենթարկել: Հաւատում էր, որ նրանց մէջ բոլշեւիկ ազենտներ (գործակալներ–Ոմբ,) կան եւ քարոզչական նիւթեր են բերում: Լեզրանը վշտացած Թիֆլիս է անցնում: Ջինադադարի պահանջը ներկայացւում է այնտեղից: Եւ այսպէս, Հայաստանի իշխանութեան ներկայացուցիչներ, Արշակ Ջամալեանն ու Արտաշէս Բաբայեանը Թիֆլիսում Օգոստոս 10ին Լեզրանի հետ զինադադար են ստորագրում՝ վերջ դնելու Համար վերջին ամսուայ ընթացքում Նախիջևանում եւ Ջանգեզուրում Կարմիր բանակի եւ Նժդէհի ու Դրոյի ղեկավարութեամբ Հայաստանի զօրքերի միջեւ ընթացող պատերազմին: Բախտի հեղանքով, այս զինադադարը առաջին փաստաթուղթն էր երկու պետութիւնների մէջ ստորագրուած, որ ենթադրում էր անկախ Հայաստանի ճանաչում ռուսների կողմից: Ըստ այս աղիտալի Համաձայնագրի, մինչեւ զինադադարի Համաձայնագրի մանրամասնութիւնների ճշդումը, Հա–

յաստանը հրաժարում էր Ղարաբաղից, Ջանգեզուրից ու Նախիջևանից: Այսպիսով, Ռուսաստանը տալիս էր թուրքերին իր խոստացածը: Երկու շաբաթ առաջ արդէն Կարախանը յայտնել էր Ազգայնական Թուրքիայի ներկայացուցիչ Բեքիր Սամիին, որ Կարմիր բանակին հրամայուել է Ղարաբաղը, Ջանգեզուրը եւ Նախիջևանը գրաւել ի նպաստ Ագրբէյջանի:

Ջինադադարի տառին հակառակ, ի հարկէ, Կարմիր Բանակը տեղի չտուեց եւ պարտադրեց Նժդէհին, որ կուում էր Ջանգեզուրում, նահանջի ճամբան բռնել: Նժդէհը ամրացաւ Ուստուփի լեռներում ու շարունակեց կռիւր, իսկ Ղափանը խորհրդայնացած յայտարարուեց: Կարմիր բանակին յաջողուեց նաեւ Դրոյին չէզոքացնել Դառալագեազում (Վայոց Ձոր): Իսկ Դաշնակիցները, որ որեւէ օգնութիւն չէին բերել նման մի աննպաստ արդիւնքի չհասնելու Համար, իրենց դժգոհութիւնը յայտնեցին, թէ Հայաստանը Դաշնակիցների թշնամիների հետ Համաձայնագիր է կնքում:

Կատագերկութիւն: Նոյն օրը, Օգոստոս 10ին Փարիզում կնքւում էր Սեւրի դաշնագիրը՝ Հայկական Հարցի վերաբերեալ դրական արդիւնքով: Անգլիայից Հայաստան էր Հասնում 40 միլիոն pound sterling արժողութեամբ ռազմական օգնութիւն եւ խոստում յաւելեալ օգնութեան: Այս

բոլորը աւելի էին ամրապնդում Դաշնակիցներին կապած յոյսերը եւ բոլշեւիկներին ապաւինելն ու նրանց բարեացակամ միջնորդութեան վստահելը աւելի վտանգաւոր էր դառնում: Այստեղ պիտի շեշտել, որ ռազմական օգնութիւնը, ըստ Արտաշէս Բաբայեանի, Անգլիայի Կովկասեան ուժերի յանձնարարութեամբ էր Հասնում, եւ դա ի հատուցում Հայաստանի կառավարութեան՝ բոլշեւիկների ապստամբութիւնը յաջողութեամբ սաստելու Համար:

ԵՐԿՈՒ ԿՐԱԿԻ ՄԻՋԵԻ

Հայկական պատուիրակութիւնը Երեւան էր վերադարձել այն Համոզումով, որ Հայաստանը պիտի Մոսկուայի հետ Համաձայնութեան գայ՝ թէկուզ զիջումների գնով: Եւ դա կարծես միակ ճամբան էր: Բայց Հայաստանը արդէն երկու կրակի մէջ էր՝ Կարմիր բանակը Իջևանից եւ Նախիջևանից, իսկ թուրքերը արեւմուտքից:

Վերջապէս, թէ՛ ռուսական եւ թէ՛ Հայկահան կողմերի յետաձգումներից յետոյ, Հոկտեմբեր 11ին Լեզրանը Հայաստան է մտնում մի մեծ խումբ Ագրբէյջանցի եւ Հայ բոլշեւիկների հետ: Լեզրանը Հայաստան էր եկել ո՛չ թէ բանակցութիւնները վերսկսելու, այլ պահանջելու Հայաստանի կառավարութիւնից հրաժարուել Սեւրի դաշագրից եւ ընդունել Մոսկուա–



Տէր Եւ Տիկ.
Հրայր
Եւ Սոնա
Աւետեաններ

Թող 2018ը Բերէ
Խաղաղութիւն,
Առողջութիւն
եւ Ուրախ
Կեանք

ՀՅԴ–ԲՈՂԵԼԻԿ ՅԱՐԱՔԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՎՈՒԱԽԱՏՈՂ ԱԳՊԱԿ ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՐՈՒՄԻ ԿԵԱՆՖՈՒՄ

յի իշխանությունները որպես իրաւարար Հայաստանի սահմանները որոշելու: Նա նույնպէս պահանջում էր արտօնել Կարմիր բանակին Հայաստանի միջով անցնելու Քեմալի զօրքերին հասնելու համար: Կառավարությունը միակարծիք չէր: Որոշները առաջարկում էին բացարձակապէս մերժել առաջարկները: Ուրիշների կարծիքով պէտք էր լիզու գտնել Սովետների հետ եւ համաձայնություն հասնել: Բանակցությունները շարունակուեցին: Տէր Գաբրիելեանը Համբարձում Տէրտէրեանին գաղտնաբար ասել էր, թէ եթէ Հայաստանը մերժի վերջնագրի պայմանները, որոշում կայ ռազմական գործողություն սկսել նրա դէմ:

Բանակությունների ընթացքում մի քիչ մեղմացան պայմանները: Սովետները ընդունում էին Կարսն ու Ալեքսանդրապոլը թողնել Հայաստանին եւ Հայաստան-Ազրբեյջանի վիճելի հողերի խնդիրը լուծել յետագայում՝ հանրաքուէի միջոցով: Լեզրանը համաձայնագրի այս տարբերակը առած վաւերացում համար Մոսկուա գնալու փոխարէն Բաքու է մեկնում, ուր տեղի էր ունենում Կալբերցոյի համագումարը, ուր եւ ներկայ էին նաեւ Ստալինն ու Օրջոնիճիձէն:

Համաձայնագիրը մերժում է առանց այլեւայլի: Հայաստանի կոմունիստ կուսակցության կենտրոնական կոմիտէի անդամ Շաւարշ Ամիրխանեանը ելոյթ ունենալով՝ յայտարարում է, թէ Հայաստանի վիճակը շատ ծանր է, որոշ շրջաններում կառավարությունը գոյություն չունի եւ ժամանակը հասունացել է երկիրը անմիջապէս խորհրդայնացնելու: Փակագծի մէջ նշենք, որ Շաւարշ Ամիրխանեանն ու Աւիս Նուրիջանեանը անձամբ վերահսկեցին Փետրուար 16–18–ի կացնահարումը բանտարկուած նախկին ղեկավարների

Ամիրխանեանի առաջարկը ընդունում է անմիջապէս, եւ համաձայնագրի փոխարէն ուղարկում Ձիչերինին առ ի վաւերցում: Իրականութեան մէջ, թուրք բանակը արդէն գրաւել էր Կարսն ու Ալեքսանդրապոլը, երբ Երեւանում եւ Անգարայում ստացուեց Ձիչերինի հեռագիրը՝ իր ներկայացուցիչ Բուդու Մդիւանիին ընդունելու որպէս միջնորդ արիւնայնեղութեանը վերջ տալու համար:

«Ողջո՛յն թուրք ազատարար քանակին, որ գալիս է ազատելու մեզ դաշնակցականների դժոխքից»: Կարմիր դրոշով թուրք զինուորների ընդառնադ զնացած օր. Նուշիկ Զաւարեան, Ալեքսանդրապոլի բոլշեւիկեան յեղափոխական կոմիտէի ներկայացուցիչ:

Հայ բոլշեւիկները վճռական եւ անյոյզողդ կերպով առաջ էին տանում Հայաստանի խորհրդայնացման ծրագիրը: Բացի պաշտօնական խողովակով տարուող

ճնշումներից, չափազանցուած զեկոյցներից եւ «յանձնարարություններից», Հայ բոլշեւիկները բանակի մէջ էին մտել՝ հայրենիքի պաշտպանություն ոգին ջարդելու զինուորների մէջ եւ վիժեցնելու ռազմական գործողությունները ճակատներում: Թուլացիկներ էին ցրում ժողովրդի մէջ, կրակոտ ճառեր արտասանում, քաջալերում էին չհպատակուել կառավարությունը: Համոզում էին ժողովրդին, որ քեմալական զօրքերը թալանողներ ու մարդասպաններ չեն, այլ մեր «եղբայրներ»ն են, մեզ պէս պարզ բանուորներ ու գիւղացիներ, որոնք գալիս են Հայաստանը դաշնակների լծից ազատագրելու: Բանակի մէջ քաջալերում էին զինուորներին զէնքերը ցած դնել: Նրանք նույնիսկ Կարսում հայկական պաշտպանություն գաղտնիքներն էին փոխանցում թուրքերին յուսալով, որ թուրքերը Կարսը կը գրաւեն եւ կը յանձնեն բոլշեւիկներին: Քաղցած ժողովրդին հաւատացնում էին, որ եթէ Հայաստանը խորհրդայնանայ հացու չաքարով կը լեցուի:

«ա. Կազմակերպել դասալիւթիւն եւ ամէն կերպ խանգարել զօրահաւաքին.
բ. ռազմաճակատներում հասկացնել գիւնուորներին, որպէսզի նրանք չկրակեն առաջացող թուրքական գիւնուորների վրայ, այլ լիքով դիրքերը վերադառնան թիկունք.
գ. Զենքակուել սպանների հրամաններին եւ յարկ եղած դէպքում ոչնչացնել նրանց»:

ՍԱՐԳԻՍ ԿԱՍԵԱՆ

Տարբեր կողմերից ի գործ դրուած ճնշումների տակ, Հայաստանի իշխանությունը ազատ էր արձակել Ալեքսանդրապոլի բանտարկուած բոլշեւիկներին՝ պայման դնելով, որ հակակառավարական գործունէություն չտանեն: Սակայն, բանտից դուրս գալուն պէս, Ալեքսանդրապոլում պետական հարուած էին յայտարարել, որպէս թէ Ալեքսանդրապոլի դաշնակցական կառավարությունը դուրս է մղուել: Պետական հարուածը ի հարկէ չէզոքացուեց, բոլշեւիկ ղեկավարները չարտուեցին երկրից: Այդ գործն էլ կառավարությունը վստահել էր Սեպուհին եւ իր ֆիդայական խմբին:

Իսկ Զանգեզուրի պաշտպանությունն էլ քանդելու եւ Գարեգին Նժդեհի կամքը կոտրելու համար, Կարմիր բանակի հրամանատար Սմիրնովը Նոյեմբեր 26ին լուր է ուղարկում Նժդեհին՝ զէնքերը ցած դնել, քանի որ Հայաստանը խորհրդայնացած է արդէն եւ իմաստ չունի կռիւ շարունակել: Այստեղ հարց է ծագում, հարց որ Բուքրեշի խորհրդաժողովում էլ



բարձրացուեց: Ինչո՞ւ Բիւրօ-կառավարությունը Մայիսեան ապստամբությունը զսպելուց յետոյ չհրաժարուեց: Եւ աւելին, ի՞նչն էր պատճառը, որ Բոլշեւիկների քարոզչությունը այդքան արագ էր տարածուում եւ հակա-կառավարական միտումները արմատ էին նետում երկրում: Ի հարկէ, պարզ է, որ Հայաստանի տնտեսական անախանձելի վիճակը, աղքատությունը, սովը, անգործությունը, համաճարակ հիւանդությունները եւ թուրք զօրքերի վախը պատճառներ էին, բայց եթէ կառավարությունը այդքան դաշնակցական շեշտ չունենար, աւելի ընդունելություն չէ՞ր գտնի երկրում:

Դէպքերը արագ ընթացք էին բռնել: Նոյեմբեր 28ին, 11րդ Կարմիր բանակից հայերից բաղկացած մի զօրամաս է կազմուում եւ դրում է Ռեւկոմի նախագահ Աւիս Նուրիջանեանի տրամադրություններին տակ՝ «յատուկ գործ»ի համար: Իսկ թուրքական ճակատում հայկական բանակը ծանր կորուստներ էր տալիս: Թուրքերի անդադար առաջխաղացումը կանգնեցնելու համար կառավարությունը պարտաւոր էր մինչեւ վերջնական լուծում, Նոյեմբեր 18ին զինադադար ստորագրել, միաժամանակ, օգնություն աղերսներ ուղղելով Արեւմտեան ուժերին, որոնք կարծես լրիւ անտարբերություն էին մատնել Հայաստանի ճակատագիրը:

ՀՅԴ տասերորդ Ընդհանուր ժողովը (1924–25), այս հարցում էլ քննադատեց Բիւրօ-կառավարությունը ռազմավարությունը, որ թերագնահատել էր թշնամու ուժը եւ գերագնահատել էր հայկական բանակի կարելիությունը, եւ որ բոլոր հնարաւորությունները մանաւանդ դիւանագիտական մարզում չէր օգտագործել: Յատկապէս այս բնագաւառում, սակայն, բարդ էր կառավարությունն իրավիճակը, քանի որ թուրքերին մօտենալու իւրաքանչիւր քայլ պիտի համոզէր ու մարտելի լինէր թէ՛ ղեկավարությունը, թէ՛ ժողովրդին: Երեւանում հրատարակուող Դաշնակցության օրգան «Յառաջ»ը փորձում էր բացատրել, թէ դա խաղաղ համակեցություն հասնելու միակ ճանապարհն է:

Յաջորդ եօթնասուն տարիններում խորհրդահայ պատմագրությունը խորհրդահայ պատմագրությունը այս մօտեցումը մեկնաբանեց իբրեւ Դաշնակցութեան



Սարգիս Կասեան

թուրքական օրինատացիա ու պախարակեց նրան: Բանն այն է, որ այդպիսով փորձ էր արւում թաքցնել թուրք-ռուսական համաձայնությունն ու համագործակցությունը Հայաստանի անկախութեան դէմ: Բանն այն է, որ այն օրերին բոլշեւիկ քարոզչությունն էր, որ թուրքերին բարեկամ էր ներկայացնում:

Ռուս-թուրքական համաձայնությունը ի գործ էր դրում կատարեալ անվստահութեան մթնոլորտում, կարծես երկու կողմերը հսկում էին մէկը միւսի վրայ որ խաղը դէպի իր շահերը չչեղի: Որպէս նախաքայլ, ռուսները կազմակերպում են թուրք բոլշեւիկներից կազմուած խմբի յարձակում հայաստանի վրայ: Ուումբը ղեկավարում էր Մուսթաֆա Սուֆին, որ ռուսների միջնորդութեամբ ազատուել էր Անգարայի բանտից եւ Ազրբեյջան փախել: Այս յարձակումով, Մոսկուան նպատակ ունէր քեմալականներից աւելի շուտ հասնել Հայաստան, որպէսզի նրանք Հայաստանի վրայով չգան միանալու Անդրկովկասի արդէն խորհրդայնացած թուրքերին: Սա Մոսկուայի համար անպատուություն կը լինէր: Ուղղադաշտի միւս կողմում, Քեմալականները մերժում էին Մդիւանու միջնորդությունը Ալեքսանդրապոլի հայ-թրքական բանակցություններում: Բայց Հայաստանի իշխանությունը, ընդունելով Մոսկուայի առաջարկը՝ իր պատուիրակությունն էր յղել Ալեքսանդրապոլ, ի հարկէ Մդիւանու ընկերակցութեամբ: Պատուիրակությունն անդամ վահան Մինախորեանը գրում է թէ Քիագիմ Կարաբեքիրը ասել էր. «Մեր բարեկամությունը ռուսների հետ ժամանակաւոր բնոյթ ունի, քանի որ երկուսի միջեւ չատ հին հաշիւներ կան եւ Ռուսաստանի վտանգը Թուրքիայի համար միշտ ներկայ է»:

Բանակցություններից մէկ օր առաջ, Նոյեմբեր 23ին, Բիւրօ-կառավարությունը իր հրաժարականն է ներկայացնում: Նոր վարչապետ Սիմոն Վրացեանը, նոր յարձակումներն ու կոտորածները կանխելու համար կատարում է բանակցությունները սկսելու թուրքերի դրած նախապայմանը եւ յայտարարում է, թէ Հայաստանը հրաժարում է Սեւրի դաշնագրից: Իսկ Երեւանում Նոյեմբեր 9ից բանակցությունների նստած Լեզրանը թուրքերի վտանգը կանխելու համար առա-

**ՀՅԴ-Բուշելի Յարաբերութիւններ՝ Վնասհատող Ազդակ Անկախ
Հայաստանի Կարճատեւ Կեանքում**

Ջարկում էր խորհրդայնացում,
նոյնիսկ խոստանում էր Կարմիր
բանակը թուրքերի դեմ ուղարկել
խորհրդային Հայաստանը պաշտ-
պանելու համար: Կառավարու-
թիւնը չընդունեց Կարմիր բանա-
կի մասնակցութիւնը, դա համա-
րելով երկրի գրաւումը ռուսների
կողմից: Իսկ Ալեքսանդրապոլում,
Միլանին դուրս մնալով բանակ-
ցութիւններից իր ժամանակը օգ-
տագործում էր տեղի հայ բոլշե-
ւիկների հետ խորհրդայնացման
նախապատրաստական աշխա-
տանք կատարելով:

«Լեւնիմը ասում է, որ Ռուսաստանը չի կարող եւ չի ուզում կոռուել թուրքերի դէմ: Լեւնիմը ասում էր, որ «մենք ժամանակաւորապէս զոհաբերում ենք հայ աշխատաւորութեան շահերը համաշխարհային յեղափոխութեան շահերին: Մենք չենք պատրաստուում Հայաստանի համար կոռուել որեւէ մէկի դէմ, յատկապէս՝ Քեմալի»:

Հայաստանի խորհրդայնացման
դեմ միակ արգելքը Դաշնակցու-
թիւնն էր, որ դեռեւս ուժի վրայ
էր: Այդ ուժը քանդելու համար
Լեզրանը սկսեց ներսից
խլրտումներ առաջացնել ղեկա-
վարութեան եւ շարքերի մէջ: Նա
իր գաղափարները կիսող մի քա-
նի դաշնակցականներ գտաւ, ով-
քեր իրենց ձախ դաշնակցական-
ներ էին կոչում: Հայկ Աւալեանը
ղեկավարում էր այդ խումբը, որ
մօտեցել էր Լեզրանին, նոյնիսկ
խոստացել ձերբակալել իշխանու-
թեան դաշնակցական անդամնե-
րին, եւ եթէ պէտք է խորհրդայ-
նացումից յետոյ գնդակահարել
նրանց: Բացի ձախ դաշնակցա-
կաններից, պառլամենտի որոշ
անդամներ եւս համամիտ էին Հա-
յաստանի շուտափոյթ խորհրդայ-
նացման հետ, որպէսզի Հայաս-
տանը այս շփոթից անարիւն
անցնի: Այս խումբը նոյնիսկ աշ-
խատանք էր տանում ապահովե-
լու խորհրդայնացումից յետոյ Հա-
յաստանի անկախ իրավիճակ եւ
բոլշեւիկ-դաշնակցական համա-
գործակցութիւն: Բայց խումբը
Աւալեանի ծայրայեղական կեց-
ուածքին ծանդիպելով յետ է քաշ-
ւում եւ մինչեւ Փետրուարեան
ապստամբութիւն անգործուենայ
է մնում:

ԽՈՐՀՐԴԱՅՆԱՅՈՒՄ

ՌԻԶԵՐԴ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ԿԱՐ-

ծերքով՝ Լեգրանը Հայաստանը խորհրդայնացնելու քաղաքականությունն էր վարում, բայց փորձելով դա իրագործել Երեւանի կառավարութեան համաձայնութեամբ: Նա խուսափում էր ուժի դիմելուց՝ դաշնակիցներին միջամտելու առիթ չտալու համար: Իսկ Արմոնեկոմը, որ կազմուել էր Նոյեմբերի կէսերին Սարգիս Կասեանի ղեկավարութեամբ, չտապում էր:

Օրջնիգիձէի հաւանութեամբ եւ Կարմիր բանակի հայկական զօրամասի օգնութեամբ, Արմոնեկոմը Նոյեմբեր 29ին Իջեւանից կտրում է սահմանը եւ Հայաստանը խորհրդայնացած յայտարարում: Յայտարարում էր, որ Կոմունիստ կուսակցութիւնը ժողովուրդների փրկիչ Կարմիր բանակի օգնութեամբ եկել է կեղեքիչ դաշնակիցների լուծից ազատելու հայ ժողովուրդին եւ ջախջախելու դաշնակիցների այս վերջին ամբողջութիւնը Կովկասում: Երբ Սիմոն Վրացեանը եղածի դէմ բողոքում է Լեգրանին: Լեգրանը պատասխանում է, թէ թիրիմացութիւն է եղել եւ ներողութիւն է խնդրում: Որոշում է զօրք ուղարկել ներխուժողներին յետմղելու համար: Նոյնիսկ Բոբոիչ-չեւը ընկերակցում է զօրքին՝ հսկելու համար ներխուժողների նահանջը: Բայց մի քանի հարիւր զինուոր հազարներ հաշուող բանակի դէմ չի դիմանում, յանձն-

ւում է եւ միանում յեղափոխա-
 կաններին: Յետդարձ չկար այ-
 լեւս, Մոսկուայի կարգադրու-
 թեամբ Լեզրանը Նոյեմբեր 30ին
 վերջնագիր է ներկայացնում
 Վրացեանին՝ անմիջապէս խորհր-
 դային կարգերը ընդունելու:
 Կառավարութիւնը երկու կողմից
 ճնշման տակ էր: Թէ՛ թուրքերը
 եւ թէ՛ կոմունիստները պարտադ-
 րում էին անմիջապէս ընդունել
 իրենց պայմանները եւ սպառնում
 էին, թէ հակառակ դէպքում ար-
 դիւնքը սոսկալի կը լինի: Կացու-
 թիւնը վերլուծելու եւ լաւագոյն
 լուծումը գտնելու համար խորհր-
 դակցական ժողով է հրաւիրում:
 Մասնակցում են Խորհրդարանի
 դաշնակցական ֆրակցիան, Բիւ-
 րոյի անդամները, կառավարու-
 թեան նախկին եւ ներկայ ան-
 դամները եւ մի քանի դաշնակցա-
 կան ղեկավարներ: Լուծման եր-
 կու ճամբայ կար: Որոշները հա-
 ւատացած էին, որ պէտք է ան-
 միջապէս երկրի ղեկը յանձնել սո-
 վետներին՝ այդպիսով թուրքերի
 առաջխաղացքը կասեցնելու եւ
 նոր կոտորածների առաջն առնե-
 լու համար: Ի հարկէ, ձախ դաշ-
 նակցականները այս խմբի մէջ
 էին: Միւսների կարծիքով պէտք
 էր շարունակել կռուել, քանի որ
 սովետները թուրքերի դէմ չեն
 պաշտմանի Հայաստանը եւ առա-
 ջացրած խլրտումներով աւելի կը
 թուլացնեն երկիրը: Այս վերջին-
 →

**Չեզի կը մաղթենք
նպաստակներու իրագործման
քաջառիկ առիթներով
լեցուն փարի մը**

Վահան եւ Արմինէ
Կարպուշեան
եւ Ընտանիք

ՀՅԴ–Բոլշեւիկ Յարաբերութիւններ՝ Վնոահատող Ազդակ Անկախ Հայաստանի Կարճատեւ Կեանքում

ները հաւատացած էին որ կարելի է համաձայնուել թուրքերի հետ եւ նոյնիսկ նրանց օգնութեամբ պայքարել բոլշեւիկներին դէմ: Ոորհրդակցութիւնը դեռ ընթացքի մէջ էր երբ Ալեքսանդրապոլից հեռախօսում է Սատիսեանը եւ յայտնում, որ թուրքերը որեւէ զիջում չեն ընդունում եւ դրուած սոսկալի պայմանները մնում են անփոփոխ: Սա չըջում է նժարը: Թուրքերի հետ համաձայնութիւն նշանակում էր թուրքերից կախեալ կոտորակուած Հայաստան: Սովետներին յանձնուելը միակ ճամբան էր մնում: Բիւրօն որոշում է այդ լուծումին գնալ եւ թողնել երկիրը որպէսզի իշխանութեան փոխանցումը սահուն կատարուի: Կառավարութիւնը հրաժարում է: Կազմում է անցումային կառավարութիւն՝ Դրոյի եւ Համբարձում Տէրտէրեանի մասնակցութեամբ:

Դեկտեմբեր 1ին սկսում են խորհրդայնացման բանակցութիւնները: Կազմում է «Որհրդայնացման Աքտ» փաստաթուղթը եւ ներկայացում է Դաշնակցութեան: Համաձայնագիրը կնքում է Դեկտեմբեր 2ի կէսօրից յետոյ ժամի 2ին: Նոյն օրը ժամի 6ին կառավարութիւնը յանձնում է: Դրօն դառնում է գերագոյն կոմիսար եւ պատերազմի նախարար, իսկ Ռուսաստանի ներկայացուցիչ Սելինը նշանակում է Հայաստանի կոմիսար: Որպէս հանրապետութեան ներկայացուցիչ, Դօն հեռախօս-

սում է Սատիսեանին եւ յայտնում իշխանութեան անկման մասին, իսկ թուրքերի հետ համաձայնագիր ստորագրել կամ մերժելը թողնում է նրա որոշմանը:

Դեկտեմբեր 3ի լոյսը չբացուած, թուրքերի ճնշման տակ, Սատիսեանը, արդէն հրաժարուած կառավարութեան անունից ստորագրում է համաձայնագիրը: Այնտեղ նշուած էր, որ համաձայնագիրը ուժի մէջ է մտնում Հայաստանի խորհրդարանի եւ Թուրքիայի Ազգային ժողովի վաւերացումից յետոյ: Այս պայմանը երբեք չկատարուեց: Որհրդային իշխանութիւնը կարող էր այս խախտու համաձայնագիրը բոլորովին էլ մերժել, եւ իրապէս էլ անարժէք փաստաթուղթ էր դա: Բայց իշխանութիւնն ու խորհրդահայ պատմագրութիւնը այդ առիթը օգտագործեցին քննադատելու եւ պախարակելու Դաշնակցութեան եւ սերունդների մտքում սերմանելու այն գաղափարը, թէ Դաշնակցութիւնը երկիրը ծախեց թուրքերին:

Այս համաձայնագիրը հրատարակուած է «Հոկտեմբերեան Սոցիալիստական Մեծ Ռեւոլյուցիան եւ Սովետական Իշխանութեան Յաղթանակը Հայաստանում, Փաստաթղթերի եւ Նիւթերի Ժողովածու» 1960ին հրատարակուած հսկայ հատորում: Բայց այնտեղ չկայ խորհրդայնացման համաձայնագիրը: Հետաքրքիրն այն է, որ նախապէս հրատարակուած այս հատորի ուսերէն



տարբերակում այդ փաստաթուղթը ներառնուած է եղել եւ գրաքննութիւնը դա դուրս է բերել հայերէն տարբերակից: Պէտք է, որ Որհրդային Հայաստանի քաղաքացին իմանար, որ համաձայնագրի մէջ ամրագրուած պայմաններից եւ ո՛չ մէկը բոլշեւիկ-

«Պէտք է վերջ տալ հայութեան հաւաքման գաղափարին Հայաստանում, մի գաղափար, որ մինչեւ այժմ էլ ապրում է ժողովրդական գանգուածների գիտակցութեան մէջ: Հողային ֆոնդի բացակայութիւնն է պատճառը, որ զարգացող ազգայնական ոռմանտիկան եւ հայութիւնը ձգտի տիրանալու իր «պապեմական հողերին», ինչպէս նաեւ վառու կենդանի պահի «միացեալ եւ անկախ Հայաստանի գաղափարը»: Ուստի, անհրաժեշտ է նախ՝ ա. վերջ դնել հայութեան հաւաքման գաղափարին Հայաստանի մէջ եւ ապա՝ բ. երկրի մէջ եղած 300,000 արեւմտահայ գաղթականութեանը ցրել լայնածաւալ Ռուսաստանի մէջ»:

ԱՐՏԱՇԷՍ ԿԱՐԻՆԵԱՆ

ները չկատարեցին: Հայաստանը պիտի շարունակէր մնալ անկախ սովետական սոցիալիստական հանրապետութիւն, որ պիտի յարտեւէր նախկին երեւանի գուբեռնիայի, Կարսի մի մասի, Զանգեզուրի, Ղարաբաղի մի մասի, Կազախի եւ նախկին Թիֆլիսի գուբեռնիայի այն մասի վրայ որ մինչեւ 1920ի Սեպտեմբեր 28 Հայաստանին էր պատկանում: Նաեւ, Կարմիր Բանակի օգնութեամբ՝ թուրք բանակը յետ պիտի մղուէր մինչեւ պատերազմից առաջուայ սահմանները: Պարզ է, որ դրանք թղթի վրայ մնացին միայն:

Հայ բոլշեւիկները յաջողեցին Դաշնակցութեան եւ ընդհանրապէս ազգային Հայաստանի դէմ անգիջող պայքարում: Արխիւները լեցուն են նրանց նամակնե-

րով, զեկոյցներով եւ կործանիչ գործունէութեան արձանագրութիւններով: Այս զեկոյցներից մէկում, 1920ի Սեպտեմբեր 1ին Բաքում կայացած Արեւելեան Ազգերի համագումարին, այսպէս է ասուում. «Դաշնակցութիւնը, «Բանդիտ-մաուզերիստների օգնութեամբ... թաղեց Թուրքահայաստանի աշխատաւոր գիւղացիութիւնը եւ... նոր Գողգոթա է կառուցում անդրկովկասեան Հայաստանի բանուորա-գիւղացիական մասսաների համար»: Համագումարին մասնակցում էին Հայ բոլշեւիկներ՝ Կասեան, Նուրիջանեան, Միկոյեան, Մուսեան եւ ուրիշներ: Իսկ այս որակումներն եւ պատմութեան մեկնաբանման այս իւրայատուկ մեթոդը արմատ նետեց ու մնայնութիւններ ստեղծեց:

Հայաստանը խորհրդայնացաւ, բայց խոստացուած ալիւրն ու շաքարը չհասաւ, ընդհակառակը՝ Ամերիկայից ուղարկուած տոնաններով ալիւրը քաղցած ժողովրդին զրկելով՝ նուէր ուղարկուեց Մոսկուա: Դաշնակցական ղեկավարներին ու բանակի սպաներին խոստացուած ապահովութիւնը չյարգուեց ու բանտերը լեցուեցին անմեղ զոհերով: Իսկ երկրի տնտեսութիւնը հիմնուեց բնակչութիւնից խլուած շարժ ու անշարժ գոյքերի եւ ձեռնարկութիւնների վրայ: Յետագայ թուրքոռուսական համաձայնութիւնների արդիւնքում, անկախ հանրապետութեան օրօք չուրջ 100,000 քառք.ի հասած հողատարածքը 30,000ի իջեցուեց:

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Հակադաշնակցական մոլուցքը շարունակուեց ամբողջ 70 տարի՝ խեղաթիւրելով պատմութիւնը, արդարացնելով ու հերոսացնելով ազգային գաղափարախօսութիւնը ինտենսացիոնալիզմին զոհ տուած ու երկիրը ուսներին ծախած Հայ բոլշեւիկներին, սերունդների մէջ սրսկելով ատելութիւն դէպի Հայ ժողովրդի թիւ մէկ թշնամի՝ Դաշնակցութիւնը:

Բայց երբ պէտք եղաւ Հայ ժողովրդի ազգային ջիղը շարժել ու ասենք Ղարաբաղեան շարժման համար օրինակելի ազգային հերոսներ գտնել, մեր ազատագրական պայքարից ընտրուեցին նրանք, ովքեր իրենց դժուարին կեանքի ընթացքում մի բանից կամ մէկից վշտացած մի ծուռ խօսք էին ասել Դաշնակցութեան հասցէին: Եւ քանի որ դրանց թիւը բաւական է, յիշուեցին

**Ամանորի
եւ Ս. Ծննդեան
Տօներուն Առիթով**

**Տէր եւ Տիկ.
Մինաս եւ Թալին
Հաշօլեաններ
եւ զաւակը՝ Կարօ**

**Կը շնորհաւորեն
իրենց հարազատներն
ու ընկերները,
Մաղթելով Առողջութիւն
եւ Յաջող Օրեր**

ՀՅԴ-ԲՈՂԵԼԻԿ ՅԱՐԱՔԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՎՈՒԱԽԱՏՈՂ ԱԳՂԱԿ ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՐՈՒՄԻ ԿԵԱՆՖՈՒՄ

անուններ ու գործեր առանց նրանց պատկանած կուսակցությունը չի ճանաչում:

Իսկ Հիմա, արդեն 26 տարի անկախություն ապրող Հայաստանում ու նոյնիսկ արտագաղթած զանգուածներում դեռ լիովին չի փոխվել 70 տարի արմատ նետած մտայնությունը: Եւ այսօր, Առաջին Հանրապետության ստեղծման 100ամեակին ընդառաջ, լրատվամիջոցներն ու սոցիալական ցանցերը, ինչպէս եւ կուսակցական օրգանները լեցուն են իրար հակասող յօդուածներով, հարցազրոյցներով, չատերը՝ Առաջին Հանրապետության հանդէպ հանրային կարծիք ձեւաւորելու միտումներով ու հիմնուած խորհրդահայ խեղաթիւրուած պատմութեան սերմանած գիտելիքների վրայ: Ընդհանուր ուղղութեամբ կարծես փորձ է կատարուած ա) նուաստացնելու ՀՅԴի եւ անհատ դաշնակցականների ներդրումը Հայաստանի պետականութեան վերածնունդի գործում եւ անկախ հանրապետութեան կեանքում, բ) հնարքներով արգարացնելու հայ բոլշեւիկների ապագային գործունէութիւնը, գ) սքողելու կատարուած վայրագություններն ու գործուած ոճիրները՝ Խորհրդայնացումից առաջ եւ յետոյ, դ) վերակենդանացնելու «Ռուսաստանը Հայաստանի ու հայ ժողովրդի փրկիչ» հին երգը: Սովորենք պատմութիւնը: Բաց մտքով եւ առարկայօրէն նայենք անցեալին: Դաս քաղենք գործու-



ած սխալներից: Օրինակենք յաջողութիւնները:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒԱԾ ԱՂԲԻՐՆԵՐԻ ՄԱՍՆԱԿԻ ՑԱՆԿ.

Բաբայեան Արտաշէս, «Էջեր Հայաստանի Անկախութեան Պատմութենէն» (1923), «Մի Տարի Գերութեան մէջ» (1924) Լենին Վլադիմիր, «Երկեր» Հատոր 51 (1969) «Խաւարում» (2017) Խատիսեան Ալեքսանդր, «Հայաստանի Հանրապետութեան Ծագումն Ու Զարգացումը» (1968) Խուրշուդեան Լենգրուշ, «Սովետական Ռուսաստանը եւ Հայկական Հարցը» (1977) եւ «Հայկական Հարցը» (1995) Կարապետեան Յովհաննէս, «Մայիսեան Ապստամբութիւնը Հայաստանում» (1961)

Հայաստանի Ազգային Արխիւ, Երեւան «Հայաստանի Հանրապետութիւնը, 1918-1920թթ., Փաստաթղթերի եւ Նիւթերի Ժողովածու» (2000) ՀՅ Դաշնակցութեան Արխիւ, Բոսթոն «Հոկտեմբերեան Սոցիալիստական Մեծ Ռեւոլյուցիան եւ Սովետական Իշխանութեան Յաղթանակը Հայաստանում, Փաստաթղթերի եւ Նիւթերի Ժողովածու» (1960) Յովհաննէսեան Ռիչըրդ - Հինգ Հատորներ՝ Armenia on the Road to Independence, 1918 (1967), The Republic of Armenia vol. I-IV (1971, 1982, 1996, 1996) Շահումեան Ստեփան, «Երկեր» 3րդ Հատոր (1958) Շաքերի Խոսրո, Le premier congres des peuples de l'Orient

(Baku, 1920), (1982) «Ռուստում», (1979) Ռուբէն, «Հայ Յեղափոխականի Մը Յիշատակները», է. Հատոր (1952) Սիւնի Ռանըլդ Գրիգոր, The Baku Commune, 1917-1918, (1972) Վրացեան Սիմոն, «Հայաստանը Բոլշեւիկեան Մուրճի եւ Թրքական Սալի Միջեւ» (1941) եւ «Հայաստանի Հանրապետութիւն» (1982) Տէր Մինասեան Անահիտ, La question Armenienne (1983) Տէրտէրեան Համբարձում, «Հայաստանի Հանրապետութեան եւ Խորհրդային Ռուսաստանի Բանակցութիւնները, Լեւոն Շանթի Պատուիրակութիւնը» (1954) «Փաստաթղթեր Հայաստանի Հանրապետութեան Քաղաքական Պատմութեան, Հայ Բոլշեւիկների Հակապետական Գործունէութիւնը, 1919-1920թթ.» (Modus Vivendi, 2014) «Փաստաթղթեր Հայաստանի Հանրապետութեան Քաղաքական Պատմութեան, Կարսի Մարզը Հայաստանի Առաջին Հանրապետութեան Կազմում» (Modus Vivendi, 2016) Փիրունեան Ռուբինա, «Հայաստանը ՀՅԴ Բոլշեւիկ Յարաբերությունների Ոլորտում, 1917-1921» (1997) Քաղեմզադեհ Ֆիրուզ, The Stuggle for Transcaucasia (1917-1918) (1951) Քիւրքճեան Յարութիւն, «Ուրուագիծ ՀՅԴ Պատմութեան, 1919-1924» (1988)

NOVITA

Հերի

Նազարեաններ

եւ Ընտանիք

Տօնական
Այս Օրերուն
Մեր Լաւագոյն
Մաղթանքները
Կը Փոխանցենք
Հայ Ժողովուրդին

Եսայի

եւ Վեհանուշ

Մարտիրոսեաններ

2018 տարին,
որ մեզի համար
կարեւոր ամեակներու
տարին է,
իր կարգին, թող
պատմական դառնայ՝
ազգային մեր
նուաճումներով

Մտորումներ Ազգային Ֆոբելեաններու Առիթով

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԱՂՊԱՇԵԱՆ

2018 թուականը պատմական մեծ իրադարձութեանց յորելեաններու տարի մըն է մեր ազգին համար: Արդարեւ, այս տարի ազգովին պիտի նշենք մեր պատմութեան ամէնէն փառահեղ տօնը՝ լոյսի, յոյսի ու յաւերժութեան տօնը, Հայաստանի անկախութեան եւ Ա. Հանրապետութեան 100ամեակը: Հանրապետութիւն մը, որ ծնաւ մոխիրներու մէջէն եւ բոցի վերածուեցաւ՝ հերոս Հայ զինուորի ու քաջ ֆետայիի սխրագործութիւններով եւ ազգի բոլոր զաւակներուն զոհաբերութեամբ: Թէեւ անիկա տառապած Հայուն երազած Հայրենիքի սահմանները չունեցաւ, սակայն եղաւ հիմք մեր ապագայի անկախ ու միացեալ Հայրենիքին: Եթէ անիկա չըլլար, ապա անոր յաջորդող խորհրդային Հայաստանն ալ գոյութիւն պիտի չունենար, նմանապէս նաեւ՝ մեր երրորդ Հանրապետութիւնը: Փա՛ռք ու պատիւ բոլորին...

2018 թուականը նաեւ մեր փառքի ու յաղթանակի՝ Արցախեան ազատագրական շարժումի 30ամեակն է, մեր ազգի անկախ կամքին մարմնաւորումը, որ եղաւ մեր ժամանակակից պատմութեան ամենալուսաւոր եւ ամենափայլուն էջերէն մէկը: Արցախը ազատագրուեցաւ մեր ազգին կամքով, Հայ ազատամարտիկներուն եւ կամաւորներուն հզօր բազուկներով ու թափած արիւ-



նով: Արցախը եղաւ «լինելու կամ չլինելու» հարց, եւ քանի որ «չլինելը» տեղ չունի մեր ազգային պայքարի բառարանին մէջ՝ Արցախը աննկուն կամքով ազատագրուեցաւ՝ դառնալով բոլորին պարծանքը: 2018ին նաեւ պիտի նշուի «էրեբունի-երեւան»ի հիմնադրութեան 2800ամեակը, երբ անիկա բարձրաձայն պիտի գոռայ. «էրտողան, Ալիբէ, երբ ես հիմնուեցայ՝ ձեր պապերը ո՞ւր էին»... Այս հողերու անցեալի, ներկայի ու ապագայի տէրը ՀԱՅն է:

Մեր այս պատմական ու ճակատագրական յորելեաններուն հետ միաժամանակ, ազգային այլ տօներ եւս պիտի նշուին: Օրինակ, 2018ը ՀՄԸՄի հիմնադրութեան 100ամեակն է, Միութիւն մը, որ հիմնուեցաւ Յեղասպանութենէն մագապուած եղած Հայ որբերուն ու պատանիներուն համար, տա-

րածուեցաւ աշխարհով մէկ, դաստիարակեց եւ տակաւին կը դաստիարակէ Հայ սերունդներ: Նաեւ, Հայ մշակութասէր խաւին ու բոլոր՝ Հայերուն համար Համազգային Հայ Մշակութային եւ Կրթական Միութեան 90ամեակն է 2018ին, իսկ մեր ազգային Հայ մամուլի աւագ օրաթերթ «Ասպարէզ»ին՝ 110ամեակը: Այս յորելեանները, անտարակոյս, մեր ազգին ու Հայրենիքին ծառայելու ուխտը վերահաստատելու առիթներ պիտի ըլլան, ինչպէս նաեւ՝ անոնց սպառնացող մարտահրաւէրներուն ու վտանգներուն դէմ յանդգնութեամբ եւ խիզախութեամբ կանգնելու նորոգուած դաշինք մը: Ուստի, 2018 տարին

կ'ապրին, եւ հաւանական է որ աւելի շատ ըլլայ անոնց թիւը. անոնցմէ մաս մը սիւննի դաւանանքին կը հետեւի, իսկ մեծամասնութիւնը՝ ալաուիներ, որոնք քրտացած Հայեր են: Ներկայիս, 16-20 միլիոն քիւրտ կայ Թուրքիոյ մէջ. անոնցմէ միլիոնաւորներ կ'ապրին Հայկական Հողերու վրայ, ուր կը գոյատեւեն նաեւ Յեղասպանութենէն փրկուած եւ քրտացած Հայեր: Քիւրտերը, երբ իրենց երազած Հայրենիքին քարտէսը կը ներկայացնեն, անոր մէջ կ'ընդգրկեն նաեւ Արեւմտեան Հայաստանի մեծ մասը, մինչեւ իսկ՝ Արարատը: Կան նաեւ համընթահայերը, որոնք այժմ մէկ միլիոն կը հաշուեն. շատերը իս-



մեծ մարտահրաւէրներու տարի մըն է մեր ազգին համար:

Ներկայիս, մեր ազգային արժէքները նահանջի մէջ են. մեր ազգը կը դիմագրաւէ ազգային զանազան սպառնալիքներ, որոնցմէ գլխաւորներէն է Հայաստանի պարպումը: Առկայ պայմաններուն մէջ, պէտք է՝ թոյլ տրուի, որ Հայաստանը պարպուի կամ Սփիւռքը մաշի: Հարկ է հզօր հայրենիք եւ հզօր Սփիւռք պահել ու միասին գործակցիլ: Նաեւ, Արցախը ազատագրուած է, այո՛, սակայն անհրաժեշտ է ուժեղ պահել զայն: Իսկ գերութեան մէջ մնացած մեր պապենական հողերը՝ Արեւմտեան Հայաստանը, Զաւախքը, Նախիջեւանը եւ միւս բոլոր հողերը, ուշ կամ կանուխ պէտք է Մայր Հայրենիքին միացուին:

Հետեւաբար, մեր ազգային հինաւորեց սակայն միջոց այժմեական գլխաւոր Դատը եւ մարտահրաւէրը կը մնայ՝ մեր պապենական հողերու պահանջումը: «Հողը արիւնով կը պահեն», կ'ըսէ Հայ գուսանը. այդ հողերը ազատագրելու համար ալ արին պէտք է թափուի. սակայն, ներկայիս կը թուի, թէ ո՛չ մենք պատրաստ ենք, ո՛չ ալ միջազգային իրավիճակը կը ներէ գէնքով պայքար մղել: Հայաստանը՝ իբրեւ պետութիւն եւ ՄԱԿի անդամ, ներկայիս կաշկանդուած վիճակ կը պարզէ: Այդ եւ այլ պատճառներով, ռազմավարական որեւէ գործողութիւն այդ առումով անհնար կը թուի ըլլալ ներկայիս. այդպէս է նաեւ միլիոնաւոր սփիւռքահայերու համար: Սակայն Հայրենիքը եւ Սփիւռքը շա՛տ բան կրնան իրագործել՝ այլ միջոցներով եւ մօտեցումներով...

Թուրքիոյ մէջ ներկայիս միլիոնաւոր իսլամացուած Հայեր

լամացուած են, սակայն անոնց մէջ քրիստոնեաներ ալ կան, իսկ որոշ մաս մըն ալ պահպանած է իր Հայկական բարբառը. ոմանք կապեր հաստատած են Հայաստանի հետ, այնուամենայնիւ, տակաւին շատ աշխատանք կայ տարուելիք այդ ուղղութեամբ: Մեր պապենական հողերուն վրայ ապրող իսլամացուած Հայերը պէ՛տք է ազգին գիրկը վերադառնան եւ իրենց հողերուն վրայ Հայրենի օճախը վառ պահեն: Զանոնք հարկ է պատրաստել այս ուղղութեամբ:

Աշխատանքները պէտք է ընդգրկեն բոլորը՝ անխտիր. առաջին հերթին՝ մշակոյթի ճամբով, եւ այդ առումով արդէն իսկ կը տարուի նկատառելի աշխատանք, որ սակայն առաւել հաւաքական պէտք է ըլլայ: Համացանցը, պատկերասփիւռը, ձայնասփիւռն ու այլ միջոցներ մեծ ազդեցութիւն կրնան ունենալ այս առումով: Հարկ է, զոր օրինակ, Յեղասպանութեան մասին թրքերէնով եւ քրտերէնով տպուած նիւթեր, պարբերաթերթեր, գիրքեր, ֆիլմեր եւ զանազան տեղեկութիւններ մատչելի դարձնել իսլամացած Հայերու խաւերուն. եթէ անոնց կապերը ամրապնդուին Հայրենիքին հետ, եթէ Հայկական մշակոյթը յաջողինք տարածել եւ հաստատել անոնց մէջ, ապա, շա՛տ հաւանաբար, Յեղասպանութեան վիշտը պիտի աճի անոնց խիղճերուն մէջ, եւ անոնք պիտի դառնան իրենց արմատներուն՝ մէկ մասը կազմելով Հայ ժողովուրդի զաւակներուն: Ուստի եւ գլխաւորաբար՝ պարտինք կարգաւորուած աշխատանք տանիլ, Թուրքիոյ պետութեան կասկածը փարատելու համար: Բոլոր աշխատանքները պէտք է տարուին

→

Տոքթ. Վարդգէս եւ Մէրի Նաճարաններ

*Թող 2018 տարին
իր հեպ բերէ
իրագործումներու
նոր հանգրուան մը՝
մեր ազգային
նպատակներու
իրագործման
ի խնդիր*

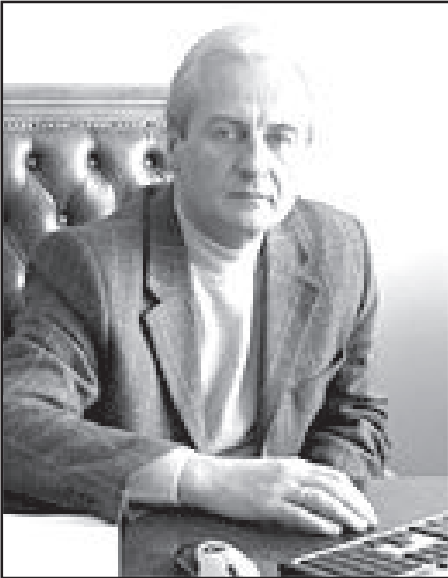
Տարուայ Քաղաքական Արդիւնքները, Յայտարարութիւններ եւ Իրողութիւն

ԼէՈՆԻԴ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Ինչպէ՞ս կարելի է գնահատել 2017ը՝ դարաբաղեան հակամարտութեան կարգաւորման տեսանկիւնից, արդեօք կենսագործուե՞լ են այն նպատակները, որոնք տարուայ սկզբին հռչակուել են ԵԱՀԿ անտրիական նախագահութեան կողմից:

Յիշեցնենք, որ Աւստրիայի ԱԳՆ ղեկավար Սեբաստիան Կուրցը, ով ռոտացիայի (կարգի յաջորդութեան-Նմբ.) կարգով Գերմանիայից ընդունել է ԵԱՀԿ գործող նախագահի պաշտօնը, առանձնացրել է 3 առանցքային հիմնախնդիր, որոնք ԵԱՀԿն պէտք է լուծէր 2017 թուականին՝ խճճուած ճգնաժամեր ու հակամարտութիւններ, կազմակերպութեան մասնակիցների միջեւ փոխադարձ վստահութեան բացակայութիւն եւ աճող արմատականացում ու ծայրայեղականութիւն: Բնականաբար, հակամարտութիւնների շարքում նա չէր ջանցեց ադրբեջանա-դարաբաղեանը՝ ընդգծելով, որ ԵԱՀԿն չի թուլացնի իր ջանքերն ու կը շարունակի նրա խաղաղ կարգաւորման ուղիների որոնումը: Աւստրիական նախագահութեան տուեալ ասպեկտի (երեւոյթի-Նմբ.) վրայ էլ կանգ կ'առնենք:

Ուշադրութիւն է գրաւում ձեռքումային որոշումների վերաբերեալ բարձրագոյ յայտարարութիւնների բացակայութիւնը, ինչում անցած տարիներին մեղանչել են ԵԱՀԿ գործող նախագահի պաշտօնում Սեբաստիան Կուրցի նախորդները, ի տարբերութիւն որոնց՝ նա չստանձնեց չափից աւելի բարձր պարտաւորութիւններ: Կարծում ենք, դարաբաղեան կարգաւորման հեռանկարների գնահատականներում նրա այդօրինակ գաղաւթութիւնը պայմանաւորուած է իրողութիւնների օբյեկտիւ (առարկայական-Նմբ.) ընկալմամբ, եւ ամէնից առաջ՝ այն բացասական ազդեցութեամբ, որ կարգաւորման գործընթացի վրայ ունեցաւ 2016թ. Ապրիլին Ադրբեջանի նախաձեռնած պատերազմը: Ամենեւին էլ



պատահական չէ, որ որպէս անտրիական համանախագահութեան առաջնահերթութիւններ Սեբաստիան Կուրցը սահմանեց խաղաղարար գործընթացի ամրապնդումը եւ բանակցութիւնների առաջնորդը: «Մենք պէտք է խաղաղութիւնը պլանաւորենք (ծրագրենք-Նմբ.) հիմա եւ թոյլ չտանք պատերազմի վերադարձ՝ իր բոլոր սարսափելի հետեւանքներով», յայտարարարել է Կուրցը՝ յատկապէս չեչտելով, որ լեռնայինդարաբաղեան հակամարտութեան ռազմական լուծում գոյութիւն չունի:

Ջուտ խաղաղասիրական նկատումներից ելնելով՝ անցնող տարուայ գլխաւոր արդիւնքը կարելի է համարել այն փաստը, որ 2016ի համեմատ այն յարաբերականօրէն խաղաղ էր եւ անցաւ առանց լայնամասշտաբ գործողութիւնների վերսկսման, թէեւ Ադրբեջանը հրադադարի ռեժիմի (դրութեան-Նմբ.) խախտումները չի դադարեցրել: «Յարաբերականօրէն խաղաղ», քանի որ չփման գծի երկու կողմերից էլ զոհեր, այնուամենայնիւ, լինում էին... Հարցին, թէ նոր պատերազմ թոյլ չտալը մտցնե՞լ վիեննայի եւ ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահների ակտիւ, միանշանակ չես պատասխանի: Ձցանկանալով նսեմացնել միջնորդների վաստակը, ովքեր ջանքեր են գործադրում խաղաղութեան ու կայունութեան պահպանման համար,

լրջօրէն եւ լուեկայն: Զէնքը հնարաւոր չէ՝ որ հայու դրօշին տակ գտնուի ներկայիս, սակայն ինչո՞ւ չէ՝ կարելի է համագործակցիլ այդ պետութեան դէմ լարուած ուժերուն, ներառեալ՝ չրջանի քրտական ազատագրական շարժումներուն ու անոնց միացած քրտացած հայերուն հետ. իսկ երբ զանգերը դօղանջնն, մենք արդէն պատրաստ մարտիկներ ունի՞նք...: Միւս կողմէ չմոռնանք, որ մեր ակնկալած ապագայի յաղթանակին համար շատ ուրիշ միջոցներ ալ պէտք է ձեռք բերել. օրինակ՝ ելեկտրոնային պատերզմի դաշտը բաց է բոլորին համար. համացանցը աւերներ կրնայ գործել եւ մեծ վնասներ հասցնել թշնամիին: Դիւանագիտական եւ քաղաքական գործունէութիւնը եւս շատ կարեւոր է՝ բարեկամներու ու այլ պետութիւններու աջակցութիւնը ապահովելու նպատակով: Համաշխարհային մակարդակով աւելի մեծ թիւով դիւանագէտներ ու իրաւագէտներ պատ-

րաստելը հրամայական գործօն է, իսկ այս բոլոր աշխատանքներուն նիւթական կարիքները ապահովելու ուղղութեամբ մե՛ծ ջանք պէտք է թափել: Մէկ խօսքով, իւրաքանչիւր հայ՝ հայրենիքի մէջ թէ Սփիւռքի, ամէն տեսակէտով պէտք է պատրաստուած ըլլայ, երբ Սեւրի դաշնագիրը, կամ՝ «նոր Սեւր» մը, գործադրելու ժամանակը հասնի:

Վերջապէս, մենք ներկայիս, առանց յապաղումի, սուր կարիքը ունինք հայրենիքի մէջ Ծիծեռնակաբերդի նման՝ «Պահանջ եւ վերականգնում»ի յուշակոթողի մը հաստատման՝ մեր Դա՛տը մարմնացնելու համար, նմանապէս նաեւ՝ «Պահանջի Օր» մը նշանակելու եւ զայն ամէն տարի նշելու պետական ու ժողովրդական մակարդակով, որպէսզի նոր սերունդը երբե՛ք չմոռնայ գերութեան մէջ մնացած մեր ԵՐԿԻՐԸ:

Լոս Անճելըս
Դեկտեմբեր 2017

այնուամենայնիւ, կարելոր համարենք նշել, որ Ադրբեջանի ագրեսիւ միլիտարիզմը (յարձակողական ռազմապաշտութիւնը-Նմբ.) զսպող գլխաւոր ուժի դերում հանդէս էր գալիս եւ մինչ օրս հանդիսանում է ԼՂՀ պաշտպանութեան բանակը:

Բայց ահա, ինչը կարելի է մտցնել ԵԱՀԿ նախագահութեան պասիւ (կրաւորական-Նմբ.) , վիեննեան եւ սանկտպետերբուրգեան անցեալ տարուայ համաձայնութիւնների իրագործման հարցում անյաջողութիւնն է, համաձայնութիւններ, որոնք նախատեսում են ԵԱՀԿ գործող նախագահի անձնական ներկայացուցչի



գրասենեակի ընդլայնման եւ հրադադարի ռեժիմի խախտման դէպքերի հետաքննութեան մեխանիզմի (մեքենակառոյց-Նմբ.) ներդրմանն ուղղուած գործնական քայլեր: Իսկ Սեբաստիան Կուրցը տարեակգբին ազդարարել էր, որ «ԵԱՀԿ նախագահութիւնը պատրաստ է իր ներդրումն ունենալ վիեննայում եւ Սանկտ Պետերբուրգում 2016 թուականի զագաթնաժողովներին ձեռք բերուած համաձայնութիւնների յետագայ առաջնորդման ու իրագործմանն ուղղուած՝ կողմերի ջանքերում»: Դժբախտաբար, յաջողութեան հասնել չստացուեց: Բայց արդեօք արդիւնքի բացակայութեան մէջ կարելի՞ է մեղադրել վիեննային: Եթէ խնդրին մօտենանք օբյեկտիւօրէն, ապա մեղքն այստեղ ամբողջովին ընկած է ադրբեջանական կողմի վրայ: Կողմերի ջանքերի մասին խօսելը, Սեբաստիան Կուրցի օրինակով, առնուազն, կոռեկտ (ճիշդ, փարմար-Նմբ.) չէր լինի, քանի որ Ադրբեջանի ջանքերը միանգամայն այլ բնոյթի են՝ դրանք միտուած են վիեննեան եւ սանկտպետերբուրգեան համաձայնութիւնների իրականացմանն ուղղուած միջոցների արգելափակմանը: Աւելին, եթէ խօսենք կարգաւորման գործընթացի մասին ընդհանրապէս, որտեղ չօչափելի առաջընթաց դեռեւս չկայ, այստեղ էլ չարիքի արմատը պէտք է փնտռել պաշտօնական Բաքուի դիրքորոշման մէջ: Նա շարունակում է ընտրողական մօտեցում ցուցաբերել՝ յամառօրէն պնդելով հակամարտութեան այնպիսի լուծում, որը հիմնուած է զուտ իր իսկ կողմից սեփական շահերին

կապակցուած տարածքային ամբողջականութեան սկզբունքի վրայ՝ անտեսելով միւս երկու յայտնի սկզբունքները՝ ինքնորոշման իրաւունքը եւ ուժի կամ ուժի սպառնալիքի չկիրառումը: Պէտք է ասել՝ նման մօտեցումն անհեռանկար է, քանի որ միջազգային միջնորդների կողմից բազմիցս հաստատուել է այդ երեք սկզբունքների անփոփոխ լինելը, որոնց հիման վրայ պէտք է լուծել հիմնախնդիրը: Այս կապակցութեամբ կարելոր է նշել, որ վիեննայում ԵԱՀԿ արտաքին գործերի նախարարների խորհրդի նիստի արդիւնքներով ընդունուած Դեկտեմբերի 7ի իրենց յայ-

տարարութեան մէջ էլ ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահ երկրների պատուիրակութիւնների ղեկավարները նշել են, որ «մենք վերահաստատում ենք մեր միասնական յանձնառութիւնը միջնորդական աջակցութիւն ցուցաբերելու լեռնայինդարաբաղեան հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորմանը՝ խարսխուած Հելսինկեան եզրափակիչ ակտի հիմնարար սկզբունքներին, այդ թւում՝ ուժի եւ նրա սպառնալիքի չկիրառման, տարածքային ամբողջականութեան, հաւասարութեան ու ազգերի ինքնորոշման իրաւունքը յարգելու վրայ»:

Եզրափակելով՝ կարելի է ասել, որ 2017 թուականին յաջողուեց խուսափել հակամարտութեան լուրջ սրացումից եւ կարգաւորման գործընթացին որոշակի դինամիկա հաղորդել՝ Հայաստանի եւ Ադրբեջանի ԱԳՆ ղեկավարների մակարդակով, ինչպէս նաեւ վերսկսել երկու երկրների նախագահների շփումները, որոնց հանդիպումը երկար ընդմիջումից յետոյ կայացաւ Հոկտեմբերի 16ին, Ժնևում: Մինսկի խմբի համանախագահների հովանու ներքոյ: Այդուհանդերձ, սա չի կարելի լիարժէք բանակցութիւններ համարել, մանաւանդ եթէ հաշուի առնենք, որ դրանց չի մասնակցում հակամարտութեան հիմնական կողմը՝ Արցախի Հանրապետութիւնը:

2018թ. ԵԱՀԿ նախագահութեան էստաֆետն Աւստրիայից կ'ընդունի Իտալիան: Արդեօք Հոռմին կը յաջողուի բեկել իրավիճակը, աւելի ճշգրիտ՝ Ադրբեջանի անդիջում դիրքորոշումը: Կ'ապրենք՝ կը տեսնենք:

Առաջադեմ Առաջին Հանրապետութիւնից Մէկ Դար Անց Ժամանակն Է Հայաստանում Քրէականացնել Ընտանեկան Բոնութիւնը

ՐԱՖԳԻ ԱՐՏԱՆՃԵԱՆ

Մայր Հայաստանը՝ Երեւանի թե՛ րեւս ամենաբարձր արձանը, իր բարձունքից ուշի ուշով հետեւում է թուրքական սահմանին։ Ազգային այս խորհրդանիշը նոյն բազալտէ պատուանդանի վրայ փոխարինեց դաժան բռնապետ Իոսիֆ Ստալինի արձանին, վերջինիս մահից յետոյ։ Յուշարձանը, որն իր մէջ կերպարանաւորում է խաղաղութիւնն ուժի միջոցով, կարծես Հայաստանի կանացի մարմնաւորումն է։ Այն նաեւ կարող է դիտողին յիշեցնել աւելի քան մէկ դար առաջ երկարատեւ եւ արիւնալի հայկական ազատագրական շարժման մէջ կանանց ունեցած դերի մասին։ Պայքար, որը 1375թ.ից, դարեր շարունակ պետականութիւնից զուրկ լինելուց յետոյ, ի վերջոյ յանգեցրեց 1918թ. Մայիսի 28ին Հայաստանի Առաջին Հանրապետութեան ստեղծմանը։

Երկու տարուայ կարճատեւ կեանք ունեցած Հայաստանի Առաջին Հանրապետութիւնը կանանց ընտրական՝ ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունքով օժտած առաջին պետութիւններից էր, նոյնիսկ աւելի վաղ, քան ԱՄՆի կանայք, որոնք ստիպուած էին սպասել մինչեւ 1920թ. ընդունուած տասնիններորդ սահմանադրական փոփոխութիւնը։

Այսօր Հայաստանի Ազգային Ժողովի 105 պատգամաւորներից 19ը կին են։ 1919թ. Առաջին Հանրապետութեան 80 հոգանոց խորհրդարանում եւս կային կին պատգամաւորներ՝ Պերճուհի Պարտիզպանեան-Բարսեղեանը, Կատարինէ Զալեան-Մանուկեանը եւ Վարվառա Սահակեանը։ Առաջին Հանրապետութիւնը նաեւ տուել է արդի ժամանակաշրջանում առաջին կին հիւպատոսին (դիւանագէտ)։ Դիանա Աբգարը եղել է Ճապոնիայում Հայաստանի Առաջին Հանրապետութեան արտակարգ եւ լիազօր դեսպանը։



Այս յօդուածը նպատակ ունի ընդգծել «Ընտանեկան բոնութեան կանխարգելման եւ ընտանեկան բոնութեան ենթարկուած անձանց պաշտպանութեան մասին» օրէնքի նախագծի կարեւորութիւնը՝ որպէս կանանց հզօրացմանն ուղղուած առաջին քայլերից մէկը. թեմա, որն առաջնային դեր ունի 21րդ դարում Հայաստանի զարգացման հարցում։

Օրինագիծը մշակուել է անցեալ տարի, ՀՀ Արդարադատութեան նախարարութեան կողմից, եւ վերջերս ներկայացուել խորհրդարան։ Ակնկալուում է, որ այն քուէարկութեան կը դրուի մինչեւ 2017թ. տարեվերջ։

ՀՀ խորհրդարանում եօթ պատգամաւոր ունեցող Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան (ՀԻԴ) պատգամաւորական խումբը աջակցութիւն է յայտնել օրինագծի ընդունմանը՝ ակնկալուող որոշակի շտկումներից յետոյ։ Հիմա առաջարկուած օրինագիծը համարում է Հասարակական արժէքային համակարգի կարեւոր մաս, որն անհրաժեշտ է առողջ հասարակութեան համար։

Վերջերս, ՀԻԴի ներկայացուցիչը, ներկայ գտնուելով Իսպանիայի Բարսելոնա քաղաքում տեղի ունեցած կանանց Սոցիալիստական ինտերնացիոնալի (Սոցիալիստական ինտերնացիոնալին կից կուսակցութիւնների՝ սոցիալիստական, սոցիալ-դեմոկրատական եւ լէյբորիստական (աշխատաւորական-ՆԱԲ) կուսակցութիւնների կանանց կազմակերպութիւնների միջազգային կազմակերպութիւնը) խորհրդի համագումարին, հաստատեց իր աջակցութիւնը ամէնուր կանանց նկատմամբ բռնութեան վերացմանը։

Այս յօդուածը ժամանակակից հայկական ֆեմինիստական (կիներու շարժումի-ՆԱԲ) մանիֆեստ հռչակելու կամ հայկական կեանքում «ինքնութեան քաղաքականութեան» մէջ ներգրաւուելու փորձ է։ Եթէ հայերը ձգտում են հաստատել արդար հասարակութիւն, ապա նրանք պէտք է անտարբեր չլինեն անարդարութեան հանդէպ եւ համակարգի կարեւոր մաս, որն անհրաժեշտ է առողջ հասարակութեան համար։

Քաղաքական կեանքում կանանց օրակարգը ընդհանուր առմամբ մնում է չսահմանուած, բաւականին մասնատուած եւ երբեմն անտեսուած, դէպի հայ կանանց հզօրացում տանող ուղին հայկական քաղաքական օրակարգի անբաժանելի մասն է։ Այս համատեքստում ժամանակակից հայ քաղաքական միտքը գենդերային (սեռային-ՆԱԲ) անհաւասարութիւնը պէտք է դիտարկի որպէս ուժերի անհաւասար բաշխման ուղղակի հետեւանք։ Այն նաեւ պէտք է ներգրաւուած լինի՝ առաջին հերթին կենտրոնանալով կանանց եւ աղջիկների հանդէպ բռնութեանը վերջ դնելու վրայ։

ԵՐԵՎԱՆԻ ՆԿԱՏԱՌՈՒՄ

Նախ, ակնյայտ է, որ հասարակութեան մէջ կայ խնդիր, եւ Հայաստանում առկայ օրէնսդրական կարգաւորման դաշտը բաւարար չէ դրան համարժէք անդրադառնալու համար։ Ընտանեկան բոնութեան դէմ կոնկրետ (յստակ-ՆԱԲ) օրէնքն անհրաժեշտ է՝ լրացնելու Ընտանեկան օրէնսգրքում եւ ՀՀ քրէական օրէնսգրքում առկայ դրոյթները։ Այս համատեքստում մարդու

**ՍԱՐԳԻՍ
ԵՒ
ԷԼԻԶԱՊԵԹ
ԹԱԹԻԿԵԱՆՆԵՐ**

*Թող իրականական
պահանջատէր հայի
անկախարար տենչերը
այս Նոր Տարուն*

**Դոկտ. Եւ Տիկ.
Տիրան Եւ Շաքէ
Արոյեաններ**

**Կը Շնորհաւորենք
Համայն Հայութեան
Նոր Տարին
Եւ Ս. Ծնունդը
Եւ Կը Մաղթենք
Բոլոր Իղձերու
Իրականացում**

Առաջադէմ Առաջին Հանրապետութիւնից Մէկ Դար Անց Ժամանակն Է Հայաստանում Քրէականացնել Ընտանեկան Բոնութիւնը

իրաւունքների պաշտպանութիւնը կարեւոր է ոչ միայն այն դէպքում, երբ թեման բուռն քննարկումների առիթ է դառնում, այլև առաւել կարեւոր է այն դէպքում, երբ դրա շուրջ քննարկումներ չկան:

19րդ եւ 20րդ դարի սկզբին հայոց ազգային-ազատագրական պայքարում կանայք եւս ղէնք են վերցրել:

Երկրորդ, կանանց իրաւունքները չպէտք է դիտարկուեն աշխարհաքաղաքականութեան տեսանկիւնից (այսինքն՝ տարածաշրջանային ուժերն ու Արեւմուտքը), որոնք երբեմն սխալ երանգ են հաղորդում այս հարցերին: Հայաստանի յետ-խորհրդային հասարակութեան մէջ շատերը դեռեւս կանանց հասարակական կազմակերպութիւնների (ՀԿների) ջանքերը դիտարկում են որպէս օտարերկրեայ պետութիւնների կողմից ֆինանսաւորուող օրակարգ:

Չնայած արեւմտեան կառավարութիւններից եւ ոչ-կառավարական դոնորներից (նուիրատուներէ-ՊՄԲ.) զգալի աջակցութիւն է ցուցաբերուել Հայաստանում ցուցային (վտանգուած-ՊՄԲ.) խմբում գտնուող կանանց աջակցող Հայաստանեան ՀԿներին, այն միեւնոյնն է, չի տալիս պատկերի ամբողջութիւնը...

Թէեւ Հայաստանի ներառական արտաքին քաղաքականութիւնը ողջունելի է, հայ քաղաքական միտքը պէտք է տարբերակի գենդերային (սեռային, երկու սեռերուն վերաբերող-ՊՄԲ.) քաղաքականութիւնը աշխարհաքաղաքականութիւնից:

Վերջին 10 տարիների ընթացքում Հայաստանում կանանց շարժման փոքր, բայց դրական աճի միտում է նկատուում: Այնուամենայնիւ, Հայաստանը դեռեւս գտնւում է տնտեսական անցման փուլում, եւ քչերն են կարողացել ֆինանսական միջոցներ յատկացնել՝ աջակցելու կանանց հզօրացման ուղղութեամբ աշխատող ՀԿներին, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բռնութեան զոհերի համար ապաստարաններ կառուցելուն: Այսօր ընդամէնը մի քանի նման ապաստարաններ գոյութիւն ունեն:

Այստեղ դեր ունի նաեւ Հայկական Սփիւռքը: Այնպիսի կազմակերպութիւնները, ինչպիսիք են Հայ Օգնութեան Միութիւնը (ՀՕՄ), որը հանդէս է եկել ընտանեկան բռնութեան օրինագծին լիովին աջակցող յայտարարութեամբ, կարող է աւելին անել: Նա կարող է, օրինակ, վերանայել իր ծրագրերը Հայաստանում եւ, ի լրումն մանկապարտէզի եւ մանկատան աւանդական ծրագրերի, միջոցներ յատկացնել այնպիսի ծրագրերին, ինչպիսիք են տարածաշրջանային ապաստարանները, որոնք անհրաժեշտ են նոր օրինագծին աջակցելու համար:

Հայ հասարակութիւնը չի կարող փոխակերպուել, եթէ չփոխուի այդ հասարակութեան մէջ կանանց դիրքը:

Երրորդ՝ Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեան մէջ նշուած արժէքների համաձայն, ինչպէս նաեւ Հայաստանի կողմից ստորագրուած միջազգա-



Մայր Հայաստանի արձանը Հայաստանի մայրաքաղաք Երեւանի բարձունքում (Լուսանկարը՝ Մոսինեանի)

յին պայմանագրերով սահմանուած կարգով, այսպիսի օրինագիծը լիովին օրինական է:

Հայաստանը ստորագրել է Միաւորուած Ազգերի Կազմակերպութեան (ՄԱԿ) Գլխաւոր ասամբլէայի (ժողովի-ՊՄԲ.) կողմից 1979թ.ի Դեկտեմբերի 18ին ընդունուած «Կանանց նկատմամբ խտրականութեան բոլոր ձեւերի վերացման մասին կոնվենցիան (համագումար-ՊՄԲ.)», որը գործում է որպէս «կանանց իրաւունքների միջազգային օրինագիծ»: Որպէս Հայաստանի վերաբերեալ ՄԱԿի յանձնաժողովների հինգերորդ եւ վեցերորդ պարբերական ղեկոյցների մաս՝ առաջարկութիւններ են արուել արագացնել «յատուկ կանանց նկատմամբ գենդերային բռնութիւնը քրէականացնող համընդգրկուն օրէնքի ընդունումը»:

Նման օրէնքը նաեւ համահունչ է ՀՅԴի տեսակէտներին եւ արժէքներին: Դեռեւս 1909ի սկզբին, իսկ յետոյ նաեւ Առաջին Հանրապետութիւնում, ՀՅԴն պաշտօնապէս աջակցում էր կանանց եւ տղամարդկանց հաւասարութեանը, կանանց բուէարկելու եւ ընտրուելու իրաւունքին եւ աշխատավայրում կանանց եւ երեխաներին վերաբերող այլ իրաւունքների:

ՀՅԴն իր պատմութեան մէջ բազմիցս աչքի է ընկել առաջադէմ արժէքների պաշտպանութեամբ: Այն արժեւորում է Հայաստանի ստանձնած պարտաւորութիւնները միջազգային հանրութեան առջեւ, հասկանալով, որ քաղաքակիրթ հասարակութիւնների մեծ մասը ընդունել են ընտանեկան բռնութեան կանխարգելման դէմ մեխանիզմներ (տե՛ս ՀՅԴ խորհրդարանական խումբի ներկայացուցիչի յայտարարութիւնը. «Մեր դաշինքը կ'աջակցի այս օրէնքի ընդունմանը, քանի որ մենք աշխարհի մի մասն ենք»):

1919թ. վաշինգտոնում հրապարակուած «Հայաստանի Հանրապետութիւն. Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութեան ճանաչման մասին յուշագիր, ներկայացուած Միացեալ Նահանգներում Հայաստանի Հանրապետութեան յատուկ առաքելութեան կողմից» մէջբերման մէջ նշուում է. «Հայաստանի իւրաքանչիւր չափահաս քաղաքացի հաւասարապէս իրաւունք ունի մասնակցել բոլոր ընտրութիւններին՝ անկախ սեռից, ռասայից կամ կրօ-

րաւորութիւն է տալիս մասնակցելու այս գործընթացին: Այս դիսկուրսը պէտք է ներառի նաեւ Հայաստանի Սփիւռքին:

Հայաստանի Արդարադատութեան նախարարութեան ջանքերը, որն անցեալ տարի է մշակել այս օրինագիծը, պէտք է ողջունուեն յարատեւ արժէքների յարող կուսակցութիւնների կողմից, ինչպիսին ՀՅԴն է: ՀՅԴի համար ընտանեկան բռնութեան մասին օրէնքը իր հիմքում կարող է դիտարկուել որպէս սոցիալական արդարութեան հարց: Եթէ ընտանեկան բռնութեանը Հայաստանում շարունակաբար բաւականաչափ ուշադրութիւն չդարձուի, դա կը նշանակի, որ Հայ հասարակութիւնը թերագնահատում է կանանց՝ (որոնք կազմում են Հայաստանի բնակչութեան մեծամասնութիւնը) որպէս քաղաքացիներ եւ մարդ արարած եւ ուղերձ է յղում, որ նրանք տղամարդկանցից աւելի քիչ արժէք ունեն: Դա իր հերթին, խարխուլ է ողջ Հայ հասարակութեան հիմքերը:

ԵԶՐԱՅԱՆ ԳՈՒՄՆԵՐ

Արդի հայ քաղաքական միտքը պէտք է վերակառուցի 1991թ. յետոյ, յետ-խորհրդային կոմունիստական անցումից ի վեր, այս հարցի շուրջ գոյութիւն ունեցող պահպանողական քննարկումները: Թէեւ Հայաստանեան հասարակութեան մէջ գենդերային ան-



Տօնական Այս Օրերուն Մեր Լաւագոյն Մաղթանքները՝ Հայ Ժողովուրդին

Տոքթ. Խաչիկ Եւ Ինա Ռշտունիներ

Առաջադեմ Առաջին Հանրապետությունից Մէկ Դար Անց Ժամանակն Է Հայաստանում Քրէականացնել Ընտանեկան Բոնությունը

Հաւասարութեան խնդիրը բաղկացած է բազմաթիւ ենթախնդիրներից, հեղինակը վճռականորէն հաւատում է, որ վերաբերմունքի փոփոխութիւնը պէտք է որեւէ տեղից սկսել: Հայաստանում ընտանեկան բռնութեան կանխարգելման մասին օրէնքը կարող է այդ առումով կարեւոր մեկնակէտ դառնալ:

Հայ պետական ազգայնականութեան նեղ յետ-խորհրդային տարբերակն ի զօրու չէ փոխարինել ազգային գաղափարախօսութեանը եւ ճշգրտօրէն արտացոլել Հայկական աւանդական արժէքները: Գենդերային հաւասարութիւնը պէտք է արժեւորուի հաւասար հնարաւորութիւնների համատեքստում: Միջազգային հանրութիւնը «կանանց նկատմամբ խտրականութեան բոլոր ձեւերի վերացման մասին կոնվենցիա», Հազարամեակի զարգացման նպատակների եւ այլ պայմանագրերի ու պարտաւորութիւնների միջոցով, որոնց ստորագրող է հանդիսանում նաեւ Հայաստանը, ճանաչել է գենդերային հաւասարութեան ապահովման կարեւորութիւնը:

Հայկական պետականութեան հարիւրամեայ յորելեանին ընդառաջ՝ արդի հայ քաղաքական միտքը պէտք է այս օրինագծից այն կողմ աւելի խորքային հարցերի լուծում տայ, օրինակ՝ ինչո՞ւ է Հայաստանն աշխարհում Զինաստանից ու Ազդրբեջանից յետոյ զբաղեցնում երրորդ տեղը պտղի սեռով պայմանաւորուած



Կադր 2014թ.ին ընդհանրական բռնութեան դէմ երեւանեան ցոյցերից. խոշոր պաստառը ցոյց է տալիս Հայաստանում ընդհանրական բռնութեան հետեւանքով կոհուած կանանց լուսանկարները (Լուսանկարը՝ Մայքլ Մենսոյեանի, Armenian Weekly)

աբորտների թուով: Արդեօք Հայաստանի կենսաթոշակային համակարգը պատշաճ ուշադրութիւն է դարձնո՞ւմ կանանց: Ինչո՞ւ է Հայաստանում գործազրկութեան մակարդակն աւելի բարձր կանանց չըջանում: Ինչպէ՞ս կարող են հայ կանանց ՀԿները աւելի սերտ փոխգործակցել իրենց գործունէութեան տարածքներում եւ նպաստել կանանց հզօրացմանն ու ինքնակառավարմանը գիւղական համայնքներում, որտեղ արտերկիր աշխատանքի մեկնելու

հետեւանքով, բացակայում են մեծ թուով տղամարդիկ: 2018թ. չեմին Հայկական քաղաքական միտքը պէտք է աւելի լայնախոհ լինի եւ տեսնի՝ ինչպէս կարող է կանանց աւելի լայն ներգրաւուածութիւնը նպաստել Հայ հասարակութեան զարգացմանը:

Հայաստանի բնակչութեան աւելի քան 55 տոկոսը կազմող կանայք գրեթէ անտեսուել են որպէս կենսունակ տաղանդի աղբիւր: Հայ կանայք անցեալում աշխատել են տղամարդկանց կողքին, եւ նման աշխատանքը հիերարխիկ (նուիրապետական, պաշտօններու աստիճանաւորում ենթադրող-ՈՍԲ.) չէր, քանի որ նախարդինաբերական չըջանում տղամարդիկ եւ կանայք աշխատում էին տներում ու յարակից տնտեսութիւններում: Հայ կանայք աշխատել են հագուստի, օճառի, մոմերի եւ այլ անհրաժեշտ կենցաղային ապրանքների արտադրութեան մէջ: Արդիւնաբերական յեղափոխութիւնից յետոյ արտադրութիւնը տնային տնտեսութիւններից տեղափոխուեց գործարաններ, հայ կանայք խորհրդային ժամանակաշրջանում հաւասար իրաւունքներ ունեցան թէ՛ աշխատանքի, թէ՛ կրթութեան բնագաւառներում, ունենալով նաեւ արտօնութիւններ (օրինակ, նախաձեռնողեան եւ յետձեռնողեան արձակուրդ, ինչպէս նաեւ աբորտի օրինական իրաւունք 1920թ.ից ի վեր): Սովետական Հայաստանում կանայք չափազանց «նուրբ» չէին գործարաններում աշխատելու, յաջողակ ինժեներներ (ճարտարագէտ-ՈՍԲ.) լինելու կամ Երկրորդ Համաշխարհային պատերազմին մասնակցելու համար:

1991թ.ից յետոյ Հայաստանի կանանց սոցիալ-տնտեսական վիճակը կտրուկ փոխուեց, քանի որ Հայաստանի տնտեսութիւնը անկում ապրեց խորհրդային Միութեան փլուզման հետ, նուազեցին աշխատատեղերն ու բարձրացաւ աղքատութեան մակարդակը: Շատ առումներով նախագահ Լեւոն Տէր Պետրոսեանի հապշտապ, անկանոն (եւ ի վերջոյ աղէտալի) մասնաւորեցման քանքերը խորացրեցին Հայաստանի ապա-

արդիւնաբերականացումը: Որպէս Հայաստանի յետ-խորհրդային կլանային նէօ-կապիտալիզմի (նոր-գրամատիրութեան-ՈՍԲ.) հետեւանք՝ շատ կանայք շարունակում էին կորցնել աշխատանքը, ինչը նպաստեց Հայ հասարակութեան մէջ կանանց այսօրուադէ ֆակտօ (իրապէս, իրողապէս-ՈՍԲ.) ցածր կարգավիճակին:

Բացի դրանից, գոյութիւն ունեն տարբեր այլ հանգամանքներ, որոնք այսօր խոչընդոտում են կանանց մասնակցութեանը Հայաստանի քաղաքական կեանքին: Դրանց թւում են գենդերային կարծրատիպերը, գենդերային դերերը, կանանց տնտեսական անկախութեան եւ սոցիալական կապիտալի (գրամագլուխի-ՈՍԲ.) պակասը, ինչպէս նաեւ երկրում գերակշռող քաղաքական մշակոյթը: Հայ կնոջ դերը հասարակութեան մէջ կարծես նուազել է վատ կառավարման, օլիգարխների (սակաւապետներու-ՈՍԲ.) դեկավարման եւ անցած 25 տարիների սին պետական ազգայնականութեան ազդեցութեան ներքոյ: 2018թ. չեմին Հայկական քաղաքական միտքը պէտք է աւելի լայնախոհ լինի եւ տեսնի՝ ինչպէս կանանց աւելի լաւ ներգրաւուածութիւնը կարող է նպաստել Հայ հասարակութեան զարգացմանը:

Հայ ժողովուրդը արժէքաւոր հաւաքական նախագիծ է: Եւ այն ներառում է հասարակութեան բոլոր անդամներին: Մենք պէտք է հէնց հիմա գործենք, որպէսզի ըստ արժանուոյն գնահատենք այն զգալի եւ ակնյայտ փոփոխութիւնը, որ կանայք կարող են կատարել Հայաստանում: Մենք չենք կարող արդարացումներ փնտռել կամ նահանջել: Մենք չենք կարող պարզապէս հաւասարութիւն հռչակել եւ ակնկալել, որ խնդիրը կը լուծուի: Մենք պէտք է ստեղծենք անհրաժեշտ միջավայր, որտեղ կարող է ծաղկել հաւասարութիւնը:

Հայաստանում կանանց օրակարգի վերականգնանացումը կարող է լինել մեր կին խորհրդարանականներին եւ մեր առաջին հանրապետութեանը մատուցելիք յարգանքի լաւագոյն տուրքերից մէկը: 2018թ. Հայերի համար ոչ միայն իրենց պետականութեամբ հպարտանալու տարի է: 2018թ. Հայերը նաեւ նշելու են Հայաստանում կանանց քուէարկութեան իրաւունքի 100ամեայ յոբելեանը: Ընտանեկան բռնութեան մասին օրէնքը լուրջ եւ ուշադրաւ համազգային դիսկուրսի առիթ է բոլոր դասերի ու ծագման Հայերի համար: Այն կարող է նաեւ խթան հանդիսանալ՝ սկսելու զբաղուել մշակութային եւ սոցիալական այն նորմերի հարցով, որոնք այլեւս դրական դեր չունեն Հայ հասարակութեան համար:

– Յօդուածի հեղինակը ֆինանսների եւ տեխնոլոգիաների մասնագէտ է եւ սփիւռքահայ քաղաքական գործիչ, ով անկախացման տարիներից ի վեր Հայաստանում զբաղուել է հասարակական ձեռնբեկցութեամբ: Իրաւունքի եւ դիւանագիտութեան Ֆրետչերի դպրոցի եւ Շիկագոյի համալսարանի Բուլթի բիզնեսի դպրոցի շրջանաւարտ է:

Զաւէն
Եւ Հալինա
Պէրպէրեաններ
Եւ Ընտանիք

Ձերմօրէն
Կը շնորհաւորենք
ձեր Նոր Տարին
Եւ Սուրբ Ծնունդը,
Մաղթելով Որ
Իրականացան
Ձեր Բոլոր Իղձերը



 Downtown LA Motors | ALEX HOVASAPYAN (626) 641-5441

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 30ին

Այժմէն սկսեալ մինչեւ Դեկտեմբեր 29, որեւէ որակեալ ձեռք
մը բերելով՝ կրնա՛մ մասնակցիլ Մերսեսու Պենզ C300 մը
շահելու բախտը ունենալ:

QUALIFYING GAMES: BACCARAT, ULTIMATE TEXAS HOLD'EM,
THREE CARD POKER, PAI GOW POKER, PAI GOW TILES, BLACKJACK,
DAI BACC, CHINESE POKER, PAN 9, AND CRAZY 4 POKER



710 FWY-FLORENCE EXIT | THEBIKE.COM

888 BICYCLE CASINO DRIVE, BELL GARDENS, CA 90201 | 562 806 4646

THE BICYCLE HOTEL & CASINO RESERVES THE RIGHT TO CANCEL THIS PROMOTION AT ITS SOLE DISCRETION. ALL PROMOTIONS AND JACKPOTS: NO PURCHASE NECESSARY. SEE OFFICIALS RULES AT THE WELCOME CENTER. IMAGE FOR ADVERTISING PURPOSES ONLY. ACTUAL CAR WILL BE ANNOUNCED. I.D. MAY BE REQUIRED TO RECEIVE ANY PAYMENT. MUST BE 21 AND OVER. PLEASE GAMBLE RESPONSIBLY. 1-800-GAMBLER. GESA-004123, GESA-001233. WWW.PROBLEMGAMBLING.CA.GOV

**Tina Carolan
Richard C. Carolan
and Family**

**May the 2018
Bring Peace
and Prosperity
to All**

Ասպարեզ

100
1918



Ասպարեզ
1908-2018



2018



**2018 նոր տարուան սեմին, եւ մեր Տիրոջ ու Փրկչին՝
Յիսուս Քրիստոսի հրաշափառ Ս. Ծննդեան ու
Աստուածայայտնութեան տօնին առիթով, եկէ՛ք, աղօթք
բարձրացնենք առ Աստուած, որ մեր հայրենիքին եւ համայն
աշխարհին պարգեւէ խաղաղութիւն. եւ թող Ս. Ծննդեան
խորհուրդները՝ սէրն ու հաճութիւնը մեր անհատական ու
հաւաքական կեանքի անդաստաններուն մէջ կանգնին իբրեւ
մնայուն փարոս, որպէսզի մեր եկեղեցաշէն, սերնդակերտ ու
հայրենանուէր ծառայութիւնները արգասաբեր ըլլան ու
կենսաւորեն մայր հայրենիքն ու բոլոր օճախները:**

**Տօնական օրերուն առիթով, կը շնորհաւորենք համայն
հայութիւնը՝ Հայաստանի, Արցախի եւ Սփիւռքի տարածքին,
մաղթելով, որ Հայաստանի Հանրապետութեան
հաստատման 100րդ տարեդարձը հայրենի պետութեան,
հայկական կազմակերպութեանց, միութեանց եւ մեր ողջ
ժողովուրդին համար ըլլայ անկախ պետութեան
կերտիչներուն կտակին ու ժառանգութեանց
հաւատարմութեան ուխտին վերանորոգման առիթ:**

**ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ
ՔՐԻՍՏՈՍ ԾՆԱՒ ԵՒ ՅԱՅՏՆԵՑԱՒ**

**Մուշեղ Արք. Մարտիրոսեան
Առաջնորդ
Կրօնական Ժողով
եւ**

Ազգային Վարչութիւն

Ամենակներու Առիթով՝ Սփիւռֆացած–Սփիւռֆացող Հայու Մասին

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Հազար բառ՝ ամենակներու առիթով:

Քանի կը հեռանանք Հայաստաններէ եւ Հայրենամերձ շրջաններէ, այնքան մենք մեզի եւ մեր միտքին կը հագցնենք ինքնադրժումի եւ ինքնախաբէութեան շապիկ: Տարբերութիւնը կը դառնայ օտարում:

Երբ կը թաթխուիք Հայաստաններէ հեռու հայկական կոչուած համայնքներու մէջ, դուք ձեզ կը մաքրէք զբօսաշրջիկի թեթեւալիկութենէ, գուարճասիրութենէ, նիւթապաշտութեան եւ ապահովութեան պատեանը կը ջարդէք, կրնաք թերեւս գտնել դեռ ձեր մէջ ապրող մարդը եւ հայը, դրան առջեւ ձգելով հոետորութեան մղող ամենակներու պերճ շատախօսութիւնը:

Գրականութեան Նոպէլեան մրցանակի արժանացած անգլիագիր Ճոն Մաքսուէլ Բէօթզէ, ծնած 1940ին Հարաւային Ափրիկէ, այժմ Աւստրալիոյ քաղաքացի, իր «Դանդաղած Մարդը»ը գիրքին մէջ, այնքան տպաւորիչ, ցնցող եւ մտածելու մղող էջեր ունի: Պահ մը մտածեցի, որ անոնք գրուած էին գաղթականութիւնը երկրորդ բնութեան վերածած եւ վերածող Հայերուն համար (J. M. Coetzee, «L’homme Ralenti», Seuil, 2006): Յաջորդաբար, այդ գիրքէն երկու հատուածներ պիտի թարգմանեմ:

– Դուք ձեր տունը դարձաք:
– Տունս... Ի՞նչ կը նշանակէ այդ: Ձեզի ըսի թէ ինչ կը մտածէի ինծի յատուկ տան մը մասին: Աղանի մը գիտէ թէ ո՛ւր է իր յատուկ տունը, մեղու մը գիտէ թէ ուր ինք տան մէջ է: Անգլիացին՝ home հաւանօրէն: Ես բնակարան մը ունիմ, բնակելու վայր մը: Հոս բնակավայր մը ունիմ: Այս յարկաբաժինը: Այս քաղաքը: Այս երկիրը: Home, ինծի համար շատ խորհրդաւոր գաղափար մըն է:
– Բայց դուք աւստրալիացի էք, ոչ ֆրանսացի: Նոյնիսկ ես կը տեսնեմ այդ:

– Ես չեմ կրնար Աւստրալիացի համարուիլ: Ձեմ կրնար Ֆրանսացի համարուիլ: Ինչ կը վերաբերի ինծի, ատոր մէջ կը կայանայ ազգային ինքնութեան այդ ամբողջ պատմութիւնը Խօսելով լեզուի մասին, անգլերէնը երբեք իմ լեզուն չէ եղած, ինչպէս որ այդ քու լեզուն է: Ոչ մէկ կապ կայ սահուն խօսելու հետ: Կատարելապէս սահուն կը խօսիմ, ինչպէս որ կրնաս դատել: Բայց անգլերէնը ինծի եկած է շատ ուշ: Այդ չեմ սորված ստինքէ: Արդարեւ, անիկա ինծի երբեք չէ եկած: Ներաշխարհիս մէջ միշտ որովայնախօս ըլլալու տպաւորութիւնը ունեցած եմ: Ես չեմ որ կը խօսիմ լեզուն, այլ լեզուն է որ կը խօսի իմ մէջէն: Անիկա չի գար իմ խորքէն, իմ սիրտէն (էջ 202–203):

– Գիտէք, այն պահէն սկսեալ, որ ինծի յիշեցուցիք ձեր ֆրանսական անցեալը, ականջ կը դնեմ երբ կը խօսիք: Եւ, այո, իրաւունք ունիք, անգլերէն կը խօսիք, հաւանօրէն անգլերէնով կը մտածէք, կրնայ ըլլալ որ նոյնիսկ անգլերէնով կ’երազէք, այսուհանդերձ անգլերէնը ձեր իրաւ լեզուն չէ: Կրնամ նոյնիսկ ըսել, որ անգլերէնը ձեզի համար ծագում մըն է, կամ դի-



մակ մը, այդ մաս կը կազմէ ձեր կրեայի պատեանին: Այն եղանակով որ կը խօսիք, ձեզ կը վստահեցնեմ որ բառերը ընտրուած են, մէկը միւսէն ետք, առնուած բառերու տուփէ մը, զոր քարշ կու տաք ձեզի հետ, եւ տեղադրուած: Այդպէս չի խօսիր իրաւ բնիկ մը, մէկը որ ծնած է լեզուին մէջ:

– Եւ ինչպէ՞ս կը խօսի բնիկ մը:
– Սրտով: Բառերը իր մէջէն կը բարձրանան եւ ինք կ’երգէ, ինք անոնց կ’ընկերանայ իր երգով: Այսպէս ըսած: (էջ 235–236)

Յօդուածի մը քանի մը էջէրուն մէջ նման երկար մէջբերում ընել անբնական կը թուի: Բայց նկատի ունենալով, որ մեր ականջները սովորութիւն ունինք միշտ աւելի լաւ բանալու օտարի գաղափարին եւ խօսքին, մանաւանդ երբ անիկա լուսապսակ ունի, լաւ է լսել ինչ որ գրողը կ’ըսէ:

Ի՞նչ կ’ըսէ այս մեծ գրողը:
Սփիւռքի եւ սփիւռքացող Հայերը կորսնցուցա՞ծ են, կամ կ’ուզե՞ն կորսնցնել Տան գաղափարը, այնքան ծանօթ անգլիական home–ը: Կը մտածե՞նք բնաւ, որ մեր Հայու բնակարանները, վարձու թէ սեփական, մոլորակի տարբեր երկինքներուն տակ, ի՞նչ են ի վերջոյ, եթէ նուազագոյն չափով արմատներու գիտակցութիւն ունինք եւ այդ իսկ պատճառով կը հաւատանք, որ սփիւռք–կացութիւնը անբնական է, ինչ որ ունինք մեր գլխուն վրայ Տուն չէ, բնակարան է, այդ իսկ պատճառով կրնանք թափառիլ, նոր բնակարան ունենալ նոր երկինքի տակ: Հեղինակը բաղդատութիւն կ’ընէ, կը խօսի աղանիի եւ մեղուի մասին, անոնք գիտեն, թէ ո՛ւր իրենք իրենց տան մէջ են: Անցեային վաչկատունները այդպէս էին, վրանները իրենց շարժական տուներն էին: Սփիւռքացած եւ սփիւռքացող Հայերուն բնակարանները կրնա՞ն Տուն ըլլալ, եթէ կը հաւատան, որ իրենց արմատները այլ տեղ են: Հեղինակը կ’ընէ ճշգումը. Տունը խորհրդաւոր գաղափար մըն է, բաղդատած բնակարանի: Այդ կ’առնչուի էութիւնը պարուրող Հարազատին, որ հաւանօրէն կը տեւէ սփիւռքացած եւ սփիւռքացող Հայուն մէջ, զոր վերաշխուժացնելով ծագումով Հայերը պէտք է մօտեցնել ազգին, որ լեզու է, հող է, պատմութիւն, մշակոյթ:

Տունէն վերջ՝ լեզուն: Լեզուին կատարելապէս տիրապետել այլ բան է ժառանգութիւն լեզուն: Հեղինակը կ’ըսէ. «...Անգլերէնը ինծի եկած է շատ ուշ: Այդ չեմ սոր-

ված ստինքէ: Արդարեւ, անիկա ինծի երբեք չէ եկած: Ներաշխարհիս մէջ միշտ որովայնախօս ըլլալու տպաւորութիւնը ունեցած եմ: Ես չեմ որ կը խօսիմ լեզուն, այլ լեզուն է որ կը խօսի իմ մէջէն: Անիկա չի գար իմ խորքէն, իմ սիրտէն: Օտարախօսութիւն եւ օտարագրութիւն այս ըմբռնման ընդմէջէն պէտք է տեսնել: Դիպուկ է որովայնախօս ըլլալու զգացումը, կամ լարուած ձայնագիր մեքենան: Հարկ է խօսիլ մայրենի լեզուի եւ ինքնութեան կերտման ուժի մասին, միւս լեզուները ըլլալով հաղորդակցական միջոց, Տան եւ վարձու սենեակի տարբերութեան մասին մտածելով:

Ինչպէ՞ս կը լսէ եւ կը դատէ լեզուին բնիկը այն միւսը, որ կատարելապէս լաւ խօսելով հանդերձ տարբեր է: Կ’ըսէ. «Այսուհանդերձ անգլերէնը ձեր իրաւ լեզուն չէ: Կրնամ նոյնիսկ ըսել որ անգլերէնը ձեզի համար ծագում մըն է, կամ դիմակ մը, այդ մաս կը կազմէ ձեր կրեայի պատեանին»: Հարկ է առանձնացնել բառերը եւ խորհրդածել, մենք մեզ առնելով լուսարձակի տակ. ծագում, դիմակ, կրեայի պատեան: Օտարաբարբառ եւ օտարագիր Հայը քաջութիւնը կ’ունենա՞յ այս մտածման լոյսին տակ ինքզինք տեսնելու եւ դատելու, ինքզինք վերականգնելու համար որպէս մարդ–ինքնութիւն:

Մայրենի լեզուն անդին, ուրիշ լեզու մը կատարելապէս լաւ խօսիլ, ընտրուած բառերով, որքան որ ալ յաջողութիւն համարուի, տեղ մը, բան մը պիտի պակսի անոր: Հե-

տեինք հեղինակի մտածման ընթացքին. «Այն եղանակով որ կը խօսիք, ձեզ կը վստահեցնեմ որ բառերը ընտրուած են, մէկը միւսէն ետք, առնուած բառերու տուփէ մը, զոր քարշ կու տաք ձեզի հետ, եւ տեղադրուած: Այդպէս չի խօսիր իրաւ բնիկ մը, մէկը որ ծնած է լեզուին մէջ»:

Սփիւռքացող եւ սփիւռքացած հայը, սոսկ ծագումով հայ չըլլալու համար, ինչպէ՞ս պիտի ծնի իր լեզուին մէջ, պիտի ըլլայ իրաւ բնիկի պէս, եթէ չունենայ իր գոյութեանական վախճանական նպատակը: Իսկ ի՞նչ է այդ նպատակը եթէ ոչ պարզագոյն ձեւով ըսուած հայրենադարձութիւնը:

Միշտ յիշելով մեր պատմահայր Խորենացին, որ կ’ըսէր, թէ Հայաստանի սահմանները կը տարածուին մինչեւ հոն, ուր հայերէն կը խօսուի:

Հետեւութեամբ աւելցնենք՝ հայութիւնը կը տեւէ մինչեւ հոն ուր հայերէն կը խօսուի:

Կարդալ եւ կրկին կարդալ Ճոն Մաքսուէլ Կէօթցէի զոյգ պարբերութիւնները, եւ մտածել՝ որ անոնք կրնա՞ն մեզի համար ըսուած ըլլալ:

Ապա խօսինք, ոչ միայն անցեալի, այլ իրաւ շարունակութիւն ըլլալու բաղմատեսակ ռազմավարութիւններու եւ մարտավարութիւններու մասին՝ որ չըլլան սոսկ տօնական խօսքեր, այլ՝ իրականացում:

Իսկ ինչպէ՞ս կ’ըլլայ իրաւ շարունակութիւնը: Հարկ է պատեանները ջարդել եւ նուաճել հարազատը:



ՀՕՄԻ

«Կարին»

Մասնաճիւղ

Սան Ֆրանսիսքո

Լաւագոյն մաղթանքներով
կը շնորհաւորենք
մեր հայրենակիցներուն

Նոր Տարին

Եւ Ս. Ծնունդը

Տէր Զօրի Նահատակաց Յուշահամալիրին Մասնայատուկ Տեղը

ՍԱՐԳԻՍ ՊԱԼՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Ծանօթ.– Այս յօդուածին Հեղինակը՝ Սարգիս Պալմանուկեան ճարտարապետն է Տէր Զօրի Ս. Նահատակաց յուշահամալիրին, որ, ինչպէս ծանօթ է, ծանր վնասներու ենթարկուած է Սուրիան քանդումի ու տառապանքի մատնող պատերազմական գործողութիւններուն հետեւանքով. արհաւիրքին անմասն չմնաց նաեւ Սուրիոյ մեր գաղութը: Ան նաեւ Հեղինակն է Հալէպի Ս. Քառասնից Մանկանց եւ Ս. Աստուածածին եկեղեցիներու շրջափակերուն մէջ այլ յուշակոթողներու: Հեղինակին հետ կարճ զրոյցի մը պահուն, ան ըսաւ, որ այս տողերը արձանագրելու օրերուն, դառնութեամբ ապրած է Տէր Զօրը, սակայն նաեւ կը հաւատայ Հայութեան վերականգնումի ու վերակառուցելու արժանիքին...

Տէր Զօր անունը անքակտելիօրէն կապուած է 1915ի Հայկական Յեղասպանութեան: Հոն՝ Տէր Զօրի անապատներուն ու շրջակայ քառայրներուն մէջ, ջարդարար թուրքերու ձեռամբ գազանաբար սպաննուեցան հարիւր-հազարաւոր Հայեր, որոնց միակ յանցանքը՝ հայ եւ քրիստոնեայ ըլլալն էր...

Ամէն տարի, Ապրիլ 24ին, աշխարհի տարբեր երկիրներու մէջ, ուր հայեր հարկադրաբար բնակութիւն հաստատած են Յեղասպանութենէն ետք, կը նշուի այս



ազգային տօնը: Անոնք իրենց ապրած քաղաքներուն մէջ, մեր նահատակներուն յիշատակը յաւերժացնելու համար, կառուցած են յուշարձաններ ու կոթողներ: Հայութեան դիմագիծը պահպանելու համար, անոնք նաեւ հաստատած են եկեղեցիներ ու դպրոցներ: Յուշարձանները ընդհանրապէս խորհրդանշական կոթողներ են եւ աշխարհին յիշել կու տան հայ ժողովուրդին ապրած մեծ ողբերգութիւնը:

Վերադառնանք պատմութեան: Տէր Զօր քաղաքին մէջ, Յեղասպանութենէն վերապրողներ 1930ական տարիներուն կառուցած են Ս. Հռիփսիմէ եկեղեցին ու անոր կից՝ Հայկական վարժարան մը, ինչպէս նաեւ Յեղասպանութեան նահատակներուն նուիրուած կոթող մը: Յաջորդ տասնամեակներուն, հայերու թիւը

աստիճանաբար նօսրացած է Տէր Զօրի մէջ, հետեւաբար, եկեղեցին մատնուած է անմխիթար վիճակի:

Զուգահեռաբար, Անթիլիասի Մայրավանքի շրջափակին մէջ նոյն տարիներուն կառուցուած է նահատակաց յուշակոթող-մատուռը, իսկ աւելի ուշ, մեր մայր հայրենիքին մէջ, Երեւանի մօտակայ Միծեռնակաբերդի բարձունքին, 50ամեակի օրերուն կառուցուած է մեր նահատակներուն յիշատակին նուիրուած հանրայայտ յուշակոթող-համալիրը, իսկ անոր կից՝ Յեղասպանութեան նուիրուած թանգարանը. հոն, ամէն տարի, հայրենի ժողովուրդը մեծ շուքով ու յարգանքով կը նշէ ազ-

Շուրջ 30 տարի առաջ, ծնունդ առաւ հայութեան համար ահաւոր դժոխք հանդիսացած՝ Տէր Զօրի մէջ յուշակոթող մը կանգնելու մտածումը եւ շուտով իրականութիւն դարձաւ: Ի տարբերութիւն միւս յուշարձաններուն, Տէր Զօրի յուշահամալիրը կառուցուած է Յեղասպանութեան գլխաւոր մէկ վայրին վրայ, երբ Տէր Զօրը արդէն հոմանիշ դարձած էր մեր մեծ ողբերգութեան: Կոթողը կոչուեցաւ Սրբոց Նահատակաց յուշահամալիր, ոգեկոչելու համար յիշատակը մեր մէկ ու կէս միլիոն նահատակներուն:

Տէր Զօրի յուշահամալիրին մէջ կան չարք մը խորհրդանիշեր, ինչպէս՝ հայ ժողովուրդի նահա-



գային սգատօնը, պետական աւագանիին գլխաւորութեամբ:

Հայրենիքէն հեռու, Քալիֆօրնիոյ Մոնթեպելլօ քաղաքի մէկ բարձունքին, նմանապէս Յեղասպանութեան 50ամեակին առիթով, կառուցուած է հոյակերտ յուշարձան մը, որ դարձած է Լոս Անճելէսի ու շրջակայքի հայութեան ուխտավայրը. այս յուշարձանին շուրջ ամէն տարի տեղի կ'ունենայ պահանջատիրական հաւաք, պետական ու քաղաքական ներկայացուցիչներու մասնակցութեամբ:

Օսմանցի թուրքերը իրենց պատմութեան մէջ վատ համբաւի տիրացած են իրենց գործած ջարդերով, ըլլա՛յ իրենց գրաւած երկիրներուն մէջ՝ Յունաստան, Պուլկարիա, Սերպիա եւ այլ, ըլլա՛յ Միջին Արեւելքի փոքրամասնութեանց դէմ, յատկապէս քրիստոնեաներու՝ հայ, մարոնի, ասորի եւ այլք: Թուրքերը գրաւած էին նաեւ մեր Արեւմտեան Հայաստանը եւ Կիլիկիան: Այլ ժողովուրդներու նման, հայերս եւս կը տառապէինք օսմանեան յետամնաց բռնատիրութեան տակ, ու երբ հայկական ազատագրական շարժումը ծայր տուաւ, թուրքերը որոշեցին հայկական հարցը լուծել ջարդերով ու իր պապենական հողերէն հայութեան արտաքսումով: Հայեր տարագրուեցան դէպի Տէր Զօր, որ վերջին հանգրուանն էր հաւաքական ջարդերու: Թուրքը տիրացաւ հայուն պատկանող կալուածներուն եւ ստացուածքներուն, դարերու մշակութային ժառանգութեանց, որոնց փճացման լծուած է մինչեւ այսօր...:

տակութիւնը, վերածնունդը, հերոսական պայքարը՝ թուրք բռնակալին դէմ, հայ եւ արաբ ժողովուրդներուն բարեկամութիւնը, նաեւ հայուն երախտագիտական զգացումները՝ իր հողերուն վրայ ջարդերէն փրկուածները հիւրընկալելու արաբ ժողովուրդին հանդէպ: Հոս պէտք է չեչտել, որ արաբ ժողովուրդը չի կրնար քանդած ըլլալ այս յուշակոթողը, որ նաեւ կը խորհրդանշէ հայութեան երախտագիտութիւնը հիւրընկալին հանդէպ:

Համալիրին պաշտօնական օծումը կատարուեցաւ 5 Մայիս 1991ին, ձեռամբ Մեծի Տանն Կիլիկոյ կաթողիկոս երջանկալիչատակ Գարեգին Բ. վեհափառ հայրապետին, մասնակցութեամբ Բերիոյ թեմի օրուան առաջնորդ Սուրէն արք. Գաթարոյեանի, որ մեծ դեր ունեցաւ շինարարական աշխատանքի ղեկավարման մէջ: Օծման արարողութեան ներկայ էին աշխարհի տարբեր շրջաններէ եկած հազարաւոր ուխտաւորներ, երեւելի հոգեւորականներ ու անձնաւորութիւններ. բոլորն ալ եկած էին անշիրիմ նահատակներուն յիշատակը յարգելու:

Համալիրը կարճ ժամանակի մէջ դարձաւ Յեղասպանութենէն ետք աշխարհով մէկ տարածուած հայութեան ուխտատեղին, անշիրիմ նահատակներուն հաւաքական գերեզմանը:

Տարբեր առիթներով Տէր Զօր այցելած ու յարգանքով խոնարհած են Մեծի Տանն Կիլիկոյ կաթողիկոսներ՝ Գարեգին Բ. ու Արամ Ա., Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին Բ., Հայաստանի հանրապետութեան նախագահ Սերժ

ՍԱՆԹԱ ՄՈՆԻԲԱ

ՀՕՄ-Ի

«ԿԱՐՍ»

ՄԱՍՆԱԾԻՒՂԸ

Զերմօրէն

Կը Շնորհաւորէ

Իր Բոլոր

Անդամ-Անդամուհիներուն

Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը,

Մաղթելով Երջանիկ

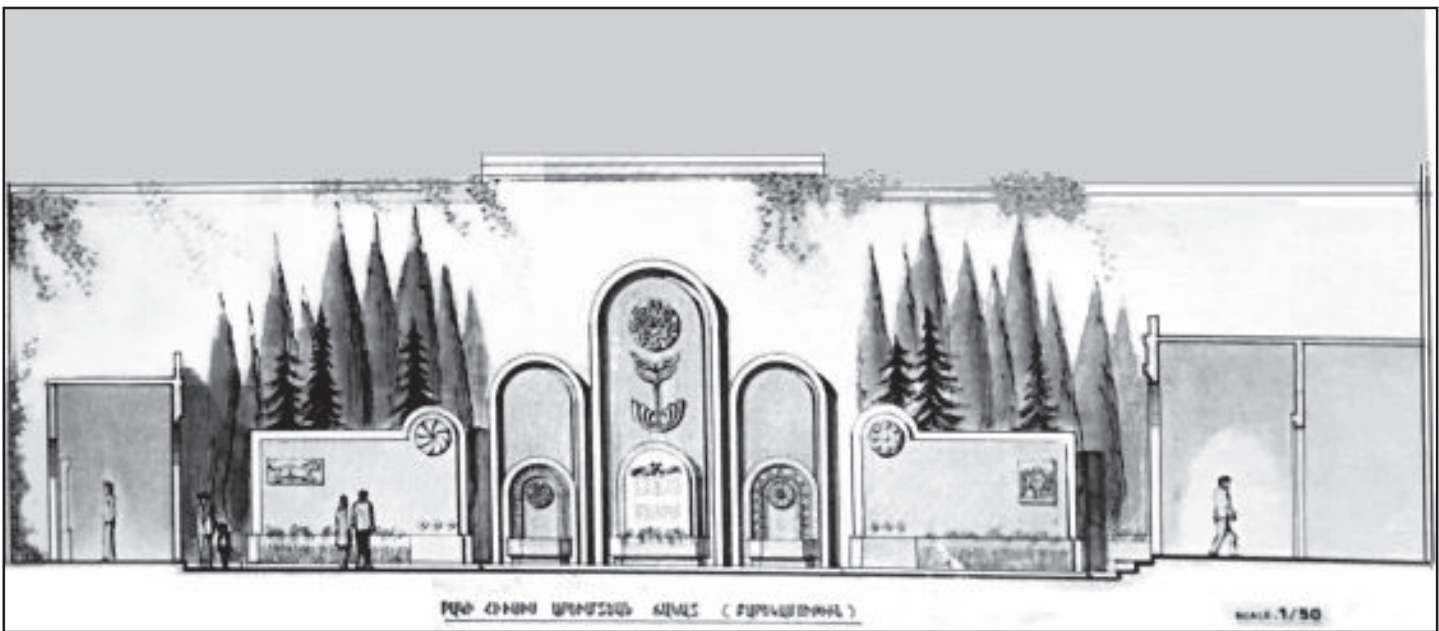
Տարիներ

Տէր Զօրի Նահատակաց Յուշահամալիրին Մասնայատուկ Տեղը

Սարգսեան, յաւուր պատշաճի իրենց պատգամը ուղղելով հայութեան: Այցելուներուն շարքին են եղած հայրենի պետական այլ անձնաւորութիւններ ու հասարակական դէմքեր, ինչպէս նաեւ սփիւռքեան երեւելի անձնաւորութիւններ:

Յեղասպանութեան 100ամեակը Հայաստանի մէջ մեծ շուքով նշուեցաւ 2015ին. սգատօնին ներկայ էին կարգ մը երկիրներու նախագահները, պետական ու կրօնական ներկայացուցիչները եւ այլ յայտնի դէմքեր: Նոյն տարին, 100ամեակը պատշաճ շուքով նշուեցաւ նաեւ Միացեալ Նահանգներու մայրաքաղաքին Ուաշինկթընի մէջ, ներկայութեամբ Հայաստանի հանրապետութեան նախագահ Սերժ Սարգսեանի, Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոս Արամ Ա.ի, ինչպէս նաեւ հայկական քոյր եւ օտար եկեղեցիներու ներկայացուցիչներուն: Միացեալ Նահանգներու իշխանութիւնը կը ներկայացնէին փոխնախագահ Ճօ Պայտըն եւ ՄԱԿի մօտ դեսպան Սըմանթա Փաուըր(*): Ներկայիս, ամերիկեան աւելի քան 45 նահանգներ պաշտօնապէս ճանչցած են Հայոց Յեղասպանութիւնը, սակայն դաշնակցային կառավարութիւնը, քաղաքական որոշ նկատառումներով, տակաւին պաշտօնապէս չէ ճանչցած Հայկոց Յեղասպանութիւնը:

Վերջին տարիներուն, Պոլսոյ հա-



յութիւնը, կարծես յաղթահարած՝ իրեն պարտադրուած «ստորակայութեան» զգացումը, քաջութիւնը ունի Ապրիլ 24ի առիթով սգահանդէսներ կազմակերպելու, պարզելով ու ցուցադրելով Հայ նահատակ մտաւորականներու եւ երեւելիներու մեծադիր նկարները: Կ'ուզեմ շեշտել Պոլսոյ մէջ լոյս տեսնող երկլեզու շաբաթաթերթին ու անոր նախկին քաջարի խմբագիրին՝ Հրանդ Տինքի ունեցած բարերար դերը: Բոլորիս ծանօթ է Հրանդ Տինքի վիճակուած ճակատագիրը. ան իր արի կեցուածքին պատճառով անարգօրէն սպանուեցաւ իր թերթի խմբագրատան սեմին...: Միւս կողմէ, բազմաթիւ թուրք մտաւորականներ ու հասա-

րակական գործիչներ արդէն կ'ընդունին Հայոց Յեղասպանութեան իրողութիւնը, եւ անոնց թիւը հետզհետէ կ'աճի: Անոնց շարքին է Նուպէեան մրցանակակիր Օրհան Փամուք:

Մատուոյր բազմանիստ կեդրոնագմբէթ կառոյց մըն է, որ կարելի է դիտել բոլոր կողմերէն: Գմբէթին լուսամուտները խաչքարեր կը յիշեցնեն: Մատրան ներսիդին կան 8 վերասլաց սիւներ, որոնք կը խորհրդանշեն Հայ ժողովուրդի վերածնունդն ու ձգտումը՝ դէպի ազատութիւն:

Մատրան ներքնայարկը կը կոչուի Նահատակման Սրահ, որուն կեդրոնէն ու առաջին յարկին գետինին վրայ բացուածքէն՝ վեր կը

խոյանայ սիւնակոթող մը: Կոթողի խարխախն, ապակեայ դարաններու մէջ զետեղուած են Տէր Զօրի ու շրջակայ անապատներէն բերուած հայ անյայտ նահատակներու աճիւններ:

Համալիրին բակը շրջապատող իւրաքանչիւր ճակատ ունի ճարտարապետական ինքնուրոյն լուծում: Սաղաղութեան նուիրուած ճակատին վրայ կայ քրիստոնէական մեր հաւատքը խորհրդանշող խաչ մը, որուն երկու կողմերուն՝ խաղաղութիւն խորհրդանշող աղաւիւններ: Հերոսներուն նուիրուած ճակատին կան երկու արձիւներու քանդակներ, որոնք կը խորհրդանշեն Հայ ժողովուրդի հերոսական

→

ՔՐԵՍԵՆԹԱ ՀՈՎԻՏ

ՀՅԴ «Սիմոն Զաւարեան» Կոմիտէութիւն
ՀՕՄԻ «Թալին» Մասնաճիւղ
ՀՄԸՄԻ «Շանթ» Մասնաճիւղ
Համազգայինի Քրեսենթա Հովիտի Մասնաճիւղ
ՀՅԴ «Գարեգին Նժդեհ» Պատանեկան Միութիւն
ՀԵՒ «Զարթօնք» Ուխտ
Հայ-Ամերիկեան Տարեցներու Միութեան
Քրեսենթա Հովիտի Մասնաճիւղ

Կը Շնորհաւորենք
Շրջանի Ընկեր-Ընկերուհիները եւ Համայն Հայութիւնը
Մաղթելով Նորանոր Նուաճումներ 2018ին

Տէր Զօրի Նահատակաց Յուշահամալիրին Մասնայատուկ Տեղը

պայքարները՝ ի խնդիր իր գոյատեւման:

Բակին գլխաւոր ճակատը նուիրուած է Հայ եւ արաբ ժողովուրդներու բարեկամութեան. հոն կանգնած են երկու աղբիւրներ՝ Համապատասխան քանդակներով:

Ս. Նահատակաց յուշահամալիրը կառուցուած է Հայկական ճարտարապետութեան հարազատ ոճով, որ ապացոյց է մեր ազգային դիմագիծին ու մեր անցեալի փառաւոր մշակութային ժառանգութեան:

Ներքնասրահին մէջ ցուցադրուած են Յեղասպանութիւնը պատկերող լուսանկարներ, իսկ ճակատին կայ քանդակ մը, ուր Հայ մայր մը իր գաւակին հայերէն Ա.Բ.Գ. կը սորվեցնէ Տէր Զօրի անապատի աւազին վրայ:

... Յեղասպան թուրքին ժառանգորդները մօտիկէն կը հետեւէին այս յուշակոթողի կանգնումին ու անոր ստացած արժէքին. անոնք օրին չկրցան համոզել Սուրիոյ իշխանութիւնները, որպէսզի չթոյլատրեն այսպիսի յուշակոթողի մը կառուցումը: Հայ ժողովուրդը երախտագոտութեան խոր զգացումներ կը տածէ սուրիացի ժողովուրդին ու պետութեան նկատմամբ. պէտք է յիշել, որ օրուան նախագահը քաջածանօթ էր Սուրիոյ տարբեր բնագաւառներու զարգացման մէջ Հայութեան բերած նպաստին, իսկ անոր հայրը Յեղասպանութեան օրերուն մեծապէս օգտակար եղած է Լաթաքիոյ չըջանը ապաստանած Հայ գաղ-



թականներու:

Ոճրածին թուրքերը պատեհ առիթի մը կը սպասէին, որպէսզի քանդեն յուշակոթողը: Անիկա աղաղակող արատ մըն էր իրենց ճակատին:

Եւ ահա առիթը ներկայացաւ, երբ քանի մը տարի առաջ Սուրիա ին-

կաւ «քաղաքացիական պատերազմ»ի յորձանուտին մէջ: Մայրաքաղաքի ընդդիմադիրներ եւ վարձկան զինեալ խմբակներ, գրաւելով Տէր Զօրը՝ պայթեցուցին նաեւ մեր նահատակներուն յուշակոթողը, որ լուռ բայց ապրող վկայ մըն էր Հայ ժողովուրդին դէմ

թուրքերու ծրագրած ու գործադրած ահաւոր ոճիրին: Քանդումն իսկ յաւելեալ վկայութիւն է այս ճշմարտութեան...

Կասկած չկայ, թէ որո՛ւն թելադրանքով կատարուեցաւ քանդումը: Յիշեցնենք, որ համալիրին մէջ կայ Հայ եւ արաբ ժողովուրդներու բարեկամութիւնը խորհրդանշող պատ մը, որուն վրայ արաբերէնով արձանագրուած է Հայութեան երախտագիտական զգացումները՝ սուրիացի արաբ ժողովուրդին նկատմամբ: Արաբն ալ երախտամոռ չէ...

Ներկայիս, Սուրիոյ մէջ պատերազմական գործողութիւնները մեծ մասամբ վերջ գտած են: Երբ խաղաղութիւնը վերջնական ու ամբողջական կերպով վերահաստատուի, Տէր Զօրի համալիրը պիտի կառուցուի, պէ՛տք է վերակառուցուի, ու վերստին դառնայ ուխտապահ Հայութեան ժամադրաւայրը:

Հայ ժողովուրդը իր պատմութեան մէջ մեծ փորձառութիւններ ապրած է. երբ խաղաղութիւն տիրած է, ան վերականգնած է բարբարոսներու կողմէ քանդուածը՝ անիկա ըլլայ եկեղեցի թէ պատմական կոթող: Իսկ պէտք կա՞յ կրկնելու, թէ Տէր Զօրի յուշակոթողը ինչպիսի՛ իւրայատուկ տեղ ունի մեր բոլոր յուշակոթողներուն շարքին:

(*) Սըմեթա Փաուըր իր Problem from Hell գիրքին մէջ էջեր յատկացուցած է Հայոց Յեղասպանութեան:

Թեքսաս

ՀՅԴ «Սերոբ Աղբիւր» Կոմիտէ
ՀՕՄԻ «Շողեր» Մասնաճիւղ
ՀԵԴ «Դրօ» Մասնաճիւղ

Հայաստանին
Բարգաւաճում, Արցախին Կայունութիւն,
Իսկ Սփիւռքին Տուն Դառնալու
Անյողդողդ Վճռականութիւն

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ ԴԷՄ ԱՌ ԴԷՄ

Ասուպ Մըն Ալ Սահեցաւ Երկնակամարէն

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊՍ. ԶԻՖԹՃԵԱՆ

Երկնքի բիւրաւոր աստղերու գումարէն մէկ թիւ ալ պակսեցաւ 2017 տարուան ասուպային անցումով, որ սահեցաւ, ինկաւ ու չիջեցաւ անջրպետի անծայրածիր եւ անյազ անդունդին մէջ, պատմութեան գերեզմանի անտակ փոսին խորը յաւիտենապէս թաղուելու համար:

Տարիներու ասուպային անցքը յաճախ չենք ուզեր նկատել, մեր կեանքին արագավազ ընթացքը չնկատելու համար: Իւրաքանչիւր տարի մէկ ակնթարթ համարելով, ճիգ ու ջանք չենք խնայեր իրագործումներով հարստացնելու զանոնք, անմահութեան մեր ներքին ձգտումին անգիտակցաբար յազուրդ տալու համար:

2018 տարին դիմաւորելու նախօրեակին, բոլորս ալ կը զգանք, որ աշխարհի մէջ ինչպիսի փոփոխութիւններու ականատեսը եղեր ենք անցեալ՝ 2017 թուականին: Փոփոխութիւններ, որոնք կամաւ թէ ակամայ իրենց ազդեցութեան ներքեւ պահեցին մեզ, եւ իրենց աշխարհացունց ուժգնութեամբ մտահոգեցին ազգեր, պետութիւններ, մեծ ու փոքր կազմակերպութիւններ, միութիւններ, ընտանիքներ, մէկ խօսքով՝ համայն մարդկութիւնը, իր բոլոր խաւերով ու շերտերով:

Վերապրումի հանդէպ մեր հաւատքը, յոյսը եւ յատկապէս կամքը սակայն, Երկնաւորէն մեզի պարգեւուած իւրայատուկ այն շնորհքներէն են, որոնք վերստին կեանքին դառնալու առիթ կուտան եւ կը քաջալերեն՝ նորովի սկսելու անցեալ տարուան ընթացքին մեր կիսատ թողած գործերը: Գաղտնիք չէ՛, որ աշխարհի վրայ չէ՛ եղած մարդ մը, որ իր գործը ամբողջութեամբ աւարտած ըլլայ, նախքան հրաժեշտ տալը այս կեանքին: Ուրեմն, անիմաստ է մտածել, թէ բացուող տարուան ընթացքին մենք կը յաջողինք ամբողջութեամբ իրենց լրումին հասցնել մեր բոլոր գործերը:

Մեր ազգը, եկեղեցին ու հայրենիքը նուիրական երեք սրբութիւններ են, որոնց գործը, տուեալ ժամանակին մէջ սկսող եւ յաւիտենապէս շարունակելի աշխատանք կ'ենթադրեն: Բոլոր ժամանակներուն ալ, մեր ազգի ծոցէն կը ծնին անձեր, որոնք նուիրումի բարձր գիտակցութեամբ յանձնառու կ'ըլլան մեր ազգի, եկեղեցւոյ եւ հայրենիքի ծառայական գործը յառաջ տանելու, անոր շարունակութիւնը վստահելով յաջորդ սերունդներուն:

Ներկայ կեանքի արհեստագիտական արագ վազքը, բազմազան հիւանդութիւններու բերումով մարդկային կեանքի տարիներու նուազումն ու ամփոփումը, առաւել եւս խտացուցեր են մարդ էակի աշխատանքային օրակարգը, բացայայտ հեւքի մատնելով մեր առօրեան: Այսպէս, եօթ վայրկեանի ընթացքին մեր ընելիք գործը կ'ուզենք աւարտել եօթ երկվայրկեանի մէջ... Եօթ ժամուանը՝ եօթ վայրկեանի, եօթ օրուանը՝ եօթ ժամի, եօթ ամսուանը՝ եօթ շաբթուան, եօթ տարուանը՝ եօթ ամսուան, իսկ եօթանասուն տարուանը՝ տասնեւեօթ տարուայ մէջ... Ահա աշխատանքային կեանքի մէկ



նոր ըմբռնում, որ արդիւնք է թաւալող տարիներու ասուպային անհետացման ընթացքին եւ մեր կեանքի ահեղավազութեան: Անտարակոյս, մեր սիրտին մէջ ունինք վախ՝ որ մեր գործը կիսատ պիտի մնայ, որովհետեւ անմահութիւնը միայն երկնքի մէջ ըմբռնելու փափաքէն զատ, միշտ ցանկութիւն ունինք նաեւ երկրի վրայ վայելել զայն, հաւատալով, որ մեր գործը սկիզբն է սեփական անմահութեան...:

Անցած 2017 տարին, ա'լ պիտի չփայլի իբրեւ թիւ մարդկութեան կեանքի երկնակամարին վրայ: Անիկա իր յուշերով եւ յիշատակներով պիտի մնայ մեր յիշողութեան մէջ: Աշխարհի տարածքին, ինչպէս նաեւ մերազնեայ կեանքի հարթակին վրայ տեղի ունեցած բոլոր դէպքերը, դրական եւ բացասական իրենց գոյներով արձանագրուեցան իբրեւ գործունէութիւն, որոնք իրենց անխուսափելի հետքը պիտի թողուն յաջորդ՝ 2018 տարուան օրացոյցի մութ ու լոյս էջերուն վրայ: Այս իմաստով, փակուող իւրաքանչիւր տարի մարտահրաւէր կը կարգայ բացուող տարուան, շարունակականութեան անվերջանալի էջերը դարձնելով մեր հոգիներուն մէջ կախուած նկարազարդ օրացոյցին: Գունաւոր այս նկարներուն իրարու ազդեցուած տեսաշարը պիտի տեւէ մինչեւ մեր կեանքին վերջին օրը, երբ այլեւս օրացոյցի էջերը թերթատող պիտի չըլլայ եւ անիկա անթարթ պիտի մնայ մեր վերջին օրուան էջին վրայ:

Մարդկութեան ցեղի շարունակականութեան երաշխիքն է նոր սերունդը: Ինչքան մարդիկ եկեր են ու անցեր այս աշխարհէն: Եթէ անցածներուն գումարը չունինք, հապա ինչպէ՞ս կրնանք զաւիթնելուն ճշգրիտ գումարը ունենալ մեր ծոցատետրին մէջ...: Տարիներու նման, մարդիկ ալ մէկական ասուպ են, որոնք յանկարծ կ'իյնան երկնակամարէն, եւ կը քնանան մահուան խոր անդունդին մէջ: Ոմանք մինչեւ իսկ իրենց անցքին ընթացքին գիսաւոր լուսափայլութեամբ կը շողան երկնակամարին վրայ, բոլորին հայեացքը գրաւելով, մինչ ուրիշներ աղօտ լոյսով, աննկատ կ'անցնին ու կը հեռանան այս կեանքէն...:

Անցեալ 2017 տարուան ընթացքին մեր ազգի կեանքէն հեռացան գիսաւոր աստղեր, իսկ գործունէական առումով՝ կատարուեցան հետք ձգող աշխատանքներ: Պայման չէ՛ որ մարդիկ հանգամանաւոր ըլլան մեծարուելու համար: Երբեմն իր ընտանիքը դաստիարա-

կած հայր կամ մայր մը՝ խոնարհ հերոս է, ինչպէս հայրենիքի սահմաններուն վրայ նահատակուող պարզ զինուորը, որուն սահմաններ պաշտպանելու գործը եւ նահատակութեամբ ունեցած աւարտը սխրալի արշաւանքին: Ասուպի նման սահեցան անոնք, սակայն չկորսուեցան անորոշութեան մատախուղին մէջ: Մէզը որքան ալ ծածկէ մեր ֆիզիքական աչքերուն տեսողութիւնը, չի՛ կրնար մթազնել մեր իմացական աչքերը, որոնք մարդէն աւելի՝ գործի՛ն կը նային, տեսնելու այն աշխատանքը, զոր մարդ կրնայ կատարել նոյնիսկ քուլիսներու ետին պահուրտած, կամ հրապարակներու վրայ՝ ծպտուած:

Այս մարդոց եւ այս աշխատանքներուն անաչառ արժեւորումը պատմութիւնը ինք պիտի կատարէ հետագային: Սակայն, անոնց անձնական օրինակէն, սորվեցուցած դասէն եւ դէպքերու փորձառութենէն օգուտ քաղելու իմաստութիւնը յատուկ մարդոց տրուած շնորհ է, երկնատուր պարգեւ իբրեւ ընծայուած հեզ ընտրեալներու: Բայց ո՞ւր կրնանք հանդիպիլ անոնց, երբ արդէն չկան այս կեանքին մէջ: Անոնց կրնանք հանդիպիլ մեր եկեղեցւոյ եւ ազգային բոլոր կառույցներուն մէջ: Անոնք մեր պատմութեան նորօրեայ հերոսներն են, անոնց շունչով կը շնչաւորենք մեր պատմութեան էջերուն արձանացած հերոսները: Բոլոր ժամանակներէ աւելի այսօր՝ կարիք ունինք համախմբուելու մեր

ազգային արժէքներուն շուրջ, երբ աշխարհի մէջ տիրող դժուարին կացութիւնները մեզի ցանուցրիւ ընելու ամէն հնարաւորութիւն եւ ոյժ ունին: Անոնք չեն խնայեր նոյնիսկ ամենակազմակերպ գաղութներուն եւ թուլցնելով անոնց արմատները, կը տապալեն դարաւոր կաղնիները:

Ուստի, վերագարթնող գաղութներուն տանք արժանի նեցուկը, յուսադրելով յատկապէս մեր երիտասարդութիւնը, որուն սիրտի այծմէական բաբախումը եւ միտքի արդիական հաշուարկը լիովին կրնան վերանորոգել մեր ազգին եւ եկեղեցւոյ կեանքը տեղական մակարդակի վրայ, իր բոլոր երեսներով եւ արտայայտութիւններով:

Դրական գործունէութիւնը ո՛չ միայն տուեալ տարուան ժամանակը երկարաձգելու հնարաւորութիւն կը ստեղծէ, այլեւ այդ տարուան աւարտէն ետք, անոր մասին երկարօրէն խօսելու ուրախալի առիթ կը հանդիսանայ:

Այո՛, ասուպ մըն ալ սահեցաւ երկնակամարէն, բայց մենք ողջունենք նոր աստղի մը՝ 2018 թուականի ծնունդը, այն յոյսով, որ աստուածապարգեւ մեր առաքինութիւններով եւ մեր անսակարկ գործունէութեամբ առաւել եւս պիտի փայլեցնենք զայն, եւ նոյնիսկ յաջորդ տարի, անոր անցքի պահուն, առաւել գիսաւոր եւ առաւել լուսաշող դարձուցած պիտի ուղարկենք զայն դէպի յաւիտենութիւն, անմահացնող մեր գործերով ծանրաբեռն:

**Համազգայինի
Արեւմտեան Ամերիկայի
Շրջանային վարչութիւնը
եւ իր հովանին վայելող
մասնաճիւղերու
եւ միաւորներու
անդամները կը մաղթեն,
որ 2018ը ըլլայ
մեր ժողովուրդի
մշակութային
բոլոր ծրագիրներուն
իրականացման
եւ բարգաւաճման
տարի մը:**

Մտորումներ Ազգային Յոբելեաններու Առիթով

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԱՂՊԱՇԵԱՆ

2018 թուականը պատմական մեծ իրադարձութեանց յոբելեաններու տարի մըն է մեր ազգին համար: Արդարեւ, այս տարի ազգովին պիտի նշենք մեր պատմութեան ամէնէն փառահեղ տօնը, Հայաստանի անկախութեան տօնը, Հայաստանի անկախութեան 100ամեակը: Հանրապետութիւն մը, որ ծնաւ մոխիրներու մէջէն եւ բոցի վերածուեցաւ՝ Հերոս Հայ գինուորի ու քաջ Փետայիի սխրագործութիւններով եւ ազգի բոլոր զաւակներուն զոհաբերութեամբ: Թէեւ անիկա տառապած Հայուն երազած Հայրենիքի սահմանները չունեցաւ, սակայն եղաւ հիմք մեր ապագայի անկախ ու միացեալ Հայրենիքին: Եթէ անիկա չըլլար, ապա անոր յաջորդող խորհրդային Հայաստանն ալ գոյութիւն պիտի չունենար, նմանապէս նաեւ՝ մեր երրորդ հանրապետութիւնը: Փառք ու պատիւ բոլորին...

2018 թուականը նաեւ մեր փառքի ու յաղթանակի՝ Արցախեան ազատագրական շարժումի 30ամեակն է, մեր ազգի անկախ կամքին մարմնաւորումը, որ եղաւ մեր ժամանակակից պատմութեան ամենալուսաւոր եւ ամենափայլուն էջերէն մէկը: Արցախը ազատագրուեցաւ մեր ազգին կամքով, Հայ ազատամարտիկներուն եւ կամաւորներուն հզօր բազուկներով ու թափած արիւնով: Արցախը եղաւ «լինելու կամ չլինելու» հարց, եւ քանի որ «չլինելը» տեղ չունի մեր ազգային պայքարի բառարանին մէջ՝



Արցախը աննկուն կամքով ազատագրուեցաւ՝ դառնալով բոլորին պարծանքը: 2018ին նաեւ պիտի նշուի «էրեբունի-Երեւան»ի հիմնադրութեան 2800ամեակը, երբ անիկա բարձրաձայն պիտի գոռայ. «էրտողան, Ալիե՛ւ, երբ ես հիմնուեցայ՝ ձեր պապերը ո՞ւր էին»... Այս հողերու անցեալի, ներկայի ու ապագայի տէրը ՀԱՅՑն է:

Մեր այս պատմական ու ճակատագրական յոբելեաններուն հետ միաժամանակ, ազգային այլ տօներ եւս պիտի նշուին: Օրինակ, 2018ը ՀՄԸՄի հիմնադրութեան 100ամեակն է, Միութիւն մը, որ հիմնուեցաւ Յեղասպանութենէն մազապուրծ եղած Հայ որբերուն ու պատանիներուն համար, տարածուեցաւ աշխարհով մէկ, դաստիարակեց եւ տակաւին կը դաստիարակէ Հայ սերունդները: Նաեւ, Հայ մշակութասէր խաւին ու բոլո՛ր Հայերուն համար

Համազգային Հայ Մշակութային եւ Կրթական Միութեան 90ամեակն է 2018ին, իսկ մեր ազգային Հայ մամուլի աւագ օրաթերթ «Ասպարէզ»ին՝ 110ամեակը: Այս յոբելեանները, անտարակո՛յս, մեր ազգին ու Հայրենիքին ծառայելու ուխտը վերահաստատելու առիթներ պիտի ըլլան, ինչպէս նաեւ՝ անոնց սպառնացող մարտահրաւէրներուն ու վտանգներուն դէմ յանդգնութեամբ եւ խիզախութեամբ կանգնելու նորոգումած դաշինք մը: Ուստի, 2018 տարին մեծ մարտահրաւէրներու տարի մըն է մեր ազգին համար: Ներկայիս, մեր ազգային արժէքները



նահանջի մէջ են. մեր ազգը կը դիմագրաւէ ազգային զանազան սպառնալիքներ, որոնցմէ գլխաւորներէն է Հայաստանի պարպումը: Առկայ պայմաններուն մէջ, պէտք չէ՛ թոյլ տրուի, որ Հայաստանը պարպուի կամ Սփիւռքը մաշի: Հարկ է հզօր հայրենիք եւ հզօր Սփիւռք պահել ու միասին գործակցիլ: Նաեւ, Արցախը ազատագրուած է, այո՛, սակայն անհրաժեշտ է ուժեղ պահել զայն: Իսկ գերութեան մէջ մնացած մեր պապենական հողերը՝ Արեւմտեան Հայաստանը, Զաւախքը, Նախիջևանը եւ միւս բոլոր հողերը, ուշ կամ կանուխ պէտք է Մայր Հայրենիքին միացուին:

Հետեւաբար, մեր ազգային հինաւորեց սակայն մի՛շտ այժմէական գլխաւոր Դատը եւ մարտահրաւէրը կը մնայ՝ մեր պապենական հողերու պահանջումը: «Հողը արիւնով կը պահեն», կ'ըսէ Հայ գուսանը. այդ հողերը ազատագրելու համար ալ արիւն պէտք է թափուի. սակայն, ներկայիս կը թուի, թէ ո՛չ մենք պատրաստ ենք, ո՛չ ալ միջազգային իրավիճակը կը ներէ զէնքով պայքար մղել: Հայաստանը՝ իբրեւ պետութիւն եւ ՄԱԿի անդամ, ներկայիս կաշկանդուած վիճակ կը պարզէ: Այդ եւ այլ պատճառներով, ռազմավարական որեւէ գործողութիւն այդ առումով անհնար կը թուի ըլլալ ներկայիս. այդպէս է նաեւ միլիոնաւոր սփիւռքահայերու համար: Սակայն Հայրենիքը եւ Սփիւռքը չա՛տ բան կրնան իրագործել՝ այլ միջոցներով եւ մօտեցումներով...

Թուրքիոյ մէջ ներկայիս միլիոնաւոր իսլամացուած Հայեր կ'ապրին, եւ Հաւանական է որ աւելի շատ ըլլայ անոնց թիւը. անոնցմէ մաս մը սիւնի դաւանանքին կը հետեւի, իսկ մեծամասնութիւնը՝ ալաուիներ, որոնք քրտացած Հայեր են: Ներկայիս, 16-20 միլիոն քիւրտ կայ Թուրքիոյ մէջ. անոնցմէ միլիոնաւորներ կ'ապրին Հայկական հողերու վրայ, ուր կը գոյատեւեն նաեւ Յեղասպանութենէն փրկուած եւ քրտացած Հայեր: Քիւրտները, երբ իրենց երազած Հայրենիքին քարտէսը կը ներկայացնեն, անոր մէջ կ'ընդգրկեն նաեւ Արեւմտեան Հայաստանի մեծ մասը, մինչեւ իսկ՝ Արարատը: Կան նաեւ համէնահայերը, որոնք այժմ մէկ միլիոն կը հաշուեն. շատերը իսլամացուած են, սակայն անոնց մէջ քրիստոնեաներ ալ կան, իսկ որոշ մաս մըն ալ պահպանած է իր Հայ-

կական բարբառը. ոմանք կապեր հաստատած են Հայաստանի հետ, այնուամենայնիւ, տակաւին շատ աշխատանք կայ տարուելիք այդ ուղղութեամբ: Մեր պապենական հողերուն վրայ ապրող իսլամացուած Հայերը պէ՛տք է ազգին գիրկը վերադառնան եւ իրենց հողերուն վրայ Հայրենի օճախը վառ պահեն: Զանոնք հարկ է պատրաստել այն ուղղութեամբ:

Աշխատանքները պէտք է ընդգրկեն բոլորը՝ անխտիր. առաջին հերթին՝ մշակոյթի ճամբով, եւ այդ առումով արդէն իսկ կը տարուի նկատառելի աշխատանք, որ սակայն առաւել հաւաքական պէտք է ըլլայ: Համացանցը, պատկերասփիւռը, ձայնասփիւռն ու այլ միջոցներ մեծ ազդեցութիւն կրնան ունենալ այս առումով: Հարկ է, զոր օրինակ, Յեղասպանութեան մասին թրքերէնով եւ քրտերէնով տպուած նիւթեր, պարբերաթերթեր, գիրքեր, ֆիլմեր եւ զանազան տեղեկութիւններ մատչելի դարձնել իսլամացած Հայերու խաւերուն. եթէ անոնց կապերը ամրապնդուին Հայրենիքին հետ, եթէ Հայկական մշակոյթը յաջողիք տարածել եւ հաստատել անոնց մէջ, ապա, չա՛տ հաւանաբար, Յեղասպանութեան վիշտը պիտի անձի անոնց խիղճներուն մէջ, եւ անոնք պիտի դառնան իրենց արմատներուն՝ մէկ մասը կազմելով Հայ ժողովուրդի զաւակներուն: Ուստի եւ գլխաւորաբար՝ պարտինք կարգաւորուած աշխատանք տանիլ, Թուրքիոյ պետութեան կասկածը փարատելու համար: Բոլոր աշխատանքները պէտք է տարուին լրջօրէն եւ լոյսեային: Զէնքը հնարաւոր չէ՛ որ Հայու դրօշին տակ գտնուի ներկայիս, սակայն ինչո՞ւ չէ՝ կարելի է համագործակցիլ այդ պետութեան դէմ լարուած ուժերուն, ներառեալ՝ շրջանի քրտական ազատագրական շարժումներուն ու անոնց միացած քրտացած Հայերուն հետ. իսկ երբ զանգերը դօղանջեն, մենք արդէն պատրաստ մարտիկներ ունինք...

Միւս կողմէ չմոռնանք, որ մեր ակնկալած ապագայի յաղթանակին համար շատ ուրիշ միջոցներ ալ պէտք է ձեռք բերել. օրինակ՝ ելեկտրոնային պատերգմի դաշտը բաց է բոլորին համար. համացանցը աւերներ կրնայ գործել եւ մեծ վնասներ հասցնել թշնամիին: Դիւանագիտական եւ քաղաքական գործունէութիւնը եւս շատ կարեւոր է՝ բարեկամներու ու այլ պետութիւններու աջակցութիւնը ապահովելու նպատակով: Համաշխարհային մակարդակով աւելի մեծ թիւով դիւանագէտներ ու իրաւագէտներ պատրաստելը հրամայական գործօն է, իսկ այս բոլոր աշխատանքներուն նիւթական կարիքները ապահովելու ուղղութեամբ մեծ ջանք պէտք է թափել: Մէկ խօսքով, իւրաքանչիւր Հայ՝ Հայրենիքի մէջ թէ Սփիւռքի, ամէն տեսակէտով պէտք է պատրաստուած ըլլայ, երբ Սեւրի դաշնագիրը, կամ՝ «նոր Սեւր» մը, գործադրելու ժամանակը հասնի:

Վերջապէս, մենք ներկայիս, առանց յապաղումի, սուր կարիքը ունինք Հայրենիքի մէջ Ծիծեռնակաբերդի նման՝ «Պահանջ եւ Վերականգնում»ի յուշակոթողի մը հաստատման՝ մեր Դա՛տը մարմնացնելու համար, նմանապէս նաեւ՝ «Պահանջի Օր» մը նշանակելու եւ զայն ամէն տարի նշելու պետական ու ժողովրդական մակարդակով, որպէսզի նոր սերունդը երբե՛ք չմոռնայ գերութեան մէջ մնացած մեր երկիրը:

Սաուք Պէյ

ՀՅԴ

«Արամ Մանուկեան»

Կոմիտէ

ՀՕՄի

«Արաքս» Մասնաճիւղ

Այս Նոր Տարուան Սեմին

Որոշենք Վառ Պահել

Հայութեան

Պայքարի Զահր

Հիւսիսային Սան Ֆերնանդո Հովիտ

ՀՅԴ

«Արշալիր Շիրակեան» Կոմիտէ

ՀՕՄԻ

«Լոռի» Մասնաճիւղ

Համագգայինի

«Լեւոն Շանթ» Մասնաճիւղ

ՀԵԴ

«Արցախ» Ուխտ

ՀՅԴ

«Հրայր Մարութեան»

Պատանեկան Ուխտ

Հայ Դատի Յանձնախումբ

Տարեցներու Խմբակցութիւն

Թող

Մեր Հայրենի Երկիրը

Բարգաւաճի Ու Ծաղկի

Գալիք Օրերուն

ԱՄՆ Հայ Համայնքի Գիտական Ներուժի Շուրջ

ՎԱՀՐԱՄ ՀՈՎԵԱՆ

ԱՄՆ-ը գիտատեխնոլոգիական (գիտական արհեստագիտական-նմբ.) առումով աշխարհի ամենազարգացած երկիրն է: Հետևաբար, այստեղի Հայ Համայնքում կենտրոնացում է զգալի գիտական ներուժ: Ոսքը վերաբերում է ինչպես Հումանիտար (մարդասիրական-նմբ.), այնպես էլ բնագիտական ոլորտների (ինչպես անհատական, այնպես էլ ինստիտուցիոնալ (Հիմնարկային-նմբ.) մակարդակներով) Հայկական գիտական ներուժին:

ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ՄԱԿԱՐԴԱԿ

Հումանիտար ոլորտում ինստիտուցիոնալ մակարդակով Հայկական գիտական ներուժը ներկայացնում են ակադեմիական եւ գիտավերլուծական ոլորտի տարատեսակ Հաստատությունները: Դրանց շարքում առաջին տեղում են ԱՄՆ Հայագիտական կենտրոնները: Ներկայումս ԱՄՆ-ում գործում են 30-ից ավելի Հայագիտական կենտրոններ (1): Այս ցուցանիշով այդ երկիրն առաջինն է աշխարհում: Դրանք Համալսարանների կառուցումաձևային բաղադրիչ Հանդիսացող Հաստատություններ են (Հայագիտական ամբիոններ, ծրագրեր եւ այլն), ինչպես նաեւ առանձին Հաստատություններ: Վերջիններից նշա-

նակալի են «Ջորեան» ինստիտուտը (մասնաճիւղ ունի նաեւ Կանադայում), Վաշինգտոնի Հայոց Ցեղասպանութեան Թանգարանը, «Washington Policy Forum Armenia» Հաստատությունը: Պայմանականորեն Հայագիտական կենտրոնների շարքին են դասւում նաեւ Հայագիտական միությունները՝ Հայագիտական ուսումնասիրությունների ընկերակցությունը (Society for Armenian Studies – SAS), Հայկական հետազոտությունների եւ ուսումնասիրությունների ազգային ինստիտուտը (The National Association for Armenian Studies and Research – NAASR), որոնք ի թիւս այլ գործառնությունների՝ Հովանաւորում են գիտական միջոցառումներ (գիտաժողովներ, աշխատաժողովներ եւ այլն) (2), ինչպես նաեւ գիտական պարբերականները, ինչպես, օրինակ՝ Հայագիտական ընկերակցութեան ամսագիրը (Journal of the Society for Armenian Studies) եւ այլն: Բացի ընդհանուր Հայագիտական ուղղութեան կենտրոններից, ԱՄՆ-ում առկայ են նաեւ նեղ մասնագիտացմամբ Հայագիտական կենտրոններ, որոնք իրենց գիտահետազոտական գործունէությունն իրականացնում են որեւէ նեղ գիտակարգի շրջանակներում: Այդպիսի կենտրոններից նշանակալի են Դրամագիտություն եւ Հնագրեան իրերի Հայկական ընկերությունը (ANAS) եւ



Դրամագիտական ուսումնասիրությունների Հայկական կազմակերպությունը, որոնք մասնագիտացած են Հայկական Հնագրեան եւ միջնադարեան դրամների Հաւաքմամբ եւ ուսումնասիրությունում (3): Մէկ այլ նեղ մասնագիտացմամբ Հայագիտական կենտրոն է «Սալմաստ» Ժառանգական միությունը, որի ուղղորդութեան կենտրոնում Սալմաստ գաւառի պատմութեան, մշակույթի, ազգագրութեան եւ այլնի ուսումնասիրությունն է: ԱՄՆ Հայագիտական կենտրոնները կոչուած են ոչ միայն իրա-

կանացնելու գիտահետազոտական եւ կրթական գործունէություն Հայագիտութեան բնագաւառում, այլեւ Համախմբելու Հայութեան գիտական ներուժը, յատկապէս ուսանողութեան շրջանում, եւ այն ուղղորդելու Համազգային խնդիրների լուծմանը: Այդ կերպ նրանց աւանդական եւ ժամանակակից գործառնություններին (4) աւելանում է եւս մէկը՝ Հայութեան մտաւոր ներուժի Համախմբումը: Օրինակ՝ Հարաւային Կալիֆորնիայի Համալսարանի Հայագիտական ծրագիրն ամէն տարի կազմակերպում է ԱՄՆ եւ Կանադա-

ՓԱՍՏԱՏԻՆԱ

ՀՅԴ «Լեռնավայր» Կոմիտէութիւն
Փաստաւիճայի Ս. Սարգիս Հայց. Առաք. Եկեղեցի
ՀԵԴ «Նիկոլ Դուման» Ուխտ
ՀՅԴ Պատանեկան Միութիւն
ՀՕՄԻ «Սօսէ» Մասնաճիւղ
ՀՄԸՄԻ «Ազատամարտ» Մասնաճիւղ
Համազգայինի «Շահան Շահնուր» Մասնաճիւղ
«Լեւոն Եւ Յասմիկ Թաւլեան» Ազգ. Մանկամսուր
Տարեցներու Միութեան Փաստաւիճայի Մասնաճիւղ

ՅԱՐԱՏԵՒ ՊԱՅՔԱՐ՝ ՄԻՆՉԵՒ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ԻՐԱԳՈՐԾՈՒՄ

Կը Շնորհաւորենք կեդրոնի բարերարներուն, ուղղեկից
միութիւններուն, Շրջանի Եւ Համայն Հայութեան
Նոր Տարին Եւ Ս. Ծնունդը

ԱՄՆ Հայ Համայնքի Գիտական Ներուժի Շուրջ

յի համալսարաններում սովորող Հայ ուսանողների հաւաքներ՝ քննարկելու նրանց կողմից առաջադրուած նորարարական գաղափարները՝ Հայութեան առջեւ ծառացած մարտահրաւէրների լուծմանն ի նպաստ (5):

Հայագիտական կենտրոններ չհանդիսացող հումանիտար ոլորտի Հայկական գիտական կառոյցների շարքին կարելի է դասել առանձին ոլորտի գիտնականներին միաւորող կառոյցները: Վերջինների շարքում նշանակալի են յատկապէս իրաւաբանութեան ոլորտի Հայ մասնագէտներին մի-

են: Այդպիսի ամենանշանաւոր հաստատութիւնը Ամերիկահայ ճարտարագէտների եւ գիտնականների ընկերակցութիւնն է: Որպէս առանձին ոլորտի գիտնականներին միաւորող կառոյց բնագիտութեան ոլորտում յայտնի է, օրինակ, Ամերիկահայ ճարտարապետների միութիւնը: Այս տեսակի հաստատութիւնների շարքում, սակայն, առաւել մեծ թիւ են կազմում բժշկութեան ոլորտի մասնագէտներին միաւորող կառոյցները, ինչպիսիք են Հայ-ամերիկեան բժշկական միութիւնը (Armenian American



տութիւնների թւում իր ուրոյն տեղն ունի նաեւ Ամերիկայի Հայ ուսանողների միութիւնը: Վերջինս աւելի շատ նման է հասարակական կազմակերպութեան, բայց քանի որ նրա գործունէութիւնն անմիջականօրէն առնչուած է գիտութեանը, ապա այն նոյնպէս դասել ենք գիտական հաստատութիւնների շարքին: Ստեղծուած լինելով 1910թ.՝ միութիւնը ԱՄՆ ամենահին կազմակերպութիւններից մէկն է: Նրա նպատակն է համախմբել այդ երկրի Հայ ուսանողութեանը, նպաստել նրանց կրթական եւ մասնագիտական առաջնադացմանը եւ ապահովել նրանց կապը Հայ համայնքի հետ: Այս նպատակները միութիւնն իրականացնում է կրթաթոշակների, ուսանողների պրակտիկաների (վարժողութեանց-նմբ.) հովանաւորման եւ այլ միջոցներով: Օրինակ՝ այն ամէն տարի կազմակերպում է լրագրութեան ոլորտի Հայ ուսանողների պրակ-

տիկա: 2017թ. վեցշաբաթեայ պրակտիկան նախատեսուած էր իրականացնել The Armenian Weekly եւ The Armenian Mirror-Spectator անգլիալեզու Հայկական թերթերում (6), որոնք ամենանշանաւոր Հայկական լրատուամիջոցների շարքին են դասուած ԱՄՆում եւ Կանադայում: Այս կերպ մի կողմից միութիւնը նպաստում է Հայ ուսանողների մասնագիտական առաջնադացմանը, միւս կողմից՝ խթանում նրանց կապը Հայկական կառոյցների հետ:

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՄԱԿԱՐԴԱԿ

Հումանիտար ոլորտի անհատ Հայ գիտնականներ առկայ են ամենատարբեր գիտակարգերում: Քաղաքագիտութեան ոլորտի Հայ մասնագէտներից կարելի է յիշատակել, օրինակ, Արման Գրիգորեանին (քաղաքագիտութեան դոկտոր, ԱՄՆ ԼիՀայի համալսարանի պրոֆեսոր), Վարդան Գրի-



աւորող հաստատութիւնները: Այդպիսիք են, օրինակ, Ամերիկահայ փաստաբանների ասոցիացիան, Հայ իրաւաբանական կաճառը:

Բնագիտութեան ոլորտի ԱՄՆ Հայկական գիտական ներուժը ներկայացնող հաստատութիւնները համեմատաբար փոքրաքանակ

Medical Society), Հայկական բժշկագիտական համայնքը (Armenian medical scientific community - AMSC), Առողջապահութեան բնագաւառի ամերիկահայ արհեստավարժների կազմակերպութիւնը (AAHPO), կրճատ՝ Առողջապահութեան ամերիկահայ կազմակերպութիւն: Հայկական գիտական հաստա-

Հայ Օգնութեան Միութեան Ամերիկայի Արեւմտեան Շրջանի Շրջանային Վարչութիւնը

Կը շնորհաւորէ համայն հայութեան Նոր Տարին Եւ Ս. Ծնունդը
մաղթելով մեր Հայրենիքին Հզօրութիւն, Արցախին միջազգային ճանաչում,
իսկ Զաւախքի եւ Սուրիոյ մեր հայրենակիցներուն
համբերութիւն եւ յարատեւելու կամք:

Ամանորեայ զոյգ տօներուն առիթով, մեր անսահման շնորհակալութիւններն
ու երախտագիտութիւնը կը յայտնենք ՀՕՄի բարերարներուն, հովանաւորներուն,
նուիրատուներուն, ՀՕՄի հայրենի եւ տեղական ծրագիրներու զօրակցողներուն
եւ մեր 27 մասնաճիւղերու անդամներուն, Ընկերային Ծառայութեան
եւ Հոգեբանական զոյգ կեդրոններու տնօրէնութեանց եւ պաշտօնէութեանց

Թող նոր տարին բարեբեր եւ նոր նուաճումներու տարի հանդիսանայ բոլորիս:

The ARS of Western USA, Regional Executive

extends its greetings
for a Happy New Year and Merry Christmas with wishes of
strengthening our homeland, gaining international recognition for Artsakh,
and further willpower to sustain Armenians in Javakhk and Syria.
We extend our sincere thanks and appreciation to ARS sponsors
and donors, supporters of local and international ARS programs,
the members of our region's 27 chapters, as well as the administration
and staff of our Social Services and Child, Youth, and Guidance Center.

May the New Year be filled with great prosperity for all.

ԱՄՆ Հայ Համայնքի Գիտական Ներուժի Շուրջ

գորեանին («Քարենգի» Հաստատութեան նախագահ), Թալին Փափազեանին (Փարիզի Սիանս-Պօ Համալսարանի դասախօս եւ Հարաւային Կալիֆորնիայի Համալսարանի գիտաշխատող), Սուրէն Սարգսեանին («Թաֆթս» Համալսարանի Ֆլեթչերի իրաւունքի եւ դիւանագիտութեան դպրոցի գիտաշխատող, միջազգայնագէտ), Ռուբէն Շուգարեանին (նոյն Համալսարանի դասախօս), Ժորժ Պուրնութեանին (կովկասագէտ, 31 գրքի հեղինակ):

ԱՄՆում Հայագիտի յայտնի սոցիոլոգներ են «Մերձաւոր եւ Միջին Արեւելքի ամերիկեան կենտրոն»ի փոխտնօրէն Անի Պաքալեանը, Ֆրեզնոյի պետական Համալսարանի Սոցիոլոգիայի բաժանմունքի վարիչ Մեթիւ Արի ձենտեանը, Նեւադայի Համալսարանի (Ռենօ քաղաքի) Սոցիոլոգիայի բաժանմունքի պրոֆեսոր Պերճ Պերպերօղլուն (Բերբերեան) եւ այլք: Պատմութեան ոլորտի յայտնի Հայ մասնագէտներից կարելի է յիշատակել Արա Սանճեանին (Գերբոռնի Միչիգանի Համալսարան), Ռիչըրտ Յովհաննէսեանին (Լոս Անջելեսի Կալիֆորնիայի Համալսարան), Ժիրայր Լիպարիտեանին (էն Արբորի Միչիգանի Համալսարան), ձորճ Աղճայեանին (Արեւմտեան Հայաստանի ժողովրդագրութեան մասնագէտ) եւ ուրիշներ: Տնտեսագիտութեան ոլորտում յայտնի անուն է,



օրինակ, Մասաչուսեթսի տեխնոլոգիական ինստիտուտի պրոֆեսոր Տարօն Աճէմօղլուն (Աճէմեան): Բանասիրութեան ասպարէզում յիշատակման արժանի են Դալար Շահինեանը (Talar Chahinian – Համեմատական գրականագիտութեան դոկտոր, Կալիֆորնիայի պետական Համալսարանի Համեմատական Համաշխարհային գրականութեան դեպարտամենտի (բաժինի-Նմբ.) դասախօս), Թամարա Քեթապղեանը (Բելիոթի քոլեջի անգլիական գրականութեան պրոֆեսոր) եւ այլք:

Հումանիտար ոլորտում նշանաւոր են նաեւ կրթութեան ոլորտի մասնագէտ, Նորթրիջի Կալիֆորնիայի նահանգային Համալսարանի Հայկական ուսումնական ծրագրի խորհրդի անդամ Յասմին Կարապետեանը, Հոգեկերտուածքի, մտածողութեան վրայ: Ներկայում ամերիկահայ գրողներից նշանաւոր են Փիթր Բալաքեանը, Քրիս Պոնճալեանը, Դոն Անահիտ ՄակՔինը եւ ուրիշներ: Փիթր Պալաքեանը ամերիկեան հեղինակաւոր Պոլիտեքնեան մրցանակակիր է (7):

Բնագիտութեան ասպարէզում նոյնպէս Հայ մասնագէտներ կան ամենատարբեր գիտակարգերում՝ ճարտարագիտութիւն, էներգետիկա (ուժանիւթ-Նմբ.), տիեզերագիտութիւն, ծրագրաւորում,

սարանի Հայկական ուսումնական ծրագրի խորհրդի անդամ Յասմին Կարապետեանը, Հոգեկերտուածքի, մտածողութեան վրայ: Ներկայում ամերիկահայ գրողներից նշանաւոր են Փիթր Բալաքեանը, Քրիս Պոնճալեանը, Դոն Անահիտ ՄակՔինը եւ ուրիշներ: Փիթր Պալաքեանը ամերիկեան հեղինակաւոր Պոլիտեքնեան մրցանակակիր է (7): Բնագիտութեան ասպարէզում նոյնպէս Հայ մասնագէտներ կան ամենատարբեր գիտակարգերում՝ ճարտարագիտութիւն, էներգետիկա (ուժանիւթ-Նմբ.), տիեզերագիտութիւն, ծրագրաւորում,

բժշկութիւն եւ այլն: Բարձր տեխնոլոգիաների ոլորտում նշանաւոր են, օրինակ, Նաիրա Յովակիմեանը (ճարտարագէտ, անօդաչու թռչող սարքերի մասնագէտ), Նորա Այանեանը (ռոբոտագէտ, Հարաւային Կալիֆորնիա Համալսարանի Համակարգային գիտութիւնների ամբիոնի դոցենտ (դոկտոր-Նմբ.) եւ աւտոմատ (ինքնաշխատ-Նմբ.) Համակարգման լաբորատորիայի (տարրալուծարանի-Նմբ.) տնօրէն) եւ այլն:

էներգետիկայի բնագաւառում կարելի է յիշատակել, օրինակ, Energy Renaissance ընկերութեան գործադիր տնօրէն Կիրիլ Գիչունցին եւ նոյն ընկերութեան նախագահ Յակոբ Աղանեանին:

Տիեզերագիտութեան բնագաւառում յիշատակման արժանի են ՆԱՍԱի գիտաշխատողներ Վլադիմիր Հայրապետեանը (աստղագէտ) եւ Արմէն Դուրեանը: IT (Տեղեկատուական արհեստագիտութիւն-Նմբ.) ոլորտում գործունէութիւն են ծաւալում Ալեքսիս Օհանեանը, երիտասարդ ծրագրաւորողներ Արտակ Քալանթարեանը, Սուսան Մակարեանը, Յասմին Քալանթարեանը, Հայկ Քալանթարեանը եւ ուրիշներ: Բժշկութեան ասպարէզում յիշատակելի անուններ են, օրինակ, էլէոնորա Զաքարեանը (Իլինոյսի Համալսարանի բժշկութեան քոլեջ), Վերժին Մատեյեանը (Կալիֆորնիայի նահանգային Համալսարանի Հայկական ուսումնական ծրագրի խորհրդի անդամ Յասմին Կարապետեանը, Հոգեկերտուածքի, մտածողութեան վրայ: Ներկայում ամերիկահայ գրողներից նշանաւոր են Փիթր Բալաքեանը, Քրիս Պոնճալեանը, Դոն Անահիտ ՄակՔինը եւ ուրիշներ: Փիթր Պալաքեանը ամերիկեան հեղինակաւոր Պոլիտեքնեան մրցանակակիր է (7): Բնագիտութեան ասպարէզում նոյնպէս Հայ մասնագէտներ կան ամենատարբեր գիտակարգերում՝ ճարտարագիտութիւն, էներգետիկա (ուժանիւթ-Նմբ.), տիեզերագիտութիւն, ծրագրաւորում,

Արեւելեան Հովիտ

ՀՅԴ «Բաբգէն Սիւնի» Կոմիտէ
Հայց. Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ
Հոգաբարձութիւն
Եւ Երեսփոխանական կազմ,
Տիկնանց Միութիւն, Դպրաց Դաս, Կիրակնօրեայ Դպրոց
ՀՕՄի «Մեղրի» Մասնաճիւղ
ՀՄԸՄի «Ջաւախք» Մասնաճիւղ

Կու Գան Շնորհաւորելու Համայն Հայութեան
Ամանորը Եւ Ս. Ծնունդը,
Հայցելով Խաղաղութիւն Եւ Երջանկութիւն

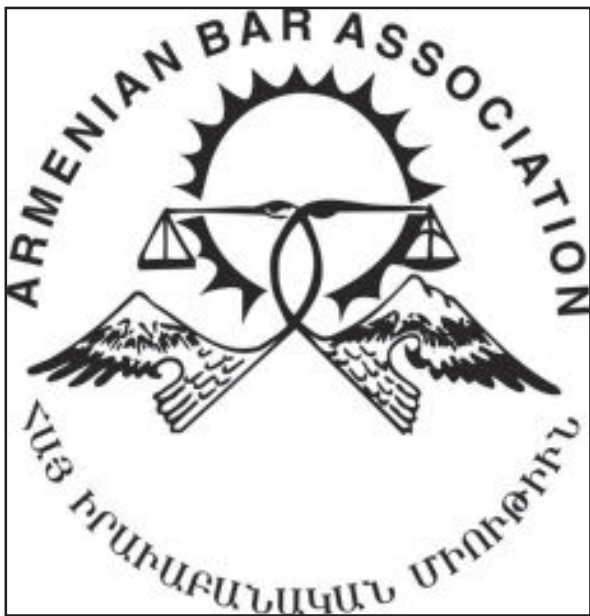
ԱՄՆ Հայ Համայնքի Գիտական Ներուժի Շուրջ

սարանի Ծովային ակադեմիայի (California State University Maritime Academy – CSUM) կենսաբանություն հասախօս, Հայկական ոսկրածուծի դոնորների հիմնադրամի (ABMDR) անդամ) եւ այլն:

ԱՄՆ Հայ Համայնքի ներկայացուցիչները երբեմն չատ վաղ՝ դպրոցական տարիքում են ընդգրկվում գիտական հետազոտություններում: Ինչպէս, օրինակ, ՀԲԸՄ Վաչէ եւ Թամար Մանուկեան երկրորդական վարժարանի 2016-2017թթ. շրջանաւարտ Դանիէլ Մուրադեանն է ընդգրկուել Կալիֆորնիայի ճարտարագիտական ինստիտուտի գիտնական, դոկտոր Ռիչարդ Գայի ղեկավարած ծրագրում, որի նպատակն է բարելաւել երկրաշարժեր կանխատեսող սարքերի (Seismometer) տեխնիկական բնութագրիչները (բարձրացնել սարքերի կանխատեսման կարողությունը) (8):

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ

Գիտական ոլորտում ամերիկահայ Համայնքի նպաստը Հայաստանին առայսօր իրականացուել է գիտական հաստատությունների ստեղծման եւ գիտական հաստատություններին նիւթապէս (ֆինանսապէս, սարքաւորումներ եւ այլ ձեւերով) աջակցութեան միջոցով: Գիտական կառույցների



ստեղծման տեսանկիւնից ամենամեծ նուաճումը թերեւս 1991թ. ՀԲԸՄ, Կալիֆորնիայի Համալսարանի եւ ՀՀ կառավարութեան գործակցութեամբ Հայաստանի ամերիկեան Համալսարանի հիմնումն էր, որը ներկայում ՀՀ ամենահեղինակաւոր բուհերից մէկն է: Կարելոր ձեռնարկներ են նաեւ ՀԲԸՄ միջոցներով Սեւանի թերակղզում Վազգէնեան հոգեւոր դպրանոցի հիմնադրումը 1993թ., «Ռոբերտ Բողոսեան եւ որդիներ» հիմնադրամի կողմից 2000թ. ՀՀ նախագահի հիմնումը գիտութեան եւ արուեստի ոլորտի նուաճումների համար եւ այլն:

Ինչ վերաբերում է գիտական

հաստատություններին նիւթական աջակցութեանը, ապա բազմաթիւ այդպիսի դէպքերից մէկն է 2016թ. Նոյեմբերի 19ին Հայաստանի ամերիկեան Համալսարանի հիմնադրման 25րդ տարեդարձի կապակցութեամբ Լոս Անջելեսում կազմակերպուած տոնական միջոցաւորման ընթացքում աւելի քան 1.5 մլն դոլարի հանգանակությունը՝ ի նպաստ վերջինիս կրթաթոշակային ծրագրերի (9):

Ինչ վերաբերում է բուն գիտական ներուժի ծառայեցմանն ի նպաստ Հայաստանի, ապա այս հարցում արդիւնքներն աւելի նկատելի են հումանիտար, քան բնագիտական ոլորտում: Հումանիտար ոլորտում, բացի Հայաստանեան գիտական կառույցների հետ համագործակցութեան յայտնի ձեւերից (համատեղ հետազոտություններ ու գիտաժողովներ, հրատարակությունների փոխանակում եւ այլն), ԱՄՆ Հայկական գիտական ներուժի նպաստը Հայրենիքին ունեցել է նաեւ զրոսեւորման հետեւեալ ձեւերը.

1. Ֆինանսական միջոցների Հայթայթում գիտական նախագծերի իրականացման համար: Ոսպը Հայաստանեան գիտական կառույցների նախագծերի իրակա-

նացման համար ամերիկեան հաստատություններից ֆինանսական աջակցութեան ապահովման մասին է: Այդպիսի համագործակցութեան օրինակ է 2016թ. Հոկտեմբերին Ախալցխայի Ծուղորութ գիւղի միջնադարեան Աւետարանի վերանորոգման ծրագիրը: Այն իրականացուել է Երեւանի Մ. Մաշտոցի անուան Մատենադարանի կողմից: Ծրագիրը ֆինանսաւորուել է Հարաւային Կովկասի հետազոտությունների ամերիկեան հաստատութեան կողմից, որի համար դիմումը ներկայացուել է Կալիֆորնիայի Համալսարանի Ֆրեզնոյի մասնաճիւղի Հայագիտական ծրագրի եւ Բրանդենբուրգի Համալսարանի (Գերմանիա) մագիստրատուրայի ուսանող Արուսեակ Բալդրեանի կողմից (10):

2. Մասնագիտական խորհրդատուութիւն ՀՀ բարձրագոյն պետական պաշտօնեաներին: Այս տեսակէտից ամենանշանակալի փաստերից է, օրինակ, այն, որ, Միչիգանի Համալսարանի պրոֆեսոր Ժիրայր Լիպարիտեանը ժամանակին եղել է ՀՀ առաջին նախագահ Լ. Տէր Պետրոսեանի խորհրդականը:

3. ԱՄՆ գիտակրթական հաստատությունների Հայազգի աշխատակիցների կողմից յատուկ ծրագրերի հիմնում՝ Հայաստանի համար կադրեր պատրաստելու նպատակով: Այս առումով հետաքրքրա-

→



ՀՄԸՄԻ Արեւմտեան Միացեալ Նահանգներու Շրջանային Վարչութիւնը

**Կը Շնորհաւորէ Համայն Հայութեան, Շրջանի Եւ Աշխարհի Տարածքին
Գործող Բոլոր ՀՄԸՄական Քոյր-Եղբայրներուն
Նոր Տարին Եւ Ա. Ծնունդը**

Մաղթելով Բոլորին Յաջող Ու Բարեբեր Տարի Մը

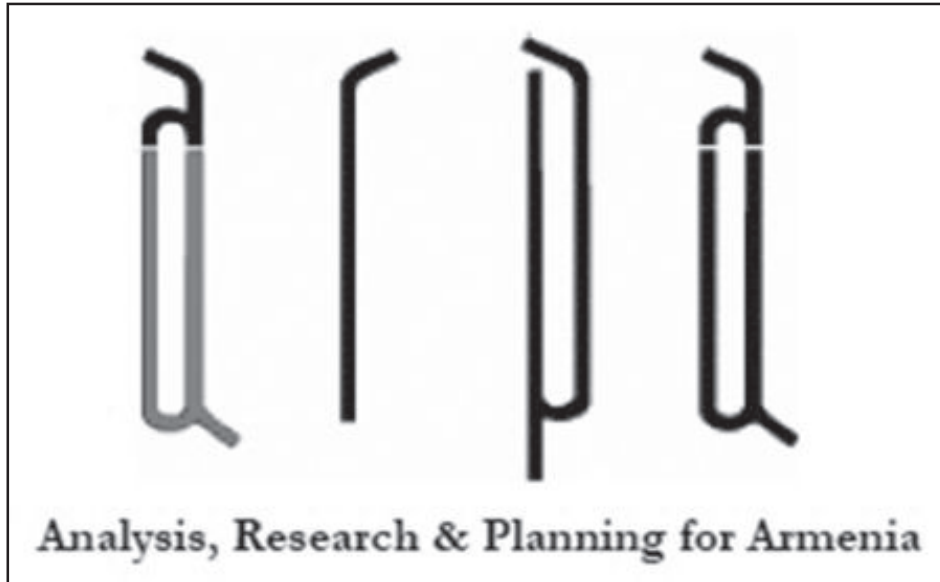
**Հաւատարիմ Մնալով «Բարձրացի՛ր, Բարձրացո՛ւր» Կարգախօսին
ՀՄԸՄը Պիտի Շարունակէ Սրբազան Իր Առաքելութիւնը,
Պատրաստելով Վաղուան Ազգանուէր Հայր**

ԱՄՆ Հայ Համայնքի Գիտական Ներուժի Շուրջ

կան է Լոս Անջելեսի Հանրային ծառայությունների USC Price վարժարանի դասախոս Ֆրանկ-Վոլամ Մերունեանի՝ յատուկ Հայաստանից ընտրուած թեկնածուների համար դոկտորանտուրայի ծրագրի հիմնման նախաձեռնությունը, «որպէսզի մօտիկ ապագային Հայաստան ունենայ հանրային սպասարկութեան մասնագէտ տարրերու անձնակազմ մը» (11):

Բնագիտութեան ասպարէզում ԱՄՆ Հայ Համայնքի գիտական ներուժի նպաստը Հայաստանին առաւել նկատելի է առողջապահութեան ոլորտում: Այն դրսևորւում է ամերիկաբնակ Հայ բժիշկների այցելութեամբ Հայաստան եւ տեղի գործընկերների հետ փորձի փոխանակմամբ, Հայաստանում բժշկական հաստատութիւնների հիմնմամբ, ԱՄՆում Հայաստանցի բժիշկների վերապատրաստման կազմակերպմամբ եւ այլ ձևերով:

Այլ ոլորտներում ԱՄՆ Հայկական գիտական ներուժի ներգրաւման խթանման տեսակէտից, կարծում ենք, կարելոր նշանակութիւն ունի վերջինիս համագործակցութիւնն այդ երկրի Հայկական գործարար շրջանակների հետ: ԱՄՆ Հայ գործարարների կողմից ներդրումները ՀՀ բարձր տեխնոլոգիական արդիւնաբերութեան մէջ կը մեծացնեն այդ ոլորտի գիտնականների պահանջարկը եւ կը խթանեն Սփիւռքի



գիտական ներուժի ներգրաւումը Հայաստանի զարգացման գործում:

(1) Սիմաուրեան Ա., Հովեան Վ., Ղանալանեան Տ., «Արտերկրի Հայագիտական կենտրոնները. Ներուժի Գնահատում», Եր., «Գասպրինտ», 2014, էջ 36-67, 155-160:

(2) Տե՛ս «Հայագիտական Ուսմանց Ընկերակցութեան Տարեկան Հանդիպումը», <http://hayernaysor.am/cl/archives/226149>

(3) Տե՛ս Մուլիկեան Հ., «ANAS-ը Մեծարում է Դրամագիտութեան Լեգենդին», «Ազգ», 09.12.16:

(4) Հայագիտական կենտրոններ

ի դերակատարութեան մասին մանրամասն տե՛ս Հովեան Վ., «Արտերկրի Հայագիտական կենտրոնների Դերակատարութիւնը», «21րդ Դար», թիւ 6, 2014, էջ 49-55:

(5) Տե՛ս «USC-ի Հայագիտական Հայ Ուսանողներու Հաւաքներ Կը Կազմակերպէ», <http://hayernaysor.am/cl/archives/225368>

(6) Տե՛ս «ASA's Sixth Annual Journalism Internship Program Set for 2017», <http://hayernaysor.am/en/archives/226299>

(7) Ժամանակին Պուլիտցերեան մրցանակի է արժանացել նաեւ Վիլեամ Սարոյեանը:

(8) Տե՛ս «Դանիէլ Մուրատեան Կը Մասնակցի Կեանքեր Փրկող Ծրագրի Մը Իրականացման»,

<http://hayernaysor.am/cl/archives/226039>

(9) Տե՛ս Over \$1.5 Million Raised at AUA 25th Anniversary Gala, <http://hayernaysor.am/en/archives/224286>; Over \$1.5 Million Raised for Vital Scholarships at AUA 25th Anniversary Gala in Beverly Hills, <http://hayernaysor.am/en/archives/224721>

(10) Ֆրեզնոյի Հայագիտական Կը Մասնակցի Ծուղրութի Աւետարանը Պահպանելու Զանքին, <http://hayernaysor.am/cl/archives/226183>

(11) Ֆրանք-Վոլամ Մերունեանի կ'ողմէ պատրաստուած ծրագիր մը գործադրութեան կը դրուի Լոս Անճէլըսի մէջ. Ամերիկէան Փրայս վարժարանը Հայաստանի համար պիտի պատրաստէ հանրային ծառայութեան մասնագէտներ, «Նոր Մարմարա», 08.09.2017:

ՎԱՀՐԱՄ ՀՈՎԵԱՆ՝ «Նորավանք» ԳԿՀ Գիտական-փորձագիտական խորհրդի քարտուղար, Հայագիտական կենտրոնի աւագ փորձագէտ

Ծ.Խ.- Այս յօդուածը շահեկան է իր նիւթով: Բովանդակութիւնը, սակայն, հաւանաբար տարբեր սահմանափակումներու պատճառաւ, բաւական պակասաւոր է: Իրաւանցիւր բնագաւառի մէջ յայտնի անուններ դուրս մնացած են հեղինակի տեսադաշտէն:

Կը Շնորհաւորենք Շրջանի Եւ Համայն Հայութեան

Նոր Տարին Եւ Ս. Ծնունդը

**ՅԱՐԱՏԵՒ ՊԱՅՔԱՐ
ՄԻՆՉԵՒ ՅԱՂԹԱՆԱԿ**

ՀՅԴ «Սողոմոն Թեւիքեան» Կոմիտէութիւն

Ֆրեզնոյի ՀՅԴ-ՀԵԴ «Գէորգ Չաւուշ» Ուխտ

ՀՅԴ «Քրիստափոր» Պատանեկան Միութիւն

Ֆրեզնոյի Հայ Դատի Յանձնախումբ - ANC Fresno

ՀՕՄԻ Ֆրեզնոյի «Մայր» Մասնաճիւղ

ՀՕՄԻ Ֆրեզնոյի «Սոփիա» Մասնաճիւղ

Համազգայինի

Ֆրեզնոյի «Դանիէլ Վարուժան» Մասնաճիւղ

ՀՄԸՄԻ Ֆրեզնոյի «Սասուն» Մասնաճիւղ

Ֆրեշնո

ՄԱՀՈՒԱՆ 110ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Աշուղ Զիւանի (1846–1907)

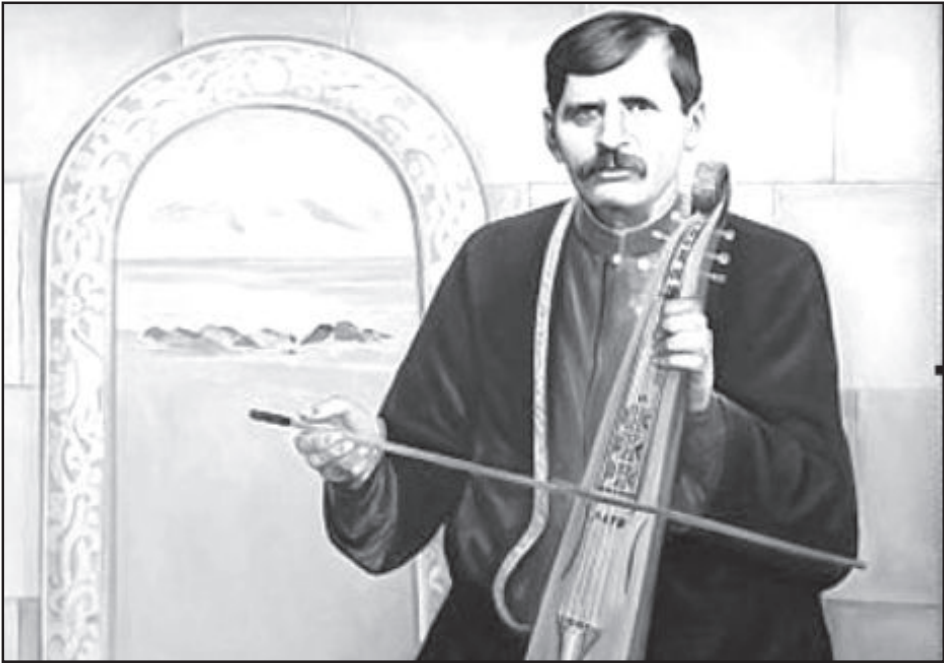
ԽԱԶԻԿ ՃԱՆՈՅԵԱՆ

«Զախորդ օրերը ձմրան նման կու գան ու կ'երթան, Վհատելու չէ, վերջ կ'ունենան, կու գան ու կ'երթան»:

ԱՇՈՒՂ ԶԻԱՆԻ

Հայ երգարուեստի եւ խօսքի ամէնէն յուզիչ, իմաստալի եւ սրտառու չ երգերէն մին է Աշուղ Զիւանիի կողմէ գրուած ու մշակուած վերոնշեալ երգը: Այս խորիմաստ երգը, առաւել քան հարիւր տարի կը հնչէ ու կ'երգուի մեր ժողովուրդին կողմէ եւ ամենաողբերգական օրերուն իսկ՝ յոյս, հաւատք եւ լաւատեսութիւն ներշնչելով մեր աշխարհասփիւռ հայութեան:

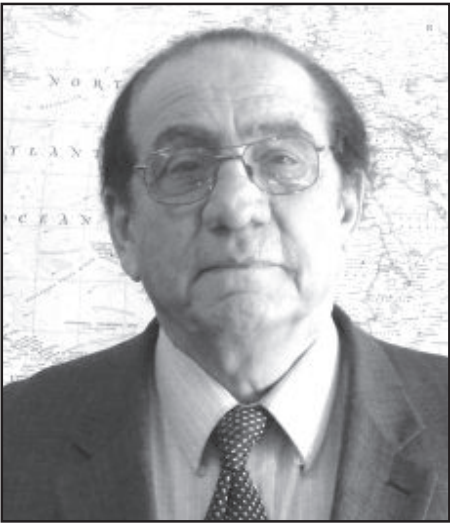
Աշուղ Զիւանի ծնած է Զաւախք չրջանի Քարծախ գիւղին մէջ, 1846ին: Բուն անունն է Սերոբէ Լեւոնեան: Հայրը կը սիրէր զաւակը կանչել Զիւանիկ եւ ասկէ եկած է Սերոբէ Լեւոնեանի Զիւանի անունը:



Փոքր տարիքէն Սերոբէն կը կորսնցնէ իր հայրը: Մայրը կը վերամուսնանայ եւ կը մեկնի ուրիշ գիւղ՝ ապրելու համար ամուսինին հետ: Փոքրիկն Զիւանի կը մնայ հօրեղբօր մօտ, անոր խնամքով եւ ընտանիքին մէջ ապրելով:

Փոքր տարիքէն Զիւանիի մօտ նշմարելի էր երաժշտական ընդունակութիւնները: Խալֆայական դպրոցը աւարտելէ ետք, հօրեղբօր մօտ որպէս հորթառած կ'աշխատի եւ միաժամանակ երգի դաս կ'առնէ գիւղի ծանօթ աշուղ Ղաւա Ղազար Սիայի մօտ:

Զիւանին այս աշուղէն կը սորվի աշուղական երգի կանտոնները, կը սորվի ջութակ եւ քանոն նուագել: Այս գործիքները նուագելէ բացի, Աշուղ Զիւանիի գրիչին կը պատկանին շուրջ 800 երգ-բանաստեղծութիւններ, ինչպիսին են «Ես մի ծառ եմ ծիրանի», «Մայրիկ», «Ով սիրուն, սիրուն», «Ընկերը», «Ազգ իմ, որքան ալ նկուն մնաս», «Հայրենիքիս ջուրը», «Պաղ աղբիւրի մօտ կանգնած մի աղջիկ», «Վառա, վառա», «Քո փափաքով վառվում եմ», «Սպիտակ մագեր», «Ձայն մը հնչեց», «Սելքի աչեցէք» եւ վերոնշեալ հոգեխոսով «Զախորդ օրեր»ու տողերն ու երգերը, որոնք կ'երգուին մեր ժողովուրդին կողմէ մեծագոյն սիրով եւ ջերմութեամբ: Երգեր, որոնք իրենց բարոյական եւ խրատական բովանդակութեամբ իրենց յատուկ տեղը գրաւած են Հայ աշուղական



երգերու պատուանդանին վրայ: «Զախորդ օրերը» երգը կը հանդիսանայ Աշուղ Զիւանիի ամէնէն ժողովրդականացած գլուխ գործոցներէն մէկը: Թէ ի՞նչ պայմաններու մէջ ծնունդ առաւ հռչակաւոր այս երգը: Ծատ հետաքրքրական եւ նոյն ատեն անսպասելի պահու մը ծնունդ եղաւ այս գոհար երգը:

ները համակ ուշադրութեամբ ու յուզումով կը լսեն աշուղին երգը, նկատելով, թէ ինչպիսի յուզումով պատուած էր աշուղը: Երբ Զիւանին արտասուալից աչքերով աւարտեց այս սքանչելի երգը, բանաստեղծ Պատկանեան ոգեւորուած իր տեղէն կ'ելլէ եւ ջերմութեամբ կը սեղմէ Զիւանիի ձեռքը, խորին շնորհակալութիւն յայտնելով կը գրկախառնուի անոր հետ: Ապա, Պատկանեան թուղթ ու մատիտ կու տայ աշուղին, որ գրէ այս երգի բառերը եւ իրեն տայ:

Անի աւերակներու գիշերուան լուսնի լոյսին տակ Զիւանին կ'երգէ այս երգը, իր խորիմաստ բառերով, ապա անոր տողերը կը գրէ եւ Ռաֆայէլ Պատկանեանին կու տայ:

Բանաստեղծը Թիֆլիս դառնալով, այս երգի բառերը հրատարակել կու տայ Թիֆլիսի «Մշակ» թերթին մէջ, որ մեծ հետաքրքրութիւն կը գտնէ ընթերցողներուն եւ ժողովուրդին մօտ:

1907ին Աշուղ Զիւանին կը մահանայ՝ խոր սուգի մատնելով ամբողջ Զաւախքահայութիւնը եւ աշխարհատարած հայութիւնը: Յուղարկաւորութեան եւ թաղման ծախսերը հոգաց ժողովուրդը՝ «Մշակ» թերթին կազմակերպած դրամահաւաքով:

Հոծ բազմութիւն մը Հայաստանէն, Վրաստանէն, պետական եւ ժողովրդային բազմաթիւ երկրպագուներու ներկայութեամբ մեծանուն Աշուղ Զիւանին թաղուեցաւ Խոճիվանքի գերեզմանատան մէջ: Ամէն տարի, Յունիսի վերջին կի-

րակին, աշուղի ծննդավայր Քարծախ գիւղին մէջ տեղի կ'ունենայ Հայ երգի փառատօն մը՝ Աշուղ Զիւանիի յիշատակին նուիրուած, առաւելաբար անոր երգերը հնչեցնելով: 1996ին, աշուղ Զիւանիի ծննդեան 150ամեակին առիթով, Հայրենի իշխանութիւնը, առ ի նշան սիրոյ եւ յարգանքի, այս մեծ աշուղին, իր ծննդավայր Քարծախ գիւղին մէջ կանգնեցուցած է մեծն Զիւանիի յուշարձանը, ինչպէս նաեւ յատուկ դրոշմաթուղթ մը հրապարակած էր աշուղ Զիւանիի նկարով: Նոր Տարուան եւ Սուրբ Ծննդեան մօտալուտ տօներուն առիթով, սրտանց կը շնորհաւորենք վերջնականապէս անկախացած, ապահով ու անկաշկանդ, իր փայլուն ճակատագիրին ճամբուն վրայ գտնուող Հայրենաբնակ, արցախաբնակ, ինչպէս նաեւ Սփիւռքահայութիւնը, մաղթելով բոլորին նորանոր նուաճումներ եւ յաջողութիւններ ու թող աշուղ Զիւանիի հետեւեալ տողերը միշտ մեր միտքին եւ մտածումներուն մէջ ըլլան, որպէս կեանքի կողմնացոյց, որպէսզի դժուարութիւններու եւ մարտահրաւէրներու ատեն միշտ յիշենք, որ.

«Զախորդ օրերը ձմրան նման կու գան ու կ'երթան, Վհատելու չէ, վերջ կ'ունենան, կու գան ու կ'երթան, Դառն ձաւերը մարդու վրայ չեն մնայ երկար, Որպէս յաճախորդ, շարուէ շարան, կու գան ու կ'երթան»:

Շնորհաւոր Նոր Տարի եւ Սուրբ Ծնունդ:

Phoenix - Arizona

ARF Kevork Chavoush
ARS Ararat Chapter
AYF Kedashen Chapter
Homenetmen Phoenix
ANC of Arizona

Հայ Դատի
պահանջատիրական
պայքարին
մեծ ուսումն մը
կը մաղթենք

Օր մը, Նոր Նախիջևանէն Ալեքսանդրաբոլ (Կիւմրի) կու գար տաղանդաւոր եւ մեծանուն բանաստեղծ Ռաֆայէլ Պատկանեան (Գամառ Քաթիպա): Կիւմրիի Հայ մտաւորականները եւ քաղաքապետը մեծագոյն սիրով կ'ընդունին բանաստեղծը եւ անոր հետ միասին Անի քաղաքի աւերակները կ'այցելեն: Անոնց մէջն էին նաեւ Աշուղ Զիւանին եւ անոր որդին՝ Գարեգին Լեւոնեան, որ այս յուշերու հեղինակն է:

Անի քաղաք հասան ցերեկով: Ամբողջ օրը Անիի աւերակները շրջելէ ետք, երեկոյեան աւերուած քաղաքի փլատակի մը վրայ նստած, տեսած տխուր պատկերէն վշտացած՝ այս տխուր տեսարանին առջեւ, Պատկանեան՝ դառնալով ըսաւ.

— Վարպետ, բան մը ըսէ այս աւերակներուն մասին:

Զիւանին, որ նոյնպէս հոգիով տխուր ու ցնցուած էր, յուզուած պատասխանեց.

— Ով մեծ վարպետ, այնտեղ ուր արեգակը կը թաքաւորէ, ի՞նչ գործունի համեստ աստղիկ մը: Այնտեղ ուր ձեր նման մեծ վարպետ մը ներկայ է, Զիւանին ի՞նչ իրաւունքով կրնայ բան մը ըսել:

Պատկանեան շարունակեց իր խնդրանքը եւ չկարենալով մերժել մեծ վարպետի խնդրանքը՝ Զիւանին վեր կը կենայ եւ կը սկսի յանպատրաստից նուագել ու երգել «Զախորդ օրերը»:

Պատկանեան եւ խումբի անդամ-

Ամանոր

ՆՈՐԱՅՐ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Բառերուն ամենէն պտղաբերը... Ամանորեայ սեղանը համախմբեց բոլորը: Մեծ քաղաքի նոր բնակիչները, կեդրոնական Փոքր Ասիոյ աննշան մէկ բնակավայրի՝ Կիկի գիւղի երբեմնի հողագործները աւանդապահ հաւաքուեցան հնդկահաւի եւ այլ տօնական ճանին «գլուխը», մեծ հօրն է՝ Մերտիրոս աղային: Անոր քով կը բազմին իր համագիւղացի ազգականները՝ Սիրական աղան, Լէոն աղան եւ Սէրգիս աղան: Ապա կու գան փեսաներն ու որդիները՝ Յարէթը, Զատիկը, Վահրամը, Կիւլպէնկը եւ Փանոսը: Անոնց քով՝ մեծ կիները՝ Կիւլիզարը, Գուֆարը, Լիւսիան եւ Իսկուհին: Իսկ սեղանի հեռաւոր ծայրը՝ թոռնիկները: Դուք, անշուշտ, յարգելի ընթերցողներ, չտեսաք դուստրերն ու հարսերը: Անոնք համայնապատկերէն ժամանակաւորապէս դուրս մնացին: Զիւմրիւթը, Սիման եւ Մարիամը, ինչպէս նաեւ՝ Ֆիլորն ու Էրանին խոհանոցէն սեղան կ'երթեկեկեն, տաք ճաշերը կը բերեն ու առաջին պնակները կը լեցնեն: Երբ այդ գործը վերջանայ՝ սեղան կրնան նստիլ:

Պատկերը նման է հայկական Նոր Տարուան բառասեղանին: Գլխաւոր տեղերէն մէկը վերապահուած է «ամանոր» բառին՝ մեր տօներուն եւ ուրախութիւններուն սկզբնաղբիւրը եւ ըստ



Հայկական դիցաբանութեան՝ նաեւ մեր բառերուն ամենէն պտղաբերը: Անոր քով կը նստին աւագ եղբայրները. ամեակ, երկամեակ, եռամեակ, քառամեակ, հնգամեակ, եօթնամեակ, տասնամեակ, քսանամեակ, յիսնամեակ, հարիւրամեակ, հազարամեակ, բազմամեայ, բիւրամեայ... Յաջորդները՝ կրտսերներն են. կիսամեայ, փոքրամեայ, միամեայ: Ներկայ են երկու հիւր դարմիկներ՝ ամադարձ եւ ամաւերջ: Սեղան նստած ըլլալով հանդերձ, զրոյցներէն հեռու կը մնան վեց երիցագոյն հարեւանները. զառամ, զառամութիւն, զառամակ, զառամագոյն, զառամիլ, զառամեայ: Անոնք երկու ընկեր ունին. հնամենի եւ հնամեայ: Այս սեղանն ալ ունի «որկրամուր», որոնք մարմինով աւելի «լեցուն» են. երկոտասնամեայ, երեքտասնամեայ, հնգետասնամեայ եւ հնգհարիւրամեայ: Սեղանը կ'ամբողջացնէ բառ մը, որ հազուադէպօրէն ներկայ կը

գտնուի նման կոչունքներու. վեչտասնամեայ: Իսկ սեղանին գլուխը՝ ամեակներու, հազարամեակներու, տասնհազարամեակներու արմատը՝ համեստ, փոքրակազմ, սակաւապետ եւ սակաւակեր միավանկ մը, որ բաղկացած է պարզապէս «ա» ձայնաւորէ եւ «մ» բաղաձայնէ:

Մերտիրոս աղայի սեղանէն բարձրացող ուրախալից ձայներուն կը միանայ հեռատեսիլի ամանորեայ երաժշտական յա-



տուկ յայտագիրը: Մինչ նորերը կը սկսին պարելու եւ զուարճանալու՝ սիրուած երգերով, մեծերը կը յիշատակեն Կիկին:

Բառերը ունին զօրաւոր յիշողութիւն. «Հազարամեակ» բառը եղաւ ձեռնտու, երբ 1939 թուականին, հայրենի հրատարակիչներն ու ազգագրագէտները «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազնավէպի հազարամեակին նուիրուած հատորներ գրի կ'առնէին: Ահա այդ գիրքերու տիտղոսաթերթերէն մէջբերումներ. «Յորելինական ժողովածու՝ Նուիրուած էպոսի 1000ամեակին», «էպոսի 1000ամեակի Տօնակատարութեան Յորելինական Հանրապետական Կոմիտէ»: Երեսուն տարի անց... Այս անգամ՝ «Հարիւրամեակ» բառը եղաւ գործածելի, երբ գրականագէտ Գուրգէն Յովնան պատրաստեց Յ. Թումանեանի «Հատընտիր»ի յառաջաբանը, որուն գլխաւոր միտքն էր՝ «... Հայ ժողովուրդի մեծ բանաստեղծի ծննդեան 100ամեակը»: Մեր ազգային յիշողութիւնն ու գրադարանները կը զարգարեն նաեւ հետեւեալ խորագիրները. «Բսան եւ հինգ ամեակ՝ «Աղբիւր» մանկական ամսագրի, 1883-1908», «Իսրայէլ Օրի. Մահուան 200ամեակի առիթով», «Ալբոմ Հայ Նշանագրերու: Առթիւ 1500ամեակի Հայ Տառերու Գիւտին եւ 400ամեակի Հայ Տպագրութեան»: Պատմական գիրքերու տիտղոսաթերթերուն վրայ տեսանք նաեւ «յամի»ն. «Սահման ազգային ժողովոյն, որ եղել յամի տեառն 1826ի Մարտի 4», «Ընտիր պատմութիւն Դաւիթ Բէգին եւ պատերազմաց Հայոցն Ոսփանու... յամի տեառն 1722, եւ Հայոց 1171», «Ճանապարհորդութիւն ի Բաբելոն՝ ընդ Հայաստան յամի տեառն 1847»:

Ժամը կէս գիշերին կը մօտենայ: Երչիկի, թոփիկի, ձէթով լուբիայի պնակները ժամացոյցի կամ անոր հակառակ ուղղութեամբ ձեռքէ ձեռք կը փոխանցուին, իսկ աղամանը զիկ-զակներ գծելով կը պտըտի սեղանին շուրջ:

«Արմատներուն վերադառնալ». Մերտիրոս աղան եւ սեղանակիցները կը հաւատան, որ ասիկա է ամանորին իսկական իմաստն ու արժէքը: Իսկ ի՞նչ է «ամանոր»ին արմատը: Ականջ տանք ստուգաբաններու եզրակացութեան. «Բնիկ հնդեւրոպական sem՝ «ամառ» կամ «տարի» արմատէն: Համեմատել հայերէն «ամառն»,

հին հնդկերէն sama՝ «կէս տարի», աւեստերէն hama՝ «ամառ», հին վերին-գերմաներէն sumar՝ «ամառ» բառերուն հետ»: Ինչո՞ւ ամանորը եւ ամառը յիշատակուած են քով քովի: Բացատրութիւնը կու գայ հայկական դիցաբանութենէն եւ Բագաւանէն: Վերջինը շատ հեռու չէ Կիկիէն՝ 823 քմ. դէպի արեւելք, Այրարատ նահանգ, Բագրեւանդ գաւառ, Արածանի՝ գետի ձախ ափ, Նպատ լեռան հիւսիսային ստորոտը: Հո՞ն է Բագաւանը՝ հեթանոսական աւանը՝ իր Ամանորի մեհեանով: Հետեւեալն է պատմութիւնը.

Ամանորը, բառացիօրէն՝ «Նոր Տարի», հին Հայերը կը տօնէին տարուան առաջին ամսուն՝ 11 Օգոստոսին: Ամանորը հայկական դիցարանին մէջ «նոր պտուղներու» ամիսն էր: Անիկա նաեւ պաշտպանն էր պտղաբերութեան եւ բերքերու: Ամանորի ամենահին յիշատակութիւններէն մէկը կու գայ Ագաթանգեղոսէն: «Պատմութիւն Հայոց»ին մէջ պատմիչը ունի հետեւեալ նշումը. «Դիցն Ամանորոյ ամենաբեր նոր պտղոց տօնին»: Յիշել կ'արժէ նաեւ, թէ նոյն գիրքին մէջ «ամանոր» եւ «ամամէի» բառերը գործածուած են մէկական անգամ, իսկ անոնց արմատը՝ վեց անգամ: Ըստ դիցաբանութեան՝ Ամանորը եղած է կին: Անոր սիրահարած է Վանատուրը՝ հիւրընկալութեան աստուածը, որ նոյնպէս բնակած է Բագաւանի մէջ: Ան իբրեւ սիրոյ առաջին խոստովանութեան նշան՝ կարմիր խնձոր մը նուիրած է Ամանորին: (Ահա՛ թէ ինչո՞ւ կարմիր գնդաձեւ զարդեր կը կախենք տօնածառէն): Անոնք տիեզերական զոյգեր են, ուստի՝ Ամանորը կը համարուի ընտանեկան տօն: «Պտղաբեր» այս բառը մեզի պարգեւեց նաեւ արտայայտութիւններ. «ամի ամի», «ամ յամէ» եւ «ամ ըստ ամէ»՝ տարեկան, ամէնամեայ, ամէն տարի, «յամէ եւս»՝ յաջորդ տարի, «յանցելոյ տարի»՝ գալ տարի, «յանցելում ամի»՝ անցեալ տարի, «զայս ամ» եւ «յայսմ ամի»՝ այս տարի, «զամն ողջոյն»՝ ամբողջ տարի, իսկ «ի վերջ կոյս ամին»՝ տարուան վերջաւորութիւնը:

Հնդկահաւը հասա՛ւ: Երէց դուստրը՝ Զիւմրիւթը, նրբօրէն կտրեց ու բաժնեց զայն: Ոմանք սեւ միսը ուզեցին, ոմանք՝ ձերմակը: 11:59:50... Բոլորը ոտքի են, հեռատեսիլի պաստառին յառած՝ բարձրաձայն կը գոչեն. 10, 9, 8... Մերտիրոս աղան փառք կու տայ երեք տղաներուն. 6, 5, 4... Իսկ տանտիկինը՝ Կիւլիզարը, փառք կու տայ երեք աղջիկներուն. 3, 2, 1... Մարիամը խոհանոց վազեց ու ծորակները բացաւ: Զատիկը դուրս ելաւ եւ նուռ կտրեց զրան սեմին:

Շնորհաւոր Ամանոր բոլորի՛դ:

1- Մուրատ գետ.
2- Այժմ՝ Tasteker գիւղ.
3- Մեհեանը դժուար է տեսնել այսօր: Անոր վրայ, 631-639 թուականներուն, կառուցուեցաւ Ս. Յովհաննէս տաճարը: Տաճարն ալ դժուար է տեսնել այսօր: Անոր քարերը 1951ին տեղափոխուեցան Աղըր քաղաք ու գործածուեցան կեդրոնական մզկիթի շինարարութեան համար:

Հաւագոյն
մաղթանքներով
կը շնորհաւորենք
Նոր Տարին
եւ Ս. Ծնունդը
մեր բոլոր
հայրենակիցներուն
եւ բարեկամներուն

Տարօն-Տուրութեանի
Հայրենակցական
Միութիւն

ՍԱՆ ՖԵՐՆԱՆՏՕ ՀՈՎԻՏ

ՀՅԴ «Ռուստոմ» Կոմիտեություն

ՀԵԴ «Սարգսրապատ» Ուխտ

ՀՅԴ «Սիմոն Վրացեան»

Պատանեկան Միություն

ՀՅԴ «Արաբո» Պատանեկան Միություն

ՀՕՄԻ «Անահիտ» Մասնաճիւղ

ՀՄԸՄԻ «Մասիս» Մասնաճիւղ

**Համազգայինի «Պարոյր Սեւակ» Մասնաճիւղ
Էնսիմոյի Հայ-Ամերիկեան Տարեցներու Միություն**

***Լաւազոյն
Մաղթանքներով
Կը Շնորհաւորեն
Շրջանի Հայութեան
Նոր Տարին
Եւ Ս. Ծնունդը***

Պատմաֆաղափական Զիկգականեր. Զիյա Կեօֆալի՝ Թրֆուքեան եւ Թուրանականութեան ծեղապաշտական Տեմչով Մարգարէն

ԱԽՐ ԳԱԹՐՃԵԱՆ

Զիյա Կեօքալի Մարտ 1911 թուականին Սալոնիկի մէջ հրապարակուող «Ռումելի» թերթին մէջ լոյս կ'ընծայէ իր «Թուրան» բանաստեղծութիւնը՝ «Տեմիր-թաշ» ստորագրութեամբ, «Կենչ Բալեմլեր» թերթին մէջ, «Թեւ-փիք Սետաթ» ստորագրութեամբ, իսկ 1912 թուականին «Թուրան»ը արտատպուած է «Ալթուն Արմաղան» («Ոսկէ Նուէր»)» ժողովածուին մէջ՝ «Զիյա» ստորագրութեամբ:

Վերոնշեալ բանաստեղծութեամբ, հեղինակը թուրք երիտասարդութեան կողմէ կ'ընէր հպարտանալու թուրք (թրքալեզու ժողովուրդներու) անցեալի զօրավարներով: Ակնարկութիւնը կ'երթար թուրքերու, այսինքն հին ռազմական պատմութեան՝ արեւմտեան գիտնականներու կողմէ ոչ առարկայական լուսաբանման մասին, ու կը յայտարարէ, որ թուրքերը իրենց «արեան մէջ» ու իրենց ապրելակերպին մէջ կը կրեն իրենց հին քաղաքակրթութեան դրոշմը: Կեօքալի կը փառաբանէր Աթիլլան, ձենկիզ խանը, Օղուզ խանը եւ «կ'ողբար», որ «թրքաբնակ» (այսինքն՝ թրքալեզու ժողովուրդներու բնակութեան) անծայրածիր տարածքները ռուսական տիրապետութեան տակ են:

«Թուրան» բանաստեղծութիւնը կ'աւարտի Թուրքիոյ մէջ հանրաժանօթ դարձած հետեւեալ բառե-



րով. «Հայրենիքը թուրքերու համար ո'չ Թուրքիան է, ո'չ ալ Թուրքիստանը: Հայրենիքը մեծ ու յաւերժական երկիր մըն է՝ Թուրանը»:

Թուրան

Երակներուս մէջ կու գան Արձագանգներ՝ պատմութեան խորէն եկող ձայներու. Ո'չ գիրքերու էջերուն, Այլ երակիս զարկերուն, Այլ խօս սրտիս բաբախման Մէջ է, որ ես կը կարգամ Յաղթանակներն հեռաւոր՝ Ազնիւ ազգիս ընտրեալ:

Ո'չ գիրքերու էջերուն մէջ Ուր իմ ցեղս յաղթութեամբ պսա-

կող՝ Աթիլլայի եւ ձենկիզի դէմքերը կը յայտնուին վատ համբաւուած եւ դրուած Շրջանակի մէջ փոշոտ Զրպարտութեան, Մթնոլորտի մը մէջ հին. Մինչ անոնց փառքը Կեսարին, Աղեքսանդրին է հանգոյն: Այլ երակիս զարկերուս մէջ, քանի որ Սիրտս արդէն եւ լիովին կը ճանշնայ Օղուզ խանը, որ գիտութեան Համար դեռ մութ կը մնայ: Ան դեռ կ'ապրի, յարգուած ու մեծ, Արիւնիս մէջ:

Օղուզ խան... Կը ներշնչէ սիրտս ան. Թուրքիա չէ Հայրենիքը թուրքերուն, Թուրքիստան իսկ չէ... այլ հեռուն երկիր մեծ, յաւերժական Թուրան... (1)

Արդարեւ, «Թուրան» բանաստեղծութիւնը տասնամեակներով ցեղապաշտ սերունդներ դաստիարակեց, լայն տարածում գտաւ ու դարձաւ թրքութեան ոգիին կառչած երիտասարդութեան քայլերգը: Իսկ միւս կողմէ, մինչեւ օրս մեծ արձագանգ ձգած է թուրք ազգայնամոլներուն մէջ: Կեօքալի թրքութեան գաղափարները պատմութեան, բանաստեղծութիւններու, նամակներու ու գրական այլ միջոցներով չէ ծաւալած միայն. ան մարզական բնագաւառին մէջ նաեւ իր մեծ դերակատարութիւնը ունեցած է. այսպէս, օրինակ, 1909 թուականին խումբ մը թուրքեր Թուրքիոյ մարզական Կալաթասարայ ակումբէն կը բաժնուին եւ կը հիմնեն «Փրոկրես ինթերնասիոնալ» մարզական ակումբը: 1914 թուականին ակումբի ընդհանուր ժողովին ընթացքին որոշում կը կայացուի, որ ակումբին անունը «Ալթըն օրտու իտման եուրտու» ըլլայ: Բնականաբար այս անունը Կեօքալի կողմէ տրուած էր: Իսկ ակումբի գլխուն իբրեւ նախագահ՝ Թալէաթ փաշան կու գայ: Կեօքալի վերոնշեալ ակումբը «Ալթըն օրտու» (Ոսկի բանակ) կ'անուանէ վերլիչելով ամրապնդելու համար պատմութեան ընթացքին թրքական ցեղերու՝ սելձուքներու, ղիչաղներու, ուզպէքներու եւ եաքութներու միու-

թեան «Ոսկի բանակ»ի ոսկեղաբը: Այսպիսով, նշեալ ակումբին մարզիկները ինքնաբերաբար կը դաստիարակուին թրքութեան եւ թուրանականութեան ցեղապաշտական գաղափարներով: «Ալթըն օրտու» բառերին կը հանդիպինք յաճախ թրքութեան եւ թուրանականութեան գաղափարախօսներու գործերուն մէջ: Զիյա Կեօքալի յայտնի պատմութեան մէջ կու տեսնենք «Բըզլը Էլմա» (Կարմիր խնձոր): Ան իր գաղափարները ժողովուրդին մէջ տարածած է բանաստեղծութիւններու եւ հեքիաթներու միջոցով: Ազգային իտէալ եղած «Բըզլը Էլմա»ն, թրքական միասնականութեան, այսինքն Թուրանի ստեղծումն է, թուրանական դաշնակցութիւնը կամ կայսրութիւնը: Ասոր առաջին շրջանը «անկախութիւն»ն է, երկրորդ շրջանը՝ «միասնականութիւն»ը, իսկ երրորդը «ներխուժումներու» շրջանն է: 1923 թուականին, Անգարայի մէջ հրատարակուող «Ազգային ընկերաբանական մատենաշար»ի իբրեւ առաջին հատոր՝ օսմաներէնով լոյս կը տեսնէ Զիյա Կեօքալի «Թուրքչիլիլդուն էսասլարը» («Թրքականութեան Հիմունքներ») երկը: Նախ պէտք է ըսել, որ «Թրքականութեան Հիմունքները»ին սկիզբը Կեօքալի կը գրէ, որ այս գիրքը «տեսական մաս»ի եւ «գործնական մաս»ի բաժնուած է: Տեսական մասը կը մանրամասնէ թրքութեան էութիւնը, իսկ գործնական մասը թրքութեան ծրագիրը ամրապնդելու գործնական քայլեր կ'առնէ: Գիրքը կը բաղկանայ հիմնական երկու մասէ. առաջին մասը՝ տասը ենթագլուխէ, իսկ երկրորդ մասը՝ ութ ենթագլուխէ: Մաս 1. Թրքութեան էութիւնը Թրքութեան պատմութիւնը Ինչ է թրքութիւնը Թրքութիւն եւ թուրանականութիւն Մշակոյթ եւ քաղաքակրթութիւն Դէպի ժողովուրդ Դէպի Արեւմուտք Պատմական նիւթապաշտութիւն եւ ընկերվարական գաղափարախօսութիւն Ազգային գիտակցութեան ամրապնդում Ազգային համերաշխութեան ամրապնդում Մշակոյթ եւ կրթութիւն Մաս 2. Թրքութեան ծրագիրը Լեզուի մէջ թրքութիւնը Գեղագիտական թրքութիւնը Բարոյագիտութեան մէջ թրքութիւնը Օրէնքի մէջ թրքութիւնը Կրօնի մէջ թրքութիւնը Տնտեսութեան մէջ թրքութիւնը Քաղաքականութեան մէջ թրքութիւնը Փիլիսոփայութեան մէջ թրքութիւնը Անմիջապէս աւելցնենք, որ երկրորդ մասի ենթագլուխները իրենց մէջ կ'ընդգրկեն նաեւ այլ գլուխներ՝ տրուած գաղափարները աւելի մանրամասն հիմնաւորելու համար: Արդարեւ, վերոնշեալ ենթագլուխները ինքնին բաւարար են

ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍԿՕ

ՀՅԴ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ԿՈՄԻՏԵՈՒԹԻՒՆԸ

Կը Շնորհաւորէ
Հայ Համայնքի
Նոր Տարին
Եւ Ս. Ծնունդը
Եւ Հայ Ժողովուրդին
Կը Մաղթ Բարգաւաճ,
Խաղաղ Եւ
Արդիւնաբեր Տարի

Պատմաֆաղափական Զիկգակներ. Զիյա Կէօքալփ՝ Թրփուքեան եւ Թուրանականութեան Տեղապաշտական Տեմչոյ Մարգարէն

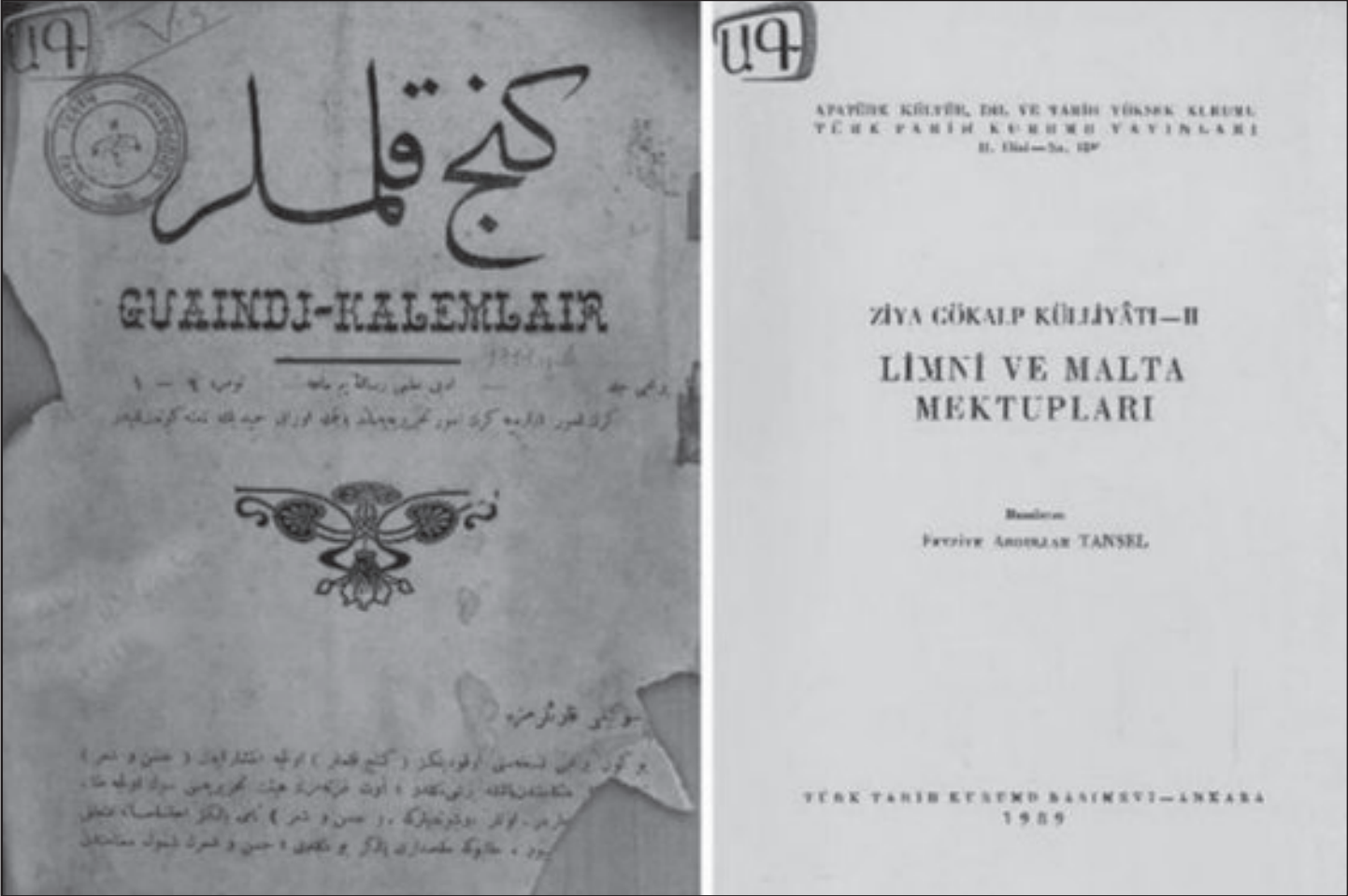
գաղափար մը կազմելու թրքութեան շարժումին կարեւորութեան եւ բազմակողմանի հանգամանքին մասին:

«Թրքութեան Հիմունքները» գիրքին մէջ համաթուրանականութեան տաճկական տարբերակի հեղինակաւոր գաղափարաբան՝ «ազգային գիտակցութեան» եւ «ազգային գաղափարական» առաքեալը իտէալականացուցած եւ քողարկած թրքութիւն մը կը ներկայացնէ մեզի, որուն մէջ ան կը բնութագրէ ազգ հասկացողութեան հետ կապուած բազմաթիւ հարցեր:

Կէօքալփ թրքութիւնը այսպէս կը բնութագրէ. «Թրքութիւն կը նշանակէ ճիգ՝ թուրք ազգի երջանկութեան եւ հպարտութեան համար»:

«Թրքականութեան Հիմունքները» գործը երբ ուշի ուշով կարդանք եւ վերլուծելու ըլլանք, հոն նախ հիմնական մէկ բան երեւան կու գայ. ապացուցել, որ թուրքերն ու թուրանականները, այսինքն՝ թուրքմենները, նոյն ազգն են: Այդ թթխմորը մեկնակէտ կազմելով՝ կը ձիւղաւորուի ու կընդարձակուի գիրքի բոլոր բաժիններուն մէջ:

Հոն առաջին հերթին բնականաբար կը բնութագրուի ազգութեան գաղափարը լայն գիծերու մէջ: Ազգը, ըստ Կէօքալփի, ցեղային հիմք չունի, գանկի ձեւը, մագի եւ աչքի գոյնը քիչ դեր կը խաղան ազգ մը բնորոշելու մէջ: Ար-



դէն անխառն ցեղի պատկանող ազգ չկայ: Նմանապէս արեւակցութիւնը մեծ արժէք չունի, ժողովուրդի մը ներքին կապը իր պաշտամունքն է: Այժմ այդ դերը կը կատարէ մշակոյթը: Կրօնն ու մշակոյթը զգացական բաներ են ու արեան հետ կապ չունին: Սխալ

է նոյնպէս այն կարծիքը, որ ազգ մը միեւնոյն երկրին մէջ բնակող մարդոց գումար մըն է: Ըստ համախալածականներուն՝ ազգը բոլոր իսլամականներու գումարն է: Անիկա կրօնական համայնք մը՝ ԻԻՄՄԵԹ է, եւ ոչ՝ ՄԻԼԼԵԹ: Իսլամ ազգ չկայ:

Այնուհետեւ, Կէօքալփ այսպէս կը բնորոշէ ազգութիւնը. «Ազգը, ուրեմն, ցեղային, ժողովրդային, աշխարհագրական, քաղաքական կամ կամաւոր խումբ մը չէ: Անիկա խումբ մըն է անհատներու, որոնք ընդհանուր լեզու, կրօն, —>

Mousa Ler Association

Մուսա Լեռ

Հայրենակցական Միութիւն

Կը Շնորհաւորէ Բոլորին

Նոր Տարին

Եւ Ս. Ծնունդը

Պատմաֆաղափական Զիկզականեր. Զիյա Կէօֆալի՝ Թրֆութեան եւ Թուրանականութեան Տեղապաշտական Տեմչով Մարգարէն

էթիք (բարոյագիտութիւն) եւ էս-թեթիք (գեղագիտութիւն) ունին»:

Զիյա Կէօքալի աշակերտով կ'ուզէ ցոյց տալ, թէ ո՛վ է թուրք ազգը, եւ կը ճշդէ թրքութեան եւ թուրանականութեան փոխարարներութիւնները: Միւս կողմէ, ան կ'ընդգծէ, թէ ի՞նչ են թրքական խումբին սահմանները, եւ ի՞նչ կը հասկնանք թուրանեան ըսելով:

Զիյա Կէօքալի վերոնշեալ աշխատութեան մէջ թուրք քաղաքականութեան համար կը գծէ զոյգ իտէալներ. առաջինը՝ մօտաւոր օղուզականութիւնը. երկրորդը՝ հեռաւոր թուրանականութիւնը: Համաթուրանականութեան ընդհանուր ծրագրի լուծման համար կը յորդորէ եռախորհուրդ համակարգ մը՝ ա) Թուրք-ճիւղութիւն: բ) Օղուզճիւղութիւն: գ) Թուրանճիւղութիւն:

Առաջինը թրքութիւն, այսինքն՝ Թուրքիոյ տարածքէն ոչ թուրք ժողովուրդներու վերացումը:

Երկրորդը՝ օղուզական թուրքերուն ու անոնց զբաղեցուցած տարածքներու կցում Թուրքիոյ:

Երրորդը Կէօքալիի գերագոյն նպատակի վերջին կայանն է, որ թուրանական կայսրութեան ստեղծումն է:

Այսպիսով, ան կը քարոզէ իտէալներու երրորդութիւն մը, որուն պէտք է հասնին աստիճանաբար:

Կէօքալի կը յորդորէ. «Իսկ Օղուզի գաւակները՝ թուրք եւ թուրքմեն, պէտք է ապրին իբրեւ մէկ ազգ եւ պէտք է կոչուին թուրք», եւ «Ոչ միայն մշակու-



թային, այլեւ՝ աշխարհագրական պայմաններու բերումով», կը տրամաբանէ թուրք գաղափարախօսը, շատ աւելի դիւրին է միացնել թուրքերն ու թուրքմենները: Ուրեմն, մեր յաջորդ քայլը պէտք է ըլլայ օղուզականութիւնը, այսինքն՝ թուրքմեններու միացումը: Թուրքիա, Ատրպէյճան, պարսկական Ատրպատական եւ Խուվարիզմ՝ պէտք է կազմեն վաղուան Օղուզիստանը:

Կէօքալի կը գրէ. «Ատրպէյճանի եւ Պարսկաստանի թուրքերը եւ խուվարները մեզի պէս Օղուզէն յառաջ եկած են: Տակաւին քանի մը դար առաջ անոնք կ'ապրէին սերտ ու համերաշխ՝ իբրեւ միեւնոյն ընտանիքի մը գաւակները, Օղուզ խանի թոռները:

Նոյնիսկ այսօր մենք ընդհանուր լեզու, գրականութիւն, մշակոյթ, բարքեր ու սովորութիւններ ունինք: Տակաւին Քորքունթ Աթալի, Իսմայիլ շահի, Աշըք Քերիմի, Քէօրօղլուի գիրքերը տարածուած ու սիրուած են ամբողջ օղուզեան աշխարհին մէջ: Թուրք բանաստեղծ Ֆիզուլին բոլորիս կը պատկանի: Թուրք ազգի եւ ազգայնականութեան սահմանները ուրեմն Թուրքիոյ աշխարհագրական սահմաններէն անդին կ'անցնին»:

Կէօքալի կ'աւելցնէ. «Ինչ կը վերաբերի Թուրանին, Թուրանը չէ, ինչպէս ոմանք կը խորհին, ժողովուրդներու խառնարան մը, որուն մէջ թուրքերէն զատ կան մոնկոլներ, թունկուզներ, ֆիններ եւ հունգարներ: Այդ խումբը գիտութեան լեզուով Ուրալ-Ալթայեան կը կոչուի: ...Շատ աւելի նեղ է թուրանականութեան սահմանը. եաքութները, խըրխըզները, ուզպէները, զփշաղները, թաթարներն ու օղուզները կը կազմեն մէկ լեզուաբանական-ցեղաբանական խումբ: Թուրանը թրքական այդ ցեղերուն ընդհանուր անունն է: Թրքական զանազան ճիւղերը ընդգրկող մեծագոյն թրքական աշխարհով կը սահմանափակուի Թուրանիան»:

Զիյա Կէօքալիի տեսակէտով՝ թրքութիւնը կուսակցութեան մը հռչակագիր կամ քաղաքական տեսութիւն չէ, այլ գիտական, փիլիսոփայական եւ գեղագիտական դպրոց է: Այլ խօսքով, թրքութեան մշակութային աշխատանք է եւ գիտական նորա-

րական ճանապարհ՝ թուրք ազգի երջանկութեան համար:

Կէօքալի թրքութեան ծնունդը հասարակական իրադարձութիւն կը համարէ եւ այս իրադարձութեան բացատրութիւնը կու տայ երկու հակադիր տեսութիւններու՝ «պատմական նիւթապաշտութեան» եւ «ընկերային միտքի» տեսանկիւնէն:

Առաջին տեսութեան հիման վրայ թրքութիւնը երեւան եկած է տնտեսական պատճառներով, եւ երկրորդ տեսանկիւնէն՝ թրքութեան շարժումը ընկերային հիմնասիւններու փոփոխութիւններու պատճառով երեւան եկած է: Զիյա Կէօքալի կ'աւելցնէ, որ թրքութեան սկզբնական հիմունքներէն մէկը «ղէպի ժողովուրդ» սկզբունքն է:

Ծրագրի այս բաժինին մէջ, Կէօքալի մեծ տեղ յատկացուցած է վերոյիշեալ բացատրութիւն-հիմնաւորումին՝ մշակոյթի ու քաղաքակրթութեան ընդհանրութիւններու ու տարբերութիւններու տեսանկիւնէն:

– «Թէեւ մեր քաղաքակրթութիւնը եւրոպական երկիրներու քաղաքակրթութիւնէն ետ մնացած է, բայց մշակութային առումով, ոչ մէկ ազգ մեզմէ բարձր չենք համարեր: Մեր կարծիքով, թրքական մշակոյթը աշխարհի մէջ յայտնուած ամենագեղեցիկ մշակոյթներէն է, եւ այդ պատճառով ալ ո՛չ Փրանսական մշակոյթէն, ո՛չ գերմանական մշակոյթէն եւ ո՛չ ալ ուրիշ մշակոյթէն»

→

Կը Շնորհաւորենք
Նոր Տարին
Եւ

Սուրբ Ծնունդը,
Մաղթելով Ամենայն
Բարիք 2018ին

Ս. Գրիգոր
Լուսաւորիչ
Հայց. Առաք. Եկեղեցի

Սան Դրանսիսքօ

Ս. Կարապետ
Հայց. Եկեղեցի
Լաս Վեկաս

Շնորհաւոր Նոր Տարի
Եւ Ս. Ծնունդ

Ուրբաթ, Յունուար 5, 2018, ժամը 5:30ին
Ճրագալոյցի Պատարագ եւ Ս. Ծննդեան Յայտագիր

Շաբաթ, Յունուար 6, 2018, ժամը 11ին
Ս. Ծննդեան Առաւօտեան Պատարագ

Կիրակի, Յունուար 7, 2018, ժամը 11ին
Յիսուս Քրիստոսի Ս. Ծննդեան
եւ Աստուածայայտնութեան Տօներու Առթիւ
Ս. Պատարագ եւ Զորքինք
Ճաշկերոյ՝ «Գուճաքեան» սրահին մէջ,
կազմակերպութեամբ՝
Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան եւ տիկնանց միութեան

2054 E. Desert Inn Rd.,
Las Vegas, NV 89169

702-834-6344
Infostgarabed@lvcoxmail.com

ՊԸՐՊԵՆՔ

ՀՅԴ «ԱՂԲԱԼԵԱՆ»
ԿՈՄԻՏԵՈՒԹԻՒՆ
ՀՕՄ-Ի «ԱՐԱԶ» ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ
ՀՄԸՄ-Ի «ՍԻՓԱՆ» ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ
ՀԵԴ «ՎԱՐԱԳ» ՈՒԽՏ
«ԿԱՅԾԱԿ» ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ
ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄՔ

Շնորհաւոր Նոր Տարի
Եւ Ս. Ծնունդ

Թող Բոլորիս Չանքերով
Վերականգնի
Միացեալ Հայաստանը

Պատմաֆադաֆական Զիկգակներ. Զիյա Կեօֆալի՝ Թրֆուքեան Եւ Թուրանականութեան Ցեղապաշտական Տեմչով Մարգարէն

չենք ընդօրինակած եւ անոր գե-
րին չենք դարձած: Մենք այդ
մշակոյթները, ինչպէս՝ այլ մշա-
կոյթներ, կը համարենք իրենց ազ-
գին յատուկ ու բնորոշ մշակոյթ եւ
անոնց բոլորին գեղեցկութիւննե-
րէն հաճոյք կ'առնենք»:

– «Հակառակ անոր որ թրքու-
թիւնը իր ամբողջ էութեամբ
թրքական մշակոյթի սիրահարն ու
խելագար երկրպագուն է, սակայն
ոչ մէկ ձեռով ցեղապաշտ ու մոլե-
ռանդ է, եւ այն, որ կը ցանկայ հա-
մակարգուած ու ամբողջական
կերպով ձեռք բերել Արեւմուտքի
քաղաքակրթութիւնը, այլ ազգերու
մշակոյթներու նկատմամբ որեւէ
անարգանք ու անփութութիւն ըն-
դունելի եւ ճիշդ չի համարեր, այլ
ընդհակառակը, բոլոր ազգային
մշակոյթները կը համարէ յարգելի
եւ արժէքաւոր: Ուստի, մենք թէեւ
մեր իրաւունքները ոտնահարող
ազգերու քաղաքական հաստա-
տութիւններու նկատմամբ բարեհաճ
չենք, սակայն անոնց մշակութային
ու քաղաքակրթական ժառանգու-
թիւնը կը յարգենք ու կը մեծարենք
այդ ազգերու մտաւորականներն ու
արուեստագէտները»:

– «Մեր կարծիքով, թրքութեան
նպատակը թրքական ազգային
մշակոյթի ու ազգային անհատա-
կանութեան արարումն է, որ միտ-
քի ու խօսքի ազատութեամբ եւ
Արեւմուտքի քաղաքակրթութեամբ
կ'ամբողջանայ»:

– «Մշակոյթը ազգային է, քաղա-
քակրթութիւնը՝ միջազգային... Տի-
րող դասակարգը թուրք ժողո-
վուրդին կը պարտադրէր իր ան-
տանելի աշխարհաքաղաքացիու-
թիւնը»:

Միւս կողմէ, ըստ Կէօքալիի՝ ա)
թուրքերու բոլոր պատերազմնե-
րուն նպատակը եղած է խաղա-
ղութեան տեւական շրջանի ստեղ-
ծումը, բ) թուրքերը ուրիշ ազգե-
րու հայրենիքներ չեն նուաճած, գ)
Մանչուրիայէն մինչեւ Հունգարիա
թուրանական, այսինքն թրքական
հողամաս է, դ) այդ տարածքը ապ-
րած է երջանիկ, խաղաղ եւ հան-
գիստ կենսւ: Անոր հետ միասին,
թուրքերը մեծ աշխատանք կը տա-
նին աշխարհի ժողովուրդներուն
իրենց ազգային պատմութիւնը
բարձր մակարդակով, մարդկային
դիրքերէն ներկայացնելու համար:
Կէօքալիի այս տողերը գրուած են
թրքալեզու ժողովուրդներու, մաս-
նաւորապէս թուրքերու համար եւ
ունին դաստիարակչական նշանա-
կութիւն:

«Արդիականութեան» մասին Զի-
յա Կէօքալիի ակնարկութիւնները եւ
տեսութիւնները բազմազան ու
բազմակողմանի են: Կէօքալիի տե-
սակէտէն՝ քաղաքակրթութիւնը քա-
նի մը ազգախումբերու եւ տարբեր
կազմակերպութիւններու մտածո-
ղութեան ու գործողութեան նորա-
գոյն ձեւի համալիրն է: Անոր կար-
ծիքով՝ արեւմտեան քաղաքակրթու-
թիւնը բրիտանական քաղաքակր-
թութիւն անուանելը ճիշդ չէ, նոյն-
պէսեւ՝ արեւելեան քաղաքակրթու-
թիւնը իսլամական քաղաքակրթու-
թիւն կոչելն ալ սխալ է: Այս բոլորը
նկատի ունենալով, բնական է, որ
Արեւելքի եւ Մայրագոյն Արեւելքի
քաղաքակրթութիւնները չեն կրնար
թուրք ազգին օրինակ ծառայել,
որովհետեւ անոնք զարգացած քա-
ղաքակրթութիւններու չեն վերած-
ուած:

Այստեղ տեղին է նշել, որ Կէօ-



քալի «Թրքութեան Հիմունքները»
գործին մէջ «Թուրան» բանաս-
տեղծութեան մասին անդրադարձ
կատարելով՝ կը հաստատէ, որ ինք
ժամանակին գրած է՝ խորհելով
թրքութեան գաղափարախօսու-
թեան ծրագիրի ստեղծման մասին,
եւ այդ բանաստեղծութիւնը ճիշդ
ժամանակին հրատարակուած է,
քանի որ «երիտասարդ հոգիները»,
որոնք կը տեսնէին թէ՛ օսմանա-
կանութեան եւ թէ՛ համախալմա-
կանութեան՝ երկրին համար
վտանգներ ծնիլը եւ փրկութեան
իտէալ կը փնտռէին: «Թուրան»
բանաստեղծութիւնը այդ իտէալի
առաջին կայծն էր:

Զիյա Կէօքալիի «Թրքութիւն չեփո-
րող յաջորդ «ստեղծագործու-
թիւն»ը «Թիւրքճիլփիւք» (Թրքու-
թիւն) բանաստեղծութիւնն է:

Հեղինակը այնտող կը մատնանչէ
թրքական ցեղերը՝ սելճուքները,
ղըփչաղները, ուզպեքները եւ եա-
քութները, հետեւաբար այս միու-
թեան ոսկեղարին է, որուն կ'ակ-
նարկէ ան: Կէօքալիի այդտեղ
անուղղակիօրէն մոլեռանդ ըլլալու
նշոյլներ ցոյց կու տայ եւ համա-
պարփակ ձեւով թուրքի ու թրքու-
թեան զօրութիւնը յառաջ կը տա-
նի:

Թիւրքճիլփիւք (Թրքութիւն)

Արեւմուտքէն կը լսեն ձայնը,
իրենց ալ կ'ընեն լսելի,

Անոր սրտին կը խօսին, սիրտն
անոր կը դողորդեն:

Սակայն բնաւ չեն մոռնար Օղուզ
խանի որդիները՝

Թուրան կոչուած երկիրն այն,
Թուրան կոչուած այն անունը:

Ո՛վ թրքութեան թշնամի, աչք
պտտցուր գիրքերուն,

Ֆարապինները(2) ո՞վ են, Ուլուզ
բէկերը(3) ո՞վ են.

Իպն Սինանները(4) մեծ որոնցմէ՞
են, մի՛ մոռնար,

Որոնցմէ են, մի՛ մոռնար Աթիլա-
ները(5) դիցազուն:

Թուրքերը այսօր լոկ ցեղ մըն են,
վաղը մէկ ազգ պիտ' ըլլան
Անոնց, որոնք չեն թուրքին հետ,
ինձմէ՛ անէ՛ծք բարձրաձայն.

Թուրքը բնաւ չ'ընկրկիր, թուրքը
նահանջել չի գիտեր,

Սակայն իր մեծ սիրտէն ալ Ու-
կեղարը չի ջնջեր(6):

* * *

Պատմական կարեւորութեան հա-
մար պէտք է նշել, որ Թուրքիոյ
չորրորդ նախագահ Ճեմալ Կիւրսեւ,
24 Հոկտեմբեր 1960 թուականին,
Ջախջախիչ մեծամասնութեամբ
քրտաբնակ Տիարպեքիի մէջ հան-
դէս կու գայ եւ շատ մը կարեւոր
սլաքներ կ'արձակէ քիւրտերուն:
Հոն շատ բիրտ ձեռով երեւան կու

գան նաեւ Կիւրսեւի հա-
մաթրքութեան կոչերն ու
յորդորները՝ քիւրտ ժողո-
վուրդին: Կիւրսեւ կը փառա-
բանէր համաթրքութեան
հիմնադիրներէն, ծագումով
քիւրտ, թրքացած Զիյա Կէ-
օքալի: Կիւրսեւ հետեւեալը
կ'ըսէ. «Քիւրտեր չկան, բո-
լորը թուրք են... Հող մը (Տի-
արպեքիւր), որ ծնած է Զի-
յա Կէօքալի, կարելի չէ, որ
քիւրտերուն պատկանի: Ոչ
միայն այստեղ, այլ նաեւ ամ-
բողջ Արեւելքի մէջ թուրքեր կը
բնակին միայն»(7):

Եզրակացութիւն

Ուսումնասիրական այս աշխա-
տութեան մէջ փորձ կատարուեցաւ
ներկայացնելու Զիյա Կէօքալիի
կենսագրականը, անոր գործունե-
ութիւնը ու աշխատութիւնները:
Անոնց ընդմէջէն մանրամասն եւ
կարեւոր ընդգծումներ կատարե-
լով, բացայայտեցինք համաթուրա-
նական եւ համաթուրքութեան
գաղափարներու մտայղացողն ու
տեսաբանը, որուն գաղափարախօ-
սութեան հետեւանքները եղան
անմարդկային ոճիրներ՝ հանդէպ
հայութեան եւ այլ ժողովուրդնե-
րուն:

Հայոց Ցեղասպանութեան ժամա-
նակաշրջանին իրագործուած ամէն
տեսակի անմարդկային վայրագու-
թիւնները՝ ջարդ, կոտորած, մշա-
կութային ցեղասպանութիւն, կո-
ղուպուտ, թալան, կը նպատակադ-
րէին հայերու բնաջնջում, վերա-
ցում՝ իր պատմական հողերէն:

Վերոնշեալ վայրագութիւններուն
հիմնական զրգապատճառը
աներկբայօրէն թիւրքճիլութեան
հիմնական նպատակն էր, Զիյա Կէ-
օքալիի խօսքերով «էօք միլքիւնու
տիւզելթմեք»՝ բառացիօրէն կը
նշանակէ «ամրագրել սեփական
անշարժ գոյքը», բնականաբար
խօսքը կը վերաբերի սեփական
երկիրը կարգի դնելու մասին:

Հետեւաբար, հայկական զանգ-
ուածային տեղափոխութիւններով,
ջարդերով իրականացած էր
թրքութեան տեսաբան Կէօքալիի
«սեփական երկիրը կարգի դնել»ու
տեսութիւնը:

Այսօր, Կէօքալիի մահէն շուրջ
հարիւր տարի անց, գրականագէտ-
ները թէ՛ Թուրքիոյ մէջ, թէ՛ Արեւ-
մուտքի մէջ, թէ՛ Ռուսիոյ տարած-
քին յաճախ ակնարկութիւններ կը
կատարեն «Թրքութեան Հիմունք-
ները» գործին մէջ տեղ գտած
անառակելի այն պնդումին մասին,
որ հանճարեղ է միայն այն ար-
ուեստագէտը, որուն պատկերա-
ցումները համահունչ են ժողո-
վուրդի գեղարուեստական ճաշա-
կին: Հետեւաբար Կէօքալի կը մնայ
անառակելի կերպով համաթր-
քութեան եւ թուրանականութեան
ամէնէն զօրեղ գաղափարախօսը,
տեսաբանը, խօսափողը:

Հոս ի յայտ կու գայ, որ համա-
թուրանականութիւնը իր ծնուն-
դէն ի վեր իբրեւ ցանկալի եւ իրա-
գործելի նպատակ՝ այլեւս տեսա-
կան, սկզբունքային հարց մը չէ
թուրքերուն համար: Անոնք
թրքական միութեան իտէալը ըն-
դունած են: Աւելի՛ն. համաթուրա-
նականութիւնը իր ետին գործի
պատմութիւն ունի արդէն, եւ
տասնեակ տարիներէ ի վեր անոնց
տեսաբաններն ու վարիչները կը

քննեն գործնական հարցեր:

Համաթուրանականութեան յա-
ռաջապահները կը մնան Թուրքի-
ան եւ Ատրպէյճանը, միւսները կու
գան երկրորդ եւ երրորդ կարգի
վրայ: Այդ իսկ պատճառով, մեզի
համար, իբրեւ հայեր, աւելի հրա-
տապ հարցը թուրք-ատրպէյճա-
նական յարաբերութիւններն են:

Հայկական գաղափարապաշտ եւ
բարեմիտ քաղաքագիտութիւնը
ամէնէն աւելի այստեղ պէտք է
շարժի զգուշութեամբ եւ թերահա-
ւատութեամբ. չչփոթէ անկեղծ
փափաքը՝ լարուած մահացու ծու-
ղակի հետ: Զուր է յետփաստեան
ափսոսանքը, թէ աւա՜ղ, շատ ազ-
նիւ եղանք, կամ չա՜տ միամիտ...

Ինչպէս Զիյա Կէօքալի իր աշխա-
տութիւններուն մէջ թաքնուած եւ
քողարկուած ձեռով կը ներկայաց-
նէ ցեղապաշտ եւ մոլեռանդ գա-
ղափարները եւ կը հրահրէ թուր-
քերը, այդպէս ալ համաթրքու-
թեան գաղափարներուն հետե-
ւորդները, ըլլան անոնք դիւանա-
գէտներ, քաղաքագէտներ, ղինուո-
րականներ, մտաւորականներ եւ
ուրիշներ, բոլորն ալ, իբրեւ գայ-
լեր, իրենց գործունէութեան ըն-
թացքին թաքնուած են գառնուկի
մորթով եւ կը գոյատեւեն՝ մնա-
լով համաթրքութեան եւ համա-
թուրանականութեան նպատակ-
ները գործադրող հաւատարիմ գա-
ղափարակիցներ եւ յետնորդներ:

Աւարտելով մեր խօսքը՝ կը հաս-
տատենք, որ համաթրքութիւնը
ու համաթուրանականութիւնը
այսօր ալ նոյն հնչեղութեամբ կը
գործեն, թէեւ՝ շատ յաճախ ան-
տեսանելի, բայց որոշապէս զգալի
յառաջախաղացքներով, վտանգե-
լով Հայ Դատը, հայկական պա-
հանջատիրութիւնը եւ ընդհան-
րապէս Հայկական Հարցը:

1.- Զարեւանդ, «Միացեալ, Ան-
կախ Թուրանիա Կամ Ի՞նչ Կը
Ծրագրեն Թուրքերը», Աթէնք,
1926, էջ 45 եւ 46:

2.- Ապու Նասր Մոհամետ իպն
ի Թարխան էլ-Ֆարապի, իսլա-
մութեան ամենամեծ փիլիսոփան՝
Աւիսեննայէն առաջ: Մնած 870
թուականին, մեռած՝ 950 թուա-
կանին: Կոչուած է «Արիստոտելի
յաջորդը», ծագումով Թուրքիս-
տանէն է, ծնած Պաղտատ. ունի
բժշկական, մաթեմատիքական եւ
իմաստասիրական (մանաւանդ
արիստոտելեան) գրութիւններ:

3.- Ուլուզ պէյ (1394-1449), Թի-
մուրլենկի թոռը, աստղագէտ,
հիմնած է Սմրղանդի դիտարանը,
992 աստղերու տեղը վերագտած
եւ անոնց վրայ 24 նոր աստղե-
րու գիւտը աւելցուցած է:

4.- Էպու Ալի էլ-Հիւսէյն, Իպն
Ապտուլլահ, Իպնի Սինա (Աւիսեն-
նա) 980-1037, «արաբ» փիլիսո-
փայ, ծնած է բուխարա, մայրը
թուրքիստանցի, հայրը՝ Բալխէն
գաղթած պարսիկ:

5.- Աթթիլա հոներու թագաւոր
(406-453), Աստուծոյ պատուհա-
սը, որ կը պարծենար՝ ըսելով.
«Իմ ձիուս կոխած տեղը խոտ չի
բուսնիր»:

6.- Զարեւանդ, «Միացեալ, Ան-
կախ Թուրանիա Կամ Ի՞նչ Կը
Ծրագրեն Թուրքերը», Աթէնք,
1926, էջ 74 եւ 75:

7.- «Սեպլենիչ», 25 Հոկտեմբեր
1960 թուական, թիւ 831:

touranism

ԿԼԵՆՏԷՅԼ

ՀՅԴ «Ահարոնեան» կոմիտե

**Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ
հովիւք ու հոգաբարձուքիւն**

ՀՄԸՄԻ «Արարատ» մասնաճիւղ

ՀՕՄԻ «Սիփան» մասնաճիւղ

**Համազգայինի
«Յովհաննէս Թումանեան» մասնաճիւղ**

ՀԵԴ «Ռուբէն» Ուխտ

**ՀՅԴ «Շանթ» եւ «Զաւարեան»
պատանեկան միութիւններ**

Կլենտէյլի Հայ Դատի Յանձնախումբ

**Մաղթում ենք,
որ 2018ը համայն Հայ ժողովրդի
եւ մեր համայնքի համար լինի
յաջողութիւններով, ձեռքբերումներով
ու յաղթանակներով լի տարի:
Շնորհաւոր Նոր Տարի եւ Սուրբ Ծնունդ**



Մասիս սարը ձեր թիկունքին,
 Հայրենիքի սերը ձեր սրտերուն,
 Հայկեան հուրը ձեր աչքերուն,
 Վահագնեան ահեղ ուժը ձեր բազուկներուն,
 Ազգի աղօթքը վե՛ր ձեր գլխուն,

Անփորձանք ծառայէք Հայոց Քաջեր

ԱԼԻՍ
 ՆԱԻԱՍԱՐԳԵԱՆ
 ԵՒ ԸՆՏԱՆԻՔԸ



Pan Armenian Unity

ԿՈՉ

**ԱՇԽԱՐՀԱՍՓԻՌ ՀԱՅԵՐ, ՄԻԱՅԷՔ
ԺԱՄԱՆԱԿՆ Է, ՈՐ ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՓԻՌՈՔԸ ՈՒՆԵՆԱՅ ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆ,
ՈՒՆԵՆԱՅ ԿԱՌՈՅՑ՝ ԻՐ ԸՆՏՐԵԱԼ ՆԵՐԿԱՅԱՅՈՒՑԻՉՆԵՐՈՎ,
ԵՒ ԱՅՆ ԿԱՐՈՂ ԵՍ ԼԻՆԵԼ ՀԷՆՑ ԴՈՒ
ԴԱՐՉԻՐ ՄԻԱՌՈՐՄԱՆ ԻՐԱԿԱՆԱՑՆՈՂԸ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԻ ԻՐԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ԼՐԻՒ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ԱՅՑԵԼԷՔ**

WWW.PANARMENIANUNITY.ORG

**CALL TO ACTION
ALL DIASPORA ARMENIANS, UNITE!
IT IS HIGH TIME FOR PAN ARMENIAN DIASPORA TO HAVE IDENTITY,
TO HAVE A STRUCTURE WITH ITS ELECTED REPRESENTATIVES,
AND YOU CAN BE ONE OF THEM!
BE THE ONE TO ACT FOR UNITY TO IMPLEMENT OUR NATIONAL GOALS
FOR ALL DETAILED INFORMATION PLEASE VISIT**

WWW.PANARMENIANUNITY.ORG

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ ԵՒ ՍՈՒՐԲ ԾՆՈՒՆԴ

**ՅՈՒՍԱՆՔ, ՈՐ 2018 ԹՈՒԱԿԱՆԻՑ ՄԿՍԱԾ
ՀԱՄԱՅՆ ՀԱՅ ՍՓԻՌՈՔԸ ԿՈՒՆԵՆԱՅ ՆՈՐ ՀԵՌԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ՝
ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՐԱԳՕՐԷՆ ԶԱՐԳԱՅՈՂ
ԻՆՏԵՐՆԵՏԱՅԻՆ ՑԱՆՑԻ ՄԻՋՈՑՈՎ ՍՏԵՂԾԵԼՈՒ
ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻԱՌՈՐՈՒՄ
ՎԱՀԷ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ**



Orange County

ԿՐ ՇՆՈՐԻՊԱՆՈՐԵՆՔ
ԳԱՊՈՒԹԻԱ ԵՒ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻ
ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ
ԵՒ Ս. ԾՆՈՒՆՈՒՐ
ԵՒ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՐՈՒԴԻՆ
ԿՐ ՄԱՊԹԷ ԲԱՐՁԱՆԱԾ
ԵՒ ԽԱՊԱՊ ՏԱՐԻ

ARF Armen Karo
ARS Sevan Chapter
ARS Garni Chapter
ARF Serop Aghpure Badanegan
Homenemtmen Sardarabad Chapter
Hamazkayin Siamanto Chapter
AYF Ashod Yergat

Նոր Տարի

ԴՈՒԲԻՆԱ ՕՀԱՆԵԱՆ

Ասում են Նոր Տարուայ գալով մարդ նորոգում է: Դա ինչքանո՞վ եւ ինչո՞վ է պատահում ԻՐԱԿԱՆՈՒՄ: Հագուստի, տան զարդարանքի փոխուելո՞վ: Դա, ինչ խօսք, գուցէ անհրաժեշտ է, բայց ո՞րն է էականը:



Ձեռ ուզում ժամանակին մեր մեծերից լսածների կրկնողը լինել եւ հին, աւանդական բարեմադ-թանքների խօսքեր չռայել: Դա կը պատահի հէնց Նոր Տարուայ գիշեր եւ տօնական օրերին: Դա էլ լաւ է ու անհրաժեշտ՝ նոր խանդավառութեամբ եւ նոր սպասումներով ողջունել տարե-մուտը: Բայց արդեօք բաւակա՞ն են սպասումները, եւ արդեօք այս կեանքում եւ մեր շրջապատում միայն ՄԵՆՔ ունենք այդ սպասե-լիքները: Բոլորիս մաղթանքն է, որ Նոր Տարին լինի բեղմնաւոր,

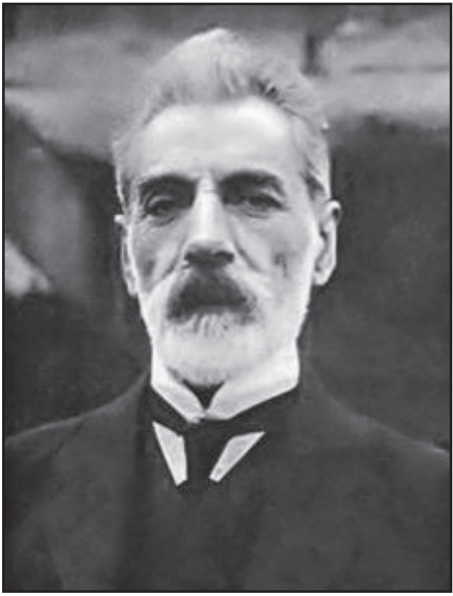
լինի խաղաղ բոլորի համար, առաջանալու, նոր բարձունքնե-րով նուաճելու տարի լինի նորը: Բայց իմ մաղթանքն է, որ բե-կումնային տարի լինի գալիք տա-րին՝ մեր մեծերից լսած ու մեզ աւանդած մաղթանքներից շատ այն կողմ: ԲԵԿՈՒՄՆԱՅԻՆ ՏԱՐԻ՝ բոլոր առումներով: Բայց նախ ՀՈԳԵՊԷՍ: Այո՛, հոգեպէս: Նոր Տարուայ խանդավա-ռութիւնը թող վարակի ամէնին, եւ ամէն մարդ հնարաւորութիւն ունե-նայ զրսեւորելու իր ու-ժերի լաւագոյնը՝ իր անձնական կեանքում, հաւաքականութիւննե-րի համար եւ հաւաքա-կան աշխատանքների մէջ: 2018 թուականը, շատ առումներով բե-կումնային տարի է լի-նելու, եւ ինչքան ճիշդ ու լաւ կը լինի, որ դա գիտակցե-լով եւ դա կանխատեսելով՝ պատ-րաստենք մեզ, հոգեպէս պատրաս-տենք մեզ՝ մեր լաւագոյնն անելու նոր տարում: Բայց ի՞նչ է Նոր Տարին, եթէ ոչ բնութեան փոփոխութեան հետ պայմանաւորուած մի չափանիշ, ժամանակը չափելու նիշ, որ մար-դու ստեղծածն է, մարդու հնա-րածն է: Ամէն օր կարող է լինել Նոր Տարուայ սկիզբ, ինչպէս որ տարբեր ազգեր եւ մշակոյթներ ունեն իրենց պայմանաւորած Նոր Տարին: Նոր Տարուայ եռու-

«Մայիսի 28ը Մեր Պատմութեան Ամենամեծ Տօնն է». Յովհաննէս Քաջազնունի

«Հոգով սնանկներն են, որ կա-րող են լքել անկախութեան գա-ղափարը»:
«Մեր անկախութիւնը դրուած է այնպիսի հիմքերի վրայ, որ ոչ ոք չի կարող նրան քանդել. հայ ժո-ղովուրդը իր խօսքը արտասանել է»:
«Մայիսի 28ը մեր պատմութեան ամենամեծ տօնն է: Հեռու չէ այն օրը, երբ Մայիսի 28ը տօնուելու է իբրեւ համազգային անհերքելի ամէնամեծ տօն, եւ ամէն հայ եր-կիւղածօրէն խոնարհուելու է այդ Տօնի առջեւ»:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՔԱԶԱԶՆՈՒՆԻ

«Ճակատամարտ», 1922, Պոլիս



զեռն ու խանդավառ օրերը թող միշտ ուղեկցեն մեզ ամբողջ տա-րում, եւ նորոգուած հոգով ու մտքով, նոր վճռականութեամբ ու յանձնառութեան նոր ոգով ամէն մէկս անենք մեր լաւագոյ-նը մեր կեանքում եւ շրջապա-տում:
Տարիները շատ արագ են գալիս եւ անցնում՝ դառնալով պատմու-թիւն: Շատ արագ են գալիս եւ անցնում, ու մենք՝ հայերս, ու-շանալու իրաւունք չունենք: Ար-դէն ուշացած ենք: Ամէն մի կորցրած օր տեղքայլ է ու նա-հանջ: Եւ հայութիւնը տեղքայլ անելու եւ նահանջելու իրաւունք

չունի: Նաեւ իմանանք, որ մեծ նուաճումները չեն պատահում միանգամից: Ընդհանուր յաջողու-թիւնը ամէն մէկիս եւ մեր հա-ւաքականութիւնների փոքրիկ առաջխաղացքների հանրագու-մարն է: Փոքրիկ յաջողութիւննե-րի եւ դէպ առաջ առնուած քայ-լերով պայմանաւորուած ձեռքբե-րումների հանրագումարն է:
Այս մտածումներով դիմաւորենք Նոր Տարին՝ գիտակցելով որ հէնց այսօրուանից՝ ամէն մի նոր օր, մի նոր տարուայ սկիզբ է մեզ համար: Ուստի՝
Շնորհաւոր այսօրով սկսած Նոր Տարին:

Լոս Անճելըսի Իրանահայ Միութիւնը

Կը շնորհաւորէ համայն հայութեան
Նոր Տարին ու Սուրբ Ծնունդը
ցանկալով բոլորին
քաջառողջութիւն եւ ամենայն բարիք

Հովանաւոր՝
Լուդովիքա եւ տոքթ. Յակոբ Այնթապլեան

Գանձանակներ

ԱՐՇԱԽԻՐ ԳԱՐՈՒՃԵԱՆ

Մանկութեանս խաղալիքներն են, որոնք հիմա յուշերուս բնակիչներն են դարձած, չարքով կանգնած՝ գեղեցիկ դաստորութեամբ, որոնք հին ընկերներու պէս զիս խաղի էին հրաւիրեր, զինուորներու պէս բարի, որոնք մանկութիւնս էին պաշտպաներ: Ձեմ գիտեր, հիմա ո՞ւր են անոնք՝ անոնց մեծամասնութիւնը. շատ փոքր մասնիկ մը կայ անոնցմէ իմ կողքին, իսկ մեծ մասը վստահաբար տեղ մըն է... Կը դժուարանամ ըսելու ճակատագրուած բառերը, որոնք ծանրօրէն կ'ազդեն, եթէ մտաբերեմ, որ ոմանք ջարդուեցան, փշուրեցան, կիսուեցան, նետուեցան, կորսուեցան: Անոնց հանդէպ ամենագուրգուրոտ վերաբերմունքն եմ ունեցեր, բնականօրէն, այդ օրերուն չեմ մտածած, որ նուէրին մէջ տուողին, նուիրողին ոգին կայ, այլ՝ որովհետեւ իմս են եղած, եւ եթէ իմս էին, ուրեմն անոնք անուն ունին՝ չունչ ունէին, ոգի ունէին... մէկ-մէկ ալ ես ինծի համար նուէր-խաղալիք առած եմ, որ իմ սիրածս իմս ըլլայ. ասոր համար է, որ անոնց կորուստ-բացակայութիւնը այսօր զիս կը յուզէ. երբեմնի իմը այսօրուան իմը չէ: Բայց մէկ բան հաստատ՝ եթէ ժամանակին քուկդ է եղած, ուրեմն մշտապէս քուկդ է մնալու, ուր ալ ըլլայ, ինչ ալ ըլլայ, որունն ալ ըլլայ:

Ձկայ մանուկ, որ խաղալիք չուզէ եւ ուզած չըլլայ եւ ունեցած չըլլայ: Նաղալիքները, զորս ունեցեր ենք, հիմնականին մէջ նոյնն են եղած՝ աւելի կամ պակաս, տարբեր կամ նման. բայց վստահեմ, բոլորս ալ ունեցած ենք անոնցմէ մէկը, հաւասարապէս բոլորս ալ, եւ բոլոր ժամանակներու համար՝ բոլորինս, անիկա ԳԱՆՁԱՆԱԿՆ է, տարբեր չափի ու ձեւի, տարբեր գոյնի ու որակի, տարբեր նկարով ու պատկերով. բայց որ տրուած ժամանակ դատարկ է եղած, փաստ է: Ուրիշ նմանութիւններ ալ ունին՝ անոնց շուրթափակ բացուածքը. մէկ այլ նմանութիւն ալ հիմա յիշեցի, անոնց կիսաբաց աչքը, որ մէկ կողմէ քեզի կը նայի, միւս կողմէ՝ ինքն իր մէջ, - քեզի թոյլ չի տար տեսնել այն, ինչը ինք կը տեսնէ:

Այսօր, սակայն, տարբեր աչքերով կը նայիմ մեր այդ հասարակաց «խաղալիքին», որուն հետ խաղալ չէր կարելի՝ ծնողներու նկատողութիւն, ինչալ ջարդուելու վախ... Միայն լեցո՛ւր, տո՛ւր, առանց զգալու անոր հետ խաղալու հաճոյքը. մէկ-մէկ անոր թեթեւութիւնը կամ ծանրութիւնը զգալու հպումը, կամ մետաղական զրնգոցը:

Եւ հիմա կը մտածեմ, որ անիկա ի՞նչ տուաւ, կրցա՞ւ տալ այն, ինչը կ'ուզէինք, երբ լեցուցինք զայն: Միայն լեցուցինք, ուրախացնելով զայն, բայց յետին միտք մը մեզի համար պահած, որ լեց-



ուածը մերն էր ըլլալու, բայց անկեղծ ասած, չգիտցանք ինչո՞ւ համար լեցուցինք... Առաջինը զրինք, գիտնալով ինչքան է, եւ այսպէս ամէն անգամ ալ տեսանք ինչքան զրինք, բայց արդէն մոռցանք պարունակութեան չափը. համբոյրի պէս է՝ ամէն տրուածն ու դրուածը կը յիշուի, բայց ամբողջը՝ ոչ... Երկար պիտի սպա-

սէինք անոր լրիւ լեցուելուն, եւ չեմ ալ յիշեր, եղա՞ւ պահ, որ լեցուեցաւ:

Եւ հիմա կը մտածեմ աղքատի գանձանակին մասին, որ չի լեցուիր, որովհետեւ այնքան չատ է ծախսուածը եւ քիչ՝ մնացածը, որ մարդուն ձեռքը կը վարանի զայն դատարկ գանձանակ նետել. չէ՞ որ դատարկ ստամոքս կա, չէ՞ որ

Քալիֆորնիոյ Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը

Ձերմօրէն կը շնորհաւորէ իր բոլոր անդամներուն եւ համայն հայութեան Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը, մաղթելով երջանիկ օրեր

Յանուն՝

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կը շնորհաւորենք Հայազգի մեր բոլոր զաւակները մեր Տէր ու Փրկիչ Յիսուս Քրիստոսի Ծննդեան Սուրբ Տօնին առթիւ

Կ'աղօթենք, որ 2018 տարուան ընթացքին, Բարձրեալն Աստուած իր առատ օրհնութիւններով լեցնէ մեր սիրտերը ու ազգապատկան մեր բոլոր կառոյցները:

Տէր Յիսուս Քրիստոսի Ծննդեան Պաշտամունք Պատգամաբեր՝ Վեր. Մկրտիչ Մելքոնեան (Հայաստանի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Աւագ Հովիւ)

Շաբաթ, Յունուար 6, 2018, Երեկոյեան ժամը 7ին
Քրիստոնէական Առաքելութիւն Հայոց Եկեղեցի
125 S. Louise St., Glendale, CA 91205

Գանձանակներ

այդ չնչին մնացածին նայող դա- տարկ աչքեր կան, որոնք աւելի կ'արժեն քան լեցուող-չլեցուող գանձանակները:

Հարուստին գանձանակն ալ չի լեցուիր. ինչո՞ւ լեցնել, երբ ինչ կ'ուզես կայ, երբ գանձանակին կապուած երազ չկայ...

Եւ հիմա տարբեր ձեւով կը մտածեմ գանձանակի մասին, որ կեանքին պէս գեղեցիկ է: Որքան գեղեցիկ բաներ կը սորվեցնէ մե- զի. մասնակցութեան առանցք է, որուն շուրջ կը հաւաքուինք, թէ- կուզ մէկ ակնթարթ բայց յա- լերժ՝ «յանունի» մը համար. չա- փի գիտակցում է, որ չափելով քե- ղի կարողութիւն մը կու տայ չափուածը յատկացնելու բանի մը. սպասումի տազնապ կը հա- ղորդէ, չկայ աւելի գեղեցիկ երազ, քան այն, որ օրէ օր կը լեցուի, որպէսզի լեցնես դատար- կութիւն մը, որպէսզի ստանաս լեցունութիւն մը:

Գանձանակը հայելին է քու եւ իմ: Ես գիտեմ ի՞նչ է եւ որքա՞ն է իմ տուածը, սակայն չեմ գիտեր քու տուածդ եւ տրուածին չափը. արդեօք կարելո՞ւ է իմանալ, չէ՞ որ տուողն ու տրուածն են կա- րելորդ, եւ անոնք արդէն կան, եւ մենք ենք այդ եղողները:

Որքան քացր է մտաբերել գան- ձանակին դէմ կանգնած մանկա- կան երազանքներու մաքրու- թիւնը:

Որքան կ'ուզեմ երազանքներու

նոյն մաքրութեամբ կանգնիլ մարդոց դիմաց, կաթիլ մը ամէն ինչ տալու...

Նուէրներ

Նուէրներ տարբեր՝
Լուսաբեր յուշեր,
Դուք բերիք երգեր,
Տարիներ, դէմքեր:
Ամէն մէկն հիմա
Իմ դէմ կը բանայ
Անցեալի ուղին,
Նորէն դէպի հին:
Ճամբան այս կեանքի
Եւ զարդարանքի
Բերաւ ամէն ինչ,
Պատկերով մը ջինջ՝
Շղթայէն ինկած
Ջարդ մը բաժնուած,
Գրքի մը բացուած
էջը պատուում,
Ծաղիկ սիրացող,
Փերթ մը բրածոյ,
Նկար ու քանդակ,
Այսպէս շարունակ...
Արդ, պահն է տալու
Եւ ստանալու
Եւ մտածելու՝



Ի՞նչ նուիրելու:
Ի՞նչն է ամէնէն
Լաւը լաւերէն.
Գուցէ եւ պէտք չէր
Նման հարց տրուէր...
Հինը՝ ճիշդն ասած,
Նոյնը անկասկած,
Որ մշտանորոգ
Կ'ընծայէ կարօտ:

Տօնածառի Յուշեր

Յուշերն այսօր զարդեր
են.
Թելիկ-թելիկ կը պարեն
Վերթելումով սիրելի:
Նազանքներէն գեղանի
Տօնածառս կը ծաղկի:

Ժպիտները փալփլուն
Լուսաստղիկներ են
ծփուն
Երազներէն լուսալի:
Շող ցոլքերէն երկնալի
Տօնածառս կը փայլի:
Բառերն այսօր, ի՞նչ դիւ-
թիչ,
Թովիչ երգ են հմայիչ
Մեղեդիով լուսահիւս:
Ի լուր երգին այս լոյսի,
Տօնածառս կը խօսի:
Բարութիւն մը ճաճանչէն,
Լուսադալար կանաչէն
Աստղաբոյլով կ'անդ-
րանցնի...
Եւ հրաչքէն մարդածնի
Հոն Յիսուս մը կը ծնի:

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԵՍԻ
ՔԵՍԱՊԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱՅ
ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Լաւագոյն մաղթանքներով
կը շնորհաւորենք մեր հայրենակիցներուն
Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը
2018 Թուականին Հայութիւնը Թող Դառնայ
Սիրոյ եւ Հաւատքի Տիպար՝
Երկրագունդի Բոլոր Ազգերուն Համար

Իմ Նոր Տարին Սովետական Բանակում

(Իրական Պատմություն)

ՀԵՆՐԻԿ ԱՆԱՍԵԱՆ

... Յունուարի 1, 1957 թվական: Արեւմտեան Ուկրաինայի Վիննիցա քաղաքից ոչ շատ հեռու՝ զօրակայանի բուժական կենտրոն: Ես եւ իմ միակ հայ ընկեր Սողոմոնը պառկած ենք բուժկենտրոնում:

- Ի՞նչպէս..., ո՞նց: Ի՞նչ պայմաններում էինք յայտնուել մենք այնտեղ: Յիշում էինք միայն այն, որ նախորդ գիշեր մերոնց ուղարկած կոնեակը վայելելուց յետոյ, գնացել էինք գիւղ «պակասը լրացնելու», ու մի լաւ հարբելուց յետոյ, բռնել էինք դէպի զօրակայան վերադառնալու ճանապարհը: Այդքանը միայն, ուրիշ ոչինչ:

Պարզւում է, որ գիշերը ջոկատի տղաները նկատել են, որ մենք զօրակայանում էինք եւ անհանգստացել են: Նրանք գիտէին, որ մենք գիւղ ենք գնացել, եւ, մտահոգուած՝ որոշել են մի քանի հոգով գնալ գիւղ՝ մեզ փնտռելու: Եւ ի՞նչ՝ տեսել են, որ բաւական հեռու տարածութեան վրայ, ես եւ Սողոմոնը, համարեա սառչած, գրեթէ անշնչացած վիճակում ընկած ենք ձեռք մերկայ: Չգիտեմ ինչպէս, ինչ ճանապարհով, ազատելով մեզ ստոյգ վերջնական սառչելուց ու անխուսափելի մահից, բերել, հասցրել էին զօրամասի բուժկենտրոն:

Հիւանդասենեակում երկուսս ենք՝ ես եւ Սողոմոնը: Երրորդ



օրն առաւօտեան, սենեակ մտաւ մի կապիտան ու դիմեց բուժքրոջը.

- Ինչպէս է սրանց վիճակը..., արագացրէք բուժումը, ասել եմ չէ՞, որ զօրակայանը տեղափոխւում է ուրիշ քաղաք:

- Ընկեր կապիտան, ախր նրանք ջերմութիւն ունեն, ինչպէ՞ս կարող ենք նրանց դուրս գրել: Այս մէկը,- ցոյց տալով ընկերոջս, շարունակեց բուժքոյրը,- այս մէկի վիճակը բաւարար է, կարծում եմ վաղը կարող է դուրս գրուել:

- Իսկ միւսը, միւսի վիճա՞կն ինչպէս է,- նկատի ունենալով ինձ, հարցրեց կապիտանը:

- Վատ է, շատ վատ է, թարախային անգինա է սկսուել նրա

մօտ, ջերմութիւնն էլ չի իջնում:

- Չգիտեմ, ինչ ուզում ես արա, վաղը կը գամ սրան տանելու:

Յաջորդ օրը Սողոմոնը գնաց: Ես նրան այլեւս չտեսայ: Բուժկենտրոնում միայն երկուսս ենք՝ ես եւ բուժքոյր Վալեան: Վերջինս, հաւատարիմ իր կոչմանը, պարտաւոր է լինել հիւանդի կողքին: Մութն արդէն իջել է հորիզոնի վրայ: Վիճակս լաւ չէ: Վալեան անընդհատ շարժման մէջ է. մէկ՝ դեղահար է տալիս, մէկ՝ փոխում է ճակատիս թրջոցը, մէկ՝ ջերմաչափն է դնում թեւիս տակ, մէկ էլ՝

- Կարո՞ղ ես մէկ ժամ առանց ինձ մնալ, պիտի քաղաք գնամ ու գամ,- հարցրեց նա:

- Իհարկէ կարող եմ սիրելիս, գնա, եթէ անհրաժեշտ է:

- Դա, դա Գենրիխ, օչեն վաժնօ (այո, այո, Հենրիկ, շատ կարեւոր է):

Չգիտեմ, թէ որքան ժամանակ էի քնել, մէկ էլ, ձեռքի նուրբ հպումով ինձ արթնացրեց Վալեան:

- Դէ, դէ՞, վեր կաց Հենրիկ, նստիր անկողնում, տե՛ս, տես թէ ինչեր եմ բերել քեզ համար,- ուրախ, պայծառացած, մեծ գործարած մարդու հրճուանքով ասաց նա,- Հիմա դու կը տեսնես, թէ ինչպէս եմ քեզ բուժելու:

Այս ամէնն ասելիս, Վալեան մահճակալի կողքի աթոռին էր շարում մէկ շիշ օղի, մօտ քսան-հինգ սանտիմետր երկարութեան երչիկ, խաչած կարտոֆիլ, գլուխ սոխ, թթու վարունգ եւ՝ ամենակարեւորը՝ սեւ հաց:

- Այս ամէնը ո՞րտեղից Վալեա...

- Կարեւոր չէ Հենրիկ, կարեւորը՝ որ դու ոտքի ելնես: Վաղը՝ ինչ վիճակում էլ որ լինես՝ գալու են քեզ տանելու: Հիմա քեզ սնունդ է անհրաժեշտ: Հիմա բռնիր այս երչիկը եւ խմիր այս օղին,- այս ասելիս, նա ալիւմինէ մեծ բաժակի մէջ լցրեց կէս լիտրանոց շշի պարունակութեան կէսը, գուցէ եւ աւելին, եւ հրամայեց.

- Խմիր, խմիր:

Տեսնելով, որ ես տատանում եմ, չեմ ուզում խմել այդ զարչելի սամոգոնը (ճակնդեղի օղի), Վալեան

Մարլեան Ընտանիք

Էդուարդ եւ Վերժին Մարլեան
Միհրան եւ Ժանին Մարլեան եւ զաւակը՝ Լանտրն
Նարեկ Մարլեան

Կը Շնորհաւորեն
իրենց բարեկամներուն,
հարազատներուն
եւ «Ասպարէզ»ի ընթերցողներուն
Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

Սան Ֆրանսիսքօ

Իմ Նոր Տարին Սովետական Բանակում

գրեթե ստիպողաբար շրթունքներին հպեց օդով լի բաժակը:

- Խմիր, քեզ ասում եմ խմիր, եթե ուզում ես լաւանալ:

Ինչ ուզում է թող լինի,- մտածեցի ես ու մէկ շնչով դադարեցի այդ գզուելի խմիչքը: Մի քանի րոպէ անց գայլի ախորժակ արթնացաւ մէջս: Սկսեցի ուտել, ինչ ուտել՝ լափում էի՝ ինչ ընկնում էր ձեռքս: Անկողնուս ծայրին նստած վալեան ցնծութեան մէջ էր:

- Ա՛յ, հիմա գոյն եկաւ երեսիդ, թշերդ էլ կարմրել են:

- Իսկապէս հիմա ինձ լաւ եմ զգում: Էդ անտէր օդին փրկեց ինձ, աւելի ճիշդ՝ դու փրկեցիր: Հիմա ցաւալին այն է, որ ես հնարաւորութիւն չեմ ունենալու գոհունակութիւնս ու շնորհակալութիւնս քեզ յայտնելու: Առաւօտեան կապիտանը ինձ տանելու է:

- Ի՞նչ շնորհակալութեան մասին է խօսքը սիրելիս: Այս մի քանի օրերի ընթացքին ես նկատեցի, թէ դու որքան խելացի ես, որքան բան գիտես, ես ապշած եմ քո ուսերէնի իմացութեան վրայ:

Մի զարմանա վալեա, ես նոյնիսկ ուսերէն յօդուածներ ունեմ տպագրուած «Սովետակայա Մուզիկա» ամսագրում:

- Ի՞նչպէս ես յայտնուել բանակում, էն էլ այստեղ: Դուք չէք ծառայում, գէնք անգամ չէք տեսնելու: Ձեր վաշտը շինարարական է:

- Իմ պատմութիւնն ուրիշ է,



վալեա: Ափսոս, էլ առիթ չի լինի իրար հանդիպելու:

- Ո՛վ գիտի..., մեծ աշխարհ է..., ի՞նչ իմանաս:

Իմ աչքից չվրիպեց, իհարկէ, նրա խորամանկ ժպիտը, բայց ես ոչինչ չհասկանալ ձեւացրի, սպասելով յետագայ դէպքերին:

Վալեան հաւաքեց «սեղան»ը, եւ տեսնելով, որ խմիչքի ազդեցութեան տակ կոպերս սկսում են կամաց-կամաց տեղի տալ, ասաց.

- Տեսնում եմ՝ քունդ տանում է, արի մէկ անգամ էլ չափեմ ջերմութիւնդ, այնուհետեւ՝ կարող ես քնել, իսկ ես գնամ թղթերս դասաւորելու: Ես էլ եմ վաղը չուելու, երկու օրից դասերս սկսուելու են:

- Ի՞նչ դասեր, դու ինձ ոչինչ չես ասել այդ մասին:

- Այո՛, դասեր, ես բժշկական

ինստիտուտում եմ սովորում: Արձակուրդներս գալիս եմ զօրամաս եւ որպէս բուժքոյր եմ աշխատում: Այնպէս որ, այս օրը մեր վերջին օրն է, բարեկամս..., իսկ հիմա՝ անուշ քուն ու բարի երազներ:

...Առաւօտեան լոյսը դեռ լրիւ չբացուած, վալեան կարգի բերեց թէ՛ իրեն եւ թէ՛ սենեակը ու անցաւ իմ դեղորայքներին: Այլեւս ջերմութիւն չունէի եւ իձ առոյգ էի զգում: Վերջին ասեղը սրսկելու պահին ներս մտաւ ծանօթ կապիտանը:

- Հը՛, ինչպէ՞ս է հիւանդը վալեչկա, եկել եմ տանելու: Ծուտ թղթերը տուր:

- Ձէք կարող տանել ընկեր կապիտան, նա հիւանդ է:

- Ո՞րքան է ջերմութիւնը, նալելով նրա դէմքին՝ չես ասի, որ հիւանդ է:

- Գրեթէ քառասուն, նրա մօտ թոքերի բորբոքում է...

- Միեւնոյնն է՝ ես նրան տանելու եմ: Այնպէս որ ստորագրիր թղթերը եւ տուր ինձ:

- Ո՛չ կապիտան, ո՛չ, չեմ կարող որեւէ թղթի տակ ստորագրել, ես պատասխանատու եմ նրա առողջութեան համար:

Տեսնելով, որ չի կարող կոտրել վալեայի համառութիւնը, կապիտանը գտաւ ելքը:

- Ը՛ւ, ես ձեզ երկուսիդ կը տանեմ քաղաք՝ Վիննիցա, հիւանդանոց: Վալեա, դու հիւանդին կը յանձնես շտապ օգնութեան բաժնին: Մնացած կարգադրութիւնները ես կ'անեմ, լա՛ւ:

Ես կարկամել մնացել եմ: Ո՞րտեղից յօրինեց այս սուտը մեր աղջիկը: Ճիշդ է, մենք գիշերուայ ընթացքին պայմանաւորուեցինք շատ հարցերում, բայց այս ինչ համարձակութիւն: Վալեան, իրօք խոստացել էր ամէն գնով ազատել տալ ինձ բանակում ծառայելուց: Ա՛հ ու վախ չունէր մեր աղջիկը: Ամէն ինչ յստակ էր. նա որոշել էր ամէն գնով իրենով անել ինձ:

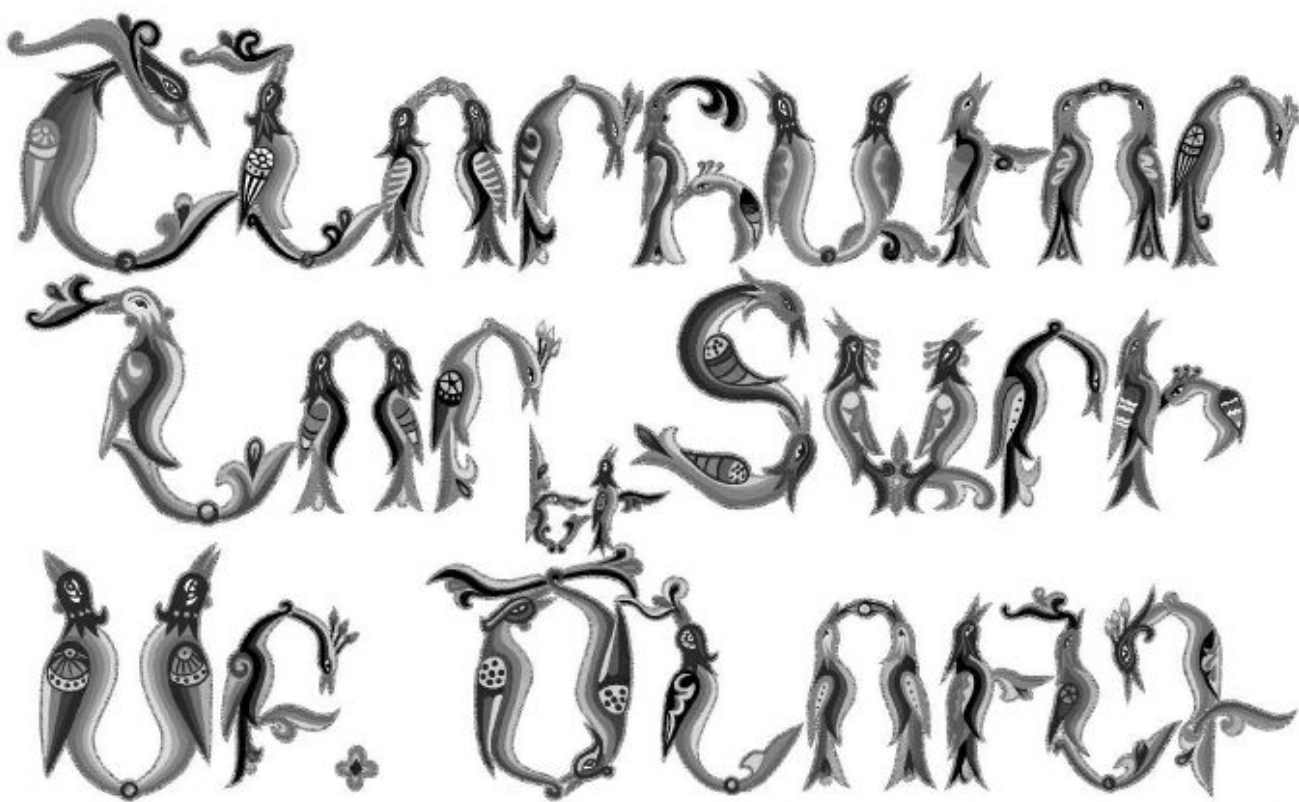
Ես դեռ երեւանում էի որոշել ի գին ամէն ինչի՝ հիւանդանոց ընկնել, եւ ահա, խնդրեմ՝ նախախնամութիւնն էր առաջնորդում ինձ դէպի իմ գերագոյն նպատակի իրականացմանը:

Փոքրիկ տնակ յիշեցնող մեքենայի թափքում ես եւ վալեան ենք, եւ կարող ենք ազատօրէն խօսել, կապիտանը նստել էր վարորդի կողքին: Անտանելի սառնամանիքի պատճառով ես ստեպ առ ստեպ վեր էի կենում նստած տեղից եւ տեղքայլ էի անում եւ, առանց որեւէ դիտաւորութեան, յաջորդ վայրկեանին նստեցի վալեայի կողքին, մինչ այդ նստած լինելով նրա դիմացի նստարանին:

Եւ յանկարծ՝ ահաւոր մի հար-

→

Merry Christmas and Happy New Year!




Roslin Art Gallery

415 E. Broadway, Suite 100, Glendale, CA 91205
818.241.0611 ROSLIN.COM

ABRIL BOOKSTORE
ԱՊՐԻԼԳՐԱՏՈՒՆ

415 E. Broadway, Suite 102, Glendale, CA 91205
(818) 243-4112 ABRILBOOKS.COM

Where Armenian culture is preserved, fostered and promoted!

Իմ Նոր Տարին Սովետական Բանակում

ուածով նախապէս իմ նստած տեղի մասում, մխրճուեց ապրանքատար մի խոշոր մեքենայ ու մեր մեքենային հրեց մինչեւ ճամբեզր: Ես ու վալեան լալկուել մնացել ենք: Միայն երջանիկ պատահանութեամբ էի ես վեր կացել իմ տեղից, հակառակ պարագային Աստուած գիտէ թէ ինձնից ինչ կը մնար:

Բոլորս իջանք մեքենայից ու ի՞նչ տեսանք. սառցակալած ասֆալտի վրայ իրար բախուած մի քանի մեքենաներ: Հետագայ ճանապարհն անանցանելի էր: Ստիպուած էինք այդ սառնամանիքին քայլել մինչեւ յաջորդ խաչմերուկ, որտեղ կապիտանը կարգադրեց մի մեքենայ եւ դիմեց վալեային.

- Դու այս զինուորին հասցրու հիւանդանոց, թող մի քանի օր մնայ այնտեղ, իսկ ես գնամ տեսնեմ ինչ եղաւ մեր մեքենան:

- Լսում եմ ընկեր կապիտան,- ուրախ-ուրախ ասաց վալեան: Մեքենայի թափքի մէջ դիմում եմ վալեային.

- Հիմա իմ ճակատագիրը քո ձեռքին է վալեա, դու պիտի այնպէս անես, որ ես երկար մնամ հիւանդանոցում: Մնացեալը թող ինձ վրայ: Յիշիր թէ ինչեր ասացի երէկ գիշեր:

- Ես ամէն ինչ շատ լաւ յիշում եմ: Մեր հաղիպման առաջին իսկ վայրկեանից հասկացայ, որ դու շատ բան պիտի փոխես իմ կեանքում, թէեւ քեզ բերեցին համարեա անգիտակից վիճակում: Եթէ մի կէս ժամ էլ պառկած-քնած վիճակում մնայիր ձեան վրայ՝ բանդ

բուրդ էր: Այսուհետեւ ի՞նչ է լինելու իմ վիճակը, դրա մասին դու չես խօսում...

- Ի՞նչ պիտի լինի..., դու ինձ ազատել ես տալիս բանակից, ես էլ քեզ տանում եմ Երեւան...

- Լաւ, ես քեզ հաւատում եմ: Ես այստեղի բուժքոյրերի հետ լեզու կը գտնեմ: Նրանց ձեռքում շատ բան կայ: Նրանք են բժիշկներին զեկուցում հիւանդի վիճակի մասին եւ անալիզներ անում: Դու պիտի մշտապէս պառկած վիճակում լինես, քո ամէն մի քայլը հսկողութեան տակ կը լինի: Դու պիտի խաղաս, դերասանութիւն անես: Քեզ հանգիստ աշխատանք կ'առաջադրեն, չգայթակղուես: Իսկ ես ամէն ինչ կ'անեմ քեզ եւ մեզ համար: Մայրիկս էլ կ'օգնի մեզ: Ինքը լաւ պաշտօնի է եւ լաւ կապեր ունի:

Եղաւ այնպէս, որ մի օր բուժքոյրն ասաց, թէ կանչուած եմ գլխաւոր բժշկի մօտ: Որքան որ յիշում եմ՝ Ալաբեկով էր ազգանունը, ազգութեամբ ազերի:

- Լսիր Անասեան, դու էլ ես կովկասցի, ես էլ: Էդ քո բոլոր խաղերը ինձ ծանօթ են: Ես չեմ հաւատում, որ դու մշտապէս գլխից ցաւ ունես, միգրեն:

- Ի՞նչպէս չէք հաւատում, չէ՞ որ կայ բժշկական եզրակացութիւն:

- Ուելքիդ շատ զոռ մի տայ, եթէ ես ցանկանամ՝ յանձնաժողով կը հաւաքեմ եւ կ'ապացուցեմ, որ դու հիւանդ չես: Պարզապէս, մենք մի հողի ու ջրի մարդիկ ենք, չեմ ուզում քեզ վատութիւն անել: Իսկ որպէս սիմուլեանտի (կեղծ,

ձեւարար) էլ, կարող եմ նաեւ քեզ զինուորական դատարանի առջեւ կանգնեցնել:

- Ո՞նց, ինչի՞ համար, ո՞ր մեղքիս համար,- բարձրաձայնում եմ ես:

- Ձէնը՞դ, լակոտի մէկը: Հիմա ինձ լսիր: Ես գիտեմ, որ դու չես ուզում ծառայել: Արի համաձայնուիր աշխատել ինձ հետ: Ինձ անհրաժեշտ է ունենալ քեզ նման մէկին, որը մշտապէս գնայ կենտրոն, դեղորայք ու անհրաժեշտ առարկաներ բերի հիւանդանոցի համար: Արանքում էլ փող կ'աշխատես..., ես կ'ասեմ թէ ինչպէս:

- Շատ գրաւիչ առաջարկութիւն էք անում բժիշկ: Ես մեծ հաճոյքով կ'աշխատեմ ձեզ հետ, միայն թէ ինձ բուժելուց յետոյ,- ասացի ես:

- Տղայ ջան, ինչպէս տեսնում եմ, անօգուտ է քեզ համոզելը: Ինչպէս երեւում է՝ դու լաւ տեղեկացուած ես քո շինծու հիւանդութեան մասին: Քեզ մէկ չաբաթ ժամանակ, գնայ եւ մտածիր:

...Դարձեալ նախախնամութիւնն ինձ հասաւ օգնութեան:

Այդ օրերին Սովետական բանակը մտել էր Հունգարիա՝ Հունգար ժողովրդի ազատատենչ ոգին արեան մէջ խեղդելու համար: Եւ, քանի որ Վիննիցա քաղաքը մօտ էր Հունգարիայի սահմանին, սովետական վիրաւոր զինուորներին բերում էին մեր հիւանդանոցը: Տասնեակներով անոտ, անձեռ երիտասարդ զինուորներ: Անբեւակայելի խառնաշփոթ իրավիճակ: Ո՞վ էր նայում տեղի

հիւանդներին, որոնք ամբողջովին անուշադրութեան էին մատնուած: Ամէնուր այս ու այն կողմ վազող բուժքոյրեր, որոնց մէջ՝ մեր հերոսուհին՝ Վալեան, որին մի կերպ կարողացայ տեղեակ պահել բժիշկ Ալաբեկովի հետ ունեցած հանդիպման մասին.

- Դու մի անհանգստանայ, ամէն ինչ լաւ է ընթանում, բժիշկը ցայտոնտի մէջ է, տեսնո՞ւմ ես, թէ ինչ է կատարոււմ, նա օրերով տուն չի գնում,- հազիւ հասցրեց ասել վալեան:

Գրեթէ երեք ամիս հիւանդանոցում մնալուց յետոյ, 1957 թուականի առաջին օրերին եկաւ բաղձալի լուրը. «անբուժելի» հիւանդութեան պատճառով ես ազատոււմ էի Սովետական բանակում ծառայելուց: Դժուարին, պրկուած օրերն աւարտուած էին, ուստի հնարաւորութիւն էր ստեղծուել ազատօրէն հաղորդակցուել վալեայի հետ:

- Այսօր քեզ մեր տուն եմ տանելու,- ասաց վալեան,- միայն մայրս է, գիտես: Նա ամէն ինչ գիտի քո մասին: Առանց նրա հնարաւոր չէր լինի քեզ բանակից ազատել: Թող քեզ չթուայ, թէ դու՝ միայնակ կարող էիր քո հարցերը լուծել: Ամէն ինչ քո նպատակին ծառայեց: Իհարկէ մեծ դեր խաղաց նաեւ հիւանդանոցի այս քառսային վիճակը եւ բժշկի գերծանրաբեռնուածութիւնը, մէկ էլ, մէկ էլ..., լա՛ւ, պէտք չէ, որ դու դա իմանաս..., այժմ եկ գնանք մեր տուն:

Ընթրիքն աւարտուելու վրայ էր,

«Դաւթեան-
Մարիամեան»
Կրթական
Հաստատութիւն

Davidian-Mariamian
Educational
Foundation

Սրբազին
Մաղթանքներով
Կը Շնորհաւորենք
Ձեր Նոր Տարին
Եւ Ս. Ծնունդը

ՄԱՇՏՈՑ
ՔՈԼԵՃ

Լաւագոյն
մաղթանքներով
կը շնորհաւորենք
մեր
հայրենակիցներուն
Նոր Տարին
եւ Ս. Ծնունդը

Իմ Նոր Տարին Անվտակա՛ն Բանակում

երբ հնչեց դռան զանգը:
- Դու նստիր, ես կը բացեմ դու-
ռը,- անթաքոյց անհանգստու-
թեամբ ասաց Վալեայի մայրը.
- Մ, այդ դո՞ւք էք, Անտոն Մար-
կիչ, այս ի՞նչ անակնկալ...
- Ես չգիտէի, որ դուք հիւր ու-
նէք, այն էլ զինծառայող,- հիւրա-
սենեակի մուտքին նկատել տուեց
հիւրը: Դէ ի՞նչ... ես չեմ ուզում
անկող հիւրի դերում լինել, մա-
նաւանդ որ շտապելու լուրջ
պատճառ ունեմ:
- Ի՞նչ էք ասում, ինչո՞ւ այդպէս
արագ... հա՛, մոռացայ ձեզ ծա-
նօթացնել..., Հենրիկ, ասեմ որ
Անտոն Մարկիչը Վալեայի մար-
զիչն է:
- Դէ լա՛ւ էլի, սիրելի մարզիչ, մի
գնացէք, քիչ յետոյ թէյ կը խմենք
միասին, մայրիկս էլ, որքան որ
գիտեմ քո նախընտրած խմորե-
ղէնն է պատրաստել,- ասաց Վալ-
եան:
- Ո՛չ, ոչ, ես պիտի գնամ, կը նե-
րէք, որ անկող հիւրի նման
խցկուեցի ձեր ընտանեկան յար-
կից ներս,- առանց Վալեայի եւ իմ
կողմը նայելու՝ ասաց մարզիչը եւ
արագօրէն հեռացաւ:
Մի քանի վայրկեան երեքս էլ
լուռ էինք: Անձայն, իրար աչքերի
մէջ էինք նայում: Յանկարծ,
կարծես իրար ձէն-ձէնի տուած,
երեքս միասին սկսեցինք
փոթկալ: Համատեղ խնդուքի ձայ-
նը աշխարհ էր բռնել: Ոչ մի կերպ
չէինք հանգստանում: Առաջինը
Վալեայի մայրն էր, որ ըմբռնե-

լով իրադրութեան լրջութիւնը
ասաց.
- Աղջիկս, մարզիչը երեք տարի
է ընկել է քո ետեւից: Ձեմ քաչ-
ւում ասելու, որ, եթէ Հենրիկը
չլինէր, գուցէեւ քո կեանքը այլ
կերպ դասաւորուէր:
- Պէտք չունես այդ ամէնը Հեն-



րիկի ներկայութեամբ պարզաբա-
նել մայրիկ...: Հենրիկին տեսնե-
լու առաջին իսկ վայրկեանին
հասկացայ, թէ ինչ ասել է սի-
րել...
Մօր ու աղջկայ երկխօսութեան
ընթացքին ես մտածում էի, թէ
ինչ էր լինելու խեղճ Վալեայի վի-
ճակը, երբ անդրադառնար, որ
խաբուած է իմ կողմից: Ճիշդ է,
ես հաւանում էի նրան, բայց դա
սէր չէր, սէրը յետոյ էր գալու...
Ես մեծ պատասխանատուութեան
տակ էի դրել ինձ: Ես փաստօրէն
խաղում էի նրա բախտի հետ:
Յաջորդ տարի Վալեան աւարտում
էր ինստիտուտը եւ վստահ էր, որ
կը կարողանար հնարաւորութիւն

ստեղծել, որպէսզի ես էլ բարձ-
րագոյն կրթութիւն ստանամ:
Յաջորդ առաւօտեան, նախաճա-
շին երեքս էլ լուռ էինք: Ես գի-
տէի, որ վերջին անգամն եմ տես-
նում Վալեային: Մի կողմից ու-
րախ էի, որ կար այն մարզիչը, որ
խելայեղօրէն սիրահարուած էր
Վալեային: Հաւանաբար
ինձ կորցնելուց յետոյ,
Վալեան կը վրադառնայ
նրա մօտ: Վալեայի մօր
ականարկներից հասկացել
էի, որ ես էի հիմնական
պատճառը, որ նա որոշել
էր խզել իր կապը մարզ-
չի հետ:
Երեք տարուայ փոխա-
րէն, ես գրեթէ միայն եր-
կու ամիս «Ծառայեցի»
Սովետական բանակում,
իսկ միւս երկու ամիսը՝ 1957
թուականի Յունուարի մէկից
սկսեալ եղայ հիւանդանոցում՝
Վալեայի «տիրապետութեան»
տակ:
Ամէն, ամէն ինչ արեց Վալեան
ինձ գայթակղելու համար: Ամէն
վտանգ աչքի առաջ ունենալով,
մօրն էլ ներգրաւելով արկա-
ծախնդրութեան մէջ, վստահ եմ՝
նոյնիսկ նիւթական զոհողու-
թիւններով հասաւ իմ եւ իր նպա-
տակին: Ահա թէ ինչի է ընդու-
նակ իսկական սէրը: Նա հաւա-
տում էր, որ ես նրան Հայաստան
կը տանեմ որպէս հարսնացու...
Սակայն, իմ սիրտն ու հոգին
այնտեղ էր իմ հայրենիքում, ուր

իմ ծնողներն էին, եղբայրս, ըն-
կերներս, Լիլիթը վերջապէս, որն
ամէն օր նամակ էր ուղարկում ու
տեղեակ պահում Հայաստանում
տեղի ունեցող ամէն մի իրադար-
ձութեան եւ մշակութային կեանքի
մասին:
Ես ինձ մեղաւոր էի զգում: Հաս-
կանում էի, որ խաղում եմ մի ան-
մեղ աղջկայ բախտի հետ, սակայն
ես ունէի նպատակ, երազանք,
որին հասնելու համար, փորձում
էի ինձ համոզել, որ եթէ ոչ ես,
ապա մէկ ուրիշը կարող էր նման
ձեւով վարուել նրա հետ:
Ես ինձ մխիթարում էի այն գի-
տակցութեամբ, որ ինքն էր առա-
ջինը ինձ սէր խոստովանողը: Ին-
քը՝ բախտն ու նախախնամու-
թիւնը բերեցին նման հանգուցա-
լուծման:
...1957 թուականի Մարտի 20ին
Վալեան Ուկրաինայի Վիննիցա
քաղաքի երկաթուղային կայարա-
նից ինձ ճանապարհէց Մոսկուա:
Չափազանց տխուր բաժանում
էր: Ես գիտէի, որ այլեւս չէի
տեսնելու Վալեային, իսկ նա,
շարժուող գնացքի ետեւից ձեռքը
թափահարելով բղաւում էր.
- Ամբանը՝ երեւանում:
Նա, իհարկէ, եկաւ Երեւան,
բայց..., բայց մենք չհանդիպե-
ցինք...
Վաթսուն տարի է անցել այդ օրե-
րից, բայց այսօրուայ նման թարմ է
յիշողութիւններս պատանեկան այդ
խենթ ու խելառ օրերի, մանաւանդ՝
Վալեայի կերպարը:

**Նոր Տարուան եւ Ս. Ծնունդի
Լաւագոյն Ողջոյններ
Հայրենաբնակ եւ Սփիւռքի
Մեր Ժողովուրդին**

**ԺԱՆ ԵՒ ԷԼՕ ԹԻԹԻՉԵԱՆ
ԵՒ ՆԱՐԵԿ**

Շորժա

ԽՈՐԷՆ ԱՐԱՄՈՒՆԻ

Ասացին որ նախկին Ալմաստի գործարանին կից «Ալմաստ» երկաթուղակայարանից ամէն Ուրբաթ, Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը, առաւօտեան ժամը 8:30ին գնացք է շարժուում դէպի Սեւան՝ մինչեւ Շորժա եւ աւելին:

Ինչպէս միշտ, Համաձայն իմ սովորութեան, ժամանակից շուտ եղայ «կայարանում»: Ձէի սխալում կայարան էր, աղբանոցի վերածուած, Բիզէի աշտարակը յիշեցնող, ծոռած փոքրիկ մի կրպակ, նախկինում Հաւանօրէն՝ տոմսարկղ, մէկը միւսի կողքին շարուած ծուռտիկ-մուռտիկ ժանգոտուած նստարաններ, ծանրոցներով եւ ուսապարկերով բեռնաւորուած, գնացքին սպասող երիտասարդներ ու ընտանիքներ, Հեծանիւներին յենուած մի խանդավառ, աշխոյժ ու բարետես երիտասարդ զոյգ, որոնք երբեմն կտուց-կտցի տալով իմաստաւորում էին արեւածագը:

Գնացքը իր խլացնող շշակով, ճիշդ ժամանակին ազդարարեց իր ժամանումն ու նոյն ազդանշանով՝ ժամանակին մեկնումը:

Դանդաղ ու ուրիշ երաժշտութեամբ սահեցինք ոչ թէ դէպի առաջ՝ Հիւսիս, այլ անցեալ՝ Հայաստանում իմ ապրած տարիները, 70ականները:

Գնացքը չէր փոխուել, ինձ Հետ միասին ծերացել, գունաթափուել, մասամբ ժանգոտուել, փտել էր: Ծեր կնոջ պէս չափեր էին, բայց՝



ապարդին: Ներկը ծուէն-ծուէն, տեղ-տեղ պոկուել, տակից ի յայտ էին եկել Հազիւ նշարուող ռուսերէն տառեր, որոնք Հաւանաբար Սովետական Միութիւնից մնացած բարի յիշատակ՝ կարգախօսների ու եղբայրական ժողովրդների բարեկամութեան սիրախաղերի մարմաջների թերմացքներ էին:

Դէմ-դիմաց, բաւարար տարածութեամբ շարուած փայտեայ նստարանները ուղեւորներին ազատ շարժուելու հնարաւորութիւն էին տալիս:

Նաեւ նկատեցի, ոստիկանի Համազգեստով մի զուարթ ու խանդավառ միջահասակ տղամարդու,

որը անընդմէջ գնում-գալիս ու որոշ ուղեւորների հետ հին ծանօթի պէս էր վերաբերում:

Ես առաջին վագոնում էի: Պատկառելի դէմքով վաթսուներեք մի տղամարդ յայտնուեց ու Հարազատի պէս սկսեց ուղեւորների հետ կատակել, երբեմն էլ քիչ թէ շատ երկար զրոյցի բռնուել... Նա տոմսավաճառն էր, Հաւանաբար յաճախ էր Հանդիպում այդ մարդկանց, որոնք մեծ Հաւանականութեամբ այդ երթուղու բնակիչ-ուղեւորներն էին:

Վերջապէս, առանց շտապելու, դանդաղ, տոմսավաճառը գրպանից Հանեց Հաշուիչ-սարքաւորումն ու սկսեց տոմսերի «վաճառք»: Իհարկէ, անծանօթներից գումարը վերցնում կտօն էր տալիս, ինձ եւս տուեց, իսկ ծանօթ ընտանիքների անդամներին հաշոււմ, գումարը գանձում ու առանց տոմս տալու անցնում էր յաջորդին, այնպէս, ինչպէս ժամանակին էջմիածին-Երեւան ատրուում, ամաչում էինք տոմս վերցնել, վճարում իջնում էինք: Աւանդական աշխատառ՝ հրաշալի յիշողութեան արթնացում: Զսպուած ժպիտը դէմքիցս անպակաս էր, յատկապէս, որ այդ երեւոյթին ականատես էր նաեւ զրանից փայ ունեցող անտարբեր ոստիկանը:

Հեծանուորը զոյգը, տոմսավաճառի ցուցմունքով Հեծանիւները տեղաւորեցին առաջին երկու նստարանների արանքում, իրենք տեղաւորուեցին յաջորդ նստարանին, որի դիմաց արդէն տեղ էին զբաղեցրել երկու կին ու հասցրել էին նախաճաշի պարագաները դնել իրենց կողքին: Այդ կանանց անմիջապէս յետեւը ես էի նստած, աչքիս ծայրով նայեցի սուփրային՝ ձու, պանիր, խառը կանաչի, թթու... Նորից մտքով գնացի անցեալս, նոյն նախաճաշն էր, միայն խուժան, տնական արաղն էր պակասում: Բերանս ջուր ընկաւ, նախաճաշ չէի կերել...

Ուշադրութիւնս գրաւեց միւս կողմում նստած մի սափրազուլս, որը բոլորովին էլ նման չէր ախրանիկի, լուսանկարչական ապարատները կողքին, առիթ առ առիթ փոփոխում ու լուսանկարում էր, մէկ էլ նրա ուշադրութիւնը գրաւեց նախաճաշի Համեստ սուփրան, ֆոկուսը կենտրոնացրեց այնտեղ ու ժպտաց.

- Արի, արի ջահէլ ջան, արի մի պատառ Հաց կտրի, մօտիկ արի, - ասաց քիչ թէ շատ արեւից վառուած կինն ու լաւաչի մի մեծ պատառ մեկնեց նրան: Ո՛նց նախանձեցի, մանաւանդ որ Հեծանուորները Հասցրել էին տիրանալ իրենց Հասանելիք բաժիններին ու ախորժակով ծամում էին: Լուսանկարիչը առանց յապաղելու կամ նախապէս շնորհակալութիւն յայտնելու, խլելու պէս վերցրեց Համեղ պատառն ու սարքաւորումները մի կողմ դրեց: Երկրորդ կինը ետ նայեց, Հարա-

զատի պէս ժպտաց. «Համեցէք, մի պատառ էլ դուք վերցրէք,»: «Չէ, շնորհակալ եմ»- պատասխանեցի ու բերանը ջուր ընկած շան պէս փոշմանեցի:

Հիւրասէր կանայք ջերմ զրոյցի բռնուեցին Հեծանուորը զոյգի հետ, երբեմն նաեւ սկսեցին բարձրաձայն ծիծաղել:

Ահէլ ու ջահէլ, մանուկ, թէ ծեր, գիւղացու թէ քաղաքաբնակի տպաւորութիւն թողնող բոլոր ուղեւորները դեռ գնացք բարձրանալիս տարուած էին իրենց հեռախօսներով, i-Pad-ներով կամ Համակարգիչներով: Բարեբախտաբար ծխողներ չկային, ահա այն մեծ փոփոխութիւնները, որոնք անմիջապէս նկատեցի ու ներքուստ մեծ բաւականութիւն ստացայ:

Իւրաքանչիւր կայարան մի նոր յուշ էր արթնացնում: Ահա Աբովեան քաղաքի կայարանը որտեղից էլ պիտի նստէինք գնացք ու Աբովեանի դպրոցից գողացուելիք գրամքենայի հետ չքուէինք, իսկ Ջարենցաւանի կայարանում մի օր ու զիջերին Հազիւ էի Հաւասարակշռութիւնս պահում, խաւարի մէջ ձիւնախառն բուքը ինձ քշում էր դէպի ուր, ինքս էլ չէի հասկանում...

Հրազդանի կայարանում էինք, այնտեղ, որտեղ երեք օրուայ Հայրենադարձս, Նոյեմբեր ամսի սառնամանիքին, առաւօտեան ժամը Հինգին, ստացայ Իրանից ուղարկած մեր իրերը... Այն ժամանակ ես չգիտէի, որ սովետական վարչակարգում վարձոյթով որեւէ ինքնաշարժ, այդ թւում նաեւ բեռնատար, գոյութիւն չուներ...

Մի քիչ երկար սպասեցինք: Մի զոյգ բարձրացաւ: Ոչ Հայր ու աղջկայ, ոչ էլ ընկեր-ընկերուհու տպաւորութիւն էին թողնում: Աղջկայ Հագուստը աւելի հետաքրքիր էր, քան ինքը, մանր գունաւոր ծաղիկներով, վերից վար թափուող նուրբ շորը սրբում էր վագոնի յատակը, նստելուն պէս երկար մազերը գցեց ուսին, ծածկեց ինձ նայող դէմքի մասը, պայուսակից մի գիրք Հանեց ու խորացաւ: Դասական գրականութեան Հերոսուհու կերպար յիշեցնող այդ պարմանուհու ծածկուած դէմքը գնալով սկսեց աւելի գրաւիչ ու գեղեցիկ թուալ: Մօտս ցանկութիւն առաջացաւ իմանալ, թէ ի՞նչ գիրք է ընթերցում, Համարձակութիւնս չբաւարարեց... Հայեացքս չէի հեռացնում նրանից, չնայած դէմքը այնքան էլ լաւ չէր երեւում, բայց իր Հագուկապով, կեցուածքով ու երբեմն գրքի ազդեցութեան տակ ոտքերի տեղափոխումը, մազերի հետ խաղն ու դիրքի փոփոխութիւնները այնքան խօսուն էին, որ ինձ թւում էր՝ ես եմ ընթերցում գիրքը:

Սեւանի կայարանում ուղեւորների զգալի մասը իջան: Իջան նաեւ Հեծանուորդներն ու ընթերցող աղջիկը...: Վագոնում խաղաղութիւն տիրեց: Հաւաքուել էր նաեւ նախաճաշի սուփրան:

Սափրազուլսը մօտեցաւ ինձ, նստեց կողքիս ու սովորականից բարձր ձայնով անգլերէնով հարցրեց.

- Do you speak English.
- Yes,- անգլերէնով պատասխանեցի ու մեր խօսկցութիւնը ըն-

Կը շնորհաւորենք
ձեր Նոր Տարին
եւ Սուրբ Ծնունդը,
մաղթելով, որ
իրականանան ձեր
բոլոր անհնական,
ընտանեկան
եւ ազգային իղձերը
Ս. Երրորդութիւն
Հայց.
Առաքելական
Եկեղեցի
Ֆրեզնո

Շորժա

Թացաւ այդ լեզուով:
- Որտեղի՞ց էք:
- Լոս Անջելեսից, իսկ դո՞ք:
- Վայեմինգից, ՄՏ:
- Հասկանալի է, ուրախ եմ: Հա՞յ ես:
- Այո, մայրս է հայ, տասնհինգ թուականների մազապուրծների սերունդ է, ինքն էլ հայերէն չգիտի, մի քանի բառ տատրկիցս եմ սովորել, տատրկիս լաւ եմ յիշում:
- Իսկ հա՞յրդ:
- Ի՞նչ:
- Հայրդ, հայրդ հա՞յ է:
- Կը ներես լաւ չեմ լսում, երկու ականջներս էլ լաւ չեն լսում,
- ասաց ու տեղաշարժեց աջ ականջի մէջ տեղադրուած փոքրիկ սարքաւորումը:
- Հայրդ:
- Այո, բայց փոքր եմ եղել, մեզ լքել է, չենք հանդիպում: Հայաստանը սիրում եմ, այս չորրորդ անգամն է գալիս եմ, մի քանի ամիս եմ մնում, հրաշալի երկիր է, լուսանկարչութեամբ եմ զբաղւում, իսկ Հայաստանի բնութիւնն ու կենցաղը դրա համար հիանալի է, անսպառ նիւթ կայ, համ էլ էփան երկիր է...



- Այո, ես էլ նոյն կարծիքին եմ...
- Էս, ո՞ւր էք գնում:
- Շորժա, միչեւ հիմա չեմ եղել, առաջին անգամն է:
- Ես եղել եմ...
Զրոյցը երկարեց մինչեւ Շորժա: Իջանք: Ես մէկ՝ աջ, մէկ՝ ձախ նայեցի, չէի կողմնորոշւում ուր գնալ...
- Էստեղ բան չկայ, վերելք գիւղն է, ներքեւում՝ սովորական փոքրիկ վարձով ափեր են, երկու կիլոմետր դէպի աջ մի լաւ ափ կայ, հրաշալի է, եղել եմ, եթէ կ'ուզես միասին քայլենք, հէնց ափին մի լաւ բար կայ, հաճելի տեղ է:
Համաձայնուեցի, բայց ասացի որ սոված եմ, ժամը տասներկուսն է մօտենում, նախաճաշ եւս չեմ կերել, անպայման պիտի մի բան ուտեմ: «Ես էլ...»- ասաց նա:
Յիսուն-հարիւր մետրի վրայ գողտրիկ մի ճաշարան տեսանք, նստեցինք: Դեկոլտէ հագած թմբիկ մատուցողուհին մօտեցաւ, սեւանավարի՝ գեղեցիկ, ժպտաց, կրծքերը կախեց սեղանին, չառաձօրէն մէկ ինձ, մէկ ընկերոջս նայեց, ձախ ձեռքով ծածկեց կաթնագոյն դօշի հմայքն ու աջ ձեռքի լաթով սկսեց սրբել սեղանը, ապա ուղիղ եւ հպարտ կեցուածքով, լաթը բռնած ձեռքը կողքին յենած, ճաշացանկերը դրեց մեր առաջ ու ասաց՝ պատրաստ լինէք, կանչէք:
Ողորդ խորովածի գիժ եմ, առաջարկեցի նաեւ Բրայանին, հա՛, մոռացայ, անունը Բրայան էր: Չմերժեց:
- Ես նաեւ ամառային սալադ կը վերցնեմ:



- Ես էլ,- վրայ բերեց Բրայանը:
- Զերմուկ:
- Ես էլ:
- Չնայած շոգ է, բայց հարիւր գրամ ծիրանի կամ թթի արաղը վատ չէր լինի:
- Հա, լաւ է, ես էլ կ'ուզեմ:
- Գուցէ մի-մի հատ էլ քաբաբ, հա՞:
- Հա, ինչու ոչ:
- Իսկ պանի՞ր:
- OK,- ասաց նա ու ճաշացուցակը դրեց սեղանին:
Կանչեցի մատուցողուհուն, պատուիրեցի ու խնդրեցի ջուրը շուտ բերի:
Նորովածը հիանալի էր, քաբաբը նոյնպէս, ծիրանի օղին ամէն ինչ արժէր, հրաշալի սեղան էր, կերանք խմեցինք ու հաշիւը պահանջեցինք:
Մատուցողուհին թմբիկ յետոյքը այս ու այն կողմ շարժուով, ժպիտը դէմքին մօտեցաւ, հաշիւը դրեց սեղանին, սեղանը հաւաքելու հետ միասին հարցրեց.
- Հը՞, ո՞նց էր, ծիրանը լա՞ւն էր:
- Հոյակապ, մինչեւ հիմա այսպիսի ծիրանի օղի չէի խմել:
- Ինքը հայերէն չգիտի՞:
- Ձէ, մի քանի բառ:
- Հաւանե՞ց:
- Կարծում եմ...
- Վերցրեցի հաշիւը մի թղթադրեմ դրեցի գրքոյկի արանքն ու մեկնեցի նրան:
- Շնորհակալութիւն,- ասաց Բրայանն ու ջերմուկի վերջին կաթիլները դատարկեց:
Մանրը վերադարձուեց, մատուցողուհին գոհ մնաց, մենք եւս չնորհակալութեամբ վեր կացանք եւ լճի ափի երկայնքի տաք ասֆալտի վրայ ուղղուեցինք դէպի Բրայանի ասած վայրը: Համարեա երկու կիլոմետր արեւի տակ քայլեցինք, մեր առաջ բացուեց մի գեղեցիկ տեսարան՝ ափ, որտեղ տարբեր լեզուներով խօսող տասնհինգ-քսան մարդ էր հանգստանում: Բարը գրաւեց ու շաղրութիւնս, մօտեցայ, բարեւեցի, միջահասակ գեղադէմ տղամարդը բարեւիս պատասխանը տուեց ու մաքուր անգլերէնով գրոյցը շարունակեց խօսակցուհու հետ, ապա ներողութիւն խնդրելով դիմեց ինձ.
- Ինչո՞վ օգնեմ, որեւէ բան կը ցանկանա՞ք:
- Այո, գարեջուր եթէ կարելի է, բայց շատ լաւ անգլերէն էք խօսում, որտեղի՞ց էք:
- Ղարաբաղից, Ղարաբաղցի եմ, ցաւդ տանեմ, չի՞ երեւում,- կէս կատակ, կէս լուրջ ասաց ու բարի յետեւը կանգնած կարճիկ աղջկան խնդրեց գարեջուր լցնի:
- Բրայան, գարեջուր կ'ուզե՞ս,- հեռուից գոռացի արդէն նստաւաններից մէկի վրայ տեղ գրաւած ուղեկցիս:
- Ինչո՞ւ ոչ,- համարձակ բղաւեց նա ու մօտեցաւ բարին:
Ամերիկեան ջաղ էր հնչում, բարում կանգնած աղջնակը հաւասար երգում ու տեղում պարում էր, երկու գաւաթ գարեջուր մեկնեց, գումարը ստացաւ, մանրը թողեցի: «Թե՛նք եու, ջենթլմեն», - ասաց նա ու ձայնը բարձրացրեց:
Լողափին պառկելուց ու Սեւանի հմայքը ըմբոշխնելուց բացի ուրիշ անելիք չունէի: Մէկ ժամ յետոյ երկրորդ գաւաթ գարեջուրս պատուիրեցի, Բրայանը մօտեցաւ, մի գաւաթ էլ ինքը ուզեց:
Վճարեցի...
Կապոյտ երկինք, տաք աւազ, վառ արեւ ու գարեջուր...
Սեւանը սկսեց գոյնն ու բնաւորութիւնը փոխել, ալիքները լեզու էին առնում, ոգեղէն երկխօսութեան հետ համատեղ առաջին անգամ լճի քաղցր ջրի համն առայ ու անկող հիւրի պէս կողքիս յայտնուեց «Պետրոս Դուրեանը»...

Ինչո՞ւ ապշած ես, լրճակ, Ու չեն խայտար քու ալեակք, Միթէ հայլուոյդ մէջ անձկաւ Գեղուհի մը նայեցաւ:
Աչքերս փակուեցին:
Ժամը հինգին գնացքը շարժուելու էր: Ոտքերս ջրից հանեցի, մօտեցայ Բրայանին, արթնացրի, պատրաստուեցինք մեկնելու: Բրայանը գնաց դէպի բարը, մի հատ ջուր գնեց ու ասաց. «գնանք»:
Ասֆալտապատ ճանապարհին երկու խանդավառ պատանիներ, թոչկոտելով ու ինչ-որ երգ ղնդնալով մօտեցան մեզ ու անգլերէնով բարեւեցին:
- Էս ինչո՞ւ էք անգլերէն բարեւում:
- Տուրիստ չէ՞ք:
- Ինչի՞, հայ տուրիստ չկա՞յ:
- Հոպար, տղա՞դ ա:
- Հա, կորցրել էի, երեսուն տարի ման եմ եկել՝ էսօր գտել եմ...
- Ո՞նց:
- Հէնց էնպէս, արա, լաւ տղայ ես երեւում, արի հետս տանեմ Ամերիկա:

- Հոպար, խոմ չեմ գժուել, օրը յիսուն դոլար փող եմ աշխատում:
- Ո՞նց:
- Պլեաժ ունեմ, ափ եմ վարձով տալիս, էս գիւղում էլ ապրում եմ, մեր գիւղից լաւ տեղ չկայ: Հոպար, ինքը հայերէն չգիտի՞:
- Ձէ:
- How are you,- Բրայանին դիմեց պատանին: Ապա խօսքը ուղղեց ինձ,- անգլերէն լա՞ւ եմ խօսում, հոպար...
- Դպրոց գնո՞ւմ ես:
- Հա, բա ոնց: Էսա աւարտում եմ գնամ բանակ:
- Բայց խի՞ ես ուզում բանակ գնաս, էստեղ վա՞տ ա:
- Հոպար, մինչեւ մի թուրքի ականջ չբերեմ... խոստացել եմ, գրազ եմ եկել...
- Ի՞նչ է ասում, ինչո՞ւ է էդպէս ոգեւորուած,- հարցրեց Բրայանը...

* * *

Գնացքը ճիշդ ժամը հինգին շարժուեց:
Արդէն Բրայանից առանձնացել էի, ես վագոնի սկզբում, Բրայանը մի քանի նստարան հեռու, նստած, լուռ ու մունջ հետեւում էինք գնացքի ուղիմիկ բայց միապաղաղ երաժշտութեանը:
Սեւանում գնացք բարձրացան նաեւ երիտասարդ հեծանուորդները, տեղաւորուեցին նոյն տեղում, մի քանի անգամ կտուցները միմեանց քսելուց յետոյ աղջիկը գլուխը տղայի ուսին՝ փակեց աչքերը, յետոյ հեւհեւ բարձրացան ընթերցողն ու հետի տղան: Կրկնուեց նոյնը՝ ընթերցողը գլուխը կախեց գրքի վրայ, իսկ տղան հայեացքը գցեց բնութեան վազքին:
Հրազդան չհասած, ընթերցողը մօտեցաւ ինձ, նստեց դիմացիս ազատ նստարանին ու ինչպէս աշակերտը կը մօտենար ուսուցչին, դողացող ձայնով հարցրեց.
- Կը ներէք, դուք նկարի՞չ էք:
- Ոչ,- պատասխանեցի ես ու աւելացրի,- իսկ ինչի՞ց ենթադրեցիք որ պիտի նկարիչ լինեմ:
- Չգիտեմ, արուեստագէտի տպաւորութիւն էք թողնում, գուցէ գրո՞ղ էք:
- Այո, գրում եմ:
- Ապեր, ապեր, բա որ ասում էի, ինքը գրող ա,- հրճուանքով բղաւեց ընթերցողն ու եղբօրը խնդրեց մեզ լուսանկարի:
- Ուսանո՞ղ էք:
- Ոչ, տասնմէկերորդ դասարանում եմ սովորում, որ աւարտեմ պիտի գործերս տամ բա-նասիրական բաժին:
Ուսապարկիս մէջ հեղինակային գիրք ունէի, հանեցի, մեկնեցի նրան, սկսեց ցատկոտել, փարուեց ինձ ու ճչաց՝ Նորէն Արամունին է ապեր, իրա գիրքը կարդացել եմ, «Նրամատից Դուրս»: Վայ Աստուած իմ, որ խնդրեմ կը մակագրէ՞ք:
Եղբայրը իր հեռախօսով անմահացնում էր քրոջ երջանիկ պահերը, երբ գնացքը կանգ առաւ Հրազդան կայարանում ու նրանք հրաժեշտ տուեցին...
Երեւանում իջանք, Բրայանը մօտեցաւ, հարցրեց ո՞ր ուղղութեամբ եմ գնում, անակնկալի եկած պատասխանեցի՝ չգիտեմ ու իսկապէս առանց իմանալու թէ ուր եմ գնում սկսեցի քայլել...

Ազգ...

ՌՈՒԲԷՆ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

«Ազգերը, երբ փնտռում են ունեցալ պաշտպաններ, գտնում են՝ միայն տիրակալներ»։ Ամերիկեան

«Կարելի է գնահատել մարդուն նրա ազգային ծագումով, բայց երբեք դատել մի ազգ իր որոշ անդամների վարքով»։ Անգլիական

Ի՞նչ է ԱԶԳը (Nation):
Ահա մի հարց, որին անմիջական պատասխան տալը ոչ միայն դժուար է, այլև կարելի է ասել գրեթե անհնարին։ Պիտի խոստովանեմ, որ այս հարցը արդեն երկար ժամանակ է, որ ինձ եւս հանգիստ չի տալիս, բայց այդ չի նշանակում, որ պատասխանը գտել եմ։ Այնուհանդերձ ունեմ իմ անձնական կարծիքը, որ ոչ մէկի վզին փաթաթելու տրամդիր չեմ եւ այն պիտի ներկայացնեմ՝ իմ իսկ պատասխանատուութեամբ, թէեւ անշուշտ կը գտնուեն հակակարծիք մարդիկ։ Մեր համեստ տեսակէտով՝ այն ապագան կառուցելու եւ ըստ արժանւոյնս վայելելու մի երազ է, անուրջ կամ տեսիլք։ Նա՛հա՛մը համըհանուր մի նպատակ է, որ կապուած չէ անպայման միեւնոյն ցեղական ծագում ունեցողների հետ։ Այն տպաւորութիւնն ունեմ, թէ ԱԶԳ հասկացութիւնը նմանում է նուռ պտուղին, որ իր կաղապարի մէջ կարող է տեղաւորել բա-

զում հատիկներ, որոնք իրար նմանուելով հանդերձ իւրաքանչիւրը ունի իր անհատականութիւնը համակեցութեան պատաւորութեամբ։ Բազում են օրինակները, երբ օտարերկրեայ գործիչներ դարձել են իրենց հիւրընկալող երկրների ազգային հպարտութիւնը. անուններ չտանք։ Եթէ հաշուի առնենք արեւմտեան երկրների դրոյթները կամ կարգավիճակը, պարզ կը լինի, որ այնպիսի երկրներ՝ ինչպէս ԱՄՆ, Ռուսաստան եւ եւրոպական բազմաթիւ երկրներում բազմաթիւ «էթնիկ» միաւորների առկայութեամբ տիրում է մէկ «ԱԶԳ (Nation)»ի գաղափարը։

Այն բոլորին հասանելի լինելու համար անհրաժեշտ է ունենալ հաստատուն՝ ժայռի կարծրութեամբ պետական սահմանադրական օրէնսդրութիւն, որին ենթարկում են ոչ միայն խեղճերն ու թոյլերը, այլ նաեւ երկրի ղեկավարները իրենց ընտանիքների բոլոր անդամներով ներառեալ։ Դրա համար անհրաժեշտ է, որ երկրում հաստատուած լինեն առողջ տնտեսութիւն (economie) եւ տնտեսվարութիւն, ինչպէս նաեւ անխափան գործող պետական համակարգ, որ ընդունակ լինի դիմագրաւել բոլոր տեսակի լայեկոծումներին՝ լինեն նրանք ներքին թէ արտաքին։

Այդ բոլորի կողքին, պետական ելեմուտքի քաղաքականութիւնը պիտի ունենայ շատ լայն հնարաւորութիւններ եւ լծակներ այն սանձահարելու համար՝ յազեցած



անթերի գաղափարախօսութեամբ եւ լեզուամտածողութեամբ՝ հակառակ դէպքում ԺՈՂՈՎՈՒՐԴը եւ ԱԶԳը դառնում են ԱՄԲՈՒՆ։

Իրաւ է, որ քաղաքական դաշտը այն միջավայրն ու ասպարէզը չէ, ուր ծաղկում ու զարգանում է անկեղծ եւ երկարատեւ բարեկամութիւնը։ Թերեւս դա հնարաւոր է ընդդիմութեան պայմաններում, բայց չքանում է, երբ իշխանութեան հասնելու հնարաւորութիւնները դառնում են իրագործելի։ Տիրելու մոլուցքը եւ նրան հասնելու տենչը խախտում են մարդկային յարաբերութիւնների սկզբունքները՝ ընդհուպ ոչնչացնելով երբեմն ամենակարեւոր եւ բարձրագոյն արժէքները։

Վերոյիշեալ սկզբունքները յա-

տուկ են աշխարհի բոլոր երկրների համար, բայց մեզ անհանգստացնողը նրանց արմատանալն է մեր սիրելի երկրում, ուր խոցելիութեան համեմատաբար աւելի բարձր ցուցանիշներ կան եւ անուշադիր լինելու դէպքում շատ բան ունենք կորցնելու, մանաւանդ, որ մեզ շրջապատող բոլորեանքի՝ մեզ յօշոտելու ախորժակը դեռ շատ վառ է։ Իմաստուն եւ իրատես էին Արամ Ա. վեհափառ հօր՝ «Հայաստանը կը պարպուի, իսկ Ափիոքը կը մաշի» խօսքերը, որ հնչեցին որպէս պատգամ եւ ահազանգ։

Այս յիշեցումը նոր գիւտ անողի յաւակնութեան արդիւնք չէ, այլ ընդգծումն է այն կարեւոր միջոցների բացակայութեան, որոնք

Հայ Ամերիկեան Տարեցներու Միութեան Կեդրոնական Վարչութեան

անունից Նոր Տարուայ եւ Յիսուս Քրիստոսի աւետաբեր ծննդեան տօները կը շնորհաւորենք համայն հայութեանը ու առաւել եւս միութեանս սիրելի անդամ-անդամուհիները մաղթելով նրանց, բարի յաջողութիւն իրենց կեանքի ասպարէզում ու որ կարեւորագոյն է քաջառողջութիւն եւ պարուրուած լինեն ընտանեկան պարագաներով այս ուրախանալի տօներին եւ ամբողջ տարին։

**Շնորհաւոր Նոր Տարի
Եւ Ս. Ծնունդ**

Շնորհաւոր Նոր Տարի Եւ Ս. Ծնունդ

**Քրեստենթա Հովիտի
Հայց. Առաք. եկեղեցւոյ**
հոգեւոր հովիւն ու
հոգաբարձութիւնը,
խոնարհելով մեր անմեղ
նահատակներու խնկելի
յիշատակին, կու գան
շնորհաւորելու համայնքիս
հաւատացեալները
Նոր Տարուան
եւ Ծննդեան Ս. Տօներուն
առիթներով, ցանկալով բոլորին
քաջառողջութիւն
եւ ամենայն բարիք

U_qq...

պիտի ծառայեն Հայի ինքնու-
թիւնը պահպանելու եւ զար-
գացնելու գործին, ինչպէս
Հայրենական նմանապէս
Սփիւռքի պայմաններում,
որոնք ոչ միայն ներկայիս
անհրաժեշտ մակարդակի չեն,
այլ նաեւ լուրջ քայլեր չեն
ձեռնարկուում:

Հասարակի (banal) չըջանա-
կից դուրս չենք լինի, եթե
ասենք, որ ամբողջ ժողո-
վուրդից բաժանող հիմնական
որոշիչները նրա կառույցներն
են ի դեմս լեզուի, մշակոյթի,
կրօնի, քաղաքական դիրքորո-
շումների, սահմանադրական
օրէնսդրութիւնների ու կա-
նոնագրութիւնների, ինչպէս
նաեւ քաղաքատնտեսական
համակարգի անթերի գործու-
նէութեան: Նրանք կարող են
լինել նոր ստեղծուած կամ
աւանդական, ամէն պարագա-
յին նրանց դերն ու նշանա-
կութիւնն է՝ կայուն եւ առողջ
պահել հասարակութիւնը,
գերծ պահելով տարատեսակ
չեղումներից:

Ձանց չառնելով Հայաստանում տիրող տնտեսական դժուարությունները եւ քաղաքական ելեւէջները, կ'ուզենք շեշտը դնել Սփիւռքում տիրող իրավիճակի վրայ, քանի որ այն դատապարտուած է ոչ կամ կանուխ անհետացման, թէ՛ չուտափոյթ անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք չառնունք մեր Հասարակական կեանքի որոշ տգեղ, բայց օրէնքի ուժ առած, սովորութիւնների ընթացքը փոխելու, որ Հիմնական պատճառներն են «Արտագաղթ» կոչուած արինահոսութեան: Աւելորդ է յիշեցնել գործող վարչապետի վերջերս արած ազդը, թէ՛ «Այո՛, աշխարհը պիտի չուտանք»:

«Մուրազդե ի կատար», պիտի
ասէր յունահոգի մայրս:

Այստեղ է, որ հաղորդակցութեան միջոցները իրենց դերը պիտի խաղան, մանաւանդ հասարակական կարծիք ստեղծելու:

Բաւական չէ Սփիւռքի տարածքում դպրոցներ ու մշակութային տներ կառուցել: Առաւել կարեւորը այդ պատերի մէջ դրուած ոգին է:

Մէկ ուշագրաւ երեւոյթ. Հայաստանից կամ Մերձաւոր Արեւելքի երկրներէից արտագաղթածները որեւէ երկրում Հաստատուելուց յետոյ մի քանի ամիս անց սկսում են տեղական լեզուով խօսել ու գործել, իսկ նրանց զաւակները իրենց տեղացի Հասակակիցներին ոչ մէկ բանով չեն դիջում, բացի մէկ լեհրուլթինով, որ օտար լեզուներ սովորելով՝ մոռանում են իրենց մայրենին:

Հայ Հասարակայնությունը, քրիստոնեությունը որպէս Հայկական պետական կրօն ընդունելուց յետոյ է, որ ստեղծեց իր այբուբենը (չնայած խօսուում է նաեւ նախկինում եղած դանիելեան գրերի մասին) եւ յենունելով իր Հարազատ լեզուին՝ վերածուեց Ազգի՝ ապրելով իր օսկեղարը:

Տրամադրուած չենք ամէն ինչ գորչ կամ խափանուած տեսնել, բայց դիտելով մեր առօրեայ հասարակական կեանքը, Հայաստան կամ Սփիւռք, պարզորոշ է, որ քաջալերող երեւոյթների դիմաց անյաջողները շատ աւելի բազմաթիւ են: Այս վիճակի հիմնական



պատճառներից մէկը այն է, որ մենք կորցրել ենք մեր հաւատը իշխանութիւնների եւ պետական կառույցների նկատմամբ:

Առանց հաւատի սէր չկայ, իսկ առանց սիրոյ՝ կրօն-եկեղեցի, հայրենիք-երկիր, պետութիւն-իշխանութիւն, ազգ-լեզու բառերը կորցնում են իրենց նշանակութիւնը, իմաստն ու հրապոյրը:

Նրանք չեն հնչում իրենց ուժ-
նութեամբ ու ներդաշնակու-
թեամբ: Քննարկելով հայութեան
ներկայ բարոյական վիճակը ի
սփիւռս աշխարհի՝ արագօրէն ե-
րող ենք եզրակացնել, որ եթէ
հիմնական փոփոխութեան չեն-
թարկուի հայկական մտայնու-
թիւնը, այսինքն՝ եթէ հայ ժողո-
վուրդը իր ամբողջութեամբ դար-
ձի չգայ՝ վերադառնալով իր
աւանդական հաւատին ու բարո-
յական արժէքներին, ապա նա
դատապարտուած է անխուսափե-
լի անհետացման՝ (որպէս հայե-
ցի ինքնութիւն) արագօրէն՝ ար-
տերկրում, որոշ ուշացումով՝ Հա-
յաստանում: Ինչ որ չյաջողուեց
երկիրը ռուսականացնելու ճամ-
բին, այն թերեւս յաջողուի ամե-
րիկականացման օգտին:

Մեր ժողովուրդը, դարերի ընթացքում, չատ աւելի ծանր տնտեսական պայմաններում է ապրել, բայց իր բարոյական դէմքն ու կայունութիւնը պահպանել է:

Անվիճելի է որ հաւատը անձնական խղճի հարց է եւ ամէն մարդայն ընկալում եւ ընդունում է իր տարողութեամբ: Իմ խօսքը կրօնամոլութեան մասին չէ, այլ հաւատի՝ բառիս լայն ու կատարեալ իմաստով: Որպէսզի մեր հասարակութիւնը առողջանայ ու վերագտնի իր ազգային պապենական պատկերն ու ինքնութիւնը, պէտք է, որ բոլոր լծակները գործի դրուեն վերագտնելու ժողովրդի վստահութիւնը, վերականգնել նրա հաւատը անժխտելի արժէքների նկատմամբ: Շատերը ժխտարկեն, թէ աշխարհական երկրներում եւ համացանցի դարում աւելորդ բեռ չէ՞ կրօնը: Բայց մենք համոզուած ենք, որ աշխարհականութիւնը հաստատում

ՆԿԱՄՈՂՈՒԹԻՒՆՐ 45:

Հաւատքն ու սէրը իրարից հեռու զգացումներ չեն, այլ իրար սերտօրէն կապուած եւ իրար լրացնող: Թերեւս հնարաւոր է առանց սիրելու ռեէմէէկին հաւատալ, բայց երբեք սիրել՝ առանց հաւատալու: Մէկ անգամ եւս, Հայ Հասարակայնութիւնը իր ամբողջութեամբ՝ Հայաստանում եւ Սփիւռքում, պիտի գիտակցի, որ միայն ուղղամտութեան, համայնքային նպատակասլաց հաւատքի ճամբով է որ կը կարողանանք շտկուել ու ստեղծել մեր նախնիների յիշատակը չպախարակող ինքնութիւն: Մենք անողոք ու անհանգուրժելի կեցուածք ենք ընդունելու ապազգային որեւէ գործունէութեան նկատմամբ, ինչ պաշտօնի որ լինի նրա հեղինակը: Զմռանանք որ մեր պատմութեանը ծանօթ են նոյնիսկ անիծուած կաթողիկոսներ:

Շատ յարմար է ընդունել ֆրանսացիի, ամերիկացիի կամ որեւէ երկրի քաղաքացի- ի յարմարաւէտ ինքնութիւնը բարեսիրական հիմունքներով սնակցել աֆրիկեան փղերը, նգալեան վագրերը ու խաղաղ կիանոսի կրիաները բնաջնջու- չ պաշտպանելու նախաձեռնու- չաներին՝ առանց հանտելու, որ իական ազգը նոյն ճանապար- վրայ է:

նախք, որ դեռ պիտի կարողա-
նք հասունանալ ու վերածնունել:

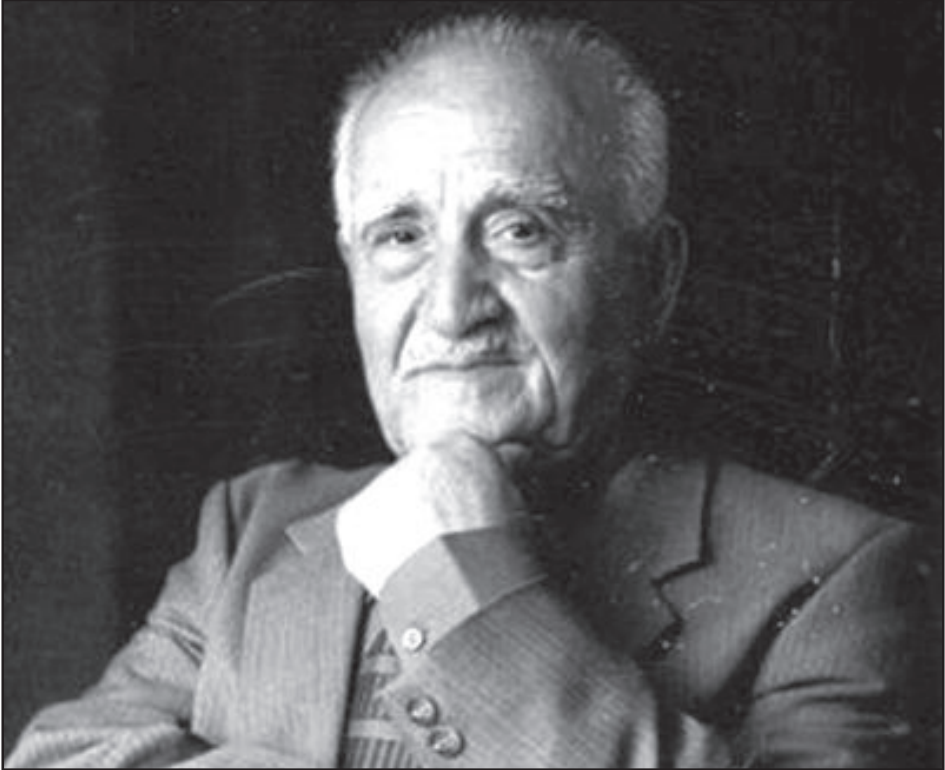
Հայրենական ու
գաղութահայ լուրերու
համապարփակ
տեղեկատվութեանց
համար, օրաթերթիդ
սրտագին կը մաղթենք
յարատելութիւն ու
բարգաւաճում:

**Զորք
Մարգարանի
Հայրենակցական
Միություն**

Տօնածառ (Սօսի-եղեւնի)

ՊՕԶՈՍ ԱՐՄԵՆԱԿ ԼԱԳԻՍԵԱՆ

Հողոտ արմատները իմ առաջնեկ տղայիս նման պարոյրով փաթաթած մի փոքրիկ տնկի թեւերիս վրայ պահած՝ Վաղարշապատ քաղաքից մայր ոստանի իմ տուն էի վերադառնում։ Կողքիս նստած ուղեկիցս հարցրել էր գրկիս պինդ պահած այդ ինչ տնկի էի տանում։ «Սօսի տնկի է», ասացի, «Նայի՛ր նրա խոշոր տերեւներին, նրանք դեռ կանաչ են, Վիշապաքաղ Վահագն է նրա մայր տնկին բերել Հայկ Համաստեղութեան իրենց տաճարից։ Արմինա աշխարհում սրբազան ծառ էր սօսին, ծառերը խաչեր էին։ Սօսիները յախուռն աճող հզոր ծառեր են, աւելի քան 2000 տարիներ ողջունում արեգակի առաջին շողերի լոյսը, յիսուն եւ աւելի մեթր բարձրանում դէպի երկնի կապոյտ, ծիածանի հազար լոյսերով երեսները ցօղում։ Արմինա-Հայաստան աշխարհի Տարօն գաւառի Աշտարակ-Աշտիշատ ոստանին մօտիկ՝ սօսի ծառի անտառակ եղել, որտեղ համով ջրով աղբիւրակ բխել։ Սրբազան էր նաեւ նրա ջուրը, նրա ակունքում Աստղիկ դիցուհուն նուիրուած Վարդավառ տօնախմբել։ Արմին-Հայեր, իրենց գաղթի ճանապարհի երթին մատեաններ, բնօրրանի տնկիներ չալակած հասել արեւելեան կողմն իրենց աշխարհի։ Երկիր կորցրած արմին-Հայ մի արորդի, Վաղարշապատի իր այգու հողի կրծքին դրել իր հետ բե-



րած սօսի տնկին։ Մեծացել էր այն, դարձել երկինք ճախրող հսկայ ծառ։ Ծլել էին հողին ընկած նրա սերմերը, տարիների ընթացքում այս տնկիի չափ հասակ էին նետել նաեւ ուրիշ տնկիներ»։ Սօսի տնկին թեւերիս վրայ պահած քայլում էի հայոց մայր ոստանի գլխաւոր պողոտայով։ Ոճրագործ, անօրէն մարդկանց անունով էին այն կոչած եղել, փլուել էին նրանց տիրած երկրի կարգերը, հայեր իրենց Ազգային ժողովում պողոտան վերանուանել էին՝ արեւմտեան կողմն

իրենց աշխարհի Տարօն գաւառի, Հացէկաց գիւղի, Վարդան քրմապետի ուղու անունով՝ Մեսրոպ Մաշտոց պողոտայ։ Մաշտոց, իրենց նախնիների հին հաւատի «Աղօթագիրք» Մեսրոպ, իր ցեղի մարդկանց գիր տուել, նրանց մանչերին ուսուցանել, դարձել թարգմանիչներ, մատեաններ յօրինողներ, «Անյաղթ» փիլոսոփաներ։ Մեսրոպի գրեր՝ 36 սպառազէն զինուորներ, իրենց քաջ, Ազնուագոյնը Հիւսիսային ժողովուրդների ցեղի յարատեւութեան, նրա յաւերժ լինելիութեան արհաւատչեան են։ Արմին-Հայերի նախնիները արդեօք գիր ունեցե՞լ էին, ստոյգ չէ այն։ Նրանք իրենց քաջ գործերը գրել էին քարերին, ժայռերին՝ ժամանակի ասորերէն սեպագիր գրերով, որը նրանց ատեն գրելու ընդունուած

կարգ էր եղել՝ ինչպէս արամեւրէն խօսելն ու գրելը, ինչպէս հայոց անուշ թագաւոր Արտաշէսի ու նրա թոռ՝ արեւելքի արքաների-արքայ Տիգրանի յունարէն գրելը։ Այդ պատճառ չէր՝ սեփական գրեր չունենալը, Արամագի գրագիր հայոց Տիր աստուածը առանց գրերի ինչպէ՞ս էր գրել իր տիրոջ պատումները։ Մեսրոպ Մաշտոց պողոտայով անցնող մարդիկ էլ հարցնում էին այդ ի՞նչ տնկի էի տանում։ Արմին-Հայերի նախնիների սրբազան սօսի ծառի տնկի, պատասխանում էի։ Սօսի ծառեր էին ոստանի պողոտայի երկու մայթերին։ Նրանց ծանրացած ոստերը իջել էին մայթերի վրայ, նրանց լայն տերեւները շոյել այնտեղից քայլող արմին սիրուն աղջիկների ու տղաների վարսերը, հպել թաղարիս փոքր տնկիի երեսին։ Մայթերի խոշոր-խոշոր ծառերը ամրանը հով անում մայթերով անցնող արեւորդիներին, աշնան անուշ հովիկները ծափ տալիս նրանց գունատ տերեւների հետ, խշոցնով ընկնում թաղարիս տնկիի ու հայկի սերունդից արորդի տղայի սեւ ու գանգրահեր իմ մազերի վրայ, հազար գոյնի աշնանային պսակ կապում ճակատիս։ Սօսի ծառերի ընկնող տերեւների մեղմիկ, անուշ չչնչիւն էր, ո՞վ կարող էր վերծանել այն։ Աշտիշատի սօսեաց անտառակին նուիրուած արմին-Հայերի Իշբուինի-Անուշաւան արքան, Աշտիշատի մեհեանների քուրմերը, անչափ անուշիկ քրմուհիները վերծանել էին այն։ Մի անարգ մարդ փլել էր իրենց հին աստուածների պաշտամունքը, նոր հաւատի մարդիկ անզօր էին եղել վերծանելու այն։ «Մանչուկ» սօսին գրկած, մտել հայրենի երկրում պատած տունս։

**Պոլսահայ
Միութեան**
Հոգաբարձութեան, Գործադիր
Յանձնախումբի
եւ յարակից յանձնախումբերու
եւ ենթալանձնախումբերու վարչութիւնները
կը մաղթեն միութեան բոլոր անդամներուն,
համակիրներուն եւ համայն հայութեան,
առողջ, բարգաւաճ ու խաղաղ
Նոր Տարի եւ ուրախ Ս. Ծնունդ

The Board of Trustees,
the Executive Committee
and all the Committees
and subcommittees
of the Organization
of Istanbul Armenians, wish to all
members, friends, and fellow
Armenians, a healthy, prosperous
and peaceful New Year
and a joyous Christmas



Տօնածառ

Դասընկեր եղած կողակիցս ուրախացել էր տեսնելով «Մանուշուկ» կանաչ սօսին, նա էլ ինձ հետ դուշմանից վրէժ լուծելու «Լուսոյ Տաճար»ում ուսում արել, գիտէր սրբազան սօսի ծառի խորհուրդը:

Թաղարում բուսահող լցրել, բացել «Մանչ» սօսիի արմատները, այն պահ տուել հայրենի հողին: Հողն էի յաճախ քրքրում, ջրում, կենդանանում էր, մանրիկ բողբոջներ էին պայթում: Ամէն գարնանը, փոքրիկ սօսիի տնկիի թաղարը տանս այգի տարել, որ «Արա Աստուծոյ Գահ»՝ Արագած, լերան գագաթից գարնանային ու աշնանային հովիկները գային համբուրելու նրա երեսը, գարնան անձրեւին նրա բողբոջների մանրիկ տերեւները «Նար Մովինար»ի ջուրն ըմպէին, ամբարն տաքուկ ճառագայթները անուշ համբոյր չաղէին նրա երեսին, նրա լոյսով ժպտար, նրա ջերմից զուարթանային կանաչկանաչ բողբոջները: Սպիտակ սրբիչով նրա դէմքն է չոյում, որ հանգիստ չնչէր:

Գարուն էր, Արմինա-Հայաստան աշխարհում, գարուն էր բռնկել, գարունն էր ծաղկել իմ այգում, գարնանային կանաչ զգեստ էր կապել այգիս, ծաղկել էր այգիս, սպիտակ, վարդագոյն չղարջ կապել այգիս, մեղուներն էին ծաղկունքի նեկտարը, ու ծաղկափռ չին տանում իրենց տներ: Այգուս դիմաց կանգնած Արայի լերան լանջերից ձիւնոտ հովիկները այցի գալիս իմ այգի, հազար-հազար գոյների ծաղկունքի հետ պար բռնում: Պիտի խենթանայիր եթէ գարնանը այգիս մտնէիր, պիտի խենթանայիր աշնան մայրացած այգուս դիւթանքից: Եթէ այգուս արահետից անցնէիր՝ «Թարմաներ»ից բազում տեսակների խաղողի հուր պիտի կաթէր արմենական լայնահուն ճակատիդ: Չէ, չէի թողնի ձեռքաց դուրս գալիս այգիիս դռնից, բուռ-բուռ խաղող կը լցնէի գոգիդ, արեւից չիկնած կարմիր խաղող: Միւս գարնանը, «Արմենիա» խաղողի խոշոր ողկոյզներով ու հատիկներով տնկիները չէին ծլել, աղաջուր էին լցրել նրանց արմատներին, դրկիցները անօրէն մարդիկ էին, անհաշտ ընտանիքում, անհաշտ մեր նկատմամբ, ինչպէս հայրս փախաւ թուրքից, ես էլ իր նման փախայ այդ ցածհոգի անարգ մարդկանցից: Յետոյ պիտի իմանայի, որ հայրենի երկրում պատած տունիս «նոր» տէրը սպանել էր այգին, հաւանոց դարձրել այգիս, տան ետնամասում մենաւոր, մի խոշոր ու բերքառատ ամառային տանձենի մնացել: Իմ ալեհեր տարիների անչափ ցաւս եղել էր իմ պատած տանս ու հրաշք այգիիս օտարումը: Է՛հ, հայրենի երկիր վերագարձած արորդի մարդ, այնպէս արեցին, որ երազածը երկրից նորէն օտարական դառնայիր: Մուսաների լերան տանս ու նրա պարտէզների հետ անհաս երազ մնաց նաեւ հայոց արեւելեան կողմն աշխարհի պատած տունս, արարած հրաշք այգիս, խաղողից կարմիր գինի էի քամում, խմում, հարբում, մանչերիս հետ պար բռնում: Հակական լեզէոնի կապորալ Արմենակ հայրս տուն էր եկել, այգի ելել, տեսել թաղարի տնկին, մօ-

տեցել, չոյել անոր դէմքը, «սօսի է» կանչել էր, մի պահ հայեացքը հեռուներ յարած՝ թախծոտ դէմքով կանգնել, ապա թէ՛ - Պօղոս, տղաս, յիշո՞ւմ ես Մուսա լերան Ուրտըրէկ գիւղի գետակի ափի երկնամերձ սօսի ծառը, քսան չորս կտրիճներով հազիւ կարողանում էինք այն գրկել: Աւանդել էին, որ իրենց նախնի Տիգրան արքայի Սելեկիա մայր ոստանը նուաճած գունդերի հետ եկած արմին-հայերը՝ երկրի սօսեաց անտառակի սօսի ծառից հատած ոստ բերել, տնկել գետակի ափին: Ծլել էր ոստը, բողբոջել, նրա ոստերը բարձրացել էին դէպի արեւ, լոյս քաղել, հօրացել նրա կրակով, գնացել դէպի Վահագն աստուծոյ տիեզերական տաճար, որտեղից էլ արեւորդիները երկիր էին բերել իրեն: Հայոց նախնիների նման սրբազան ծառ էին համարել նրան, բնի խորշում մոմ վառել: Վարդավառ, Նոր Տարի տօնախմբել նրա հովին: Նրա ստուերի ու կողքի սրճարաններում լերան լանջերի վեց գիւղերից լիքը մարդիկ էին լինում: Մուսա լերան թունդ օդի խմում, հարբում, զուարճանում, երգում, պարում էին: Գետի ձորակն էր թնդում կուսակցական ու իրենց երկրի երգերի կանչերով, ատրճանակների պայթիւնների հրավառութեան լոյսը խայտում գետակի ջրերի վրայ, սիրում էին զէնք, սիրում էին կրակել, սիրում էին զէնք ձօճել թշնամու դէմ: Թմբկահար Կիրակոսն ու Թոսունեան նուագածու եղբայրներն էին գալիս նրա հովին: Առասպելական թմբկահար Կիրակոսը զարկում էր թմբուկը, ուժգին զարկում թմբուկը, որի հնչիւնները գնում հասնում Տարօն աշխարհի փլած մեհեաններ, քանդուած բերդեր, չոյում նրանց ընկած վէմերը: Մենապարբեր, շուրջպարեր էին բռնում, իջնում գետակի ջրեր, ինչ փոյթ պաղ էր ջուրը, նրանց սրտերի ծովակներն էին տաք: Մենապար բռնելու համար Կիրակոսի ձակատին ոսկեղրամներ փակցնում, երգում «Հէլէ հէլէ նիննօ» եւ իրենց աւանդական երգեր՝

Ծօ պէտք է պէտք,
Հուր հրացան զէնք պէտք է,
Երբ թշնամին ալ գայ,
Անոր վրայ յարձակիլ պէտք է:
Ահա այդպէս, յարձակեցանք թշնամու վրայ, հինգ յաղթական մարտերով ձակատեցանք նրա հետ, փախան, վերջին կուրին ոչխարների հօտի նման քչեցինք հեռուներ, ափսոս չթողեցին կռիւը շարունակէինք: Երկրում, արորդիները եթէ թշնամուն ատէին, թշնամուն չհնազանդէին, զէնք ձօճէին նրա դէմ՝ 100 տարի աշխարհին չէին ասի, որ սպանել էին իրենց: Եւ պայթում էին հարիւր-հարիւր ատրճանակներ, Ուրտըրէկ գիւղի մօտիկ թուրքալաուի գիւղերի մարդիկ կարծել էին հայեր յարձակում էին իրենց վրայ: Իմ ու ուրիշ ահել-ջահելների մենապարբերին ծափ էիր տալիս, ատրճանակի զարկերից ընկած սօսիի գնդիկներն էիր հաւաքում: Է՛հ Պօղոս, թախծոտ նայեց՝ սիրուն էր մեր երկիր, ասեց:

Հեռու ցուրտ երկրի երթից յոգնել էր հին տարուայ Զեռն պապը, ոստանը պատրաստուում էր դիմաւորել մանչ-ձմեռ պապին:



Մեսրոպի պողոտայով անցնող բազում արորդիներ եղեւնու փոքր ծառեր գրկած շտապում էին տուն: Ես էլ մի եղեւնի գրկած՝ մտել էի տուն: Ուրախացել էին մանչերս, Անժելը ասեց. «Պօղոս, կանաչ լոյս բերիր մեր տուն»: Իր խօսքը շարունակելով աւելացրել. «Պօղոս, ծառը բնութեան հրաշքն է, կանաչ փռում լեռներին, լանջ գարնան հետ գարուն դառնում, ծաղկում, մայրանում, չար ոգիներին տնից հեռու պահում»: Մայր ոստանը վառում էր ջահի սիրուն լոյսի նման: Եղեւնին տեղաւորել էին տան մեծ սենեակում, մանչերս գարդարում էին այն, տարեմուտի տօ-

նի խորհրդանշն էր, հաւատում գալիք տարում բարիք բերէր իրենց: Տօնածառ եղեւնին վառում էր հազար ու մի լապտերիկներով, չողում գոյնգոյն նախշերի խաղալիքներով, արդեօք նախնիների ստուերները չէ՞ին իջել այնտեղ, այդ լոյսերի մէջ չէ՞ին ժպտում աստղերի լոյսով վառուած նրանց ակները: Տան նկուղից սօսի տնկիի թաղարը գրկած՝ սենեակ բերել, տարել դրել էի լոյսերով վառուած եղեւնու կողքին: Մանչերիս բացատրել էի, որ իրենց ցեղի նախնի՝ նահապետ Հայկի, յաղթանակի տօնախմբութեան, Աստղիկ դիցուհու Վար-



Հայ Քոյրերու Վարժարանի Մեծ Ընտանիքը

Խաղաղութեան մաղքանքներով Կը շնորհաւորէ համայն հայութեան Սուրբ Ծնունդն ու Նոր Տարին

Տօնածառ

դավառի ու Ամանոր աստուծոյ պաշտամունքի օրը գնացել էին սօսեաց անտառակ՝ ունկնդրելու սօսի ծառի տերեւների մեղմիկ խշշոյնի ձայնից Աշտիչատի քրմապետի գուշակութիւնները: Արմինհայերի նախնիների մի թագաւոր, իրեն նուիրած եղել սօսեաց անտառակի սօսի ծառի պաշտամունքին: Մաղթել, որ Ձմեռ պապ, Ամանոր աստուած՝ նոր տարում անչափ բարիք, առողջութիւն, սէր, բարիք, երջանիկ մանկութեան վայելք պարգեւէին իրենց, տան այս փոքրիկ սօսի ծառի օրհնութիւնը իրենց հոգիներին, նախնիների ոգին սրտիկներին:

Քրիստոնէական հաւատը դաւանած արմինհայեր մարեցին իրենց Ամանոր աստուծոյ յուշը, նրա տօնախմբութեան արթնածոգու հրայրքը. իրենց ցեղի նահատակ բանաստեղծը պիտի գրէր՝

Մեռան բոլոր աստուածները,
իրենց բագիններուն վրայ մա՛մուռ կ'աճի,

Անմահ եղար դուն միայն,
Նման հողին ու կրակին:

Արմինա երկրում համատարած եղեւնու անտառներ չկային, Նոր Տարուայ տօնակատարութեան համար հեռու Ռուսաստանից եղեւնիներ էին ներմուծում, մեղք էին համարել հատանել իրենց փոքրիկ եղեւնիներին: Նոր տարուայ եղեւնու կողքին լինէին նաեւ սօսի տնկիի թաղարներ, ինչպէս արեւելքի մարդիկ Նոր Տարուայ տօնին որպէս խորհրդանիշ ծաղկած փոքրիկ ծառեր տուն բե-



րում: Ժամանակի երթի ընթացքում սովոր կը լինէին եղեւնու փոխարէն սօսին լինէր իրենց Ամանորի տօնախմբութեան խորհրդանիշ, արմինհայ նախնիներ կը «վերադառնային» հայոց տներ, միասին կը տօնախմբէին Ամանոր, օրհնութիւն կը լինէր տներում: Գերմանների երկրին են վերագրում տօնածառի աւանդութեան սկզբնաւորումը: Քրիստոնեայ մարդիկ իրենց տներ բերած եղեւնի ծառեր էին զարդարել: Հայոց աշխարհից գերմանների երկիր հալածական եկած պաւլիկեանների ուսմունքին հետեւորդ, քրիստոնէական եկեղեցու բարեփոխիչ Մարտին Լուդերը, առաջին անգամն էր վարուած մոմեր կախել իրենց տան տօնածառին: Ձմեռային մի գիշեր, տուն վերադառնալու ատեն՝ հմայուել եղեւնու ծառերի կանաչ ոստերի արանքներից չողչողացող աստ-

ղերի փայլատակումից: Այն իրենց տանը վերակենդանացնելու համար, մի փոքրիկ ծառ էր կանգնեցրել, նրա ճիւղերից կապել վառուող մոմեր: Առանձին երկրներ Նոր Տարի տօնախմբում են տարբեր ամիսներին ու օրերին, արեւելքի մի շարք երկրներում էլ ծաղկած փոքրիկ ծառեր տուն են բերում:

Հոռվմի Պօղոս Յովհաննէս երկրորդ պապն է սկզնաւորել վատիկանի հրապարակում տօնածառ կանգնեցնելու կարգը: Ըստ նրա՝ այն դարձել է Քրիստոսի ծննդեան արարողութեան մի մասը, համարուել է Քրիստոսի խորհրդանիշը, դարձել է նաեւ մարդկային կեանքի ցնծացման արտայայտութիւնը, իսկ նրա յարատեւ կանաչը՝ անմեռ կեանքի նշանը: Այն համարել էր «կեանքի ծառ», յիշեցրել Քրիստոսի պատկերը, փայլփլող լոյսերով Քրիստոսի ծնունդը:

Լոյսերի մէջ ընկողմանած եղեւնի, մանչերս պտտել էին նրա շուրջ բոլորը, շոյել սօսիի լայն տերեւները ու երգել՝

Տօնածառ ջան տօնածառ,
Ինչ սիրուն ես ու պայծառ...

Մանչերս հարցրել էին, իրո՞ք Ձմեռ պապի կայ: Նրանց ասել էի, որ ուրիշ մանչեր էլ նոյն հարցումն էին արել: Պատմել էի, որ Նիու ետրք քաղաքի մի ընտանիքում նոր տարի էին տօնախմբելու: Ութ տարեկան Վիրձինա անունով իրենց աղջնակը հաւատացել էր, որ այդ գիշեր Ձմեռ պապը այցելութեան կը գար նաեւ իրենց տուն: Սակայն, նրա խաղընկեր աղջնակներ ու տղաներ իրեն ասել էին, որ Ձմեռ պապ չկայ: Տարակուսել էր, հարցում էր արել հայրիկին, որ արդեօք նա կա՞յ: Իրենց ընտանիքում սովորութիւն էր եղել որեւէ կասկածելի իրողութեան իսկութեան համար հարցում անել «New-York Sun» լրագրին, որի պատասխանը ընդունել էին որպէս ճշմարտութիւն: Վիրձինիան որոշել էր լրագրին գրել Ձմեռ պապի գոյութեան մասին: Հայրիկն էլ նոյնն էր յորդորել, հաւատացնելով, որ լրագիրը ստոյգ պատասխան կը տար նաեւ իր այս հարցումին: Վիրձինիան նամակ էր գրել նոյն լրագրին.

«Ես ութ տարեկան եմ: Իմ փոքրիկ ընկերներից ոմանք ասում են Ձմեռ պապ չկայ: Հայրիկս ասում է, եթէ դու այն տեսնում ես «The Sun» լրագրում, ապա այն այդպէս է: Խնդրում եմ ասացէ՛ք կա՞յ Ձմեռ պապ»:

Նրա նամակը հասել էր լրագրի Francis P. Church անունով երկարամեայ խմբագրին, որը հետեւեալ պատասխանն էր հրապարակել.

«Վիրձինիա, քու փոքրիկ ընկերները սխալ են: Նրանք ազդուած են իրենց տարիքի թերահաւատութիւնից, նրանք չեն հաւատում բացի նրանից ինչ որ տեսնում են: Նրանք մտածում են ոչինչ կարող է լինել, ինչ որ հասկանալի չէր իրենց փոքրիկ ուղեղներով: Վիրձինիա, բոլոր մտքերը՝ թէկուզ լինեն մարդկանց կամ երեխաների, փոքր են: Մեր այս անհուն տիեզերքում, մարդը համեմատած անեզր աշխարհի հետ, պարզապէս մի միջատ, մրջիւն է իր իմացականու-

թեամբ, ինչպէս կարող էին միայն մտածողութեամբ ըմբռնել ամբողջ ճշմարտութիւնը եւ բոլոր գիտելիքները: Այո Վիրձինիա, կայ Ձմեռ պապ»:

Նա անտարակոյս գոյութիւն ունի, այնպէս ինչպէս սէրը, աղնութիւնը, բարեպաշտութիւնը գոյութիւն ունեն եւ դու արդեօք գիտե՞ս, որ նրանք լի են քու կեանքում՝ որպէս վսեմագոյն գեղեցկութիւն եւ հրճուանք: Աւաղ: Ինչպէս տրտում պիտի լինէր աշխարհը, եթէ չլինէր Ձմեռ պապ: Աշխարհը, նաեւ նոյնքան տխուր պիտի լինէր, եթէ չլինէին Վիրձինիաներ: Այն ատեն պիտի չլինէին ոչ մանկական հաւատք, ոչ բանաստեղծութիւն, ոչ սիրերգ եւ ինչպէ՞ս հանդուրժելի պիտի լինէր այս կեանքը: Իմացականութիւնից ու տեսանելիութիւնից բացի, մենք ուրիշ վայելք պիտի չունենայինք: Այն արտաքին լոյսը որով մանկութիւնը լցնում է աշխարհը... պիտի մարէր:

Ձհաւատալ Ձմեռ պապի՞ն... դու կարող էիր նոյնպէս չհաւատալ պարիկներին: Դու կարող էիր նոյնպէս խնդրել քու հայրիկին, որ Սուրբ Ծնունդի նախօրեակին մարդիկ վարձէր, որպէսզի հսկէին բոլոր ծխնելոյզները՝ հանդիպելու համար Ձմեռ պապին, սակայն եթէ դու նոյնիսկ չէիր տեսնի Ձմեռ պապին վայր իջնելիս, ինչ պիտի ապացուցէր այն: Ոչ ոք տեսնում է Ձմեռ պապին, բայց այն իրականութիւն չէ, որ չկայ Ձմեռ պապը: Աշխարհում ամենաշատ իրական բաները այն են, որ ոչ երեխաները եւ ոչ էլ մարդիկ կարող են տեսնել: Դու երբեւիցէ տեսե՞լ ես մարգագետիններում պարիկներին պարելիս: Անշուշտ ոչ, սակայն այդ ապացոյց չէ որ նրանք այնտեղ չեն: Ոչ ոք կարող է ըմբռնել կամ երեւակայել չտեսնուած ու չնշմարուելիք բոլոր այն հրաշքները, որոնք կան աշխարհում:

«Դու մասմաս պատուիր պուկերիկները, տե՛ս ներսում ինչն է աղմուկի շառաչման պատճառը: Սակայն, կայ մի վարագոյր, որը ծածկում է անտեսանելի աշխարհը, որը ոչ ամենահզօր մարդը եւ ոչ էլ որեւէ ժամանակ ապրած ամենահզօր մարդկանց միացեալ ուժը կարող էին այն պատուել: Միայն հաւատքը, բանաստեղծութիւնը, սէրը, երեւակայութեան սիրերգութիւնը կարող են մի կողմ հրել այդ վարագոյրը եւ տեսնել, եւ նկարահանել այդ երկնային գեղեցկութիւնը եւ նրա այն կողմի երկնային փառքը: Այդ բոլորը ճիշտ են: Ահ, Վիրձինիա, այս ամբողջ աշխարհում չկայ ուրիշ ոչինչ իսկական ու հաստատուն:

«Ո՞չ Ձմեռ պապ. փառք Աստծոյն, նա ապրում է եւ ապրելու է յաւիտեան: Վիրձինիա, հիմակուանից հազար տարիներ առաջ, դրանից բացի տարբեր անգամ տասը հազար տարիներ յետոյ էլ նա պիտի շարունակի մանկութեան սրտերը զուարթ պահել...»:

Նոր տարի, գալո՞ք բարի, հայ գինուորին անմեռ կեանք, հայրենի երկրին բարգաւաճում, խաղաղութիւն հայոց աշխարհին, արորդիների բարեկեցութիւն, երկիրը առաջնորդող մարդկանց իմաստութիւն:

Կլենտէյլ, Դեկտեմբեր 2017

Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւն

Կը Մաղթենք, Որ Քալիֆորնիահայութիւնը Նոր Տարին Դիմաւորէ Միասնականութեամբ, Համախոհութեամբ Եւ Հանդուրժողութեամբ

Տօնածառ Ջա՛ն, Տօնածառ

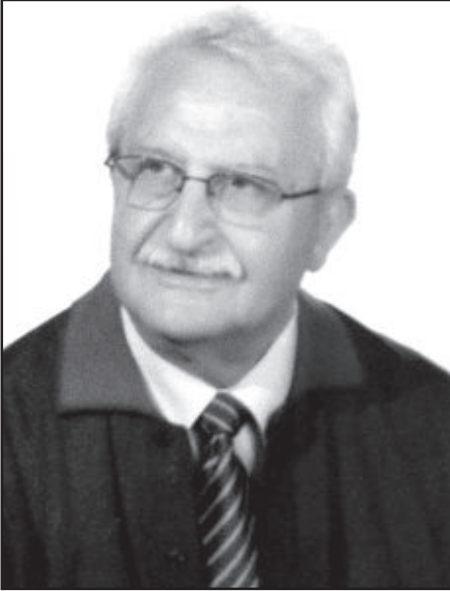
ՅԱԿՈԲ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Ամէն անգամ, երբ տօնածառ կը տեսնեմ, անմիջապէս միտքով կը վերադառնամ մանկութեան ու պատանեկութեան օրերուն, երբ տօնածառը ուրիշ համ ու հոտ ունէր: Այն օրերուն արհեստական տօնածառեր չկային, ամէն ինչ բնական էր, ծառերն ալ բնական էին, մարդի՛կ ալ: Չկային արհեստական մազեր, թարթիչներ, յօնքեր, չրթունքներ եւ ուրիշ բաներ... ինչպէս է այս օրերուն, երբ գեղազէտ վիրաբոյժի ու տարատեսակ չպարի միջամտութեամբ՝ կանացի սովորական դէմք մը ցուցափեղկի «մանրքեն»ի կը նմանցնեն:

Այսօրուան ծառերն ալ, որքա՛ն զարդարես ու ծանրաբեռնես խաղալիքներով ու լոյսերով, միեւնոյնն է, բնականին չեն կրնար նմանիլ: Իսկական եղեւնիին հոտը դեռ մինչեւ հիմա քիթիս մէջ է, ու կը յիշեմ... Նոր Տարիէն օրեր առաջ, որոշ մարդիկ եղեւնի մեծ ծառէ մը ճիւղեր կը բերէին. անոնք լման ծառի մը տեսքը չունէին, բայց գործ կը տեսնէին, մասնաւորաբար՝ աղքատ թաղամասերու ընտանիքներուն համար, որոնք հարուստներու նման լման ծառ մը գնելու կարողութիւն չունէին:

Տօնածառը տեղադրելու եւ զարդարելու գործընթացը ամենասիրելի զբաղմունքն էր ընտանիքի բոլոր անդամներուն:

Հալէպի Նոր Գիւղին մէջ աղքատութիւնը համընդհանուր էր, բացի քանի մը առանձնայատուկ ընտանիքներէ: Սանութիւնը կը շողային լոյսերով, փայլփլուն զարդարանքներով, Յիսուսի մատրի արձանիկներով. կարողութիւն ունեցողը կը գնէր, չունեցողն ալ ծառին վրայ ծուէն-ծուէն բամպակ կը շարէր, կամ՝ խառկուած ու պայթած եգիպտացորենի հատիկներ կը փակցնէր՝ ձիւնի պատրանքը տալու համար: Փայլուն գունաւոր թուղթերով օղակներ կը պատրաստէին ու շղթաներ կազմելով՝ կը զարդարէին ծառը: Այդ աղքատիկ, համեստ ծառերը աւելի՛ տօնական մթնոլորտ կը ստեղծէին, քան՝



այսօրուանները, որոնցմէ չատեր ծառի կը նմանին, բայց ծառ չեն, կանաչ պէտք է ըլլան, բայց երբեմն արծաթագոյն ու ոսկեգոյն են, ճերմակ կամ կարմիր, իսկ անոնց վրայ խանութ մը լեցնելու չափ խաղալիք՝ չափազանց ուած դիմայարդարումով ու բազմատեսակ զարդերով պճնուած կիներ յիշեցնող:

Այսօր ամէն ինչ փոխուած է, յղբացա՛ծ ենք: Մէկը ըսած է. «Առաջ մեր թշնամին աղքատութիւնն է...», ճի՛շդ է, սակայն՝ ոչ բոլորին համար:

Երեւանի հրապարակին վրայ բարձրացաւ աւանդական 32 մեթրնոց ծառը, աւելի ճիշդ՝ ծառերու կոյտը, քանի որ մէկ ծառ չէ, այլ հարիւրաւոր ճիւղերու հաւաքածոյ մը՝ երկաթեայ մարմինի վրայ: Հոգ չէ՛, կարելորդ այն է, որ ծառի պատրանքը կու տայ: Տօնածառեր բարձրացած են նաեւ Երեւանի շատ ուրիշ վայրերու մէջ: Փողոցներու մէջ լոյսի հեղեղ է, քաղաքապետարանը բան չի խնայեր՝ մայրաքաղաքին գրաւիչ տեսք տալու համար:

Իսկ Հալէպի մէջ բարձրացած տօնածառը՝ լրիւ ուրիշ բան է...

Եթէ տօնածառ մը հին տարուան երթն ու նորին գալուստը կ'աւետէ, ապա Հալէպինը պատերազմի սեւ օրերու էջերու փակումը կ'աւետէ, յոյսերով եւ հաւատքով բռնաւորուած նոր ու պայծառ օրերու գալուստը կ'աւետէ: Հալէպի կեդրոնական տօնածառն ու



բոլոր տօնածառերը յաղթանակի չեփորներ են ու խաղաղութեան վերահաստատումի Պեթհոփէնեան իններորդ համանուագ:

Ես Ջահրատի նման չեմ թելադրեր, որ տօնածառի ճիւղերէն պատրանք ու ձանձրոյթ կախեն մարդիկ, այլ կ'առաջարկեմ, որ ճիւղերէն հայելիներ կախեն ու

ամէն օր անոնց մէջ նայելով՝ իրենք զիրենք տեսնեն ու իրենց անձին հետ հաշուեյարդարի նստին, թէ՛ ի՞նչ ըրին անցնող տարուան ընթացքին: Ինքնաքննութիւնը ինքնամաքրումի լաւագոյն ձեւն է, իսկ մենք որքա՛ն կարօտը ունինք ինքնամաքրումի...

Բարի ու խաղաղ Ամանոր:



Հայերէն եւ Առանց Միալի

«Յառաջ» օրաթերթը 1920թ. Փետրուարի 12ին գրել է. «Երեւանի քաղաքային խորհրդի որոշման համաձայն՝ 1920թ. Մարտի 1ից բոլոր ցուցանակները գրուած պիտի լինեն հայերէն, օտար լեզուներով կարելի է գրել այն պայմանով, որ ցուցանակի առաջին մասում գրուած լինի հայերէն»:

Երկու շաբաթ անց Քաղաքային վարչութիւնը տարածել է հետեւեալ յայտարարութիւնը. «Սանութիւնների հայերէն լեզուով նոր ցուցանակները գրուած են կոպիտ սխալներով: Քաղաքային վարչութիւնը խնդրում է բոլոր խանութպաններին այդպիսի սխալներ այսուհետ չկրկնելու համար նախքան գրել տալը ցուցանակի բնագիրը բերել Քաղաքային վարչութեան վերահսկիչ բաժանմունք, ուր կ'ուղղուեն սխալները, որից յետոյ միայն կարող են գրել տալ»:

**Նոր Տարուան
եւ Ս. Ծնունդեան
Տօներուն Առիթով
Սրտանց կը շնորհաւորենք
համայն հայութեան, ինչպէս
նաեւ միութեանս անդամները
եւ համակիրները՝ մաղթելով
բոլորին քաջառողջութիւն,
խաղաղ ու երջանիկ օրեր
Իրաքահայերու
Ընտանեկան Միութիւն**

**Iraqi Armenian
Family Association**

2017ին Հայաստանի Դրօշի Տակ Փայլած Ու Ճանաչում Բերած Մարզիկները

ՅԱՍՄԻԿ ԲԱՐԱՅԵԱՆ

2017ն էլ նախորդ տարիների նման Հայաստան աչքի ընկաւ սպորտային մեծ նուաճումներով, անակնկալ ձեռքբերումներով ու յաջողութիւններով:

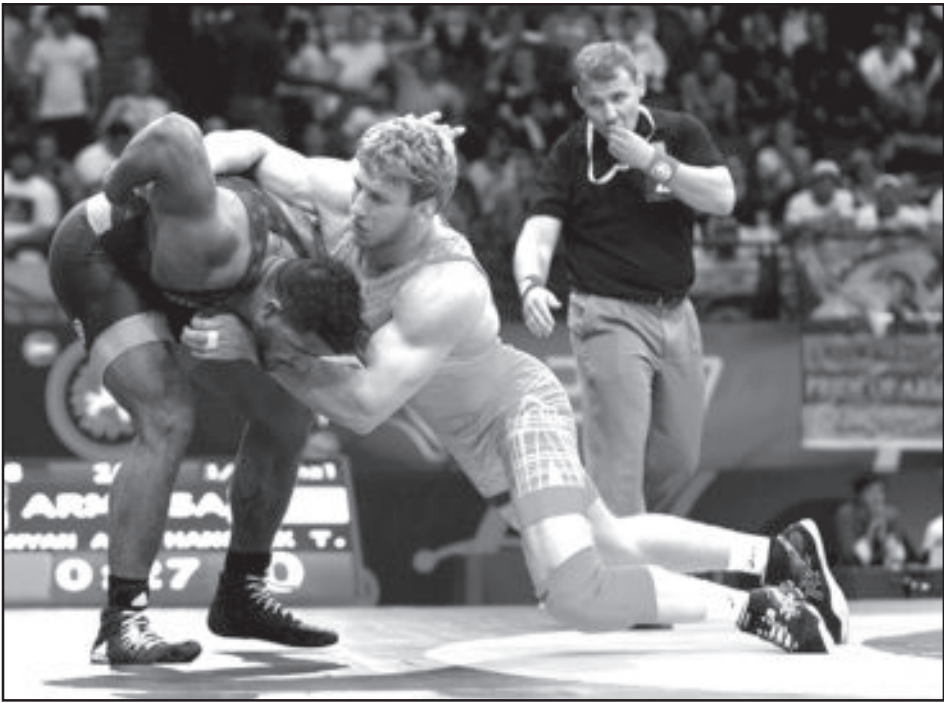
Հաւագոյնը լինելն, իսկապէս, բարդ ու պատասխանատու աշխատանք է, սակայն մեր մարզիկներն այդ առաքելութիւնը պատուով են կատարում:

Mediamax Sport-ն առանձնացրել է այն մարզիկներին, ովքեր ողջ տարուայ ընթացքում մինչեւ վերջ պայքարեցին, չյանձնուեցին, հաւատացին իրենց ուժերին ու

Հասան նոր բարձունքների: Նրանցից ոմանք այդ նուաճմանն առաջին անգամ Հասան, միւսներն էլ շարունակեցին կրել առաջինը լինելու պատիւը:

98 ՔԱՇԱՅԻՆ ԿԱՐԳԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻՆ. ԱՐԹՈՒՐ ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆ

Արթուր Ալեքսանեանը հերթական տարին նշանաւորեց ոսկէ մեդալով: 2014 թուականի Աշխարհի առաջնութիւնից յետոյ ոչ մի ըմբիշի այդպէս էլ չի յաջողւում նրա քաշային կարգում առաւելութիւնն իր ձեռքը վերցնել:



Թէեւ այս տարուայ Եւրոպայի առաջնութիւնում նա ընդամէնը Յրդն էր, բայց դրանից 3 ամիս անց կրկին տեսանք յաղթող Արթուր Ալեքսանեանին:

98 կգ. քաշային կարգում արդէն 4 տարի է միայն նա է ոսկիններ նուաճում՝ Տաշքենդից, Հաս Վեգասից, Ռիոյից ու Փարիզից բոլոր մեդալները Հայաստան են ուղեւորուել:

Փարիզում էլ նա շարունակեց ԱԱներում իր անպարտելի շարքը, գործեց վստահ, գեղեցիկ ու իրեն յատուկ հանգստութեամբ: Արդիւնքում նուաճեց Աշխարհի Յրդ անընդմէջ ոսկէ մեդալը:

«Բոլոր յաղթանակներս իւրայատուկ են ինձ համար, չատ ծանր աշխատանք է տարուել դրանց հասնելու համար: Աշխարհի առաջնութիւններում հեշտ մրցակիցներ չեն լինում: Հպարտ եմ, որ դարձայ աշխարհի եռակի չեմպիոն:

Շարունակելու եմ ձգտել նոր տիտղոսների, փորձելու եմ մինչեւ 2020թ. Տոկիոյի Օլիմպիական խաղերը կայանալիք բոլոր մրցաշարերում առաւելութեան հասնել»:

ՄԵՐ ՖՈՒՏԲՈՒԱՅԻՆ ԴԵՍՊԱՆԸ. ՀԵՆՐԻԿ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

2017ը չափազանց հակասական ստացուեց Հայաստանի հաւաքականի աւագի համար: Տարուայ առաջին 6 ամիսներին նա փայլում ու գոլերի հեղինակ էր դառնում եւրոպական ստադիոններում (մարզական համալիրներու մէջ-նմբ.)՝ օգնելով «Մանչեսթեր Իւնայթեդ»ին նախ հասնել Եւրոպայի լիգայի եզրափակիչ, ապա

գոլերից մէկի հեղինակը դարձաւ ու իր համար ճանապարհ հարթեց դէպի Չեմպիոնների լիգա:

Մխիթարեանը իրականացրեց նաեւ իր վաղեմի երազանքներից մէկը՝ եռագոյնն ուսերին բարձրացրեց Եւրոպայի լիգայի գաւաթն ու այդ նուաճմանը հասած առաջին Հայ ֆուտբոլիստը դարձաւ:

«Այնքան երջանիկ էի Եւրոպայի լիգայում յաղթելու համար: Ստոքհոլմում գոլ խփելն ու գաւաթը բարձրացնելն աննկարագրելի էր ինձ համար: Երազանքները կատարուում են, երբ տքնաջան աշխատում ես, պոզիտիւ (դրական-նմբ.) ես ու հաւատում ես քեզ: Կեանքում ամէն ինչի էլ հնարաւոր է հասնել, երբ վստահ ես գործում»:

Սակայն նոր մրցաշրջանի մեկնարկից ամիսներ անց իրավիճակը կտրուկ փոխուեց՝ նա անգամ թիմի յայտացուցակում չի յայտնւում: Մարզիչի հետ կոնֆլիկտը (բախումը-նմբ.) կիսապաշտպանին դուրս թողեց թիմի կազմից ու հիմա էլ չատ մօտ է Անգլիայից հեռանալուն:

Չնայած դժուարութիւններին ու 2 ամիս խաղադաշտից բացակայելուն, հայրենիքում Մխիթարեանը շարունակում է ոգեշնչման օրինակ լինել ու իր տուած բազմաթիւ դրական յոյզերի փոխարէն հայերը նրան իրենց աջակցութեամբ են վարձահատոյց լինում:

ՄԱՔՍԻՄ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼԸ

Մաքսիմ Մանուկեանն այս տարի գերազանցեց ինքն իրեն:



**Նոր Տարուան Եւ
Ս. Ծնունդի Առիթով,
Հաւագոյնը Կը Մաղթենք
Հայ Ժողովուրդին**

**Ուրֆայի
Հայրենակցական
Միութիւն**

**Compatriotic Union
of Ourfa**

2017ԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴՐՈՉԻ ՏԱԿ ՓԱՅԼԱԾ ՈՒ ՃԱՆԱՀՈՒՄ ԲԵՐԱԾ ՄԱՐԳԻԿՆԵՐԸ

Նախկինում Եւրոպայի ու Աշխարհի առաջնութիւններում աչքի չընկած, բայց հնարքների մեծ զինանոց ունեցող ըմբիշը պարզապէս փայլեց Փարիզում կայացած Աշխարհի առաջնութիւնում: Փորձէք առանձնացնել ԱԱում նրա տարած յաղթանակներից լաւագոյնը եւ կը դժուարանաք: Ահա, թէ որքան թեթեւ, գեղեցիկ ու ճկուն էր գործում նա: Մանուկեանը չարունակեց հաւատալ իրեն ու ամէն ինչ արեց 30 տարեկանում իր նպատակը կեանքի կոչելու համար: Նոյնիսկ ըմբշամարտից ժամանակաւոր հեռանալը նրան չխանգարեց հասնել բարձունքի, Մանուկեանը վերադարձաւ աւելի լաւը, ուժեղ ու կամային դառնալու համար: 2017ի Օգոստոսին ըմբիշն ապացուցեց, որ անկախ ամէն ինչից պէտք է հաւատալ սեփական ուժերին ու երազանքին: «Շատ էի հաւատում այս նուաճմանն, այլապէս չէի հասնի այս յաջողութեանը: Մեծ գործ եմ արել, շատ դժուար էր յատկապէս անցած ճանապարհը: Շատ ուրախ եմ, որ երջանկացրել եմ ընկերներիս ու ընտանիքիս անդամներին, մեր ազգին: Շնորհակալ եմ բոլորին, ովքեր ուրախանում են իմ յաղթանակով»:

ՏԱՐՈՒԱՅ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ. ԼԵՒՈՆ ԱՐՈՆԵԱՆ

Լեւոն Արոնեանը Թբիլիսիում 24օրեայ յամառ ու գեղեցիկ պայքարում այս տարուայ Սեպտեմբերին 2րդ անգամ նուաճեց Աշխարհի գաւաթը: Չինացի Դին Լիժենի հետ «Թայբէյթ»ի (որոշիչ խաղի-Նմբ.)

Ընդհանուր առմամբ տարին Արոնեանը մեծ վերելքով անցկացրեց՝ յաղթելով նաեւ Norway Chess ու Grenke Chess սուպերմրցաշարում (գերմրցաշարքին-Նմբ.), Սենթ Լուիսի արագ ու կայծակնային մրցաշարերում, Grand Chess Tour-ում գրաւեց 3րդ տեղը, իսկ ԵԱԻ թիմային առաջնութիւնում 1ին խաղատախտակի վրայ չկրեց ոչ մի պարտութիւն ու ոսկէ մեդալակիր դարձաւ: «Մէկ տարի առաջ անյաջողութիւններ ունէի, նման պահերին ես հասկանում, թէ ով է քեզ հետ, ով է հաւատում քո յաջողութիւններին: Երբեք ամբիցիաների (տենչերու, փառասիրութեան-Նմբ.) հետ կապուած խնդիր չեմ ունեցել, միշտ հաւատացել եմ իմ ուժերին, թէեւ նախկինում յաւակնորդների մրցաշարում վատ եմ խաղացել, բայց այս անգամ լաւ է լինելու»:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԲԱԶԿՈՎ

Բռնցքամարտիկ Յովհաննէս Բաչկովի համար սպորտային ամառը չափազանց թէժ էր: Նա ընդամենը 2 ամսուայ տարբերութեամբ Յունիսին Եւրոպայի չեմպիոն, իսկ Օգոստոսին Աշխարհի առաջնութեան բրոնզէ մեդալակիր դարձաւ: Չափազանց աշխատասէր, կամային ու իր գործին նուիրուած բռնցքամարտիկը կարողացաւ 7 տարուայ ընդմիջումից յետոյ հայաստան ոսկէ մեդալ բերել: Եւրոպայի առաջնութիւնում նա իր բարձրութեան վրայ էր ու մրցակիցներին հերթով դուրս էր թողնում պայքարից: Ոսկին նուաճելուց յետոյ նրա թիրախը դարձաւ Աշխարհի



է, երիտասարդական ու պատանեկան բոլոր հնարաւոր մրցաշարերի յաղթող: Այս տարին էլ Մարտիրոսեանի համար նշանաւորուեց մի քանի կարեւոր ձեռքբերումներով: Փետրուարին նա սպորտի վաստակաւոր վարպետի կոչում ստացաւ, իսկ Մարտին արդէն փայլում էր Եւրոպայի առաջնութիւնում:



նում: Երկամարտի 414 կգ.-ով նա ոսկէ մեդալ նուաճեց՝ տիրանալով նաեւ փոքր մեդալներին: Յունիսին ծանրորդը լաւագոյնն էր երիտասարդների Աշխարհի առաջնութիւնում 426 կգ.-ով, 2 ամիս անց էլ 3 ոսկէ մեդալով վերադարձաւ Ուսանողական խաղերից՝ բարձրացնելով 401 կգ.: Տարուայ յաղթական եզրափակում: Ել ինչ յաջողութիւն կը գրանցէր: «Չեմ կարծում, որ երիտասարդ տարիքում բազմաթիւ մեդալներ նուաճելը յետագայում կը խանգարի ինձ լաւ ելոյթ ունենալ: Ես դեռ ոչ Օլիմպիական, ոչ էլ Աշխարհի չեմպիոն չեմ դարձել, այնպէս որ պէտք է ձգտեմ դրանք էլ նուաճել»:



արագ շախմատի 2 պարտիաներում էլ նա կարողացաւ յաղթանակ տանել ու 128 շախմատիստների պայքարում լաւագոյնը ճանաչուել: Արոնեանը միակ շախմատիստն է, ով 2 անգամ դարձել է Աշխարհի գաւաթակիր, նրա առաջին յաջողութիւնը եղել էր 2005ին: Այդ փայլուն նուաճումը նրան նաեւ հնարաւորութիւն տուեց 2018ի Մարտին Բեռլինում պայքարել յաւակնորդների մրցաշարում, ինչպէս նաեւ երկարատեւ ընդմիջումից յետոյ վերադարձրեց ՖԻԴԷի վարկանշային աղիւսակի 2րդ հորիզոնական:

առաջնութիւնը, որտեղից էլ բրոնզէ մեդալով վերադարձաւ: «Եւրոպայի չեմպիոն դառնալն իմ նպատակներից մէկն էր: Ես միշտ էլ համոզուած եմ եղել, որ պէտք է յաջողութեան հասնեմ ԵԱԻ կամ ԱԱում, նոր սկսեմ մենամարտեր վարել պրոֆեսիոնալ բռնցքամարտում»:

ԱՆՊԱՐՏԵԼԻՆ. ՍԻՄՈՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

20 տարեկանում նա արդէն Օլիմպիական խաղերի արծաթէ, մեծահասակների ու Մ-23 տ. Եւրոպայի չեմպիոն (ախոյեան-Նմբ.)

Պատմական. Քորէայի Տագնապի Լոյսին Տակ

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

Քորէայի Հիւսիսային գօտին մէջ, Չոնկչոն գետի ափերուն, 1950 Նոյեմբերի վերջաւորութեան մղուած բուռն կռիւներէն ետք ամերիկեան եւ հարաւորէական ուժերը պաշտպանական նոր գիծեր հաստատեցին, իսկ չինացիք աշխատեցան կտրել ամերիկեան եւ հարաւորէական ուժերու ճանապարհները:

Թրքական զօրագունդը, զօրավար Թահսին Եագըճըի հրամանատարութեամբ՝ կեդրոնացաւ Վափոն գիւղին շուրջ, կասեցնելու համար չինական յառաջխաղացքը:

Սակայն, թրքական զօրքը կապի ու հաղորդակցութեան եւ համակարգումի լուրջ դժուարութիւններ կը դիմագրաւէր: Անոնք ո՛չ անգլերէն կը հասկնային, ո՛չ քորէերէն եւ ոչ ալ միջավայրին ու պայմաններուն ծանօթ էին:

Հարաւորէական 200 հոգինոց ջոկատ մը Թոքչոնէն ճամբայ ելաւ միանալու թրքական զօրքին, բայց թուրքերը զանոնք չինացի կարծելով կրակ բացին եւ սպաննեցին 14 ու վիրաւորեցին 6 զինուորներ:

Թուրքեր Վափոնի մէջ պաշտպանական դիրքեր եւ դէպի Հիւսիս-արեւելք կիսաշրջանակային օղակ հաստատեցին:

Չինական 114րդ զօրաբանակի 38րդ զօրագունդը, զօրավար Ժայ Ժոնկիուի հրամանատարութեան տակ, գիշերային յարձակումով մը

քանդեց թրքական առաջին դիրքերը:

Թուրքերը արագօրէն պաշտպանական նոր դիրքեր գրաւեցին Վափոնի շուրջ: Չինացիք գրոհի անցան թրքական պաշտպանական դիրքերուն վրայ եւ սկսան յառաջանալու: Թուրքերը պաշարուեցան եւ ձեռնամարտի մտան. բախումը եղաւ կարճ, բայց աղիտալի: Թուրքեր շուրջ 400 սպաննուած տալէ ետք, պաշարման շղթան քակեցին եւ նահանջեցին դէպի արեւմուտք, Սինիմ-ոի գիւղը:

Չինացիք Վափոնի շրջակայ բլուրները գրաւելէ եւ դիրքեր հաստատելէ ետք Սինիմ-ոի ճամբաները կտրեցին եւ արագ յարձակումով մը թրքական զօրքերը հրետանային ուժեղ կրակի տակ առին: Թրքական հրամանատարական կեդրոնին եւ դիրքերուն միջեւ կապը կտրուեցաւ: Չինացիք նոր ուժեր իջեցուցին եւ պաշարման շղթայ հաստատեցին: Թուրքերը, մեծ կորուստներ տալէ ետք՝ նահանջեցին:

* * *

Չոսին ջրամբարը կը գտնուի Քորէայի Հիւսիս-արեւելեան կողմը: Չոսին ճափոներէն հնչումն է. քորէերէն անիկա կը կոչուի Չանկ-ճին ջրամբար: 126 քիլոմետր երկարութեամբ ճակատի գիծը կը սկսէր Հունկնամէն եւ ձիւնածածկ լեռներէն ու Ֆունչիլին եւ Թոքթոնկ լեռնանցքներէն անցնելով, կը հասնէր Չոսին ջրամբար: Եռետամի-նի եւ Սինհունկ-նի գիւղերը կը գտնուին ջրամբարին արեւմտեան եւ արեւելեան կողմերը: Հոնկէ ճամբան կը շարունակուի Քոթօ-ոիէն եւ կը հասնի Հունկնամէն նաւահանգիստ: Ամերիկեան ուժերը, զօրավարներ էտուրտ Ալմոնտի եւ Օլիվըր Սմիթի հրամանատարութեան տակ՝ շարժեցան դէպի Չոսին ջրամբար եւ տեղաբաշխուելով պաշտպանական դիրքեր հաստատեցին:

Սառնաշունչ ձմեռ էր եւ ջրմաս-րին արեւմտեան եւ արեւելեան կողմերը: Հոնկէ ճամբան կը շարունակուի դէպի Հակապրու-ոի, կ'անցնի Քոթօ-ոիէն եւ կը հասնի Հունկնամէն նաւահանգիստ: Ճամբան դարձդարձիկ է, Ժայոտ եւ կան ցից բարձունքներ: Շրջանը ցանցառ բնակչութիւն ունի:

Ամերիկեան ուժերը, զօրավարներ էտուրտ Ալմոնտի եւ Օլիվըր Սմիթի հրամանատարութեան տակ՝ շարժեցան դէպի Չոսին ջրամբար եւ տեղաբաշխուելով պաշտպանական դիրքեր հաստատեցին:

Սառնաշունչ ձմեռ էր եւ ջրմաս-

տիճանը զերոյէն վար 35 ցոյց կուտար: Ամէն կողմ՝ ձիւն ու սառոյց: Զինուորները ցուրտէն պաշտպանուելու անհրաժեշտ հագուստներ չունէին եւ կը սառէին. բժշկական օգնութիւն հասցնելը դժուար էր եւ մորֆին կը ներարկէին: Ուտեստեղէն հասցնելն ալ դժուար էր: Հրետանին ալ անբաւարար էր:

Զօրավար Սմիթի հրամանով պաշտպանական ամուր յենակէտեր հաստատուեցան եւ օդանաւերու էջքի համար Հակապրու-ոիի եւ Քոթօ-ոիի մօտակայ հարթ վայրերը մաքրուեցան: Ջրամբար-



Wishing
All Our Customers
And Friends
A Prosperous Year
And
A Merry Christmas



Aida Yeghiazarian
818-547-6388

aida7@me.com

Re/Max Optima

333 E. Glenoaks Blvd. Suite 100, Glendale, CA 91207



Our best wishes
for a very Merry Christmas
and a happy, healthy 2018.

We extend our sincerest
appreciation to our members,
volunteers, donors
and scholarship sponsors.

Because of the generosity
of our members and donors,
AEF allocated over \$500,000
in 2017 for various
educational programs,
including over 300 scholarships,
four school construction
& renovation projects,
student supplies, computer labs, etc.

Պատմական. Քորեայի Տագնապի Լոյսին Տակ

րին անմիջական շրջակայքը ամերիկացիք պաշտպանական մէկ գիծ հաստատեցին: Զրդ բանակը ութ զօրագունդ կեդրոնացուցած էր ճակատի գիծին վրայ, գլխաւորաբար՝ Եուտամի-նիի եւ Սին-Հունկ-նիի միջեւ:

Զինացիք 120 հազար զինուոր կեդրոնացուցին ջրամբարին շուրջ: Անոնք որոշեցին նախ Եուտամի-նիի եւ Սին-Հունկ-նիի ամերիկեան դիրքերը ջախջախել, այնուհետեւ շարժիլ դէպի Հակարու-ոի եւ բնաջնջել Զրդ բանակը:

Զինացի զինուորներն ալ անհրաժեշտ հագուստներ չունէին, ցուրտէն կը սառէին եւ սննդեղէնի տագնապ կը դիմագրաւէին:

1 Դեկտեմբեր 1950ի առաւօտուն, ամերիկացիք յարձակման անցան, բայց չինական ուժեղ դիմադրութեան առջեւ կանգ առին եւ քաշուեցան, որմէ ետք բարձունքներուն վրայ նոր դիրքեր հաստատեցին եւ աշխատեցան Հակարու-ոին իրենց ձեռքը պահել:

Զինական բանակը երկու ուղղութեամբ հակադարձակման անցաւ. մէկ թեւը Եուտամի-նիի ուղղութեամբ քայլեց, իսկ միւս թեւը Քոթո-ոիի հարաւը հասաւ:

Գիշերը կռիւները սաստկացան եւ անխնայ ուժերով միմեկին դէմ իրար դիմադրեցին:



Ամերիկեան ուժերը Եուտամի-նիէն քաշուեցան եւ պաշտպանական նոր դիրքեր հաստատեցին:

1419ի բարձունքին չինական դիրքերը խոցելի էին: Ամերիկացիք գրաւեցին բարձունքը եւ սկսան յառաջանալու դէպի լեռները, ճամբուն արեւելեան կողմը իրենց հակակշիռին տակ պահելու դիտաւորութեամբ: Քանի մը ժամուան կռիւներէ ետք մարինները բացին Եուտամի-նիի եւ Հակարու-ոիի ճամբան:

Երեկոյեան, մինչ չինական ուժերը, յոգնած՝ իրենց առաջին հանգիստը կ'առնէին, ամերիկացիք օդային յարձակման անցան եւ ծանր կորուստներ պատճառեցին անոնց:

Դեկտեմբեր 3ին եւ 4ին ամերիկեան ուժերը յառաջխաղացք արձանագրեցին, մինչ չինացիք նահանջեցին դէպի հիւսիս:

Ջրամբարին արեւելեան կողմէն յառաջանալով, ամերիկացիք շարժեցան դէպի Մուփիոնկ-նի, ուր չինացիք բուռն դիմադրութիւն ցոյց տուին: Արիւնահեղ զօտեմարտեր մղուեցան. ամերիկեան ուժերը ծանր հարուած ստացան եւ 2500 մարիններէն 1050 հոգին միայն կրցաւ խոյս տալ դէպի Հակարու-ոի:

Ամերիկացիք երկու գումարտակ զօրք տեղակայած էին Հակարու-ոիի մէջ: Ստեղծուած կացութեան առջեւ անոնք պաշտպանական նոր գիծեր հաստատեցին: Մա-



րիններու շարքերուն մէջ դիրքային նոր դասաւորումներ կատարուեցան:

6 Դեկտեմբերին, չինացիք յարձակման անցան Հակարու-ոիի վրայ: Ամբողջ օրը կռիւր շարունակուեցաւ փոփոխակի յաջողութիւններով: Գիշերը չինացիք յարձակումը սաստկացուցին:

Մարիններ, մութ գիշերուան մէջ հակադարձակման անցան, Հակարու-ոիի եւ Քոթո-ոիի միջեւ ճամբան բացին եւ գրաւեցին շրջակայ բարձունքները: Քիչ ետք, չինական հետա-

նին սկսաւ սաստկօրէն ուժեղանալու ամերիկեան դիրքերը եւ ճամբաները. ստեղծուեցաւ քառասային վիճակ: Գիշերային կռիւի մէջ մասնագիտացած մարիններու ջոկատ մը արագ ու անակնկալ յարձակում մը շղթայազերծեց չինական դիրքերուն վրայ եւ մեծ վնասներ պատճառեց անոնց:

Զինացիք փորձեցին Ֆունչիլին լեռանցքը եւ կամուրջը իրենց հակակշիռին տակ առնել: Արիւնահեղ մարտերէ ետք, 11 Դեկտեմբերին ամերիկացիք քաշուեցան Ֆունչիլին լեռանցքէն եւ Հունկնամի պարագիծին շուրջ ամրացան:

Զօրավար Տակլըս ՄաքԱրթըր ուժերու նոր վերադասաւորում կատարեց: Հարաւորեական ուժերը Հունկնամի նաւահանգիստին շուրջ պաշտպանական ամրութիւններ հաստատեցին, իսկ ամերիկեան ծովուծը սաստկօրէն սկսաւ ուժեղանալու չինական դիրքերը, պաշտպանելու համար Հունկնամի պարագիծը:

Զինական յարաճուն յարձակումներուն առջեւ ամերիկեան եւ հարաւորեական դիրքերը տկարացան: Ուժերու յարաբերակցութիւնը արագօրէն փոխուեցաւ: Զինական բանակին կողմէ հիւսիսային Քորէայի գրաւումը այլեւս կը նկատուէր անխուսափելի:

Արեւմտեան կողմէն շրջանցելով ամերիկեան զօրքերը՝ չինացիք շրջապատեցին զանոնք 420 հազարնոց բանակով եւ թեւային հարուած հասցուցին ամերիկեան ծրր բանակին:

Ստեղծուած կացութեան առջեւ զօրավար ՄաքԱրթըր ծրր բանակին հրամայեց նահանջել եւ 38րդ հորիզոնականին վրայ կեդրոնանալ: Զօրավար Ուալթըր Ուոլթըր՝ ծրր բանակի հրամանատարը, 23 Դեկտեմբերին զոհ գնաց ինքնա-

շարժի մը արկածին:

Չոսին ջրամբարի յառաջացեալ դիրքերուն վրայ տեղակայուած ամերիկեան հետեւակազօրքի 7րդ գունդը հիմնովին ջախջախուեցաւ եւ բնաջնջուեցաւ:

25 Դեկտեմբերին, ամերիկեան 193 մարտանաւեր խմբուեցան Հունկնամի նաւահանգիստին մէջ: Սուճապային վիճակի մէջ 105 հազար զինուորներ եւ 98 հազար քրէացի քաղաքայիններ լեցուեցան նաւերը եւ Պուսան փոխադրուեցան:

Ժամը 14:36ին, ամերիկեան վերջին նաւը հեռացաւ նաւահանգիստէն:

25 Դեկտեմբերի առաւօտուն, չինական ուժերը մտան Հունկնամ

եւ քանդեցին նաւահանգիստը:

Արեւելեան ռազմաճակատը այսպիսով տապալեցաւ: Ամերիկացիք փութով պաշտպանական գիծեր սկսան կառուցելու արեւմտեան գօտիին մէջ:

Չոսին ջրամբարին շուրջ կռիւներուն ամերիկացիք եւ հարաւորեացիք, պաշտօնական տուեալներու համաձայն, 13,900 զոհեր տուին: Զինացիք տուին 19,202 (ոչ պաշտօնական տուեալներով՝ 60 հազար) զոհեր, եւ շուրջ 30 հազար չինացի զինուորներ ալ ցուրտէն մահացան:

Հիւսիսային Քորէայի մեծ մասը վերագրաւուեցաւ չինական ուժերուն կողմէ: Քիմ Իլ-Սունկ հիւսիսքորէական բանակը սկսաւ վերակազմելու եւ զայն չինական հրամանատարութեան ենթարկեց: Ան Մաօ Յէ Թունկէն խնդրեց պատերազմը շարունակել, մինչեւ ամբողջ Քորէայի ազատագրուի:

* * *

Զինական եւ հիւսիսքորէական ուժերը 31 Դեկտեմբեր 1950ի երեկոյեան լայնածաւալ յարձակողականի անցան 38րդ հորիզոնականին վրայ տեղակայուած ամերիկեան եւ հարաւորեական ուժերուն դէմ:

Ամերիկեան ծրր բանակը, որուն հրամանատարութիւնը ստացած էր զօրավար Մաթիու Ռիտկուէյ, Իմճին գետի երկայնքին պաշտպանական դիրքեր հաստատած էր →

JENNY’S IMMIGRATION & SOCIAL SERVICES

Հաստատութեան տնօրէն եւ հայ համայնքին տարիներ շարունակ օգնութիւն ցուցաբերած փորձառու Դենի Աբրահամեանը շարունակում է օգտակար լինել մեր հայրենակիցներին կառավարութեան կողմից գաղթականութեան փաստաթղթերի, հիւանդութեան, թոշակների եւ պետական օգնութեան ձեւակերպման անհրաժեշտ ծառայութիւններով:

Քաղաքացիութեան Կեդրոն

1436 W. Glenoaks Blvd., Glendale, CA 91201
Tel: (818) 242-8196 Fax: (818) 937-9120

-Բոլոր ճանապարհներով Green Card եւ այլ գաղթականական ծառայութիւններ -Եթէ երբեւէ ունեցել էք խնդիրներ, որը կարող է ձեզ խանգարել քաղաքացիութեան հարցով, մի մտահոգուէք, մենք ձեզ կ'օգնենք ...

Jenny Abrahamian
-Թարգմանութիւններ
-Լիազօրագրեր/ Appostille

Նոտար/Notary

Շուտով երկրորդ գրասենեակի բացում Orange County-ի մէջ (մանրամասնութիւնները յետագային)

Կը շնորհաւորենք համայն հայութեան Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

Ծառայութիւններ
-Հէշտ եւ կարճ ճանապարհով հիւանդութեան թոշակ SSI-SSA
-Medi-Cal
-CAPI, Sponsor-ով կամ առանց Sponsor-ի

LIVE SCANS

Պատմական. Քորէայի Տագնապի Լոյսին Տակ

Մէուլը պաշտպանելու համար: Մէուլ, Հան գետի ափին, կը գտնուի 38րդ հորիզոնականէն 56 քիլոմէթր հարաւ:

Ձինացիք յարձակման անցան Իմ-ճին գետի ափերէն, թերակղզիի արեւմտեան կողմէն եւ սկսան յառաջանալու կեղրոնական գօտիին մէջ գտնուող Չունչոնի ուղղութեամբ: 33ի ճամբան, 38րդ հորիզոնականէն անցնելով՝ կը հասնէր Մէուլ: Այլ ճամբայ մըն ալ, Իմճինի վրայէն Քեսոնկը, Մունսանը եւ Քոյան-կը կը կապէր Մէուլի: Ուրիշ ճամբայ մըն ալ Չունչոնէն կ'ուղղուէր դէպի Մէուլ:

Ձին-ձմեռ էր, Իմճին եւ Հան գետերը սառած էին եւ ջերմաստիճանը գերոյէն վար 20 ցոյց կու տար:

Ամերիկեան առաջին եւ 9րդ զօրագունդերը Իմճին եւ Հան գետերը պաշտպանելու պարտականութիւն ստանձնած էին, մինչ հարաւորէական երրորդ զօրագունդը Չունչոնի շուրջ տեղակայուած էր:

Արագ եւ վճռական հարուածով մը չինացիք սկսան յառաջանալու դէպի հարաւ՝ չըջափակելու համար ամերիկեան եւ հարաւորէական ուժերը: Կէս գիշերին ճակատի գիծը խորտակուեցաւ:

1 Յունուար 1951ի առաւօտուն, հարաւորէական ուժերը արագօրէն նահանջի ճամբան բռնեցին: Զօրավար Ռիտկուէյ Հրամայեց կասեցնել չինական յառաջխաղացքը եւ դիմադրութիւն կազմակերպել, բայց հարաւորէական ուժերը շարունակեցին նահանջը:

Իր կարգին, Հարաւային Քորէայի նախագահ Ռի Սինկման հրամա-

յեց իր զօրքերուն դիմադրել, բայց ապարդիւն:

Երեկոյեան, Իմճին եւ Հան գետերու ամերիկեան զիւրքերը վտանգուեցան: Ձինացիք 14 քիլոմէթր յառաջացան եւ թեւանցեցին ամերիկեան ուժերը:

ՉԻՆԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐԸ ՄԷՈՒԼԻ ՄԷՋ

2 Յունուարի առաւօտուն, չինական ուժերը կանգ առին եւ սկսան պատրաստուելու, ամերիկեան 8րդ բանակը ամբողջովին չըջափակելու դիտաւորութեամբ:

Հարաւորէական նահանջող ուժերուն միջեւ կապը կտրուած էր: Անոնցմէ կարգ մը միաւորներ արդէն վոնճու հասած էին:

3 Յունուարի առաւօտուն, զօրավարներ Ռիտկուէյ, Փրանք Միլ-պըրն եւ Ճոն Քուլթըր խորհրդակցեցան եւ որոշեցին պարպել Մէուլը: Ամերիկեան ուժերու կարգ մը միաւորներ ուղղուեցան դէպի արեւմուտք՝ Քոյանկ, այլ միաւորներ ալ արեւելեան ուղղութեամբ շարժեցան:

Ձինացիք որոշած էին պաշարել Մէուլը եւ հոն բնաջնջել ամերիկեան ուժերը, բայց անոնց նահանջը անակնկալի բերաւ զօրավար Փեն-կը, որ հրամայեց յարձակման անցնիլ ամերիկեան նահանջող զօրքերուն ուղղութեամբ: Քանի մը դիրքերու վրայ ձեռնամարտեր մղուեցան:

Անգլիական եւ աստրալիական զօրամիաւորումները ամերիկեան ուժերուն հետեւելով՝ Մէուլի իրենց



դիրքերը պարպեցին:

4 Յունուարի առաւօտեան ժամը 7:40ին, ամերիկեան 9րդ զօրագունդի վերջին զինուորները հեռացան Մէուլէն:

Ձինական ուժերը արագօրէն կը յառաջանային եւ ճակատի գիծը խորտակուած էր: Մէուլ սաստկօրէն կը ուժեղանար:

Բրիտանական հետեւակազօրքի 29րդ զօրագունդը, որ տակաւին իր դիրքերուն վրայ կը գտնուէր, ժամը 8ին հրաման ստացան հեռանալու Մէուլէն:

Նոյն պահուն հարաւորէական կառավարութիւնը լքեց Մէուլը:

Ձինական ուժերը արդէն հասած էին Մէուլի դռները: Քաղաքին մէջ մնացած էր միայն ամերիկեան հետեւակազօրքի 27րդ զօրագունդը, որ քանի մը դիրքերու վրայ տկար դիմադրութենէ ետք, կէսօրէն ետք ժամը 2ին սկսաւ նահանջելու եւ անցաւ Հան գետը: Քիչ ետք չինական եւ հիւսիսքորէական ուժերը մտան ամայացած մայրաքաղաքէն ներս: Քաղաքացիներէն չատեր սառած

գետին վրայէն անցնելով, փախուստ տուած էին դէպի հարաւ: Քաղաքապետարան հասնելէն ետք, չինական ուժերը Հիւսիսային Քորէայի դրօշակը բարձրացուցին:

5 Յունուարին, չինական եւ հիւսիսքորէական ուժերը յարձակման անցան Քիմփօ օդակայանին եւ Ինչոնի ուղղութեամբ:

7 Յունուարին, Ինչոնը գրաւելէն ետք, չինական ուժերը կանգ առին:

Մէուլի կռիւներուն ամերիկացիք տուին 481, բրիտանացիք՝ 300, աստրալիացիք՝ 9 զոհեր. հարաւորէական զոհերուն թիւը կը հասնէր քանի մը հազարը: Ձինացիք տուին 5800, հիւսիսքորէացիք՝ 2700 զոհեր:

Ձինական եւ հիւսիսքորէական ուժերու յառաջխաղացքը կասեցնելէ ետք, ամերիկեան հրամանատարութիւնը հակայարձակման որոշում կայացուց: Զօրավար Տակկըս ՄաքԱրթըր մինչեւ իսկ մտածեց Հիւլէական ռումբերով հարուածել Հիւսիսային Քորէան եւ Ձինաստանը:

Wishing
Our Customers,
Friends & Family
Peace, Love & Joy
This Christmas
& Throughout
The New Year!

Modella
Uniforms

La Crescenta – Pasadena



Գրականութեան Մեքենան

1868թ. Յունիսի 23ին ամերիկացի գիւտարար Քրիստոֆեր Լեթեն Շոուլըրը ստացաւ արտօնագիր իր նոր սարքի համար, որը առաջին գրամեքենայի նախահայրն էր: Արտադրութիւնը սկսուեց մի քանի տարի անց եւ 1874 թուականին դուրս եկաւ շուկայ: Մարկ Տուէյնը ձեռք բեց դրա փորձնական օրինակը մինչեւ մասսայական (մեծաքանակ- խմբ.) արտադրութիւնը: Նրա գրամեքենան կրում էր Remington No. 1 անուանումը: Հէնց դրանով էլ գրողը լոյս աշխարհ բերեց «Թոմ Սոյերի Արկածները» վէպը: Աւելի ուշ հրատարակիչները վերջիչեցին, որ Տուէյնից մեքենագիր վիճակում ստացուած առաջին գործը եղել է 1875 թուականին «Ատլանտիկ Մանթլի» հանդէսում տպագրուած «Հին Ժամանակները Միսիսիպիի Վրայ» ստեղծագործութիւնը: Ամէն դէպքում, հեղինակն իր ինքնակենսագրականում հպարտութեամբ գրել է. «Ես առաջին մարդն եմ, ով գրամեքենան օգտագործել է գրականութեան մէջ»:

ՅՈՎԻԿ ԶՐԱԽԶԵԱՆԻ «ՊԼՈԿ»ԷՆ

Հոլիվուս

ՀՅԴ «Գարեգին Նժդեհ» Կոմիտե
 ՀԵԴ «Մուսա Տադ» Ուխտ
 ՀՅԴ «Թեհլիրեան» Պատանեկան Միութիւն
 ՀՕՄԻ Լոս Անճելըսի «Մայր» Մասնաճիւղ
 ՀՄԸՄԻ Լոս Անճելըսի Մասնաճիւղ
 Հոլիվուսի Հայ Դատի Յանձնախումբ

Ս. Կարապետ Հայց. Առաք. Եկեղեցւոյ
 Հովիւ, Հոգաբարձութիւն
 Եւ Յարակից Մարմիններ

Ռոգ Եւ Ալէք Փիլիպոս Ազգ. Վարժարան
 ՀՕՄԻ «Մարի Փոստոյեան» Մանկամսուր

*Ամանորի Եւ Ս. Ծնունդի
 Տօներուն Առիթով՝
 Շնորհաւորութիւններ
 Եւ Յաջողութեան Մաղթանքներ
 Հայաստանի, Արցախի, Արարելիի,
 Ինչպէս Նաեւ Հոլիվուսի Հայութեան*



In Memory of Mina Shirvanyan

Hacob Shirvanyan

Մինա Շիրվանեանի
Յիշատակին

Յակոբ Շիրվանեան

Ասպարեզ



2018

ԿԱՆԵԴՐԱՆՈՒ ԿԱՆԱԲՆԱԾ

Շնորհավոր Նոր Տարի եւ Սուրբ Ծնունդ



Սուրբ Ծննդեան այս
տոնական օրերուն եւ
Հայաստանի Առաջին
Հանրապետության
հարիւրամեակի
սեմին, կը մաղթենք
որ այս տարի՝ն ըլլայ իր
յադրանակներով
եւ ձեռքբերումներով լի
տարի մը՝ մեր ժողովուրդին:

Հայ Օգնության Միության
Կեդրոնական Վարչութիւն



Հայ Յեղափոխական Դաշնակցության Ուժը

ՄԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆ

ՀՅ Դաշնակցութեան Հիմնադիրները ժամանակի հայ կեանքի ամենէն իրազեկ մարդիկն էին: Այդ վկայում են նրանց թողած երկերը, բայց, մա՛նաւանդ՝ ՀՅ Դաշնակցութեան առաջին ծրագիրը: Մինչդեռ նրանցից առաջ եւ յետոյ հայ կուսակցութիւն կազմողները ընդհանրապէս մեկնում էին վերացական դատողութիւններից, անում էին բնազանցական ընդհանրացումներ, ՀՅ Դաշնակցութեան ծրագրի հեղինակները խօսում են միայն կենդանի փաստերի եւ իրական տուեալների մասին: Այդ պատճառով նրանց եզրակացութիւններն էլ կենդանի են եւ իրական: Դաշնակցութիւնը պատասխանում է հայ իրականութեան նդովեալ հարցերին: Դաշնակցութիւնը դնում է հայ միջավայրից բխող պահանջներ: Դաշնակցութիւնը հաշուի է առնում միայն Հայաստանի ու հայ կեանքի առանձնայատկութիւնները: Ուստի եւ ՀՅ Դաշնակցութեան ծրագրում տիրական է ազգային տարերքը: Եւ Դաշնակցութեան ծրագիրը ո՛չ միայն կուսակցական ծրագիր է, այլեւ՝ ընդհանրական հայ ազգային հաւատամք:

Նոյնը պէտք է ասել եւ ՀՅ Դաշ-
նակցութեան կազմակերպական
ձեւի մասին: ՀՅ Դաշնակցութեան
Հիմնադիր ժողովում, 1890 թուին,



ընդունուել էր խիստ կենտրոնացման սկզբունքը, սակայն, երկու տարուայ փորձը բաւական եղաւ, որպէսզի Դաշնակցութեան հիմնադիրներէի առողջ բնազդը ըմբռնէ, որ կենտրոնացումը անհամապատասխան է հայ իրականութեան պայմաններին: 1892թ. առաջին Ընդհանուր ժողովում արդէն կեդրոնացման դրուիթիւնը փոխարինուեց պալականտրոնացումով: Հնչակեան կուսակցութիւնը քայքայուեց ծայրայեղ

Կենտրոնացման հետեւանքով: Դաշնակցութիւնը ապրեց եւ զօրացաւ շնորհիւ ապակեգործական:

Կայ եւ մի ուրիշ խիստ կարեւոր ապագայ. միւս հայ կուսակցութիւնները կառուցուած են նուիրապետական սկզբունքով. վերից վար իշխում է տիրողի ու ենթարկուողի, հրամայողի ու հրամանը կատարեալ պարտաւորուածի իրաւական փոխյարաբերութիւնը: Սոսկ մեքենայական կարգապա-

Հովթիւն: Դաշնակցութեան մէջ,
մա՛նաւանդ նրա կեանքի
սկզբնական շրջանում, իշխանու-
թիւնն ու կարգապահութիւնը
զուտ բարոյական են: «Յեղափո-
խական գործում»,– ասուած է ՀՀ
Դաշնակցութեան 1892թ. ծրագ-
րում,– «չի կարող լինել իրաւունքի
եւ պահանջի խնդիր, այլ միայն
բարոյական պարտաւորութեան
եւ բաւարարութեան խնդիր»: Եւ
սա միայն խօսք չէր. «Բարոյական

Տէր եւ Տիկ.
Վահան եւ Անուշ Շամլեան
Ծնունդ

**Ջերմագին մաղթանքներով
կը շնորհաւորեն
համայն հայութեան
Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը**

Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան Ուժը

պարտաւորութեան» գիտակցութեան ուժն էր, որ հարկաւոր ու հազարաւոր դաշնակցական ընկերներին մղում էր դէպի հերոսական գործեր, յաճախ դէպի անխուսափելի մահ: ՀՅԴաշնակցութեան ուժը այսօր էլ բարոյականութեան մէջ է, յեղափոխական պարտքի եւ իրաւունքի բարոյական հիմքերի մէջ:

ՀՅ Դաշնակցութիւնը սովորական կուսակցութիւն չէ. նա եւ Ուխտ է միաժամանակ, բառի լաւագոյն իմաստով՝ եղբայրակցութիւն: Դաշնակցականը դաշնակցականի համար միայն գաղափարակից ու զինակից չէ, այլեւ բարոյական պարտականութիւններով եւ իրաւունքներով եղբայրացած անհատ: Մի անտեսանելի, շատերի համար անհասկնալի խորհուրդ, մի հոգեւոր գորութիւն սաւառնում է ՀՅ Դաշնակցութեան, բոլոր իսկական դաշնակցականների գլխին, պաշտպանում նրանց ժամանակի ու մարդկային կրքերի ժանգից, ուժ է տալիս նրանց, ներշնչում գաղափարական անձնագոհութեան եւ հերոսական գործերի համար:

ՀՅ Դաշնակցութեան մէջ կայ ոյժի մի աղբիւր եւս, որից զուրկ են բոլոր Հայ կուսակցութիւնները. տիրական պաշտամունք անցեալ գործերի եւ նահատակ ընկերների: Դաշնակցութիւնը այն չէ միայն, որ այսօր կայ. Դաշնակցութիւնը ամբողջ մի վիպերգութիւն է, պատմական մի էպոպէ



(դիւցազներգութիւն-խմբ.), որ յղացուել է կէս դար առաջ եւ աճում ու զարգանում է դեռ, ծաւալում ու խորանում է անընդհատ՝ Հայ ժողովրդի կեանքի եւ գիտակցութեան մէջ: Դաշնակցութեան անդամները նրանք չեն միայն, որ արձանագրուել են կուսակցութեան տոմարներում, այլեւ բոլոր նրանք, որոնք երբեւիցէ ապրել, գործել ու նահատակուել են Դաշնակցութեան դրօշի տակ: Մեզ հե՛տ են միշտ, մեր մէջ են բոլոր մեր գաղափարական

առաջնորդները եւ մարտիկները՝ հիմնադիրների սրբազան երրորդութիւնից սկսած մինչեւ այսօր՝ բոլոր նրանք, որոնց մարմնինը հանգչում է յայտնի կամ անյայտ գերեզմաններում, բայց որոնց հոգին մի՛շտ մեր մէջ է, մեզ հետ՝ իբրեւ ներշնչող, ուղեցոյց, մարտակից եւ առաջնորդ: Երբ դաշնակցական ժողովները բանաձեւ են հանում, այդ բանաձեւին քուէարկում են ո՛չ միայն ժողովին ներկայ եղողները, այլեւ՝ Քրիստափորները, Զաւարեաններն ու

Ռոստոմները: Երբ դաշնակցական մարտիկը կռուի դաշտ է մեկնում, նրա կողքին են ե՛ւ Արամ Արամեանները, ե՛ւ Բաբգէն Սիւնիները, ե՛ւ Սերոբներն ու Գէորգ Զաւուչները, ե՛ւ Դումաններն ու Նէջօները:

ՀՅ Դաշնակցութիւնը մի եղակի ընտանիք է, մի բարոյական մեծ եղբայրակցութիւն, մի գաղափարական վեհ ուխտ, Հայ ժողովրդի ծոցից դուրս եկած, Հայկական միջավայրում ծնուած ու սնուած մի հզօր կուսակցութիւն: Այս իմաստով նա ինքը Հայ ժողովուրդն է, Հայութեան կազմակերպուած կամքը, նրա ստեղծագործող Հանճարի մարմնացումը: Նա ուրիշ կուսակցութիւնների նման չէ: Իր խորքով ու ձեւով նա Հայկական է, պտուղը Հայ ժողովրդի, բնական ծնունդը Հայկական միջավայրի, մինչեւ այժմ չկրկնուած ու դեռ երկար ժամանակ չկրկնուելիք:

Ահա թէ ինչո՞ւ ՀՅ Դաշնակցութիւնից առաջ եւ նրանից յետոյ մէկից աւելի Հայ կուսակցութիւններն են ստեղծուել, բայց նրանք կամ այլեւս չկան, կամ ապրում են սահմանափակ թուով մարդկանց մէջ: ՀՅ Դաշնակցութիւնն է միայն երկարակեաց, կենսունակ, լայնքով ու խորքով համաժողովրդական, գործօն ու զօրաւոր, որ ծննդեան օրից սկսած մինչեւ այսօր գրանիտի պէս անսասան կեցած է քաղաքական պայքարի առաջաւոր դիրքերում:

Ի Յիշատակ Արմէն եւ Մարիէթ Արարատեաններու եւ Վարդան Աւագեանի

Պետիկ եւ Անիթա Արարատեան
եւ դուստրերը՝
Թանիա, Սարին եւ Սինթիա

Մայիս 28

ՆԻԿՈԼ ԱՂԲԱԼԵԱՆ

Վեց տարի առաջ, պատմական դէպքերու հարկադրանքին տակ, Հայ ժողովուրդը «արցունքով» եւ «ակամայ» յայտարարեց իր անկախութիւնը, ինչպէս տեղական թերթերէն մէկը գրած էր հեգնանքով: Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան ղեկավարութեամբ հայութիւնը ոչ միայն մերժած էր բաժնուիլ Անդրկովկասեան դաշնակցութենէն, այլ դէմ էր նաեւ Կովկասի ներքին անջատման: Ան դէմ էր այդ անջատման, որովհետեւ, գիտեր իր գլխուն գալիքը. գիտեր որ բաժնուելով Անդրկովկասեան դաշնակցութենէն, ինքը պիտի մնար առանձին, գրեթէ մէն միակ: Վրացիները չէին կրնար թիկունք կանգնիլ մեզի այն բոլոր փորձութիւններուն մէջ, որոնք այդ անջատումով իսկ պիտի յառաջ գային: Մենք, ընդհակառակը, ճրի վահանն էինք Վրաստանի, որովհետեւ թրքական արշաւանք մը անպայման Հայաստանի վրայով պէտք է կատարուէր: Իսկ Ազրպէյճանը ուրախ էր, որ իր ցեղակիցները ու կրօնակիցները պիտի ողողէին ողջ Կովկասը: Մենք դէմ էինք անջատման, որովհետեւ, գիտէինք թէ ովքեր՝ միին եկողները: Անոնք կու գային Բիանգամայն լուծելու Հայկ. Հարցը ո՛չ թէ դիւանագիտական ճամբով, այլ սրով ու սուիճով: Այ՛ս է պատճառը, եթէ մենք Հայաստանի անկախութիւնը յայտարարեցինք «արցունքով» եւ «ակամայ»: Այս իրողութիւնը, զոր իբրեւ պարսաւ կը նետեն մեր երեսին, գովեստ ու պատիւ է Հայ ժողովուրդին եւ իր ղեկավար կուսակցութեան – Հ Զ Դաշնակցութեան,- ու նաեւ նշան՝ մեր քաղաքական հեռատեսութեան: Մենք ամէնքէն աւելի լաւ էինք ըմբռնած ռուս բանակի ներկայութեան արժէքը՝ մեր երկրին մէջ: Ռուս բանակին ետեւ Հայ ժողովուրդը կարող էր պահպանել իր ազատութիւնն ու անկախութիւնը: Ու ի վերջոյ ցաւով, բայց ճամբայ տուինք ռուս բանակին, թէ եւ զայն ոչնչացնելը՝ մեր անդնդախոր ձորերուն ու կիրճերուն մէջ շատ դուրին գործ էր մեզ համար: Վրացիները փակեցին անոնց ճանապարհը, որ Ռուսիա տանող ուղիդ գիծն էր, իսկ թաթարները տասնեակ հազարներով ռուս զինուորներ մորթոտեցին իրենց երկրին մէջ:

Սկիզբները, Ռուսիա յայտարարած էր որ Կովկաս կու գայ ճնշուած ազգերը ազատագրելու համար մահմետական լուծէն. մենք նպաստեցինք անոր այս նպատակով, բայց այն պահուն, երբ շատ պէտք ունէինք իր օժանդակութեան, ճակատագրականօրէն լքեց մեզ եւ չկատարեց իր պարտքը մեզի հանդէպ: ՀՅ Դաշնակցութիւնը, որ 30 տարի անընդհատ պայքար մղած էր յանուն ազատութեան, շատ լաւ էր ըմբռնած անոր արժէքն ու գինը. ան գիտէր նաեւ, որ իր ուժերը շատ քիչ էին, որովհետեւ մնացած էր միակ, ինքն իրեն հետ: Ձեզի ամէնքիդ ծանօթ է, որ յաճախ դէպքերը կեանքի մէջ չեն ընթանար այնպէս, ինչպէս ցանկալի է մեզ ու մեր հաշիւները սովորաբար սխալ դուրս կու գան. այսպէս եղաւ 1918ին: Մինչդեռ Հայ ժողովուրդը կ’ուզէր, որ ռուսը մնայ Կովկասի մէջ, թաթարներն ու



վրացիները տարբեր բաներ կը մտածէին: 1918 Մայիս 26ին, վրացիները յայտարարեցին որ կ’անջատուին Կովկասեան դաշնակցութենէն, 27ին նոյն բանը ըրին թաթարները. մենք մնացինք դարձեալ միակ: Դեռ 1912 եւ 1914ին վրացիները կը յայտնէին, թէ Կովկասը կը պատկանի իրենց եւ թաթարներուն միայն: Ա՛յ ինչ կ’ուզէին ուրեմն Հայերը, Խ՞նչ են իրար անցեր եւ հայկական գաւառներու մասին կը խօսին, – կը գրէին վրացի թերթերը: Հայերը, կ’աւելցնէին անոնք, եկուորներ են. մինչեւ Սեւանայ ծովը Վրաստան է, իսկ մնացածը կը պատկանի թաթար խաներուն, որոնք ինքզինքնին կը նկատէին պարսիկներու օրինական ժառանգորդները: Եթէ միայն Երեւանը կը գիջէին մեզ, պէտք էր արդէն, իրենց հաշուով, մեծ «չնորհ» մը համարել ատիկա: Ահա այս մտայնութեան տէր եղողները կը յայտարարէին, թէ կ’անջատուին Կովկասեան դաշնակցութենէն: Այս պայմաններուն մէջ է, որ մենք ստիպուած էինք գործ կատարել: Մեր դրացիները դէմ էին հայկական ուրոյն հողամաս ստեղծելուն, որովհետեւ այդ բանը քաղաքական բարդութիւն յառաջ պիտի բերէր: Անոնց համար վտանգ մըն էր Հայ դանգուածի մը կեդրոնացումը՝ իրենց կողքին: Անոնք լաւ գիտէին, որ եթէ Հայերուն տրուէր մատ մը հող, այդքան տեղի վրայ իսկ պիտի կազմուէր հայկական բռունցքը, որուն համը առած էին հեղ մը հայ-թաթարական ընդհարումներու ատեն: Ու հայութիւնը, այսպէս, միշտ կը նկատուէր վտանգաւոր հարեւան՝ արթուն ազգային գիտակցութեամբ, եւ, մանաւանդ, ուժեղ մրցորդ: Արդ, ի՞նչ պէտք էր ընէինք մենք եւ այն կուսակցութիւնը, որ մէկ քառորդ դար պայքարած էր Հայ Դատին ու Հայ հայրենիքին համար: Հայոց տնտեսական դրութիւնը արդէն քայքայկաններու պատսպարման հոգը կ’աւելնար մեր միւս հոգերուն վրայ, եւ դեռ սո՛վ, համաճարակ... ի՞նչ ընել. հրաժարի՞լ հայրենի ժառանգութենէն, գուցէ կ’ուզէիք, որ լքէի՞նք մեր հայրենիքը: Հայ ժողովուրդը, որ 30 տարի ՀՅ Դաշնակցութեան դրօշին տակ կռուած էր ու եկած էր ազգային ու մարդկային արժանապատուութեան, խիզախ ու հերոսական խոյանքներ էր փորձած, Սասունի եւ Վանի ան-

երբեք դասալիք չլլալու պայմանաւ:

Մենք ընտրեցինք ազատութիւնը: Զարհուրելի էր պատասխանատուութիւնը. Հ Զ Դաշնակցութիւնը հերոսաբար իր ուսերուն վրայ առաւ զայն: Կռեցէ՛ք այն հետեւանքները, որոնք յառաջ եկան այս պատասխանատուութենէն: Տեսէ՛ք հետեւանքը, որ կշէք ազգին արժանիքը: Երբ ռուսերը երկրորդ անգամ ոտք դրին Կովկաս, թաթարները ո՛չ մէկ դիմադրութիւն փորձեցին, իսկ վրացիները հազիւ երկու օր միայն կրցան պաշտպանել իրենց մայրաքաղաքը եւ ռուս բանակը հանդիսաւորապէս մուտք գործեց Կովկաս: Սակայն Հայ ժողովուրդը 13 ամիս չարունակ կռիւ մղեց ու թէեւ արինաքամ, բայց խիզախօրէն ուղեց պաշտպանել իր հայրենիքն ու անկախութիւնը: Մենք պաշտպանեցինք մեր «ակամայ» ազատութիւնը, իսկ անոնք չկրցան պահպանել իրենց կամովին անկախութիւնը, հակառակ անոր որ մեզի չափ վնասուած չէին անոնք: Հայր ազատութեան համար դաստիարակուած էր. ան գիտէր ազատութեան արժէքը. չէր ուզած փորձանքին մէջ մտնել, բայց անգամ որ մտաւ, գիտցաւ պաշտպանել զայն: Պարզ չէ՞ ազատութեան սէրը՝ որ ամրացած է, ռազմական կորովը՝ որ արթնցած է, խիզախութիւնը՝ որ վերադարձած է, ստրուկը՝ որ ազատուած է հոգիով ու գործով: Որ՞ն է իմաստը Մայիս 28ի: Այդ թուականին բովանդակ Հայ

→

Աւօ Տօնոյեան
եւ իր անձնակազմը
կը շնորհաւորեն իրենց
յաճախորդներուն եւ
բարեկամներուն
Նոր Տարին
եւ Ս. Ծնունդը

Donoyan
Insurance
Agency

1727 N. Vermont Ave., #207
Los Angeles, CA 90027
323-663-8541

Մայիս 28

ազգը, որ ստրուկ էր թուրքին եւ հպատակ ոռուին՝ կը դառնար ազատ ու անկախ հայրենիքի տէր ու քաղաքացի:

Այն ժողովուրդը, որ սովոր էր միայն իր վիզը երկարել թշնամիին եւ կինը գիջիլ ուրիշին, Մայիս 28ին ինքզինք կը հռչակէր ազատ ու անկախ, ան իր ազատութեան

տարի մը ետք, ամբողջ աշխարհին յայտարարեց, թէ իր պահանջն է միացեալ եւ անկախ Հայաստանը:

ԺԹ. դարէն առաջ, հայութիւնը միշտ արթուն եղած էր՝ իբրեւ կրօնական միութիւն: Իսկ Մայիս 28էն արդէն ճանչցուեցաւ իբրեւ քաղաքական միութիւն: Մայիս 28ը, ուրեմն, հայոց պատմութեան մէկ փուլն է, անջնջելի, լուսաշող ու անմար:

Ջարգացման այս փուլին հասնելու համար, հայ ժողովուրդը ի սպաս դրաւ իր խիզախութիւնը:

ՀՅ Դաշնակցութիւնը իր գործունէութեան ընթացքին եղաւ խիզախ. անոր հետեւելով ազգը զգաց իր վաղեմի ոգու վերազարթնումը ու համակուեցաւ նոյն խիզախութեամբ:

Անոնք միայն կը յօժարին ստրկութեան, որոնց մէջ արթուն չէ խիզախութեան ոգին, որոնց համար արժէք չունի իր պապերուն ժառանգութիւնը-խիզախ ու համարձակ նկարագիր:

Վեց հարիւր տարուան ստրկութիւնը ո՞ր հայուն համար տանելի է այլեւս:

Հարազատ հայորդին պէտք է ըլլայ խիզախ, ատով կը ստեղծուի հզօր կամք, եռուն աշխատանք, համարձակ եւ ազնիւ նկարագիր:

Ստրուկը հայ դառնալու համար պէտք է մկրտուի խիզախութեան աւազանի մէջ եւ մաքրուի պատմական մեղքէն:

Մայիս 28ի արթը իր արդիւնքը տուաւ. այսօրուան Հայաստանը մեր ճոխ սեղանի փշրանքն է:

Ոմանք եղածը կը նկատեն անկախ. Լա՛ւ. բայց մե՛նք ստեղծեցինք զայն մեր խիզախութեամբ եւ աշխատանքով:

Ոմանք կը նկատեն զայն ոչ անկախ եւ ուրախ են. զարմանալի չէ. ազատ չեղածը ի՛նչ կ’իմանայ ազատութեան արժէքը:

Հայութեան հոծ զանգուածը, որ ապրեցաւ ու տեսաւ, գիտէ անկախութեան արժէքը:

Մենք եղանք հպատակի ու ստրուկի որդի երէկ, բայց ազատ զաւակի ազատ հայր ենք այժմ. փորձեցինք անոր տալ անկախ հայրենիք, ու տուինք. յետոյ ձախողեցանք. բայց մեր զէնքերը վար չեն դրուած եւ պայքարը չէ վերջացած մեզ համար:

Եթէ չյաջողինք իսկ մեր նոր ճիգերուն մէջ, գոնէ այն մխիթարութիւնը ունինք, որ մեր որդիներուն կը կտակենք փառաւոր պատմութիւն մը խիզախ ոգորումներով լեցուն:

Մենք ստրկութեան պատմութիւն ժառանգեցինք. կը թողունք յաղթանակի էջեր:

Այսօրուան կիրքերը կը ժխտեն Մայիս 28ի պատմական նշանակութիւնը. փոյթ չէ. ամէն սերունդ ունեցած է իր ստուերը, որ քարշ կու գայ:

Ժամանակ մը պարզ ազգասիրութիւնը նկատուած էր վտանգաւոր, այսօր ամենեւին. յետոյ յեղափոխութիւնը համարուեցաւ խելառութիւն. այժմ ամէն կողմէ կը ծափահարուի:

Հեռու չէ այն օրը, երբ Մայիս 28ը պիտի դառնայ ազգային տօն. այն ժամանակ գուցէ մեռած կ’ըլլանք մենք եւ մեզի հետ՝ մեր հակառակորդները:

Մոռնալու չէ, սակայն, որ իր փառաւոր անցեալը ժխտողը խառնածին է:

Այժմ՝ հայածական է Դաշնակցութիւնը եւ իրեն հետ նաեւ հայութիւնը:

Բայց Կովկասը կազմակերպուած է մեր քաղաքական իտէլային համաձայն:

Մենք ենք մշակեր եւ կը մշակենք դեռ հայութեան քաղաքակրթական իտէալը:

Երբ ֆեդերացիա կ’ուզէինք մենք, մեզի դէմ էին. հիմա որ մեր ձգտումն է անկախ ու միացեալ Հայաստանը, մեր հակառակորդները ֆեդերացիայի գաղափարը կը պաշտպանեն: Երբ մենք մէկ կողմ կը թողունք որեւէ քաղաքական միտք կամ գործելակերպ իբրեւ հինցած, մեր հակառակորդները կը վերցնեն զանոնք եւ կեանք կու տան անոնց: Թող գործեն մեր աշակերտները այս ուղղութեամբ: Ովքե՛ր գիտեն արժէքը Մայիս 28ի մեզ նման՝ թող գօտեպնդուին. հայութիւնը ազատ է հոգիով՝ անազատ կարգերու մէջ. ազատ ոգին անկարող է մնալ անազատ պատեանի մէջ. պատեանը պիտի պայթի եւ անկախ ու միացեալ Հայաստանի մէջ ամէնքը անխտիր պիտի տօնեն Մայիսի 28ը:

«ՅՈՒՍԲԵՐ» 7 Յունիս 1924, Ժ. Տարի, Թիւ 28

Ճորճ
Եւ Արաքսի
Թիթիզեան

Կը մաղթենք,
որ այս Նոր Տարին
իր հետ բերէ
խաղաղութիւն
եւ երջանկութիւն

Տէր եւ Տիկ.
Խաչիկ
Թիթիզեան
Եւ ընտանիք

Կը շնորհաւորեն
ձեր Նոր Տարին
Եւ Ս. Ծնունդը

Հայ Յեղափոխականի Մը Յիշատակները

ՌՈՒԲԷՆ ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Հայաստանի Առաջին Հանրապետութեան հարիւրամեակին առիթով հրապարակուող նիւթերի շարքում ներկայացնում ենք մէկ հատուած ազգային ազատագրական պայքարի նշանաւոր գործիչ Առաջին Հանրապետութեան «Բիւրօ» կառավարութեան կազմում ներքին գործոց եւ ռազմական նախարարի պաշտօնն իրականացրած Ռուբէն Տէր Մինասեանի «Հայ Յեղափոխականի Մը Յիշատակները» յուշագրութիւնից: Ծարունակելով անդրադառնալ Առաջին Հանրապետութեան ստեղծմանը եւ դրան նախորդող իրադարձութիւններին ներկայացնող հատուածը արժեւորում ենք նաեւ նրանով, որ լուսաբանող իրադարձութիւնների շրջանում հանդիսանալով Հայոց ազգային խորհրդի անդամ Ռուբէն Տէր Մինասեանը լուսագոյնս իրազեկ է տեղի ունեցած փոթորկալից դէպքերի մանրամասներին:

Մինչեւ 1917 թուականը ոչ մի հայ կուսակցութիւն ընաւ չէ ձգտած երեւանեան նահանգը բաժանել Ռուսաստանից եւ նրանից կազմել Հայաստանը: Հայ կուսակցութիւնները եւ առհասարակ հայ ժողովուրդը ձգտած են ունենալ անկախ Հայաստան, բայց ոչ թէ Ռուսաստանում, այլ ռուսական սահմանից այն կողմ, Տանկաց Հայաստանում: Մինչեւ այդ թուականը,



Հայաստան, երկիր հոմանիշ էին Տանկահայաստանին: Եթէ չհաշուենք Սիւնեաց եւ Արցախի մելիքութեանց եւ Ներսէս Աշտարակեցու ժամանակի ձգտումները՝ ստեղծել Արարատեան շրջաններից ազատ Հայաստան, պէտք է ընդհանուր առմամբ ասել, որ նման մի նպատակ կը բացակայէր հայ մտքի եւ փառաքանական կուսակցութեանց ծրագիրների մէջ:

Հայ ժողովուրդը ռուսական տիրապետութեան տակ ընկնելով, իւր ձգտումներն ու նպատակները կը սահմանաւորէր հետեւեալ գլխաւոր պահանջներով. Կրօնական եւ մշակութային ազատութիւն, վարչական ինքնավարութիւն (զեմստոլօ), եւ վերջապէս Անդրկովկասեան ֆետերացիա (դաշնակցութիւն-Պմբ.), Ռուսաստանի սահմաններում: Այս վերջին քաղաքական պահանջը, զոր ՀՅ Դաշնակցութիւնը կ'առաջադրէր 1914ից, ընդդիմութիւն կը գտնէր Հայ թէ՛ աջ եւ թէ՛ ձախ հոսանքների կողմից՝ մէջն առնելով եւ ներկայ բոլշեւիկ ու մենշեւիկ հոսանքները, որոնք այսօր բախտի բերմունքով Անդրկովկասեան ֆեդերատիւ պետութեան վարիչները կը հանդիսանան: Ինչ էլ որ լինի, մինչեւ 1917, Դաշնակցութիւնն էր ամենածայրայեղ ազգային պահանջներ դնողը, բայց նրա պահանջների սահմանը չէր անցնում Անդրկովկասեան ֆետերացիայից. նա Հայաստան անունը կը զլանար տալ երեւանեան եւ այլ գաւառներին, վերապահելով այդ Տանկաց Հայաստանին...

Համաշխարհային պատերազմի ընթացքում, աւելի չեշտ կ'առնէ գաղութահայ եւ ռուսահայ զանգուածների մէջ Հայաստանի ազատագրման ձգտումը: Այս ձգտումը աւելի ուժ կ'առնէ ոչ թէ յեղափոխական կուսակցութեանց, այլ աւելի աջակողմեան տարրերի մէջ՝ գլուխ ունենալով կղերականութիւնը, ըստ որուն Հայաստանի ազատագրումը ըսելով կը հասկցուէր միայն Տանկահայաստանը. Ռուսաց Հայաստանի՝ ներկայ Հայաստանի վերաբերմամբ ո'չ մի քաղաքական եւ այլ պահանջ չէր առաջարկուէր: Ռուսական բանակները Հայ կամաւորների օժանդակութեամբ կը գրաւեն, մինչեւ 1917ը, համարեա ամբողջ Տանկաց Հայաստանը: Միացեալ Հայաստան ստեղծուած էր, բայց այդ միացեալ Հայաստանում հայերի քաղաքական որեւէ ձգտում չէր բաւարարուած: Վասպուրական, Տարօն, Բարձր-Հայք եւ այլն, դարձած էին ռուսական նահանգներ եւ փոխանակ անկախ Հայաստանի՝ կը ծրագրուէր եփրատեան կողակութեան կազմակերպումը, Արածանիի հովտում:

Եկաւ 1917 թուականը գահավէժ անելու ցարական իշխանութիւնը իւր Նիկոլաներով եւ իրենց ծրագիրներով:

Փեթերսպուրկի ժամանակաւոր կառավարութիւնը, Քերենսկու գլխաւորութեամբ, ուղարկած էր



Տէր եւ Տիկ. Կայծակ եւ Ծովիկ Զէյթւեան
Զաւակները՝ Շանթ եւ Հրակ
Փեսան եւ Դուստրը՝
Տէր եւ Տիկ. Լիօ եւ Սեւանա Օհանեան
եւ Իրենց Անուշիկ Լիոնան

Լաւագոյն մաղթանքներով
կը շնորհաւորեն իրենց հարազատներուն
ու բարեկամներուն
Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

Հայ Յեղափոխականի Մը Յիշատակները

Անդրկովկաս, փոխարքայի տեղը՝ Նարլամովը եւ նրա հետ դումայի երեք անդամներ– մի հայ՝ Բաբա–ջանով, մի թաթար Զաֆարով, մի վրացի Զխենկելի։ Այս երեք ազգերի պատկանող ներկայացուցիչների նշանակումը լուելայն ճանաչումն էր Անդրկովկասի երեք ժողովուրդների իրաւունքների, եւ այդ ժողովուրդներից արդէն կազմուած անջատ Ազգային խորհուրդների գոյութեան փաստը։ Միաժամանակ գրաւուած տաճկահայկական նահանգների համար նշանակուած էր առանձին լիազօր՝ զօրավար Աւերիանով, նրան օգնական՝ Զաւրիեւ, իսկ զինուորական գործերի իբր ընդհանուր վարիչ՝ Դոնսկոյը։

Անշուշտ եղած հրամանները, ուկազները, ըստ պատշաճի եղած կարգադրութիւններ են, որոնց յետին իմաստը իրենց կը վերապահէին՝ ապագայում նոր ուկազներով հաստատելու կամ փոխելու դիտումներով։

Ենթադրութիւններից խուսափելով, մեզ հետաքրքրողը այդ կարգադրութիւններով նշանակուածների վարքագիծը պիտի լինի, զոր կարելի է բնորոշել ըստ իրենց գործերի։ Զօրավար Աւերիանով իրան յանձնուած Տաճկահայկական նահանգները կը նկատէր իբր տիրապետուած ռուսական երկիր (գաւայովնի կրա), թէեւ նրա օգնական Զաւրիեւը կը ջանար այդ երկիրը Հայաստան համարել եւ իբրեւ այդպիսին կառավարել։ Զինուորական վարիչ Դոնսկոյը եւ Նարլամովը կը

...Դաշնակցութեան ծրագրին հիմնը կը կազմեն հայ ժողովրդի ցանկութիւնները եւ այդ ժողովուրդի յարատեւումին կապած բաղձանքները...

Ասոնց կարգին կան անփոխելի ցանկութիւններ ու արժէքներ... Անփոխելի են նաեւ Դաշնակցութեան ծրագիրներու որոշ հիմունքները։ Այդ անփոխելի հիմունքներն են.

1. Հայութեան պահպանում

2. Հայաստանը՝ հայութեան

3. Ոյժ եւ կազմակերպութիւն

4. Արդար աշխատանք

Ռուբէն Տէր Մինասեան



L3.9



նկատէին անդրկովկասեան երկիրը իբր մի նահանգ Ռուսաստանի։ Իսկ թաթար պատուիրակ Զաֆարովը, յենուած թաթարական Ազգային խորհրդում Մուսաւաթ կուսակցութեան վրայ, կը համարէր թէ Ռուսաստանի բանը վերջացած է եւ կը սպասէր թուրքերի գալուն՝ որպէսզի Անդրկովկասը Թուրքիոյ մի վիլայեթ դառնայ։ Պակաս դրական աշխատանք չէր ցուցադրէր վրացի ներկայացուցիչը. նա յենուած Մենշելիկ կու-

սակցութեան եւ վրացի Ազգային խորհրդի վրայ, գործ էր կատարում արդիւնաւոր կերպով եւ մշակուած ծրագրով։ Մի կողմից վրաստանի ամբողջացման, նրա հողային եւ այլ խնդիրները կը կարգադրէր «սոցիալիստաբար» (ընկերվարօրէն–Նմբ.), միւս կողմից անհաւանական չգտնելով Թուրքիոյ յաղթութիւնը, կը հենուէր թուրք, թաթար խմբակցութիւնների վրայ, միաժամանակ կապը պահելով, իբր «սոցիալիստ», Սոցիալիստական Ռուսաստանի հետ։

Ազգերի խմորման, յեղափոխական այդ վայրկեանին, Հայ պատգամաւորը չունէր ոչ սոցիալիստական մի որեւէ յենարան, ոչ էլ ունէր յենարան Հայ ժողովրդի մէջ։ Այդ մարդը Զաֆարովի նման կադետ էր, բայց չունէր նրա ճկունութիւնը եւ ընդունակութիւնը, հասկնալու վայրկեանի պահանջը. կը շարունակէր միապետական երազներ տեսնել։ Նա իրեն բարձր կը համարէր Հայ ժողովրդից եւ նրա մէջ եղած հոսանքներից. չէ՞ որ ի վերուստ էր եկած...։ Եւ փոխանակ յենուելու Ազգային խորհրդի կամ որեւէ արժէքաւոր կուսակցութեան վրայ եւ նրա կամքը պարտադրելու իւր ընկերակիցներին եւ Ռուսաստանին, ընդհակառակն, Զխենկելու եւ Զաֆարովի կամքը կը բերէր Ազգային բիւրոյին։

Կարող եմ ասել, որ ազգերի այսպէս ասած «ալան թալանի» վայրկեանին, երբ անհատի դերը մեծ էր, Հայերը չունէին ոչ Փեթրսպուրկում ու ոչ էլ Կովկասում մի պաշտօնական անձ, ձեւակերպելու եւ ընթացք տալու իրենց պահանջներին։ Այս հանգամանքը չեշտեցի նրա համար, որովհետեւ Անդրկովկասեան երկրամասերի ներկայ սահմանային դրութիւնները հետեւանք են յեղափոխութեան առաջին օրերի մեր ցուցադրած ապիկարութեան եւ անկարողութեան։

Հայութեան անկարողութիւնը անարդար կը լինէր վերագրել անհատի անկարողութեան միայն. դա կը բխէր նաեւ այն դրութիւնից, որ բացի Դաշնակցութիւնից, միւս հոսանքները որեւէ պահանջ չունէին Անդրկովկասեան Հայու-

թեան համար. բոլորին ուշադրութիւնը կենտրոնացած էր «երկրի» վրայ։ Իսկ Անդրկովկասում, նրանց համար Հայաստան չկար եւ ոչ էլ առանձին հայկական պահանջներ։ Դրա համար, Դաշնակցութեան պատփոքմը (ծրագիրը–Նմբ.) Անդրկովկասեան Ֆետերացիայի եւ անդրկովկասեան Հայաստանի սահմանների վերայարդարման մասին, շատերի համար կենսական չէր համարուի, չէ՞ որ պիտի ստեղծուէր Հայաստան Տաճկահայաստանում։

Դաշնակցութեան մնում էր գործել առանց միջնորդի, եւ յանուն Անդրկովկասեան Հայութեան շահերի աշխատել երկու ուղղութեամբ.

Ա.– Զանալ, որ Փեթրոկրատի ժամանակաւոր կառավարութիւնը ինքը վճռէ եւ հրահանգէ Անդրկովկասեան գաւառների սահմանաւորման հարցը, ազգագրական հիմքերի վրայ։

Բ.– Անմիջականօրէն փոստային դրութիւններ ստեղծել հայկական գաւառներու, ժողովրդական ընտրութեամբ, մտցնելով զեմատուոներ եւ լուծելով սահմանային խնդիրները։

Առաջին ուղղութեամբ աշխատելու համար, նա Ծահլաթիւնու կողմէ կազմուած սահմանաւորման ծրագրի հիմունքներով Փեթրոկրատ ուղարկում է ներկայացուցիչներ, որոնց մէջ եւ Ծահլաթիւնին։ Սկզբունքով կ'ընդունուի առաջարկուած ծրագիրը, որով Թիֆլիսի, Երեւանի, Կարսի եւ Գանձակի նահանգների Հայկական գաւառներից պիտի կազմուէին հայկական նահանգներ։ Բայց սկզբունքով ընդունել տալը, դեռ գործ դառնալուց շատ հեռու էր։ Մի կողմից կը պակսէր պետութեան վճռական հրահանգը Անդրկովկասի նոր սահմանագծման մասին, իսկ միւս կողմից այդ հրամանը չուտով անգործնական պիտի դառնար, քանի որ ինքը ժամանակաւոր իշխանութիւնը հոգին պիտի փչէր։

Ռուսաստանի Սահմանադիր ժողովի ընտրութիւնները տեղի ունեցան. եթէ այդ ընտրութիւնները պէտք չեղան Ռուսաստանին, բայց Անդրկովկասում հիմք ծառայեցին ձայնատուութեանց եւ

Vartan
& Sona
Fundukian
& Family

May You All
Have a
Happy and
Blessed Holidays

Հայ Յեղափոխականի Մը Յիշատակները

պատգամաւորների թուերի համեմատութեամբ կազմակերպելու Ազգային խորհուրդները:

Անդրկովկասեան իշխանութիւնն էլ հիմնովին կերպարանափոխուեց: Ազգերը իրենց հաւաքած ձայների համեմատութեամբ կազմակերպեցին Անդրկովկասեան Սէյմը, որից յետոյ ձեւական էին դառնում կեդրոնական իշխանութեան ներկայացուցիչները եւ պաշտօնեաները: Անդրկովկասեան ժողովուրդները իրենք իրենց բախտը որոշողները պիտի լինէին: Ծահերի հակամարտութեա՞ն թէ կարճատեսութեան շնորհիւ, Անդրկովկասի երեք ժողովուրդներից ստեղծուած օրէնսդիր եւ վարչական իշխանութիւնը դարձաւ մի անդամալոյծ մարմին: Իւրաքանչիւրը իր էչն էր քշում եւ միայն ձեւ էր Անդրկովկասեան մի իշխանութեան գոյութեան փաստը: Հոն կը վիճէին, կը կարգադրէին, բայց իրական գործը եւ կարգադրողը լինում էր իւրաքանչիւր ազգի Ազգային խորհուրդը:

Հայոց Ազգային խորհուրդի մէջ, տիրապետող էր կովկասեան սահմանագծման ծրագիրը, քանի որ դաշնակցականները հոն մեծամասնութիւն կը կազմէին, եւ Դաշնակցութիւնը սկսեց փաստական դրութիւններ ստեղծելու ձեւը:

Նրա լիազօրները ուղարկուեցին հայկական գաւառները, այնտեղ կազմելու համար տեղական իշ-



խանութիւնները, ձգտելով կեդրոն ունենալ կամ երեւանը, կամ Ալեքսանդրապոլը: Ազգային խորհուրդի այս տեսակի որոշումները պիտի սկիզբը համարել Անդրկովկասի հայկական գաւառների կեդրոնացմանը ազգազրական մի ամբողջութեան մէջ, բայց այս

ամբողջութիւնը Հայաստան չէր համարում այլ «Հայաբնակ գաւառներ» Անդրկովկասի եւ Ռուսաստանի սահմանների մէջ: «Հայաստանը» դեռեւս մնում էր Տաճկաց Հայաստանը, որ ունէր իւր իշխանութիւնը յանձինս Աւերեանովի, Զաւրիեւի, եւ իւր

Սէյմը՝ յանձին թրքահայ Ազգային խորհուրդի:

Հայոց Ազգային խորհուրդի ներկայացուցիչները Անդրկովկասեան Հայաբնակ գաւառներում ամէնուրեք կազմեցին տեղական ազգային խորհուրդներ: Այս ներկայացուցիչների մէջ կեդրոնական անձը եղաւ Արամը, որ երեւանի շրջանի լիազօրն էր. նա երեւանը դարձրեց այն կորիզը, որի շուրջը պիտի հաւաքուէին մնացած գաւառների Ազգային խորհուրդները:

1918 թուի սկիզբները, սահմանային խնդիրները փաստօրէն լուծուած էին Վրաստանի եւ Ադրբեջանի հետ: Մինչեւ թուրքերի Կովկաս մտնելը, կազմակերպուած էր Շիրակի նահանգը (որի հետ կապուած էր Ախալքալաղը) եւ Բորչալուի հայկական մասը՝ Վրաստանում: Կազմուած էր Կարսի նահանգի հայկական մասը, կազմուած էր երեւանի նահանգը, հաստատուած էր Ղարաբաղը եւ Լեռնային գանձակի (քաղաքի մի մասով) հայկական առանձին իշխանութիւն, եւ վերջապէս կազմուած էր Լեռնային Ղազախի, ներկայ Դիլիջանի շրջանը, որ կապուած էր երեւանի հետ: Այս շրջանների Վրաստանից եւ Ադրբեջանից բաժանման փաստը առանձին զարմանք չէր պատճառած ոչ վրացիներին, ոչ թաթարներին, որոնք համակերպուած էին եղած դրութեան:

→

Հրայր եւ Աստղիկ Թէճիրեան

Կը մաղթենք, որ
այս Նոր Տարուան ընթացքին
մարդկութեան
հորիզոնին վրայ խաղաղութեան
ծիածանը երեւելի դառնայ

VICTORY

Adult Day Health Care-ի

Տնօրենությունը,
Պաշտօնակատները
եւ Յաճախորդները
Կը Շնորհակալորեն
Համայն Հայութեան
Լոր Տարին
եւ Ս. Ծնունդը

Հայ Յեղափոխականի Մը Յիշատակները

Բայց Հայոց Ազգային խորհուրդների շինած Հայաբնակ օճախը գալիս էր քանդելու տաճիկ զօրքը:

Անդրկովկասեան իշխանութիւնը ձեւական պատերազմի մէջ էր: Նրա բաղկացուցիչ թաթար ղեկավարները կը ցանկանային Վեհիպ փաշայի յաջողութիւնը. նրա բաղկացուցիչ վրացի տարրը դէմ էր այն չափով, որ տաճիկները չմտնեն Վրաստան, այլ՝ գերմանացիք, եւ յաջողած էր դրա մէջ: Նրանք արագացրին տաճիկների մուտքը Կարս եւ Հայաստան եւ բնական գտան այդ: Հանգիստ էին, քանի որ երաշխաւորուած էր վրացաբնակ գաւառների անձեռնմխելիութիւնը տաճիկների կողմից: Անդրկովկասեան-տաճկական պատերազմին՝ Հայաստանն ու Հայաբնակ գաւառները կը դաւաճանուէին փաստօրէն իրանց վերին կառավարութեան կողմից: Հայոց Ազգային խորհուրդը եւ Տաճկահայ Ազգային խորհուրդներն էին, որ իրանց զօրքերով պիտի պաշտպանէին Հայաստանն ու Անդրկովկասի Հայաբնակ գաւառները, ոչ միայն տաճիկների դէմ, այլեւ թիկունքից հարուածող թաթարի եւ երկդիմի դիրք բռնող վրացիների դէմ: Այդ վեր էր Հայ ժողովուրդի ֆիզիքական կառողութիւնից: Եւ նա պարտուեց Հայաստանում: Էրզրումը ինկալ թուրքերի ձեռքը, տաճիկ բանակը մտաւ Հայաստան, ոչնչացրեց Աւերիանովի կազմած տեղական իշխանութիւնները, առաւ Կարսը, մտաւ Ախալքալաք, անցաւ Գանձակ, Շուշի, Բազու: Թաթարները հասած էին իրենց նպատակին. թուրք իշխանութիւնը տէրն էր Անդրկովկասի: Պաթումում Վեհիպ փաշան պարտադրեց այն ծանր պայմանները, որով անդրկովկասեան կառավարութիւնը վերջ պիտի գտնէր՝ ստեղծելով երեք հանրապետութիւններ՝ Վրաստան, Հայաստան



եւ Ադրբեջան. եւ Հայաստան ասելով կը հասկցուէր ոչ թէ ցարդ ըմբռնուած Տաճկաց Հայաստանը, այլ Անդրկովկասեան

→

**Նոր Տարուան Եւ Ս. Ծնունդի
Լաւագոյն Ողջոյններ
Հայրենաբնակ Եւ Սփիւռքի
Մեր Ժողովուրդին**

**ԱՐՕ ՍԱՂՏԱԾԵԱՆ
ԵՒ ԴՈՒՍՏՐԸ՝
ՆԱՅԻՐԻ**

Հայ Յեղափոխականի Մը Յիշատակները

Հայաբնակ գաւառներից մի փոքր մասը՝ 11,000 քառ. քիլոմէթր տա-րածութեամբ:

Մայիսի 28ին, Հայոց Ազգային խորհուրդը կը համակերպի այդ պահանջին, բայց նորից վերապահութեամբ: Նա իրան կը յայտա-րարէ «Գերագոյն Իշխանութիւն Հայաբնակ Գաւառների»: Հայաբ-նակ գաւառների եւ ոչ Հայաստա-նի գերագոյն իշխանութիւն յայտա-րարելը ունէր իր իմաստը. նախ դրանով կ'ականարկուէր այն բոլոր հայաբնակ գաւառներին, որ ինկած էին Ադրբեջանի եւ Վրաստանի մէջ, քանի որ հիւսիսից չկար դեռ որոշ սահման. երկրորդ՝ նա չէր ուզէր, Հայաստան անունը գոր-ծածելով, ընդառաջել Թուրքիոյ այն ձգտումին, որ Հայկական Հարցի կեդրոնը Տաճկաց Հայաս-տանից փոխադրուի Անդրոկվ-կասեան Հայաստանի մէջ: Ազգա-յին խորհուրդի համար Հայաս-տանի հարցը կը մնար բաց: Հայ ամենամեծ Հայրենասէր Ստեփան Մամիկոնեանի այդ վարպետ բա-նաձեւումով միայն կարող էր պաշտպանուել Հայկական Դատը, ինչպէս Տաճկաց Հայաստանում, նոյնպէս եւ Կովկասեան Հայաս-տանում:

1918 Մայիս 28ին, թէեւ Ազգային խորհուրդը իրեն յայտարարած էր «Հայաբնակ գաւառների գերագոյն իշխանութիւն», բայց փաստօրէն ստեղծուած էր անկախ Հայաստան Արարատեան աշխարհի բեկորնե-րի վրայ: Ստեղծում էր Հայկական կառավարութիւն մի փոքրիկ հո-ղամասի վրայ, որին ոմանք կը հա-

մեմատէին գերեզմանոցի եւ ոմանք էլ գաղթականական կայա-նի հետ: Պաթումում գծուած Հա-յաստանը կը պարփակէր իւր մէջ ճիշդ ներկայ Ոորհրդային Հայաս-տանը, առանց Ալեքսանդրապոլ-Արարատ կայարանի երկաթուղու գիծը իւր երկու կողերով: Հայաս-տանը կը ներկայացնէր իրական մի բանտ, մի գաղթակայան:

Ինչու այդ դրութեան համակերպ-ուեց Հայոց Ազգային խորհուրդը. Պատասխանը պարզ է: Պէտք էր շատից քիչը փրկել: Հայութիւնը պարտուած էր եւ յաղթողն էր Թուրք-Թաթարական-վրացական խմբակցութիւնը, որի դէմ մենմե-նակ նա անկարող էր իւր դատը պաշտպանել, իւր երկիրը վերագ-րուել:

Ինչ յոյսեր ունէր նորակազմ Հա-յաստանը: Նա այլեւս յոյսեր չու-նէր ոչ բոլշեւիկներից, ոչ Ռուսաս-տանից, նրանք լքած էին իրեն վա-տօրէն: Նա յոյս չուներ Թուրք-Թա-թարական եւ վրացական մեծահո-գութեան վրայ: Նրանց կողմից Հա-յաստանը բաժան-բաժան անելու փաստը ականբեւ էր բոլորի հա-մար: Մի յոյս էր մնում, հեռաւոր մի յոյս. գուցէ պատերազմի բախ-տը փոխուէր յօգուտ դաշնակիցնե-րի: Գուցէ նրանց միջոցով իւր դա-տը շահէր: Մինչ այդ պէտք էր հա-մակերպուիլ, պէտք էր ներքուստ կազմակերպուիլ:

Կար երեւանում՝ Հայաստանի կա-ռավարութիւն, Հայաստանի փար-լամենտ, որի նախագահ Աւետիք Սահակեանը չէր քաշուի ամբիո-նից յայտարարել՝ ի ներկայութիւն

Թուրք ներկայացուցիչի, որ «բան-տի դռները պիտի բացուին մի օր, պիտի փշրուին շղթաները»: Իսկ Հայաստանի փաստական դիկտա-տորը՝ Արամը, իւր նախկին ընկեր՝ յաղթական Սալիլ փաշայից (որ եկած էր Երեւան այցի) կը պա-հանջէր սահմանների ընդարձա-կում եւ ապրելու հնարաւորու-թիւն:

Յաղթական Սալիլ փաշան չէր մերժեր սկզբունքով Հայաստանի հողերի ընդարձակման պահանջը: Նա կանխիկ կ'առաջարկէր, որ հա-յերը դատարկեն Զանգեզուրի Մեղրի գաւառակը, որպէսզի իրենք անմիջապէս կապուին Բագուի հետ, ի փոխարէն դրան պատրաստ էր ի հաշիւ Ադրբեջանի ընդարձա-կել Հայաստանի սահմանները դէ-պի Զիւլանչիւր եւ Վարանդա: Դա փաստօրէն կը նշանակէր ուժ տալ փանթուրանիզմին: Նա կ'առաջար-կէր զինուորական դաշինք կնքել դաշնակիցների դէմ: Այս կը նշա-նակէր վերջին յոյսն էլ ջուրը ձգել, առանց երաշխաւորութիւն ունե-նալու, թէ Թուրք-գերմանական մի-ջոցներով պիտի լուծուի Հայկական Հարցը:

Այդ խօսակցութիւնները ոչնչով վերջացան, մնաց եղած վիճակը: Միակ օգուտը եղաւ այն, որ Արա-մի անձնական կապի շնորհիւ, Սա-լիլ փաշան Հայաստանին շնորհեց 25,000 փութ ցորեն գաղթականաց համար եւ հրահանգ տուեց Բաշ-Գէառնի շրջանի Միլլի ձորի մէջ եղած Թաթարներին՝ հեռանալ տաճկաց հողեր. Հայ գաղթական-ներին տեղ բանալու համար: Ահա

այս երկու դրական կարգադրու-թիւններից չահեց Հայաստանը: Եկած ցորենը բաժանուեց սովա-հարներին: Իսկ Միլլի ձորը զօրքով եւ թնդանօթներով դատարկուեց Թաթարներից, թէեւ կը վախնա-յին շատերը, որ Ուլուխանլու նստած Թուրքերը միջամտեն: Ինչ էլ որ լինէր, դա անհրաժեշտ էր, հողի խնդիրը մասամբ գոնէ թե-թեւացնելու համար:

1918ի Դաշնակիցների յաղթու-թեան օրերն էին գալիս: Բախտի անիւր կը դառնար յօգուտ Հայաս-տանի: Գերման զօրքերը կը պատ-րաստուին լքել Վրաստանը, իսկ Բագուից ու Ադրբեջանից կը շտա-պեն հեռանալ տաճիկ զօրքերը: Տաճկական զօրքերը սկսում են դատարկել Հայկական գաւառները՝ Լոռի, Ախալքալախ, Ալեքսանդրա-պոլ, Սարտարապատ, Ղամարլու, Շարուր, Նախիջեւան, Սուրմալու եւ Կարս:

Բանտի դուռները բացուած էին. Հայկական զօրքերը կը հետեւին Թուրք նահանջող զօրքերին եւ մէ-կը մէկի յետեւից կը գրաւեն ու Հայկական իշխանութիւն կը հաս-տատեն դատարկուած գաւառնե-րում:

Գաղթական դարձած Հայ ժողո-վուրդը կը հետեւի Հայ բանակին եւ իւր հայրենի օճախը կը շենաց-նէ:

Ռուբէն «Հայ Յեղափոխականի Մը Յիշատակները» հատոր 7, էջ 125-146 (կրճատումներով), Պէյ-րութ, 1979, Համազգայինի «Վա-հէ Սէթեան» տպարան

MERRY
CHRISTMAS
& HAPPY
NEW YEAR

Dr. Vahaken
R. Arslanian
and Family

Ընկ. Կարպիս
եւ Ընկհ. Մայտա
Պէգճեան
եւ զաւակները
Իրենց
Ընտանիքներով

Կը շնորհաւորեն իրենց
ընկեր-ընկերուիիներուն,
բարեկամներուն,
Հայութեան
եւ մանաւանդ
Սուրիահայութեան
Նոր Տարին
եւ Ս. Ծնունդը

**Wishing You All
A Merry Christmas
& Happy New Year!**

**May You all Have
Good Health,
Abundance
& Everlasting Joy
in Your Lives**

**Mardik & Nora
Bouldoukian and Nareg**

**Մարտիկ եւ Նորա
Պուլտուքեան եւ Նարեկ**

Հայաստանի Ինֆորմացիոն Միջին Բրեստ-Լիտովսկ

2017թ. նոյեմբերի 7ին, հերթական անգամ, հոկտեմբերեան-բոլշեիկեան յեղափոխութեան յաղթանակը Ռուսաստանում տօնուեց, եթէ ոչ պետականօրէն, ապա կրկին հանրահաւաքներով ու այլ միջոցառումներով: Լրատումիքոցներով տեղի ունեցած ճնարկումների ժամանակ հնչեցին տարբեր տեսակետներ՝ հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը չարիք էր, թէ բարիք Ռուսաստանի համար: Վերջին ժամանակներում Ռուսաստանում ընդհանրապէս տեղի է ունենում պատմութեան վերանայում, մեղմում են գնահատականները, որոնք ԽՍՀՄ փլուզումից յետոյ հնչում էին խիստ ու ոչնչացնող տոնով: Սա իհարկէ իրենց գործն է եւ քիտում է այսօրուայ իրենց կեանքի ընթացքից եւ ոռւսական պետութեան երբեմնի ազդեցութիւնը վերականգնելու ակնկալութիւններից: Տարօրինակօրէն մեզանում նոյնպէս առկայ են խորհրդային անցեալը սրբագրելու միտումներ: Փաստ է, որ 26 տարի առաջ Հայաստանի անկախացումը չուղեկցուեց պատմա-գաղա-



փարական յեղաշրջմամբ, քանի որ նոր իշխանութիւնների համար կոնիկտուրային (պարագայական-իմբ.) հաշիւներն աւելի կարեւոր էին, քան նորանկախ պետականութեանը իրապէս ազգային բովանդակութիւն հաղորդելու հրամայականը: Մենք այսօր էլ անկախ լինելով իրաւականօրէն, ազգային-պետական հաւաքականութիւն չենք

դարձել՝ որպէս արժեքային համակարգի եւ դարաւոր ինֆնութեան կրողներ ու շարունակողներ: Եւ պատահական չէ, բոլշեիկ գործիչների արձաններ դնելու մարմաջը, ստալինեան շրջանի հալածանքների մասին ցուցահանդէսի փակումը պետականօրէն, իսկ որոշ հեռուստալիքներ լծուած են ազգային ու մշակութային դէմքերի կենսագրութիւնները կոմունիստական աւագանի մէջ «ոսկեշրելու» գործով, ոչ հեռաւոր անցեալի պատմութեանը շարունակելով նայել խորհրդային պատմաշինութեան ակնոցով: Առջեւում Առաջին Համաշխարհային պատերազմից ետեւում որոշ խմբակների համար պայքարը թարմացնելու առիթ է՝ դարձնել նոյն մեղմիտ հաշիւներից ելնելով: Մենք մեր հերթին, նոյն հարիւրամեակի առիթով, կը շարունակենք անդրադառնալ Առաջին Համաշխարհային պատերազմի, զարգացման ու անկման փաստերին, օգտուելով մասնաւորապէս, պատմագիտական եւ ժամանակի գոր-

ծիչների վկայութիւններից: Ներկայացնում ենք մէկ գլուխ ՀՀ Առաջին Հանրապետութեան վերջին վարչապետ, ազգային-հասարակական նշանաւոր գործիչ, Սիմոն Վրացեանի. «Հայաստանը Բոլշեիկեան Մուրմի եւ Թրքական Սալի Միջեւ» աշխատութիւնից:

Նիւթը արտատպւում է կրելով միայն աւանդական ուղղագրութիւնից արեղեանական ուղղագրութեան փոփոխութիւն:

1918թ. Մայիսին, քաղաքական դէպքերի բերումով եւ Հայ ժողովրդի առնական բազուկով ստեղծուեց Հայաստանի Հանրապետութիւնը:

Երկու եւ կէս տարուայ ընթացքին, անձեւ քառսի եւ ավերածութեան միջից ծնուած մանուկ պետութիւնը հասակ նետեց, կազմակերպուեց, ամրացաւ, քաղաքական կերպարանք ստացաւ, ճանաչուեց արտաքին ուժերի կողմից, ուրիշ մեծ ու փոքր պետութիւնների հետ միասին ստորագրելով Սեւրի դաշնագիրը՝ հասաւ Հայկական հարցի տրամաբանական լուծման եւ հաւասար է հաւասար մտաւ ազգերի միջազգային համակեցութեան մէջ:

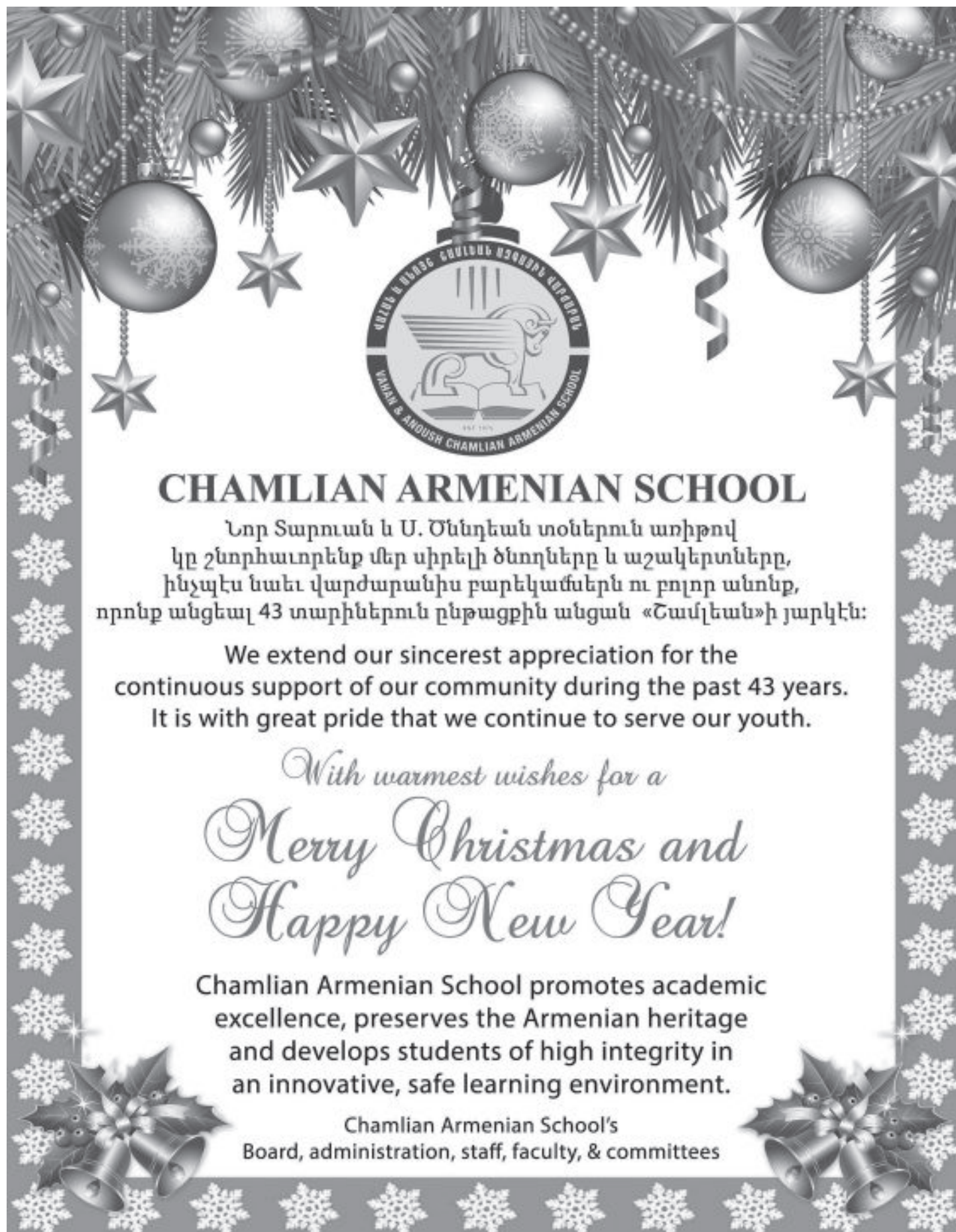
Առարկայական փաստերի անաչառ ուսումնասիրութիւնը իրաւունք է տալիս մեզ պնդելու, որ Հայաստանի անկախութեան անկման պատճառները ներքին չէին, այլգերազանցապէս արտաքին: Հայաստանի Հանրապետութիւնը ընկաւ թուրքերի եւ բոլշեիկների միացեալ հարուածների տակ: Եւ առաջին հերթին բոլշեիկների, որովհետեւեթէ Ոորհրդային Ռուսաստանը չքաղաքէր ու չօգնէր, քեմալական թուրքիան, ա՛յն ժամանակուայ պայմաններում, համարձակութիւն էր ունենայ յարձակուելու Հայաստանի վրայ:

Բոլշեիկները իրենց վերաբերումի մէջ հէջ սկզբից անկեղծ չէին դէպի Հայկական հարցը: Այս տեսակէտից ո՛չ մի տարբերութիւն չկայ խորհրդային եւ դրամատիրական պետութիւնների քաղաքականութեանց միջեւ: Երկուսն էլ Հայաստանն ու Հայկական հարցը նկատում էին եւ շարունակում են նկատել ոչ թէ նպատակ, այլ միայն միջոց իրենց աշխարհակալական ծրագիրների յաջողութեան համար:

Ըստ էութեան Ոորհրդ. Ռուսաստանը Թրքահայաստանի հետ աւելի վատ վարուեց, քան նոյնիսկ ցարական Ռուսաստանը: Սազոնովը Թրքահայերին գէթ «եկեղեցական ինքնավարութիւն» էր շնորհում, Լենինը ու Ստալինը այդ էլ զլացան: Միլիկովը գոնէ խոստանում էր գրաւել Թրքահայ նահանգները եւ Ռուսաստանի հովանաւորութեան տակ ինքնավարութիւն տալ հայերին, Լենինը ո՛չ միայն ամբողջ Թրքահայաստանից ձեռք քաշեց, այլ Ռուսահայաստանի մի մասն էլ զիջեց թուրքերին՝ այն արդարացումով, թէ մեծ նպատակները մեծ զոհեր են պահանջում:

Լենինի համար Հայկական հարցը միայն մէկ արժէք ունէր – պայքարի գէնը հակառակորդների դէմ: Եւ նա մէկից աւելի անգամներ, իր ձառնում ու յօդուածների մէջ, օգտագործեց այդ գէնը:

1917 եւ 1918 թուականներին Հայկական հարցը եւրոպայի ուշադրութիւնը գրաւող խնդիրներից մէկն էր: Դիւանագիտական շրջանակ-



CHAMLIAN ARMENIAN SCHOOL

Նոր Տարւան եւ Ս. Ծննդեան տօներուն առիթով
կը շնորհաւորենք մեր սիրելի ծնողները եւ աշակերտները,
ինչպէս նաեւ վարժարանիս բարեկամներն ու բոլոր անոնք,
որոնք անցեալ 43 տարիներուն ընթացքին անցան «Շամլեան»ի յարկէն:

We extend our sincerest appreciation for the
continuous support of our community during the past 43 years.
It is with great pride that we continue to serve our youth.

*With warmest wishes for a
Merry Christmas and
Happy New Year!*

Chamlan Armenian School promotes academic
excellence, preserves the Armenian heritage
and develops students of high integrity in
an innovative, safe learning environment.

Chamlan Armenian School's
Board, administration, staff, faculty, & committees

Հայաստանի Ինֆորմացիոն Միջին Բրեստ-Լիտովսկ

ները, ընկերվարական համագումարները, պետական մարդիկ, յաճախ զբաղւում էին հայերի ճակատագրով: Մասնաւորապէս ազատամիտ եւ արմատական շրջանակները ջերմ համակրանք էին արտայայտում դէպի հայերն ու հայկական բաղձանքները: Եւ բնական է, որ ցարական իշխանութեան տապալումից յետոյ, Ռուսաստանի ժամանակաւոր կառավարութիւնը անմիջապէս աշխատէր դարմանել հին կառավարութեան գործած անարդարութիւնները հայերի վերաբերմամբ: Այս մտայնութեան արդիւնքն էր ժամանակաւոր կառավարութեան 1917թ. Ապրիլի 26ի կարգադրութիւնը Թրքահայաստանի մասին:

Այդ կարգադրութեամբ, «մինչեւ խաղաղութեան դաշնագրով թրքահայաստանի վիճակի վերջնական որոշումը» թուրքերից նուաճուած վայրերի համար սահմանուած էր առանձին վարչութիւն, որ պիտի լինէր անկախ կովկասեան իշխանութիւնից ու ենթակայ ուղղակի պետրոգրադի կենտրոնական կառավարութեան:

Այս կարգադրութիւնը, բնականաբար, ընդհանուր ուրախութիւն պիտի պատճառէր Հայերին: Թրքահայկական նահանգները իրապէս վերածուեցին ինքնավար շրջանի՝ Ժամ. կառավարութեան նշանակած կոմիսարի ղեկավարութեան տակ: Կոմիսարի օգնականը Հայ էր՝ բժ. Ն. Զարեան: Գաւառապետերից չատերը եւ տեղական պաշտօնէ-



նութեան մեծ մասը նոյնպէս Հայեր էին: Շուտով գաղթականութիւնը վերադարձաւ իր տեղերը, եւ 1917թ. ամառը, Վասպուրականից սկսած մինչեւ Երզնկա, ամբողջ տարածութիւնը բնակեցուած էր գրեթէ բացառապէս Հայերով: Մօտ 150,000 Հայութիւն կար այդ օրերին ուսւ բանակի գրաւած շրջաններում, որ մեծ աշխուժութեամբ ձեռնարկեց աւերուած բնակավայրերի վերաշինութեան եւ տնտեսութեան վերականգնման:

Ժամանաւոր կառավարութեան այս կարգադրութիւնը բուն քննադատութեան ենթարկուեց բոլեւիկների, մասնաւորապէս Լենինի կողմից: Մեկնելով իրենց հիմնական սկզբունքից՝ «Հաշտութիւն առանց հողերի գրաման եւ ռազմատուգանքի»՝ բոլեւիկները մեղադրում էին, թէ Ժամ. կառա-

վարութիւնը ուսս բանակը պահե-
լով Թրքահայաստանում՝ նուաճո-
ղական նպատակներ է հետապն-
դում: Հեռացրէ՛ք ուսս բանակը
Հայաստանից, պահանջում էին
բոլշեւիկները ժամ. կառավարու-
թիւնից, այլապէս ձեր եւ ցարական
կառավարութեան միջեւ ո՛չ մի
տարբերութիւն չի լինի:

«Մենք, գրում էր Լենինը, պարտաւոր ենք անմիջապէս գոհացնել ուկրաինացիներին ու ֆիններին, ապահովել նրանց եւ Ռուսաստանի բոլոր օտար ցեղերին կատարեալ ազատութիւն, մինչեւ անջատուելու իրաւունք. նոյնը պէտք է գործադրենք ամբողջ Հայաստանի վերաբերմամբ, պարտաւոր ենք զօրքերը հռացնել Հայաստանից եւ մեր կողմից զբաւուած թրքական հողերից (*):

Քիչ վերջր՝ նա գրոււմ էր. «Եթէ

վաղը Խորհուրդները ձեռք առնեն իշխանութիւնը... մենք կ'ասենք. դու՛րս հանեցէք զօրքերը Հայաստանից, այլապէս կը լինի խաբէութիւն»:

Ջուր էր հակաճառում Կերենսկին, թէ ոռւս բանակի հեռացումը Հայաստանից կը լինի ոչ թէ հայերի ինքնորոշում, այլ անխնայ ջարդ, թէ ոռւս զօրքերը չեն հեռացում ո՛չ թէ Հայաստանը գրաւելու դիտաւորութեամբ, այլ հայ խաղաղ բնակչութիւնը, մինչեւ հաշտութեան կնքումը, պաշտպանելու նպատակով: Լենինին՝ այդ բացատրութիւնները չէին գոհացնում: Նա ճառերով ու յօդուածներով շարունակում էր յամառ կերպով պահանջել ոռւս բանակը անյապաղ հեռացնել հայկական նահանգներից: Նոյն պահանջը Լենինը դրեց եւ Խորհուրդների առաջին համագումարում 1917թ. Մայիսին: Յոյց տալու համար համաշխարհային բնուորութեան եւ ճնշուած ժողովուրդներին, որ յեղափոխական Ռուսաստանը նուաճողական նպատակներ չի սնուցանում, նա պահանջում էր, որ ոռւս բանակը անմիջապէս հեռացուի Հայաստանից: «Եթէ այդ բանակը, ասում էր նա, որ այժմ պահւում է Հայաստանում եւ բռնազրաւում է կատարում, որ դուք հանդուրժում էք, եթէ այդ բանակը Հայաստանը դարձնէր անկախ Հայաստանի Հանրապետութիւն եւ այն դրամները, որ մեզանից առնում են Անգլիայի եւ

Տէր եւ Տիկ.
Նշան եւ Ռուքիան
Փրկութեան

Իրենց Սրբազին
Մաղթանքներով Կը Շնորհաւորեն
Չեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

Հայաստանի Ինֆորմացիոն Միջին Բրեստ-Լիտովսկ

Ֆրանսիայի դրամատիկները, տրուէին նրան, աւելի լաւ կը լինէր»:

Ուելահաս ամէն մարդու համար հասկանալի էր, որ, ա՛յն ժամանակուայ պայմաններում, «Անկախ Հայաստանի Հանրապետութիւն» կարելի չէր ստեղծել: Պարզ էր նոյնպէս, որ ռուսական բանակը Հայաստանից դուրս բերելը հաւասար կը լինէր Հայերի բնաջնջման: Եթէ Լենինը իրօք յարգում էր հայերի ինքնորոշման իրաւունքը, հէնց այդ իրաւունքով հայերը խնդրում ու պահանջում էին, որ ռուս զօրքը ո՛չ միայն չհեռացուի Հայաստանից, այլ աւելի եւս զօրացուի: Բայց, ինչպէս ճիշդ ասում է բոլշեւիկ պատմաբան Բ. Բորեանը, Լենինի համար կարեւորը Հայաստանն ու հայերը չէին, այլ բոլշեւիզմի յեղափոխական նպատակները: Լենինի համար «Հայկական հարցը» միջոց էր եւ ոչ թէ նպատակ (**): Հայաստանը Լենինի համար գէնք էր լուծելու համար դիւանագիտական կնճիռներն ու խաղերը (***):

Բորեանը արդարացնում է իր ուսուցչի ճիգութեան այս քաղաքականութիւնը նրանով, որ համաշխարհային յեղափոխութեան շահերը ա՛յդ էին պահանջում եւ որ մեծ նպատակների համար փոքր նպատակները պէտք է զոհուէին. բայց դրանից ոչ հայ ժողովրդի կրած տառապանքները կը մեղմանան, ոչ էլ Լենինի բարոյականութիւնը որեւէ արդարացում կը գտնէ:

Նոյն Լենինի պնդումով, խոր-

հուրդների երրորդ համագումարի հրատարակած «Աշխատաւոր եւ շահագործուող ժողովրդի իրաւունքների յայտարարութեան» մէջ դրուեց հետեւեալ կէտը.

«խորհուրդների երրորդ համագումարը որոշում է ժողովրդական կոմիսարների խորհրդի քաղաքականութիւնը, որ յայտարարել է Ֆինլանդիայի անկախութիւնը, սկսել է դուրս բերել զօրքերը Պարսկաստանից, յայտարարել է



Հայաստանի ինքնավարութեան ազատութիւնը»:

Այս կէտը յետագային, 1918թ. Յուլիս 10ին, խորհուրդների ճյուղ համագումարի կողմից մտցուեց խորհրդային պետութեան հիմնական օրէնքների մէջ եւ կազմեց խորհրդ. Ռուսաստանի սահմանադրութեան առաջին մասի երրորդ գլխի 6րդ յօդուածը:

Միեւնոյն ոգիով է կազմուած եւ ժողովրդ. կոմիսարների խորհրդի 1917թ. Դեկտ. 31ի ծանօթ դեկրետը (հրամանագիրը, հրովարտակը խմբ.) Թրքահայաստանի ինքնորոշման մասին՝ ստորագրուած Լենինի եւ Ստալինի կողմից: Այդ դեկ-

րետը բառացի կերպով ասում է հետեւեալը.

«Ժողովրդական կոմիսարների խորհուրդը յայտարարում է հայ ժողովրդին, որ Ռուսաստանի գեղացիական եւ բանուորական կառավարութիւնը կը պաշտպանէ Ռուսաստանի գրաւած Թրքահայաստանի հայերի իրաւունքը ազատ ինքնորոշելու մինչեւ կատարեալ անկախութիւն: Ժողովրդ. կոմիսարների խորհուրդը կարծում է, որ այդ իրաւունքի իրագործումը հնարաւոր է միայն մի շարք նախնական երաշխիքների պայմանով, որոնք բացարձակապէս անհրաժեշտ են հայ ժողովրդի ազատ հանրաքուէի համար: Այդպիսի երաշխիքներ ժողովրդ. կոմ. խորհուրդը համարում է.

1) Զօրքերի հեռացումը Թրքահայաստանի սահմաններից եւ անմիջապէս Հայկական միլիցիայի կազմակերպումը Թրքահայաստանի բնակիչների անձի եւ գոյքի ապահովութիւնը երաշխաւորելու համար:

2) Հայ գաղթականների, այլ եւ զանազան երկրներում ցրուած հայ տարագիրների անյապաղ վերադարձը Թրքահայաստանի սահմանները»:

3) Պատերազմի ժամանակ Թրքական իշխանութիւնների կողմից բռնի կերպով Թուրքիայի խորքերը տեղահանուած հայերի վերադարձը Թրքահայաստանի սահմանները, որի վրայ ժող. կոմ. խորհուրդը պիտի պնդէ հաշտութեան բանակցութիւնների ժամանակ թուրք իշխանութիւնների հետ:

4) Ժամանակաւոր ժողովրդական կառավարութեան կազմակերպումը Թրքահայաստանում Պատգամաւորների խորհրդի եւ Հայկական կոմիտէի ձեւով՝ ընտրուած ռամկավարական սկզբունքներով:

Կովկասեան գործերի արտակարգ ժամանակաւոր կոմիսար Ստեփան Շահումեանին յանձնարարում է՝ ցոյց տալ Թրքահայաստանի բնակչութեան ամէն տեսակ աջակցութիւն երկրորդ եւ երրորդ կէտերի իրականացման գործում, այլ եւ ձեռնարկել տեղական յանձնախումբի կազմութեան՝ զօրքերը Թրքահայաստանի սահմաններից դուրս բերելու եղանակը մշակելու համար:

Ծանօթութիւն.- Թրքահայաստանի աշխարհագրական սահմանները կ'որոշուեն հայ ժողովրդի ռամկավարական ձեւով ընտրուած ներկայացուցիչների միջոցով՝ համախորհուրդ սահմանակից եւ վիճելի (մահմետական եւ այլ) ռամկավարական ձեւով ընտրուած ներկայացուցիչների հետ Կովկասեան գործերի արտակարգ եւ ժամանակաւոր կոմիսարի հետ միասին»:

Հետաքրքրական է, որ յայտնի բոլշեւիկ Պօղ. Մակինցեանը (այժմ գնդակահարուած) յայտնում է, որ այս դեկրետի նախապատրաստութեան մէջ գործօն մասնակցութիւն են ունեցել բանաստեղծ Վ. Տէրեանը եւ Ս. Սրապիոնեանը (Լուկաշին): Իսկ Բ. Բորեանը պնդում է, թէ «այս հարցում հանգուցեալ Ս. Շահումեանը վճռական դեր է խաղացել»:

Բորեանի ասելով՝ հայերի առաջարկած նախագծում եղել է հետեւեալ կէտը. «Պահանջուած քա-

նակով ռուս զօրքեր կը պահուէին Հայաստանի սահմաններում (նախկին էրզրումի, Վանի եւ Բիթլիսի վիլայեթներում), մինչեւ այն ժամանակ, երբ գերիշխան հայ ժողովուրդը ֆիզիքական հնարաւորութիւն ստանայ ազատ համաժողովրդական քուէարկութեամբ որոշելու անկախ Հայաստանի ներքին կազմակերպութեան հարցը եւ մինչեւ որ կազմուի հայ ժողովրդական միլիցիան»՝ երաշխաւորելու համար ներքին կարգը եւ երկրի արտաքին ապահովութիւնը (****):

Վ. Տէրեան եւ Ս. Շահումեան շատ լաւ ծանօթ էին Թրքահայաստանի վիճակին եւ բնական է, որ նման պահանջ դնէին դեկրետի մէջ, առանց որի ամէն խոստում կը լինէր պարապ խօսք: Հայաստանի ապահովութեան եւ ինքնորոշման հնարաւորութեան միակ պայմանը այն օրերին ռուսական բանակի ներկայութիւնն էր, մինչեւ որ պատերազմը վերջանար եւ ստեղծուէր բնականոն վիճակ: Ճիշդ է ասում Բորեանը. «Հայերը գերադասում էին «բռնագրաւուած» լինել խորհրդային կառավարական զօրքերից, քան թէ ունենալ Թրքահայերի «ինքնորոշում» թղթի վրայ եւ մնալ ռուսահայերի ֆիզիքական բնաջնջման սպառնալիքի տակ թուրքերի կողմից: Բայց ժող. կոմ. խորհրդին հետաքրքրողը Հայաստանն ու հայերը չէին, այլ միջազգային յեղափոխութիւնը եւ արեւելեան-իսլամ ազգերին սիրաշահելու հաշիւը: Պահել ռուսական բանակը Թրքահայաստանում՝ պիտի նշանակէր անհաճոյ գործ կատարել թուրքերի համար, միշդեռ, ինչպէս կը տեսնենք յետագային, Թուրքիան եւ իսլամ աշխարհը բոլշեւիկների աչքին մեծ կարեւորութիւն ունէին, եւ բոլշեւիկները արդէն բանակցութեան մէջ էին թուրքերի հետ: Բոլշեւիկների համար, ասում է Բորեանը, «ամբողջի շահերը աւելի բարձր են քան մասի շահերը»: Հայերը «մաս» էին եւ պէտք է զոհուէին «ամբողջի» սեղանի վրայ: Եւ հայ բոլշեւիկների առաջարկած կէտը չմտաւ դեկրետի մէջ:

Այս այն դեկրետն է, որի առթիւ Ստալինը յայտնում էր, թէ Հայկական հարցը լուծուեց միայն խորհրդային իշխանութեան ջանքերով: Յետագային Ալ. Մեսսնիկեանն էլ հաստատեց, թէ Հայկական հարցը լուծուած վերջացած է խորհրդային քաղաքականութեան շնորհիւ:

Դեկրետի բնական հետեւանքները տեսնելու համար շատ սպասելու պէտք չեղաւ: Ոստիկան անմիջապէս յաջորդեց գործը: խորհրդային իշխանութեան հրամանով ռուսական զօրքերը ձգեցին Թրքահայաստանը եւ հեռացան Ռուսաստան: Հայոց ձորից սկսած մինչեւ Երզնկա, այդ լայնատարած ռազմաճակատի պաշտպանութիւնը մնաց Հայկական նորակազմ զօրամասերի եւ կամաւորական խմբերի վրայ, որոնց առջեւ կանգնած էր թարմ ուժերով զօրացած Թրքական բանակը: Բնական էր, որ հայերը մենակ պիտի չկարողանային պաշտպանել այդ ընդարձակ տարածութիւնը: Եւ հետեւանքը եղաւ այն, որ Վեհիբ փաշայի զօրամասերը, իրենց շուրջը սփռելով աւեր ու կոտորած, առաջ շարժուեցան եւ

→

*In Loving
Memory of
Our Father
and Grandfather*

**Alex
Koundakjian**

**Hratch
and Alek**

*Christmas
is all about caring,
sharing and giving*

*Merry Christmas
and Happy New Year*

Glendale Hye Funeral Services

**226 W. Chestnut St., Glendale, CA 91204
818-247-8860**

St. Mary's Adult Day Health Care

1829 S. Brand Blvd., Glendale, CA 91204

Հայաստանի Ինֆորմացիոն Միջին Բրեստ-Լիտովսկ

մի քանի ամսում ամբողջ Թրքա-Հայաստանը անցավ թուրքերի ձեռքը: Բոլշևիկների ձեռքով «ինքնորոշուած» թրքահայութիւնը՝ բնակւո ռ խուճապահար՝ նորից բռնեց գաղթի եւ թշուառութեան ճանապարհը:

Բոլշևիկեան քաղաքականութիւնը նոյն հետեւանքներն ունեցաւ եւ ամբողջ Ռուսաստանի վերաբերմամբ՝ ներքին քառս եւ ճակատների փլուզում: Անգոր շարունակելու պատերազմը՝ խորհրդային իշխանութիւնը խնդրեց հաշտութիւն: Յաղթական Գերմանիան դրեց տաժանելի պայմաններ: Լենինի կառավարութիւնը ուրիշ ելք չունէր, բայց եթէ ընդունել թշնամու պահանջը: Եւ 1918թ. Մարտին ստորագրուեց Բրեստ-Լիտովսկի «խայտառակ խաղաղութեան» դաշնագիրը:

Այդ դաշնագրի 4րդ կէտը անմիջապէս վերաբերում է հայերին: Այնտեղ ասուած է.

«Ռուսաստանը պէտք է կատարէ իրենից կախուած ամէն բան, որ պէսգի ապահովէ Արեւելեան Անատոլուի նահանգների շուտափոյթ պարպումը եւ նրանց օրինաւոր վերադարձը Թուրքիային: Արդահանի, Կարսի եւ Բաթումի շրջանները պէտք է նոյնպէս անմիջապէս պարպուեն ռուս զօրքերից: Ռուսաստանը չպէտք է խառնուի այդ շրջանների պետական, միջազգային-իրաւակա նյարաբերութիւնների մէջ, այլ պէտք է թոյլ տայ, որ այդ շրջանների բնակչութիւնը ինքը ստեղծէ նոր կարգ՝ համախորհուրդ հարեւան

պետութիւնների, ի մասնաւորի, Թուրքիայի հետ»:

Ուրիշ խօսքով՝ բոլշևիկները ոչ միայն ամբողջ Թրքահայաստանը յանձնում էին թուրքերին, այլ՝ վերադիր նաեւ Ռուսահայաստանի երեք կարեւոր շրջանները:

Բրեստ-Լիտովսկի դաշնագիրը աւելի եւս արձակեց թուրքերի ձեռքերը: Նրանք չմնացին ռուս-թրքական սահմանագծի վրայ եւ շարժուեցին դէպի Կովկասի ներսերը՝ իրենց հետ բերելով աւեր ու կոտորած:

Այս առթիւ Անդրկովկասի կոմիսարիատը ստացաւ Ձիչերինի եւ Կարախանի հետեւեալ հռագիրը.

«Թրքական բանակը շարժում է դէպի Բաթում, Կարս եւ Արդահան՝ աւերելով երկիրը եւ բնաջնջելով գիւղացի բնակչութիւնը: Հայերի յետագայ ճակատագրի պատասխանատուութիւնը ընկնում է Գերմանիայի վրայ, որովհետեւ նրա պահանջով էր, որ ռուս զօրքերը դուրս հանուեցին հայկական շրջաններից, եւ այժմ նրանից է կախուած թրքական զօրքերի զսպումը սովորական բռնութիւններից»:

Ուրեմն իրենց ամբողջ քարոզչութեամբ ու գործերով, Լենինի ճառերով, յօդուածներով ու դեկրետներով բոլշևիկները չէին ուզում զօրքերը հեռացնել Թրքահայաստանից եւ միայն Գերմանիայի պահանջով հեռացրին: Մաքիավելիութիւնը ամէն դիւանագիտութեան յատուկ է, բայց ստին ու կեղծիքին էլ սահման կայ: Դեռ Բրեստ-Լիտովսկից շատ առաջ



զօրքերը հեռացուած էին Հայաստանից: Բրեստ-Լիտովսկի օրերին միայն հայկական զօրամասերը կային Հայաստանի ճակատում:

Ձիչերին-Կարախանի հռագիրը յանցաւոր խղճի ինքնարդարացման անյաջող ճիգ էր սոսկ՝ իրենց իսկ ձեռքով կորստեան դատապարտուած մի ժողովրդի գերեզմանի առջեւ...

Անշուշտ, Լենինը աւելի անկեղծ էր, երբ յետագային, հայ ժողովրդի ամենաողբերգական վայրկեանին, իր մտերիմ գինակից Արշալիր Մելիքեանի գլխաւորութեամբ իրեն ներկայացող հայ բոլշևիկներին պատասխանեց. «Սիրելի ընկերներ, ցաւում եմ հայ ժողովրդի ճակատագրի համար, բայց մենք 15 միլիոն ռուսներ զոհեցինք համաշխարհային յեղափոխութեան համար եւ եթէ պէտք լինի եւս 15 միլիոն կը զոհենք: Համաշխարհային յեղափոխութիւնը զոհեր է պա-

հանջում: Ցաւում եմ, եթէ մէկ միլիոն հայեր էլ զոհուին...»:

Արշալիր Մելիքեանը, որ Լենինի հաւատարիմ գինակիցն էր եղել տարագրութեան օրերին, այնուհետեւ խորտակուեց հոգեպէս ու կորաւ անյայտութեան մէջ գաղափարական բոլշևիկների նման:

(*) Լենինի երկերը, ռուսերէն, հատոր 14րդ, մաս Բ., էջ 128:

(**) Բորեան, «Հայաստան, Միջազգային Դիւանագիտութիւնը եւ Խ.Ս. Հանր. Միութիւնը» Բ. հատոր էջ 362:

(***) Նոյն տեղ, էջ 377:

(****) Բորեան Բ. հատոր, էջ 261. «Նորք» , թիւ 5-6, էջ 414-415:

Սիմոն Վրացեան «Հայաստանը Բոլշևիկեան Մուրճի եւ Թրքական Սալի Միջեւ» (էջ 9-19, ՊէՅՐՈՒԹ, 1953)

**Նոր Տարուան
բարիքներով
եւ Ս. Ծնունդի
խորհուրդով
թող լեցուին
մեր կեանքերը**

**Տոքթ. Րաֆֆի
Եւ Տոքթ. Թամար
Չալեան
Եւ զաւակները՝
Անի եւ Էմմա**

**Տոքթ.
Արմէն Արա
Եւ
Տոքթ. Ժուլիանա
Չալեան
Եւ Չաւակը՝ Արա**

**Կը շնորհաւորեն
բոլորին
Նոր Տարին
եւ Ս. Ծնունդը**

HEALTHY CHOICE • HEALTHY CHOICE • HEALTHY CHOICE • HEALTHY CHOICE

PITA PIT BAKERY



PITA PIT BAKERY

HEALTHY CHOICE • HEALTHY CHOICE • HEALTHY CHOICE • HEALTHY CHOICE



PITA PIT BAKERY

FAMILY OWNED & OPERATED

TEL 1.800.447.9145

pitapitbakery@gmail.com

641 E. MONTEREY AVE. | POMONA, CA 91767 | LOS ANGELES | USA

**Նոր Տարւան
Եւ Ս. Ծննդեան Տօներուն Առիթով
Սեպուի Եւ Անի Քէմանճեանները
Կը Շնորհաւորեն Իրենց Յարգոյ
Յաճախորդները Եւ Հայ Գաղութը**



**Շնորհաւոր Նոր Տարի
եւ Ս. Ծնունդ**

**Merry Christmas
and Happy New Year**

With the Compliments of
Kolanjian Brothers
SARKIS PASTRY

Three Locations to serve you

**1111 S. Glendale Ave.
Glendale, CA
818-956-6636**

**1776 E. Washington Blvd.
Pasadena, CA
626-398-3999**

**2424 Ball Road, Anaheim, CA
714-995-6663**



In loving memory of Garo & Alice Avakian †

On behalf of the staff at Sidon Travel, we wish our clients and friends a Merry Christmas and a prosperous New Year.
Thank you for continuously patronizing us during the past 50 yrs!
Sidon Travel & Avakian Family



Your Diamond Preferred Travel Agency for:



Splendid Italian

July 27, 2018 – August 5, 2018
10 Days / 9 Nights
Venice → Florence → Rome

Stay Tuned for more Details

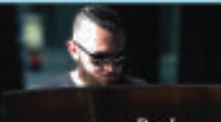




ARMENIAN RELIEF SOCIETY, INC

6th International Cruise

Aboard the
ROYAL CARIBBEAN SERENADE OF THE SEAS
13 Night Ultimate Scandinavia - Russia.
JULY 22 - AUGUST 4, 2018



ENTERTAINMENT PROVIDED BY
Elie Berberian and his Band
SPECIALLY INVITED FROM CANADA

SCHEDULE	
Day 1	STOCKHOLM, SWEDEN
Day 2	STOCKHOLM, SWEDEN
Day 3	FREEDOM, FINLAND
Day 4	ST. PETERSBURG, RUSSIA
Day 5	ST. PETERSBURG, RUSSIA
Day 6	ST. PETERSBURG, RUSSIA
Day 7	ST. PETERSBURG, RUSSIA
Day 8	ST. PETERSBURG, RUSSIA
Day 9	ST. PETERSBURG, RUSSIA
Day 10	ST. PETERSBURG, RUSSIA
Day 11	ST. PETERSBURG, RUSSIA
Day 12	ST. PETERSBURG, RUSSIA
Day 13	ST. PETERSBURG, RUSSIA
Day 14	ST. PETERSBURG, RUSSIA

STATISTICS & RATES	
INLAND CRUISE	
Cab. 4/5	\$ 1,999
Cab. 4/6	\$ 1,999
OCEAN VIEW CABIN	
Cab. 5/6	\$ 2,999
Cab. 3/4	\$ 2,999
BALCONY CABIN	
Cab. 4/5	\$ 3,999
Cab. 3/4	\$ 3,999

RESERVATIONS & RATES
BASED ON DOUBLE OCCUPANCY
TAXES ARE SUBJECT TO CHANGE AT ANY
TIME WITHOUT NOTICE
CABIN AND CATERING COSTS
TRAVEL INSURANCE IS
HIGHLY RECOMMENDED
PORT CHARGES AND
GOVERNMENT FEES
ARE ALSO INCLUDED
A DEPOSIT OF \$450 PER PERSON
IS NECESSARY TO MAKE A RESERVATION

ARS guests will enjoy Armenian dances and cultural events in addition to the ship's wonderful shows.
Also the Royal Caribbean Serenade of the Seas enhance guests' precious vacation time with a host of
industry first venues and experiences.

REGIONAL CRUISE REPRESENTATIVES:
East Coast: Shakhbazzian | Shakhbazzian@aol.com
West Coast: Louisa Gourjian | LouisaGourjian@yahoo.com
Australia: Adele Kradjan | AdeleKradjan@yahoo.com.au
Lebanon: Lilian Ordoghlian | LilianOrdoghlian@yahoo.com
South America: Lucy Nalpasian | Lucynalpasian@aol.com
Cyprus: Maggie Mahdavian | Kismet@cytanet.com.cy

CELEBRATIONS:
Sonia Akelian | SoniaAkelian@ars1910.org
Venerig Sarkissian | VenerigSarkissian@ars1910.org

RESERVATIONS MUST BE MADE THROUGH SIDON TRAVEL TO
ATTEND PRIVATE ARMENIAN RELIEF SOCIETY EVENTS.
FINAL PAYMENT DUE NO LATER THAN APRIL 4, 2018

FOR RESERVATIONS AND FURTHER INFORMATION:
SIDON Travel CALL TOLL FREE USA & CANADA ONLY 1-800-826-7560 OR EMAIL: ARS@SIDONTRAVEL.COM
ARMENIAN RELIEF SOCIETY | 100 BOWEN AVE. #300, WATERTOWN, MA 02472 | 617-928-5882 | ARS@SIDONTRAVEL.COM | WWW.ARS1910.ORG

USA: 428 S. Central Ave, Glendale, CA 91204: Phone. 818.553.0777
ARMENIA: 9, Nalbandyan st, Yerevan: Phone. 37410.52.29.67

**ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿ.
ՎՐԷԺ ԵՒ ԱՐՄԻԿ ԹՈՄՊՈՒԼԵԱՆ
ՍԻՆԹԻԱ ԵՒ ՍԻԼՎԻԱ**

**Կը Շնորհաւորեն Իրենց Յարգոյ
Յաճախորդներուն,
Ազգականներուն
Եւ Բարեկամներուն
ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ
ԵՒ Ս. ԾՆՈՒՆԴԷ**



VREJ PASTRY

www.kingofpastry.com



**1074 North Allen Ave.
Pasadena, CA
626-797-2331**

**11148 Balboa Blvd.
Granada Hills, CA
818-366-2526**

Հայրենի եզերքի Պաշտպանները

ԱԼԽՍ ԱԼԱՎԵՐԴԵԱՆ

Գնդապետ Գեղամ Գաբրիելյանի հրամանատարությունում գործող զորամասում ենք: Անձնակազմը շարունակ է առաջ տեսնում հերթափոխի: Զորամասի հրամանատարի տեղակալ, փոխգնդապետ Արա Քամալյանը, օրուայ կարգադրության կողմ առաջնորդելով, հրահանգներում է ստորաբաժանումների ղեկավարներին: Օրը կիրակի է, յազեցած է տարաբնույթ միջոցառումներով, մրցույթներով: Աւարտին ի մի կը բերուն բոլոր արդիւնքները, եւ յաղթողները զորամասի հրամանատարի հրամանով կը խրախուսուեն տարբեր պարգեւներով՝ ազատ արձակման թերթիկներ, պատուոգրեր...

«Զինուորի առօրեան պէտք է հետաքրքիր ու բովանդակալից լինի, որ ծանրաբեռնուած պարապմունքներից յետոյ լիարժէք հանգստանան, լիցքաթափուեն: Անձնակազմի հետ տարուող աշխատանքներում չեղտն առաջին հերթին դրում է անձի դրական յատկանիշների, վարքագծի օրինակելի կողմերի վրայ: Մառայութեան են գալիս տարբեր խառնուածքի, տարբեր դաստիարակութեան, կրթական տարբեր մակարդակների զինուորներ, եւ բանակում սպան է ուղղորդում զինուորի գիտակցական, զգայական աշխարհը, ու անչափ կարեւոր է



սպայի դերը. սպան գիտելիքով հարուստ պէտք է լինի, գիտակցի իր պատասխանատուութիւնը, մէկտեղի, համախմբի իր բոլոր հնարաւորութիւնները եւ մշտապէս կատարելագործի մասնագիտական որակներն ու ունակութիւնները: Աշխատանքների արդիւնաւէտութիւնն էլ ապահովելու համար երբեք չպէտք է բաւարարուել ձեռքբերածով, անհրաժեշտ է անընդհատ եւ համակարգուած աշխատանք տանել անձնակազմի իւրաքանչիւր օղակում եւ առաջ շարժուել ժամանակի հրամայականով, ամէն ժամն ու վայրկեանը նպատակային օգտագործել», նշում է փոխգնդապետ Քամալեանը ու շարունա-

կում. «Արուեստի դպրոցների հետ ենք կապ հաստատել, մեր զինուորները մասնակցում են «Հայ ասպետ» ինտելեկտուալ խաղին, ազգագրական երգի-պարի համոյթները յաճախ են հանդէս գալիս զօրամասում: Ամէն ինչ՝ անգամ երգ, պար, ֆիլմի դիտում, ինքնանպատակ չէ, ամէն կերպ պէտք է հարստացնել զինծառայողների գիտելիքները, մշակոյթով «ներագրել» զինուորի ենթագիտակցութեան վրայ, խթանել ռազմահայրենասիրական դաստիարակութիւնը: Արա Քամալեանը բոլորովին վերջերս է նշանակուել այս զօրամասում: «Դպրոցական տարիներին երա-

զում էի բժիշկ դառնալ», անկեղծանում է փոխգնդապետը, «Փոքր տարիքում առողջական լուրջ խնդիրներ եմ ունեցել, ու մի հրաշալի բժշկուհի փրկել է կեանքս: Բժշկուհու կեանք պարգեւող կերպարն ինձ այնչափ էր ոգեւորել, որ ուզում էի յատկապէս մանկաբոյժ դառնալ, մարդկային կեանքեր փրկել... դպրոցը որոշել էի գերագանց աւարտել, որ նպատակս առանց դժուարութիւնների իրագործէի...»:

Արա Քամալեանը գերազանց գնահատականներով աւարտել է դպրոցը, բայց...

«Արդէն 24 տարի զինուորական համազգեստ եմ կրում», ժպտում է փոխգնդապետը:

Ժամանակներն ուրիշ էին, ժամանակն այլ թելադրանք ունէր. 1992թ. Յուլիսի 28ին ծննդավայրը՝ Ճարտարը, մեծածաւալ յարձակման ենթարկուեց, գիւղը եօթ կորուստ ունեցաւ, Արայի հայրը, որ գիւղի ինքնապաշտպանական մարտերի մասնակից էր, զոհուեց... Թշնամու ճանապարհը փակելը հրամայական էր:

1993թ. Սեպտեմբերից զինուորագրուեց... Ականանետային դասակի հրամանատար էր, մարտկոցի աւագ սպայ, յետոյ՝ դիվիզիոնի հրամանատար, 2013թ.՝ պաշտպանականի հրամանատարի տեղակալ, այս տարուայ Օգոստոսից էլ նշանակուել է այս զօրամասում:



*Wishing you a
prosperous New Year
and a Merry Christmas*



American Nuts Import & Export Inc.
www.americannuts.com

Հայրենի Եզերփի Պաշտպանները

«Զինուորականի մասնագիտութիւնն էլ ինչ-որ առումով նման է բժշկի մասնագիտութեանը».
փորձում եմ համեմատութեան եզրեր գտնել. «Դեռ մի բան էլ աւելին՝ զինուորականը ոչ թէ մի մարդու կեանք է փրկում, այլ՝ հազարաւորների, ամբողջ ժողովրդի անվտանգութիւնն է ապահովում: Սպան ենթակայի մէջ պէտք է տեսնի իր զաւակին, զինուորին վերաբերուի այնպէս, ինչպէս կը վերաբերուի իր սեփական զաւակին, խստութիւնն էլ չի բացառում, երեխայի հանդէպ էլ ես խիստ ու պահանջկոտ, կարծում եմ՝ զինուորը հասկանում է խստութեան տակ թաքնուած սրտացաւութիւնը ու չի նեղանում...»

Փոխգնդապետը հինգ երեխայի հայր է:

Շրջում եմ զօրամասում, ամէնուր մարզական միջոցառումներ են. մի տեղ պարանի ձգում է, մի այլ տեղ շաշկի, շախմատ են խաղում: Շախմատ խաղացող տղաներից մէկի ուսներէն խօսուածքը գրաւում է ուշադրութիւնս: Ալբերտ Սանդանեանը երկար տարիներ Մոսկուայում է ապրել, վերջերս է վերադարձել Ռուսաստանից՝ ծառայելու նպատակով: Արմատներով Սեւան քաղաքից է:

«Կարօտել էի Սեւանը՝ օրուայ մէջ փոփոխուող իմ հազարագոյն լիճը», արդէն Հայերէն անկեղծանում է երիտասարդը ու ոգեւորուած նկարագրում-ներկայացնում է Գեղամայ գեղեցկուհու բոլոր գոյներն ու նրբերանգները



տարուայ տարբեր եղանակներին ու ժամերին, յետոյ լրացնում է՝ հայրենիքը միայն հեռուից չեն սիրում, եկել եմ ծառայելու: Ալբերտի շախմատի խաղընկերը՝ Արծրուն Մեսրոպեանը, որ մինչ այդ ժպտով ունկնդրում էր ընկերոջ պատկերաւոր նկարագրութիւնը, հաստատում է՝ իրօք, մեզնից իւրաքանչիւրը պիտի կարենորի իր դերը հայրենիքն ամուր պահելու գործում: Ի դէպ՝ Արծրունի աւագ եղբայրը՝ Արամայիսը, ապրիլեան քառօրեայ պատերազմի մասնակից է:

Շախմատիստ տղաներին բոլոր մարտերում միայն ու միայն յաղթանակներ մաղթելով՝ լսարանից դուրս եմ գալիս:

Հաճելի եղանակ է: Զինուորները հաւաքուել են տաղաւարում ու գրուցում են: Ծանօթանում եմ,

որպիսութիւնից հարցնում:

«Ընդամէնը մի քանի ամիս առաջ քաղաքացիականում էի, հիմա ամէն ինչ զինուորական կարգուկանոնով է՝ ուտել, քնել, հանգստանալ, պարապել զինուորական ժամանակացոյցով՝ սովորական զինուորի առօրեայ», բանակային կեանքը համառօտ ներկայացնում է տղաներից մէկը՝ Վահէ Յակոբեանը, ապա նկատելով ձեռքիս ձայնագրիչը՝ նկատելիօրէն աշխուժանում է.

«Ես էլ «Արմէնպրես»ի լրագրող եմ, մասնագիտութեան բերումով բանակային կեանքը քիչ չեմ լուսաբանել, եղել եմ տարբեր զօրամասերում, զրուցել հայրենի եզերքն ամուր

ու անառիկ պահող զինուորների հետ, հիմա ես եմ զինուորական կեանքի առանցքում: Ուզում եմ թերթում անպայման գրէք՝ մեր վաշտը, զօրամասը շատ լաւն է: Տղերքն էլ նուիրումով ծառայում են: Ազատ ժամանակ կարդում եմ, զօրամասի գրադարանում գրքերի պակաս չկայ, ամէն ժանրի գիրք էլ կը գտնէք, Դոստոեւսկու «Կարամազով եղբայրներն» եմ վերցրել ընթերցելու», շարունակում է Վահէն ու հաւելում. «Նօթատետրումս էլ գրառումներ, նշումներ եմ կատարում, փորձում եմ ներկայացնել բանակային առօրեան... Ծառայութիւնից յետոյ դարձեալ իմ գործին կը լինեմ, հաւատացէք, արդէն կարօտել եմ...»:

Զրոյցից պարզւում է, որ զօրամասում էլի լրագրող կայ, աւելին՝ խմբագիր. Յովհաննէս Վարդանեանը ժուռնալիստիկայի ֆակուլտետի մագիստրատուրան է աւարտել, համալսարանի «Վարդանանք» պարբերաթերթի գլխաւոր խմբագիրն է:



FALAFEL ARAX

Wishing
All Our Customers
In the Armenian
Community
A Merry Christmas
And A Happy New Year

5101 Santa Monica Blvd., Suite 2
Los Angeles, CA 90029
(323) 663-9687



The Great Carpet
Company

Լաւազոյն
Մաղքանքներով
Կը Շնորհաւորենք Բոլորի
Նոր Տարին Եւ
Ս. Ծնունդը

4524 Brazil St #A
Los Angeles, CA 90039
818-247-2990

Հայրենի եզերքի Պաշտպանները

«Մասնագիտական ունակու-
թիւններով կ'աշխատեմ օգտա-
կար լինել զօրամասին»,ասում է
Յովհաննէսը: «Նոր միջավայր,
նոր ընկերներ, բանակային ընկե-
րութիւն... ծառայողական կեանքն
իր բոլոր առանձնայատկութիւն-
ներով կը խուժի իմ ստեղծագոր-
ծական տիրոյթ: Որոշել եմ վէպ
գրել բանակի մասին, իրապատում
վէպ: Ծառայութիւնից յետոյ շա-
րունակելու եմ մասնագիտանալ
հեռուստատեսութեան ոլորտում:
«Ազատ ժամանակ ես էլ փոր-
ձում եմ բանաստեղծութիւններ
գրել, ապրումներս թղթին յանձ-
նել», շարքային Գրիգոր Սաչում-
եանը միանում է գրոյցին ու ար-
տասանում.

«Կեանքս էլ կը տամ, որ պաշտ-
պանեմ
Մեր երկիրը Հայրենի,
Հիմա արդէն ես եմ զինուոր
Պաշտպանը մեր մայր հողի,

Ու պատրաստ եմ կռուել արի
Յանուն մեր սուրբ, թանկ հողի,
Յանուն զոհուած զինուորների,
Յանուն նրանց վեհ գործի...»

«Ծառայութիւնն ինձ համար պա-
տիւ է, իրաւունք եւ հնարաւորու-
թիւն ծառայելու երկրին, ժողովր-
դին: Գիտակցում ես, որ ծառայում
ես քո հարազատների, քո ծնողնե-
րի համար, նաեւ նրանց, ովքեր
հէնց այսօր, հէնց այս պահին ծնող
դարձան, լոյս աշխարհ եկած ման-

կիկների խաղաղ ու անհոգ ման-
կութեան համար ես ծառայում»,
ասում է Գրիգորը:

Պարզում է՝ զօրամասը շնորհա-
լիների պակաս չունի՝ Սերգէյ Ալեք-
սանեանն էլ երաժշտական քոլեջի
վոկալ բաժինն է աւարտել, սիրում
է երգել, յատկապէս Հայրենասի-
րական երգեր:

«Այստեղ միջոցառումներ յաճա-
խակի են կազմակերպւում: Տար-
բեր շնորհներով օժտուած տղաներ
կան, բոլորն էլ իրենց ունակու-
թիւններով, իրենց ուժերով աշխա-
տում են լցնել զօրամասային
կեանքը: Ես էլ քանդակագործու-
թեամբ եմ զբաղուել, հիմնակա-
նում եկեղեցիներ եմ քանդակել»,
ներկայանում է էրիկ Թամազեա-
նը, «Պետական տնտեսագիտական
համալսարանից եմ զօրակոչուել:
Մեր մշակութային կեանքը լիար-
ժէք է: Թող մեր ծնողները չան-
հանգստանան, ամէն ինչ լաւ է:
Ծառայութիւնն էլ իր հունով գնում
է: Ազատ ժամերին գրուցում ենք,
մեզնից աւագները դիրքերից են
պատմում, հազար խորհուրդ տա-
լիս, չեչտում են ամենակարելորդ՝
անվտանգութեան կանոնները
խստօրէն պահպանելը: Բանակում
ամենատպաւորիչն այն է, երբ շա-
րահարապարակում երգւում ես քո
ժողովրդի, քո երկրի, քո եկեղեցու
առաջ ու բարձրանում ես դիրքեր:
Վերամբարձ բոլոր ֆրագները
փոշիանում են այնտեղ, ու հաս-
կանում ես՝ դիրքում կանգնած մէկ
րոպէն աւելին է, քան չոր ասփալ-



Լուսանկարները հեղինակի

տի վրայ Հայրենիքը սիրելու մա-
սին հազարաւոր խոստումները...
Ու հասկանում ես նաեւ, որ մոլո-
րակի ամենաթանկ հողակտորի՝
Հայրենիքի մի փոքրիկ մասնիկ դու
ես պաշտպանում, ու Հայրենիքի մի
փոքրիկ կտոր ամուր ու անառիկ
է հէնց քո շնորհիւ...»

Այս գեղեցիկ ձեւակերպումների
հեղինակն էլ Շաւարշ Զոհրաբեանն
է: Ուսանել է պոլիտեխնիկական
համալսարանում, մագիստրատու-
րան էլ աւարտել է Բրազանսայի
(Պորտուգալիա) պոլիտեխնիկակա-
նում եւ զօրակոչուել բանակ: Ծա-
ռայութիւնն սկսել է ուսումնական
զօրամասից, ստացել կապի ջոկի
հրամանատարի որակաւորում:

«Ապրիլեան պատերազմի ժամա-
նակ ես դստւմ էի, օտար հողում:
Ուրիշ զգացողութիւն է, երբ քո
Հայրենիքում ես, բոլորովին ուրիշ,
երբ քո հակառակորդ երկրի ներ-

կայացուցիչների հետ նոյն լսարա-
նում նստած ես ու ներկայացնում
ես քո երկիրը: Արդէն ծառայու-
թեան մէջ էի, դիրքերում, երբ մե-
րոնք նամակ էին ստացել, որ ես
Պորտուգալիայում տարուայ լաւա-
գոյն ուսանող եմ ճանաչուել, իսկ
այդ նամակը ուղարկուել էր այդ
տարուայ բոլոր 2500 ուսանողնե-
րին, որոնց մէջ թուրքեր եւ ադր-
բեջանցիներ շատ կային... Թշնա-
մուդ հետ պէտք է մրցակցես ու
յաղթես նաեւ գիտելիքով...»:

Կիրթ, զարգացած, բազմաշնորհ
մեր այս տղաների ապագայ յաջողու-
թիւնների, նուաճումների մասին,
վստահ եմ, դեռ կը գրուի ու կը
խօսուի: Իսկ հիմա... մեծագոյն պա-
տասխանատուութեամբ ու նուիրու-
մով նրանք կատարում են զինուորի
իրենց առաքելութիւնը՝ ամուր ու
անառիկ են պահում մոլորակի ամե-
նաթանկ հողակտորը՝ Հայրենիքը...

Sadorian and Company, Inc.

500 N Via Val Verde
Montebello, Ca. 90640-2358
323-721-6970 fax 323-721-6978

40 years and going strong ...
quality service in accounting, business management
and income tax services
(individual, partnership & corporations)

Nazareth Sadorian, E.A. - Tamar Sadorian, CPA, MBT

Շորիաւոր Նոր Տարի եւ Ս. Ծնունդ
'Ծառուրեան Հաշուապահական Ընկերութիւն'
Հպարտութեամբ կը բոլորենք մեր 40 տարուայ շարունակ ծառայութիւնը

Համբուրելով Սահմաններն Անառիկ Պահող Զինուորի Ճակատը

ԴԱԻԻԹ ՄԻՔԱՅԼԵԱՆ

Ամէն առաւօտ աչք բացելուց արցախցի մամիկն օրհնանքի խօսքերով է դիմում իր պաշտպանին. «Աստուած պահապան դիրքապահ հայ զինուորին»: Տեղեկանալով, որ գիշերը խաղաղ է անցել սահմանում եւ կորուստներ չեն եղել, Աստուծոց խնդրում է, որպէսզի խաղաղութեամբ օծուեն լուսաբացները: Սակայն աղէտալի լուր առնելով առաջնագծից, տակնուվրայ է լինում սիրտը նրա, անխօս արտասւում է գնդակից խոցուած իւրաքանչիւր զինուորի համար (որդեկորոյս մայրերին նա կը հասկանայ)...

23 տարի առաջ հրազագար աղերսող հակառակորդը, որ հայ զինուորի բազկի ուժից տագնապահար ձողոպրել էր իր երկրի խորքերը եւ դռնեղուռ ընկած միջազգային ամենատարբեր հարթակներում միջնորդներ էր որոնում կռիւր կանգնեցնելու համար, կարծես մոռացել է իր կրած խայտառակ պարտութիւնը եւ լկտիացած աւագ եղբօր՝ Թուրքիայի հովանաւորութիւնից, գրեթէ ամէն օր սաղրիչ գործողութիւններով առաջնագծում սրում է իրավիճակը, սպառնում «ռազմական ճանապարհով լուծել խնդիրը»:

Անկանխատեսելի է Ադրբեջանն ու արկածախնդիր, ինչպէս նրա ղեկավարը, ով հսկայական գումարներ ծախսելով նոր զէնքերի

եւ սպառազինութիւնների ձեռքբերման համար, կործանման է տանում սեփական երկիրը՝ պատերազմի կոչերը չուրթերին: Նա չի հրաժարուում ուժով Արցախին տիրելու խելացնոր մտադրութիւնից: Եւ 2016ի ապրիլեան պատերազմից դասեր չքաղելով ու մնալով անպատիժ՝ վերստին սանձարձակ է դարձել եւ շարունակ տորպեդահարում (կը խափանէն՝ իմք) է բանակցութիւնները, անտեսում երկխօսութեան ցանկացած առաջարկ, փոխարէնը՝ իր երկրում աւելի ընդլայնելով հակահայկական քարոզչութիւնն ու թշնամանքը:

Արցախցին, որ չի հանդուրժել օտարների լուծը, երբեք չի հպատակուել թուրք-ազերիներին եւ մշտապէս ընդդիմացել է ստրկացմանն ու բռնութիւններին, չունի այսօր ձեռք բերած մէկ այլ բացառիկ արժէք, քան ազատութիւնն է, իր երկրի անկախութիւնը: Ենթարկուելով ծանր փորձութիւնների եւ զրկանքների՝ նա բազմիցս է ապացուցել նախընտրած ճանապարհը վստահ շարունակելու եւ ազատագրական պայքարը համայն հայութեան աջակցութեամբ վերջին հանգրուանին հասցնելու իր կամքը՝ ամէն ինչից վեր դասելով ազգային արժանապատուութիւնը:

Հայ ժողովուրդը երբեք այնքան միասնական եւ համախմբուած չի եղել, որքան ապրիլեան պատերազմի օրերին էր, երբ մեր հայրենակիցներն օգնութեան ձեռք էին մեկնում Արցախին, զօրակ-



ցում՝ ինչով կարող էին: Հարիւրաւոր կամաւորականներ եկան ու կանգնեցին դիրքապահ զինուորի կողքին, իրենց ներկայութեամբ քաջալերեցին եւ ոգեւորեցին նրան՝ բազմապատկելով ուժն ու կորովը: Մեր 18-20 տարեկան կորիւններն իրենց խիզախութեամբ եւ հերոսութեամբ արժանի հակահարուած հասցրին թշնամուն՝ ստիպելով նահանջել ելման դիրքեր: Յաւօք, դաժան մարտերում նաեւ անդադնալի կորուստներ ունեցանք, եւ ցաւից չեն սպիանայ որդեկորոյս մայրերի վէրքերը:

Սահման պահող տղերքը, համալրելով նորօրեայ հերոսների շարքերը, արժանապատուօրէն շարունակում են իրենց առաքելութիւնը՝ երբեք չկորցնելով զգո-

նութիւնն ու աշաւրջութիւնը: Հայ զինուորը, խաղաղ լուսաբացներ ապահովելով իր ընտանիքի, հայրենիքի համար, երազում է, որպէսզի հայոց օջախները չէն ու հաստատ մնան եւ մանուկների ժպիտները ցրեն բոլոր-բոլոր պատրանքները: Նա հաւատում է նաեւ, որ մի օր Արցախի երկնակամարում յայտնուելու է այն հրաշք աղանին, որ իր ճերմակ թեւերին խաղաղութիւն է բերելու հայոց աշխարհին:

Արցախեան ազատամարտը, անկախ զբաղմունքից եւ նախասիրութիւններից, խոր հետք է թողել իւրաքանչիւր հայի վրայ, առաւել եւս, երբ նա ստեղծագործում է: Իմ ապրումներն ու մտորումները, յուսախաբութիւններն ու ոգեւորութեան հասնող լար-

**Dr. Armen
& Mrs. Aznive
Goenjian
& Family**

**Merry Christmas
& Happy New Year**

**Շնորհաւոր
Նոր Տարի
Եւ Ս. Ծնունդ**

**VIKEN
CHELEBIAN
Վիգէն
Չէլէպեան**

*Լաւագոյն
մաղթանքներով
կը շնորհաւորէ
համայն հայութեան*

**Նոր Տարին
Եւ Ս. Ծնունդը**

Եւ Մեր Անվտանգութիւնը Պիտի Անի Մեր Միջից Ու Զօրեղանայ...

ՌՌԲԵՐՏ ԵՄԱՅԵԱՆ

Ոսպարկութիւնն ինձ համար յիշողութիւն է՝ ծածկուած խորհրդային գոյնզգոյն վարագոյրներով: Իսկ վարագոյրների ետեւում թէ ինչէր էին կատարոււմ՝ չէի կարող տեսնել: Ծառ էի քահել: Յետոյ փոթորկուեց Արցախեան շարժումը, եւ վարագոյրներն ընկան հորիզոնն ի վար: Սաչեցին մեր դէմքից ու մեր խօսքից նաեւ: Բացուեց ժամանակի զոհասեղան-ձակատը: Բացուեց իրա-

կանի ահաւոր դէմքը: Հայոց հարցն այս անգամ լուծուեց յամառ ու անզիջում... պատերազմով:
1994թ. Մայիսի վերջին ես մտածեցի, որ յաջորդ պատերազմը լինելու է այն ժամանակ, երբ 94ին ծնուած տղաները դառնան 18 տարեկան: Եւ բռնկուեց ապրիլեան «Քառօրեայ» կոչուած պատերազմը: Այդ ժամանակ 18ից 22 տարեկան էր պատերազմ չտեսած սերունդը, որը, բախուելով նենգ թշնամուն, յաղթանակ տօնեց... Ազատութեան մէջ ծնուած ու մե-

ուսածուլթիւնը գեղարուեստական խօսքի ուժ են ստացել, գետեղուել արձակ եւ չափածոյ ստեղծագործուլթիւններում: Իսկ Արցախեան ազատամարտի Հերոսներին նուիրուած իմ չուրջ երկու տասնեակ բանաստեղծուլթիւնները Հայ երգահանների կողմից վերածուել են երգերի («Աւօ», «Բեկոր» «Եւ այր մի սպարապետ», «20 դարուն», «Վերջին Մարտը», «Ռեքսիս» եւ այլն):

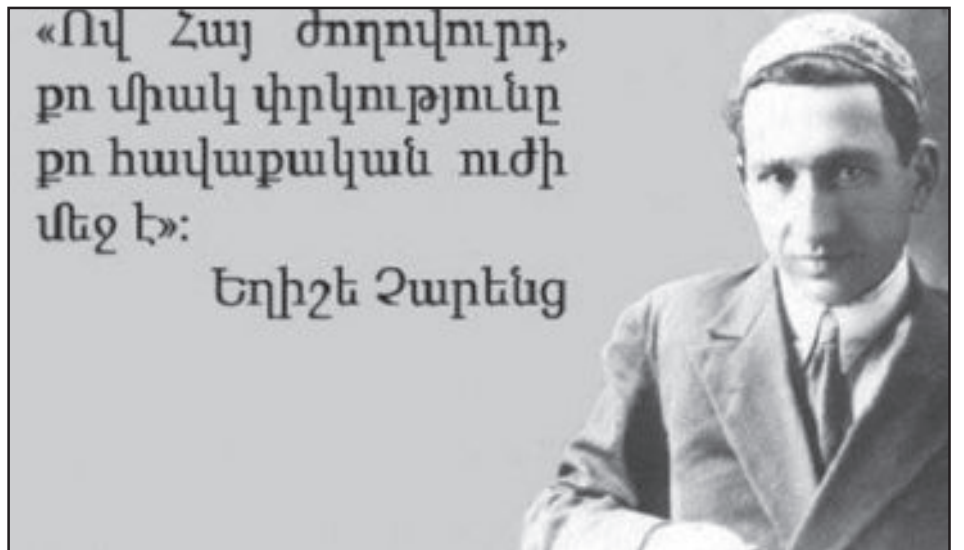
Վերջերս գրումս՝ «Ձեզ այցի կը գամ լուսաբացին» բանաստեղծութիւնը, որ նուիրել եմ Արցախի հերոս Ռոբերտ Աբաջեանին, նոյնպէս երգի է վերածուել, ու երգում են ՊԲ զօրամասերում, դպրոցներում՝ խնկարկելով նրա պայծառ յիշատակը:

Յաճախ եմ այցելում Այգեստանում գտնուող իմ հայրական օջախը, ուր անցել է մանկությունս: Տարեց պապենական թթենին օգ-

նում է ինձ նորոգելու ուրախ ու տխուր օրերի իմ յիշողութիւնները, գրուցելու այգու ծառերի, վարդի թփերի հետ, նրանցից առնելու աւանդապաշտ ծնողներին կարօտը, որոնց իմաստուն խորհուրդներին ունկնդիր՝ շարունակում եմ քայլել նրանց ոտնահետքերով, գօրացնելով իմ հովիտը՝ առ Հայրենիք: Այստեղ՝ Արցախի սրբացած հողում է գտնւում իմ տունուտեղը, որից թանկ բան չկայ ինձ համար աշխարհում: Ու երկրի սահմաններն անառիկ պահող զինուորի ձակատը համբուրելով՝ ամէն առաւօտ աղօթիւմ եմ, որ նա անփորձանք իրականացնի իր զինուորական ծառայութիւնը եւ հարազատ օջախի գիրկը վերադառնայ:

ք. Ստեփանակերտ

«ԳՐԱԿԱՆ ԹԵՐԹ»



ծացած սերունդը երբեք չի՝ հանդուրժի ստրկութեան լուծը: Սա՛ է մեր ժամանակի եւ հասարակութեան ոգու բանալին: Մեր ազգի փրկութիւնը մեր համահաւաք ուժի եւ միասնութեան մէջ է: Ապրիլեան ցնցումն, իրօք, վերափոխեց մեր ողջ էութիւնը: Մինչ այդ կարծես թէ նիրհի մէջ էինք: Աններելի՛ եւ մեր ոգուն անյարիր... ոստայնում թաւալւում էր հորիզոնը: Երկու կողմերի ուժերն այժմ՝ հաւասարակշռուած են: Նիրհելու իրաւունք ունի գուցէ ֆրանսիացին, բայց ոչ՝ հայը: Զե՞ որ 20րդ դարի սկիզբն ու վերջը ազուցուած են Յեղասպանութեան սեւ միջանցքով: Այդ մեծ ջնցումը դեռ գործում է... Մենք միշտ պիտի զգօն լինենք եւ հաւասարակշռուած: Եւ մեր անվ-

տանգուլթիւնը պիտի աճի մե'ր միջից ու զօրեղանայ: Դրա մէջ են մեր ճանապարհի խորհուրդն ու աստուածային ելքը:

Այսօր գրել թղթին՝ նոյնն է թէ գրել վիրակապի վրայ: Խաղաղ լուսաբացների անգին էջերին կրակոցներն է հիւսում ժամանակի երգը: Իսկ վերքը... Բանաստեղծի ելքը ի սկզբանէ Բանն է՝ Աստուածատուր խօսքը: Բանաստեղծն այսօր Հայրենեաց ոգու զանգահարն է եւ մեր ժամանակի Հզօր պատարագիչը: Երկրի զինուորն է եւ շինարարը: Նա այսօր էլ ներշնչանքի մէջ է եւ օրն ապրում է՝ որպէս բացայայտում Ոգու, Գոյնի, Յոյզի: Որպէս Լոյսի կշռաչափ՝ նա ընտրում է բառը՝ նրանով կշռելով իր ապրած ամէն ժամը...

р. *Гоним*

Romanian Armenian "RAFFI" Cultural Association Administration and Family Members

*Wish You All a Peaceful,
Prosperous & Happy 2018*

**«Բաֆֆի» Ռուսմանահայ
Հայրենակցական Մշակութային Միութեան
Անդամները Իրենց Ընտանիքներով**

Կը Մաղթեն Բոլորին Խաղաղ,
Բարգաւաճ եւ Ուրախ Տարի Մը

Խաղաղութեան Թանկ Լուսաբացները

ԴԱԽԻԹ ՇԻՐԻՆԵԱՆ

«Ուժեղները, մինչեւ հասնեն յոյսի դռանը, հասնում են իրենց նպատակին: ԶՈՐՋ ՕՐՈՒՆԷԼ

Արժէքներ կան, որոնց մասին խօսելիս միտքդ պայծառանում է: Այդպիսին է հայրենիքը: Ուզես թէ չուզես այն քոնն է ազգանուանդ պէս:

Մենք ուրիշ խմորից ենք, նման ենք միայն մեզ եւ անաւարտ այս պատերազմում ապրում ենք առանց ահի: Յաղթանակի տենդով չենք տառապում, մեր նպատակը խաղաղ հայրենիքում ապրել ու արարելն է, ուրիշ ոչինչ: Թոնրատանը գիւղի կանայք հաւաքուել, հաց են թխում: Գիշերը կայծակը վնասել է հացի փոփ էլեկտրալարերը: Մինչ սարքեն՝ խմորը կը փչանայ: Հիմա գիւղի կանայք հաւաքուել, հաց են թխում՝ գիւղի հացը:

– Դիրքերից, փառք Աստծու, վատ լուր չկայ: Ուրեմն աշխոյժ թխենք, որ հացն աւելի համով լինի:

Տղերքը ձուկ բռնելու գնացին: Թոնրի հաց, Թարթառի ձուկ ու արցախեան գինի: Աշխարհում սրան ոչինչ չի հասնի:

Կէսօրին հաւաքուել, քէֆ ենք անում, յիշում տղաներին, անպայման յիշում, ու վայ սեղանապետին, եթէ մի կենաց ուշացնի:



Մէկը տեղից վեր կը կենայ, իր բառապաշարով կենաց կը խմի, բոլորը կը միանան նրան ու... սեղանապետն այլեւ սեղանապետ չէ:

Վարդենիս–Մարտակերտ մայրուղին Գետաւանով է անցնում: Հիմա գառն էլ է ծախում, հնդկահաւն էլ, մեղրն էլ: Շատ ունենաս՝ աղքատ չես լինի:

– Հա՛, մեղր ասացիր, յիշեցի, խօսքդ մեղրով կտրեմ, էս մի բաժակն էլ՝ դիրքերում կանգնած մեր երեխքի կենացը:

Երեխէք, որ այնքան էլ երեխէք չեն: Որ հայրենիք են պահում ու փառքով են պահում:

Երեւան ենք հրաւիրուած, ընկերոջս տղայի ծնունդն է: Գառ, օղի, պանիր ու մեղր կը վերցնենք, կը գնանք: Մի լաւ քէֆ կ’անենք ու իրենց էլ կը զարմացնենք մեր ուտեստ–նուէրներով:

Ապրիլեան պատերազմում ցուցաբերած արիութեան համար գիւղի տղերքից ութը «Արիու-

թեան» մեդալ է ստացել: Չէ՛, էդ մասին չենք խօսի: Անյարմար է: Օրը թեքուել է: Հնձած խոտը պիտի հաւաքենք՝ անձրեւը չփչացնի: Ու քէֆչիներով գնում ենք ի գործ:

էս տարի կարկուտը չատ վնաս տուեց, մնացինք դրսից բերուողի յոյսին: Գուրսը արտասահմանը չէ, Վարդենիսն է ու Վարդենիսից այն կողմը:

Իրիկունը յոգնած, «խաչմերուկում» հաւաքուել, ասում–խօսում ենք:

– Գերեզմաններ տանող ճանապարհը սելաւը քչել է, մեքենան տակը խփում է: Գումար հաւաքենք, սարքենք:

– Գումար լինի՝ ձեռքով էլ կը սարքենք:

– Վաղը հաւաքուենք, խելք խելքի տանք, մի բան անենք:

էդ «վաղն» այս էլ քանի՛ տարի օդում կախուել, ո՛չ վար է ընկնում, ո՛չ վեր:

– Դիրքերից ի՞նչ կ’այ:

– Փառք Աստծու: Բարի գիշեր:

Տարեցները՝ քնելու, ջահելները համակարգչի առաջ «դիրքաւորուելու» են գնում, կանայք... Անտէր «Իջան» տեսնես ո՞ւր մնաց:

– Աղջի, ասում են Վանշը վերականգնանում է, ախր «դիակը մեր ձեռքով վառեցինք»:

– Չգիտեմ, ես չեմ նայում:

– Ես էլ: Ասում են:

Ու աստղերը վերելից նայում, ժպտում են, իրենք էլ չհասկանալով, թէ՛ ինչու:

Մարտակերտի շրջան, գ. Գետաւան



Turbo Wholesale Tires, Inc.

*Wishes the entire community
Merry Christmas
& a Happy New Year*

Նոր Տարի Եւ Ուրիշ Բաներ

ԳԼՈՐԳ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

Այդ օրերուն Հազիւ-Հազ այս երկրին մէջ տեղաւորուած էինք, արդէն Thanksgiving Day- «Գո-Հաբանութեան Օր» կոչուած ար-ձակուրդը Հասած էր, իսկ անոր յաջորդ օրն իսկ, երբ տակաւին նոյնիսկ Հնդկահաւակերութեան ընթրիքի ամանները չէինք տեղաւորած, մեր տունէն ներս յանկարծ տարրօրինակ Հարց մը կը ծագէր։ Անծանօթ եւ նոյնքան ալ աղմկալից։

Այս մէկը, մեզի «նորեկներուս» Համար իրապէս, որ նորութիւն էր։ Ու իբրեւ արդարացում՝ մեզի մեկնաբանուեցաւ՝ ըսելով, թէ «եղածը» տեղական սովորութիւններէն ծնած պարզ Հարց մըն էր, մեր զարմիկներէն մէկուն անմեղ Հարցումներէն մէկը։

Ո՛ւր կամ ինչպէ՞ս պիտի անցընենք այս նոր տարին։

Ու վայրկեանին մէկ շունչով արտասանուած այս նախադասութիւնը մեզ բոլորս իրար խառնած էր ու ձեւով մըն ալ մեր տան սանկ-նանկ անդորր իրավիճակը խանգարած։

Անկեղծօրէն ըսելով՝ այդ միջոցին ոչ ոք յստակ պատասխան մը ունէր իր միտքին մէջ։ Ուղղակի խառնարան։ Մէկը Լաս Վեկաս կ'ուզէր անցընել։ Ուրիշ մը՝ իր ընկերոջ տունը։ Այն միւսը՝ իր զոքանչին Հետ։ Աւելի Համարձակ մը՝ յատուկ սրահ մը վարձել կ'ա-



ռաջարկէր։ Անդին միւսը՝ այնպայման դուրսը անցընելու իր տեսակէտը առաջ կը քչէր։ Իսկ ես, ըստ ինծի Հետ բերած ու շալկած աւանդութիւններու՝ «տունը անցընել»։ Ու ամէն մէկս, իր կարգին, ունէր իր յատուկ պատճառաբանութիւնը։ Իր Համոզիչ տեսակէտը։ Նոյնիսկ դիմացինին առաջարկին ժխտական կողմերը շուտով բացայայտելու վարպետութիւնը։ Այլ խօսքով՝ իրը ծախելու ճարպիկութիւնը։

Կարծես մանկական խաղի նմանող բան մըն էր, որուն «տագնապ ստեղծող» անունն ալ կրնայ տրուիլ եւ որուն արդար եւ Համերաշխ լուծումը օրեր սկսած էին

խելու։ Ու այդ օրէն ետք ժամանակը սկսած էր արագավազ սահելու։ Օրերը արագօրէն կը Հալէին եւ ոչ մէկ ծրագիր կամ չինիչ առաջարկ։ Այս ընթացքով, պիտի նշանակէր՝ ուշացում, ապա «մէջտեղ պիտի մնանք»ի պատրուարկ մը...։

Ըսի չէ, տեղին ու կարգին Հարցում մը, որ տակաւին քիչ ժամանակ առաջ, մեր Հին քաղաք-ծննդավայրին մէջ, ոչ միայն չէինք կրնար արտայայտել, ըսել, այլեւ՝ նոյնիսկ մտածել կամ մեր միտքէն անցընել։

Հոն, այդ Հին ու օրհնեալ քաղաքին մէջ, ուր աւանդութիւնները իբրեւ սրբութիւն եւ տոհմիկ սովորութիւնները՝ իբրեւ գերագոյն լուծում եւ միջոց, կը գործադրուէին, նման Հարց գոյութիւն չէր կրնար ունենալ։

Հաւատացէ՛ք, անոր ծնունդն իսկ վիժումի կը դատապարտուէր։ Որովհետեւ...

Երնէ՛կ այդ օրերուն...։

Որովհետեւ, Հո՛ն մեծ կամ մեծեր կային։ Որովհետեւ Հո՛ն մեծերը մե՛ծ էին եւ փոքրերը փո՛քր եւ ակնածանքն ու յարգանքը մարդոց առօրեայ կենցաղէն ներս ունէր իր արդար եւ Հաստատ բաժինը։

«Ինչպէ՞ս կամ ո՛ւր պիտի անցընենք նոր տարին դիմաւորող գիշերը» մեր երազին մէջ նոյնիսկ չէինք կրնար... Հո՛ն նման Հարց կամ Հարցում գոյութիւն չունէր։ Տունը կ'անցընէինք։ «Մեծ»ին

տունը։ Ազգականական կապի ներկայացուցիչ մեծին տունը ու շատ հաւանաբար մեր թիւին վրայ այդ գիշեր նաեւ կ'աւելնար մեր մտերմիկ ընկերներէն եւ բարեկամներէն քանի մը հատը՝ անոնք, որոնք ակամայ զրկուած էին ազգականներէ։ Այդ գիշեր ընտանիքը Հոն էր, նոյն այդ մեծին տան սեղանին շուրջը հաւաքուած, բոլորուած, խմբուած։

Աւանդական սեղան՝ իր հարազատ սեղանակիցներով։

Հո՛ն, նախ կ'ընթրէինք, ապա ճաշասեղանը կը վերածուէր պտղասեղանի, որուն վրայ կ'աւելնային անբաժան օրուան զարդարանքներ՝ կաղինը, ընկոյզը, չամիչն ու թուղը։

Մեծերը օղիով կը գոհանային, իսկ մենք՝ ջուրով կամ պտուղի օշարակով։ Միւս կողմէ, վառարանին վրայ չազանակի «պայթումներուն», մեր ձայներն ալ ազգային եւ կամ ժողովրդական երգերով կ'ընկերանային։ Այսպէս, քիչ մը ուտելով, քիչ մը «թղթիկ» խաղալով, քիչ մըն ալ երգելով եւ կատակելով ու մանաւանդ «Երեւանն է խօսում»ը մտիկ ընելով, կը դիմաւորէինք նոր տարին, որուն ժամանումն ու գալուստը կը յայտարարուէր մեր տան պատին վրայ հնամեայ ժամացոյցի ծանր զարկերէն եւ ձայնասփիւռի տեղական կայաններու ալիքներէն։

Յետոյ...



Կը Շնորհաւորենք
Հայ Համայնքի Նոր Տարին
Եւ Ս. Ծնունդը
Եւ Հայ Ժողովուրդին Կը Մաղթենք
Բարգաւաճ,
Խաղաղ Եւ Արդիւնաբեր Տարի Մը

Ալէք, Ալէնուշ,
Փաթրիք, Նիքոլ Եւ Էրիք
Պաղտասարեաններ

ARARAT

Adult Day Health Care-ի

Տնօրենությունը,
Պաշտօնակատները
եւ Յաճախորդները
Կը Շնորհակալորեն
Համայն Հայություն
Նոր Տարին
եւ Ս. Ծնունդը

Նոր Տարի եւ Ուրիշ Բաներ

Ժամը 12էն մէկ երկու երեք վայրկեաններ առաջ, լոյսերը կը մարէինք ու նոր տարին լոյսեր բանալով կը դիմաւորէինք: Նախ վայրկեանին խմբովին ու բարձրաձայն «Հայր մեր» մը կը սկսէինք, որմէ ետք փոքրերս եւ կամ պատանիներս, երկիւղով կը համբուրէինք մեծին կամ մեծերուն աջերը ու այս ձեւով նոր տարուան առաջին իսկ վայրկեանին կը ստանայինք անոնց բարի մաղթանքներն ու համով-հոտով օրհնութիւնները: Ապա կը յիշուէին մեզմէ յաւերժ բաժնուածները: Պահ մը լուռ կը մնայինք, անոնց յիշատակը կը վերապրէինք, ապա վերադառնալով ներկային եւ իրականութեան, կը շարունակէինք մեր կերուխումը, երգն ու պատմումը, առանց մոռնալու սակայն, որ քանի մը ժամեր ետք, պէտք էր եկեղեցի երթայինք, Աստուծոյ հետ, նոր տարուան առաջին օրն իսկ, մեր կապը վերամրապնդելու, մեր հոգիին ու խիղճին տուրքը տալու՝ աղօթքով եւ մոմ կամ մոմեր վառելով:

Այսպէս էր հոն, այդպէս ալ մնաց, հակառակ մեծերու բացակայութեան:

Ու վերջը, տարիներ յետոյ... Ամերիկա կոչուած այս «աւետեաց երկիր»ը, մեր հաստատուելուն առաջին «նոր տարիներն» ալ այդպէս կրկնուեցան կամ փորձեցինք կրկնել:

Դժուարին աշխատանք մըն էր,



սակայն գէշ-աղէկ կատարեցինք, որովհետեւ մեր հետ բերած ու մեր միտքերուն ու հոգիներուն մէջ լեցուած այդ թարմ եւ գեղեցիկ աւանդութիւնները տակաւին տաքուկ պահած էինք:

Յետոյ, քանի պզտիկները մեծցան, կարծես այդ մէկուն թարմութիւնն ալ անցաւ եւ մեր սովորութիւնը կորսնցուց իր հմայքը: Ու ինքնակամ, մեր իսկ ձեռքերով եւ մեր իսկ առած որոշումներով, նոյն այդ սովորութիւններն ու աւանդութիւնները կամովին բանտեցինք ու բանտարկեցինք մեր միտքերու թանգարաններուն մէջ:

Ու հիմա... Հոս, դարձեալ «նոր տարի» է...:

Բայց չմոռնանք սակայն, որ եթէ նախապէս հոն, նոր տարին դիմաւորող գիշեր մը ունէինք, իր-

րեւ սրբազան ընթրիք կամ հաւաքոյթ կամ ազգականական ու բարեկամական հանդիպում եւ մէկտեղում-հաւաք, հո՛ս սակայն, անոր վրայ աւելցած էին կամ ինքնաբերաբերաւ տեղայնական հոսանքին հետեւելով աւելցուցած՝ «Գոհաբանութեան օր»ը, «Քրիսթմըս»ը, անհատնում տարեդարձներու նշումները, չըջանաւարտներու հաւաքոյթները, նշանատուքներն ու հարսանիքները եւ հարսանիքի զրսեւորումով հոգեճաշերը, «պէյպ»ի կամ «պրայտըլ շաուրները»...:

Ահա քեզի Ամերիկա:

Այսպիսով մեր ցանկը գիրցաւ, երկարեցաւ, լայնցաւ, մեծցաւ մեր գրպաններուն ծախսերուն հետ ու օրէ օր սկսանք դառնալու հետեւողական, զիրար կապկող եւ վերջին՝ ինքնաբերաբար անիմաստ, սակայն լուռ մրցակցութեան մը մասնակից դառնալով:

Մէկ խօսքով՝ մենք ալ «ինկանք այս բոլորին ծուղակը»: «Հապը կլլած էինք»...:

Բայց յիշեմ նաեւ, որ այս բոլորին իբրեւ հարազատ արդիւնք, օր մը քաջաբար որոշեցինք նոր տարին «դուրսը ընել», մեծ սրահ մը, ուրիշներու հետ, պարահանդէսի նմանող բանի մը պէս:

Մենք զմեզ համոզեցինք կրկնելով, թէ «տունը շատ յոգնեցուցիչ է», «մէկ հոգիի գործ չէ», «կերածնիս ինչ է որ, պատառ մը հաց եւ ամբողջ շաբաթ մը պէտք է աշխատէինք ու պատրաստուէ-

ինք», «չ'արժեր տունը նստիլ», «դուրսը, լաւ է, հանգիստ կ'ընես», «տունդ չաղտոտիր» եւ այլն ու եւ այլն բազմազան եւ բազմաչերտ արդարացումներով: Մէկ խօսքով, պատճառաբանութիւններ եւ ինքնահամոզումի պատրուակներ:

Ու ինչ մեղքս պահեմ, արդարացուցիչ կամ ոչ, մենք ալ ընտանեօք տարի մը ինկանք այդ հոսանքին մէջ, երբ որոշեցինք ուրիշներու հետ եւ ուրիշներու պէս «դուրսը» տօնել:

Կը յիշեմ, այդ «օրհնեալ» օրը, երբ արագ կերպով որոշեցինք մօտիկ ազգականներով Նոր տարուան ձեռնարկի մը երթալ: Մեզ «թխմեցին» հսկայ սրահի մը մէջ, ինչպէս որ սպանդանոց տարուելիք ոչխարները կը թխմեն չոգեկառքի վակոններու մէջ: Համակերպեցանք: Ուրիշ ընելիք չունէինք: Ահագին «դրամ» տուած էինք: Ու Նոր տարուան սիրոյն լոնցինք: Վերջը, անօթի մնացինք, որովհետեւ կազմակերպողները արդարացան, ըսելով թէ «կերակուրը չհերիքեց» շատ ժողովուրդին պատճառով:

Ու այդ օրուրնէ ի վեր երդում ըրինք, որ նման սխալ պիտի չկրկնէինք:

Սակայն, յաջորդ տարի կրկնեցինք, նոյն ինքնարդարացումի կէտերէն մեկնած, նորէն «ինկանք ծուղակը»: Ու վերջապէս որոշեցինք, այսուհետեւ, ամէն

→

Տէր եւ Տիկ. Աբրահամ եւ Օտէթ Փանոսեան Սերուժ եւ Լիզապէլ

Մեր Նպատակներու Իրականացման
Ճամբուն Վրայ Կարեւոր Նուաճումներու
Տարի Թող Ըլլայ 2018ը

Սան Ֆրանսիսքո

Երեւ Նոր Տարի՝ Կաղանդ, Նաւասարդ եւ Ամանոր

Հայ ժողովուրդն իր պատմութեան մէջ ունեցել է երեք Նոր տարի՝ Կաղանդ, Նաւասարդ եւ Ամանոր անուններով: Դեռեւս վաղնջական ժամանակներում հայերը նոր տարին ազդարարել են Մարտի 21ին՝ գարնանային գիշերահաւասարի օրը, որը նաեւ բնութեան զարթոնքի խորհրդանշին էր: Բոլոր գաւառներում Կաղանդը նշում էր մեծ տօնախմբութեամբ, տաճարներում տօնական ծէսեր էին կատարւում, որոնք ուղեկցւում էին աստուածներին զոհեր մատուցելով: Հայոց երկրորդ նոր տարին նշում էր Նաւասարդի 1ին (այսինքն՝ Օգոստոսի 11ին)՝ այն օրը, երբ Հայոց հիմնադիր Հայկ նահապետը յաղթեց տիտանեան Բէլին: Աշխարհի տարբեր ժողովուրդներ տարբեր ամիսներ էին համարում նոր տարուայ սկիզբը, ուստի այս բազմազանութիւնը երկրների տնտեսական եւ մշակութային փոխյարաբերութիւններում առաջացնում էր որոշ դժուարութիւններ:



Սակայն 18րդ դարում Սիմէոն Երեւանցի կաթողիկոսն անցկացրեց տոմարագիտական ռեֆորմ (բարեփոխում), որի համաձայն հայերն Ամանորը սկսեցին նշել Յունուարի մէկին:



Ժամանակը զօրեղ է ժողովուրդների կենցաղը եւ սովորութիւնները փոխելու գործում: Այսպէս՝ այսօր ամանորեայ սեղանը զցւում է չքեղութիւն խորհրդանշելու համար, իսկ ահա հին Հայաստանում արգելւում էր սեղանին ամէն տեսակ մսեղէն դնել, քանի որ Նաւասարդը ոչ թէ ուտիս, այլ պաս օր է: Աւանդական ուտեստները պատրաստւում էին հատիկեղէնից՝ լոբուց (որի պատիճը խորհրդանշում էր ընտանիքի ամրութիւնը, իսկ հատիկը՝ ընտանիքի սաղմը), ոսպից, չրերից, ընկոյզներից եւ այլն: Սեղանի զարդը համարւում էր Տարի հացը, որի մէջ պատրաստելու ընթացքում դրւում էր գուշակութեան դրամը՝ դովլաթը: Հացը բաժանւում էր 12 հաւասար մասերի, եւ ընտանիքի այն անդամին, ում բաժին էր ընկնում դովլաթը, Նոր տարում յաջողութիւններ էին սպասւում:

Բայց մեր նախնիները նոյնպէս ունեցել են ձմեռային հրաշագործ, ում անուանում էին Մեծ պապուկ կամ Կաղանդ պապա: Նա առնչւում էր կաթողիկոս Սահակ Պարթեւի անուան հետ, ով, համաձայն աւանդութեան, յայտնւում էր գաւազանով եւ ոչխարի մորթուց պատրաստուած քուրքով:

Նոր Տարի եւ Ուրիշ Բաներ

տարի ազգականի մը տան մէջ հաւաքուիլ, ազգականական կապը պահելու, մեր կերածն ու խմածը եւ մանաւանդ մեր խօսածը հասկնալու համար: Ու հիմա այս օրերուն, կրկին նոյն հարցումը: Նորէն ինկած ենք անորոշութեան գիրկը, որովհետեւ մեր ազգականներէն մէկը միտքը փոխած է, «խոստմնադրութ» եղած է, ու իր շրջապատը նետած բոլորիս ծանօթ անորոշութեան գիրկը: «Ասա Վեկաս անցընել», «տունը մնալ», «սրահ» կամ «դուրս երթալ», այսպէս իրարախառն առաջարկներ կրկին անգամ մեզի չուարումի կը մատնէին: Ուսեմը 43@aol.com

Բայց, այս տարի ինչ որ ալ ըլլայ մեր որոշումը կրկին «Շնորհաւոր Նոր տարի եւ բարի կաղանդ» բոլորիդ:

bedig43@aol.com

**Թող Նոր Տարին
Եւ Ս. Ծնունդը
Երջանկութիւն
Ու Արդար
Խաղաղութիւն
Պարգեւեն
Մեր Ժողովուրդին**

**Albert & Sona
Shahinian**

Utah

**Harry & Alvar
Barseghian
& Family**

*Best Wishes
for Christmas
and
New Year*

Հայ Մտփի Պարտականութիւն Եւ Պատասխանատւութիւն

Ռ. ԿՈՐԻԻՆ

Նոր տարեմուտ ենք թեւակոխում՝ 2018 թիւ. Հայեացքները այդ կողմն են ուղղուում, մտածմունքի մէջ ընկած, թէ ինչպիսի՞ն է լինելու տարին: Խնդիրը անձնապէս դիտարկելով՝ դժուար թէ ստոյգ նախագուշակել, սակայն որոշ չափով մեր ծրագրաւորումներից եւ հաշուարկումներից է կախուած նրա որպիսութիւնը, երկրի մասշտաբով՝ կառավարութեան գործունէութիւնից, քաղաքականութիւնից: Այն, ինչ 2017ի եւ նրանից առաջ միջինարեւելեան երկրներում փոթորիկ բարձրացաւ կռիւներով, մարդասպանութիւններով եւ մարդկային զանգուածային գաղթերով՝ յոյսեր չեն ներշնչում, որ իրավիճակը հանդարտուի Թուրքիայի կազմակերպած յարձակումների եւ յուզումների պատճառով: Թուրքիան շուրջ ինիստ (ազգայնամոլ) ղեկավարութեան ձեռքերումն է. նա թաքուն մտքեր է փայփայում՝ իսլամի անունով վերականգնել Օսմանեան կայսրութիւնը: Թուրքիան բնիկների կոտորածով եւ տարածքները բռնագրաւելով է դարձել Թուրքիա. յետագային, անգլիացիների-Արեւմուտքի եւ Խորհրդային Միութեան Հայկական հողերի զիջումների ու հովանաւորութեան շնորհիւ, նա այսօրուայ տարածքային վիճակն է ստացել: Թուրքիան իրեն կարծում է հզօրագոյնը՝ իսլամ աշխարհում, եւ իրեն իրաւունք է



սեպում իսլամական աշխարհը ղեկավարելու. ուղտը երազում կտաւատի հունդ է տեսնում... Թուրքիային խեղճացնելու ժամանակն է եկել, որովհետեւ նրա երազանքները վտանգաւոր են տարածաշրջանի համար: Նոր տարի է սկսում. ընդառաջ գնանք ծրագրաւորումներով, ի մասնաւորի Սփիւռքի Հայկական կազմակերպութիւնների եւ ընկերային ու մշակութային հաստատութիւնների, Ցեղասպանութեան պահանջատիրութեան, սերունդների Հայապահպանման եւ Հայաստանի հզօրացման քաղաքականութիւնը առաջ տանելու համար: Ինչ է իւրաքանչիւր Հայի պարտականութիւնը եւ պատաս-

խանատուութիւնը՝ այդ կենսական հարցերի շուրջ: Մենք Դա՛տ ունենք չլուծուած. մէկուկէս միլիոնից աւելի մեր ժողովուրդն է Ցեղասպանութեան ենթարկուել, Հայրենիքն է բռնագրաւուել, Չարդից մազապուրծ Հայեր աշխարհով մէկ ցիր ու ցան Սփիւռք են կազմել: Հայ ժողովուրդը՝ արդարութեան պահանջատէր, սպասում է Ցեղասպանութեան ճանաչման եւ դատապարտման: Սփիւռքում քաղաքական կուսակցութիւնները Դատը պահել են առկածուն՝ յաջողութիւններ արձանագրելով. Հարունակութիւնը եւս անգիջում ընթացքով պիտի առաջ գնայ. իւրաքանչիւր Հայ իրեն պատասխանատու պիտի զգայ մասայականութեան մօտ թէժ պահելու անխախտ կամքով ու նուիրումով: Այսքան երկար ճամբայ մեր նահատակներին Հաւատարիմ պայքարով ու ձեռքբերումներով ենք հասել, սակայն դեռ աւելի՛ բուռն աշխատանք ու պայքար է պահանջուում մեր ժողովրդի արդար պահանջատիրութիւնը իրականացնելու համար: Հայեացք նետելով մեր սփիւռքեան Հայապահպանման՝ ցաւօք ձուլման վտանգի առջեւ ենք կանգնած, որը մեր սփիւռքեան Հայութեան գոյութեան է սպառնում: Սերունդների Հայապահպանման կարեւոր ազդակներն ու

միջոցներն են մայրենի լեզուով խօսելը, գրելը, կարդալը, Հայ մշակոյթի արժէքներով դաստիարակուելն ու ապրելը, որոնք Հայ մնալու կենսական խնդիրներն են: Ցաւօք, Հայկական դպրոցների պակասը, այն էլ որ կայ՝ բարձր թոշակն ու տարբեր ծախսերը, ընտանիքներին խուսափել են տալիս զաւակներին արձանագրել: Նաեւ, Հայ ընտանիքների Համախմբուած Հապրելու պատճառով կտրուած Հայկական շրջանակներից, անտարբերութիւնը սակաւ առ սակաւ տարածուում է: Այդ Հայկական դպրոցն էլ, որ կայ, ներս եւ մտնում ու փոխանակ այնտեղ ուրախանալու՝ տիրող Հայ աշակերտներով, մտահոգուած թողնում հեռանում ես: Մի շարք եկեղեցիներում պատարագի քարոզը կատարուում է օտար լեզուով՝ պատճառաբանելով, թէ շատեր Հայերէն չգիտեն: Հայոց եկեղեցու կրօնականը, որ անտարբեր լինի՝ վա՛յն եկել է աշխարհականին: Պատարագին ամբողջութեամբ Հայեր են, մի քանիսն էլ եթէ իրենց ծնողների պատճառով Հայերէն չգիտեն, ապա թող իրենց դժուա՛ր գայ, որպէսզի գնան ու Հայերէն սովորեն. մարդս ուխտուն տարեկանում էլ լեզու է սովորում, ուր մնաց պատանին եւ երիտասարդը՝ չսովորե՞ն, որովհետեւ մանկուց չեն ստիպել եւ պահանջել, երեխային գրկել են մայրենի անուշ լեզուից. չեմ իմանում ի՞նչ որակում տալ... Մեր մայենին՝



Ara
Tavitian

Los Angeles

Warmest
Wishes
for Christmas
&
New Year

Nova
Automotive

Glendale, California

Mr. & Mrs.
Jirair & Rita
Keuroghlian

Merry Christmas
& Happy New Year

Հայ Մտֆի Պարտականություն Եւ Պատասխանատվություն

այսքա՛ն գեղանի տառերով, հնչիւնների համակարգով եւ հեշտ սովորելով, օտար ազգի լեզուաբանները հիանում են մեր լեզուի կանոնաւորութեամբ, հնչեղութեամբ եւ դիւրութեամբ սովորելուն: Անգամներ թաղման եւ տեսութեան արարողութեան ներկայ եմ եղել. բոլոր ներկայ սգաւորները հայեր, բացառեալ մի քանի օտարականներ, սակայն հանգուցեալի կենսագրութիւնը անգլերէնով է կարդացւում. առաջնորդն էլ անգլերէնով է արտայայտւում, այն էլ՝ ինչ որգետնութեամբ... Ի՞նչ կ'ասեն սրան...

Շատ է գրւում եւ խօսւում Հայաստանի հզօրացման մասին, բայց չի ասւում այն, ինչ ամենակարեւորն է, որն է՝ կառավարութիւնը՝ նախագահից սկսած, անհրաժեշտ է նուիրուածութեամբ, Հայրենասիրութեամբ, արդարութեամբ եւ ժողովրդասիրութեամբ ծառայի երկրի խարդախներին ու օտարների ծառայութեան լծուած տգրուկներին հեռացնել ու Սփիւռքում եղած մասնագէտ եւ անխարդախ ճանաչուած գործիչներ հրաւիրել՝ ծառայելու երկրին: Այո՛, Հայաստանի հզօրացումը միակ ճանապարհն է Հայ ժողովրդի գոյութիւն ունենալուն եւ արժանապատիւ ապրելու տարածաշրջանում, իր հեռակայ ծրագիրներով: Իմ նուաստիս Հաստատմբ եւ Համոզումով, ինչ կարողութիւններ ունեն Սփիւռք եւ Հայաստանը՝ զայն պիտի ուղղեն այս սրբազան գործին: Ես



կարծում եմ, որ դարերի տառապանքը, տանջանքը, չարչարանքը եւ կոտորածները պահանջում են մեզանից հզորանալ: Հզորացման անխախտ որոշումը պիտի լինի հայութեան կեանքի մեծ առաքելութիւնը, որը պատգամւում է ի վերուստ: Զեմ կարծում Աստուած հակառակ լինի՝ տեսնելով մեր

Նախկին դարերի տրտմալից ու տառապալից վիճակը:

Ահա այս մտածումներով ընդառաջ գնանք տօներին՝ գիտակցելով, որ խելամտութեամբ ծրագրուած կեանքը, լինի անձ թէ երկիր, ձախողութեան չի՝ Հանդիպի: Մաղթենք այս գալիք տարում բոլորի կեանքում լաջողութիւններ

լինեն, Արցախը անգիջում տա-
րածքներով եւ Հայաստանը դէպի
Հզօրութեան ճամբան տանելու
նպատակասլացութեամբ:

Շնորհակալոր Ամանոր եւ Ս.
Ծնունդ:

ԼՈՍ ԱՆՋԵԼԵՍ
ԴԵԿՏ. 26, 2017

**Merry
Christmas
& Happy
New Year**

**Superior Electric
Motor Service, Inc.**

**4622 Alcoa Ave.
Vernon, CA 90058
Tel. 323.583.1040
Fax 323.583.9266**

Glendale Mobil Service

**1028 S. Brand Blvd.,
Glendale, CA 91204
818-244-0151**

**Wishing
all our family
and friends
health and prosperity
throughout the year**

Ամանոր. Արարչութեան Իրական Ժամանակ

ԱՆՈՅԾ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Ամանորը հոգում ունեցած հերի-աթների արթնացման ժամանակն է: Իւրաքանչիւրիս հոգու խորքում սպասումներ են ծնւում՝ նորի, ապագայի, երազանքների, սիրոյ... «Մեղիամաքս»ը աստղագէտ-տոմարագէտ Գրիգոր Բրուտեանի հետ զրոյցում պարզել է, որ Ամանորի գալու պահին նոյնիսկ անի-րականը կարող է իրականանալ: Դէ ուրեմն՝ չկորցնենք մեր մի քա-նի վայրկեանը եւ կառուցենք մեր Նոր Տարին որպէս կեանքի, յաւեր-ժութեան մանրակերտ:

ԱՄԱՆՈՐԸ՝ ՀՐԱՇՔՆԵՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿ

Ամէն տարի Ամանորին մարզը հնարաւորութիւն է ստանում արարելու իր ապագայի, սկսուելիք մէկ տարուայ նոր աշխարհը, դա



են վկայում մեր աւանդութիւննե-րը: Ամանորը հնում եղել է աշխարհի արարման տօն: Ի՞նչ է նշանակում աշխարհի արարչութիւն: Աշխարհի արարչութիւն՝ գործողութիւն, որից առաջ աշխարհը չկար: Դրա-նից յետոյ պիտի ստեղծուէր: Իսկ եթէ չկայ՝ չկան նաեւ ժամանակ, տարածութիւն: Այսինքն՝ դա ան-ժամանակ, ժամանակից դուրս վի-ճակ է, որը չի ենթարկւում մեզ յայտնի տարածական ու ժամանա-կային օրինաչափութիւններին: Այստեղից էլ հետեւում է, որ հէնց այդ պահին հնարաւոր է յայտնուել ուզած տեղում եւ իմանալ ամբողջ ապագան:

ԸՆԾԱՅԱԲԵՐՄԱՆ ՊԱՀ

Ամանորի գալու պահին հայերը աղբիւրներին հաց, բաղարջ, գա-թա, ցորեն ընծայելու սովորու-թիւն են ունեցել: Եւ ըստ աւան-դութեան, ընծայաբերութիւնից յե-տոյ, գիշերուայ մի պահին աղբիւ-րը կանգ է առել եւ նրանից սկսել է ոսկի յորդել: Նոյնիսկ հաւատամք կար, որ այդ պահին հնարաւոր է մտնել աղբիւ-րի ակը ու յայտնուել այլ աշխարհ-ներում: Այդ աւանդութեան վկա-յութիւններից մէկն էլ տեղ է գտել հայոց էպոսում. Համաբարձմանն ու Վարդավառին Մհերի դուռը բացւում է ու մարդկանց ներս անցնելու հնարաւորութիւն տալիս, իսկ ներսում բախտի անին է: Ի դէպ, Համբարձումն ու Վարդա-վառը հնագոյն նաւասարդի մեզ հասած ամենամեծ բեկորներն են:

ՏԱՐԵՀԱՅ ԵՒ ԱԻԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Տարեհացով գուշակութիւնն առ



այսօր պահպանուել է: Իսկ տարե-հացը կըր բաղարջ է, որը նախ-կինում պատել են արեգակի, լուս-նի, աստղերի կերպ ունեցող դար-դանախշերով եւ որի մէջ տարուայ օրհնութիւնն աւետող նշան՝ լոբի, կոճակ, ոսկեղրամ են դնում ու ըն-տանիքի անդամների քանակով բա-ժանում՝ պարզելու համար, թէ ում համար է տարին օրհնուած: Տա-րեհացը պարտադիր կըր է, քանի որ տարին ընկալուել է որպէս կեանքի, յաւերժութեան մանրա-կերտ՝ սկիզբն ու վերջը իրար կցող մէկ ամբողջութիւն: Հնում եղած աւանդոյթներից պահպանուել են առատ սեղանը, միմեանց նուէր-ներ տալը, կենացներ խմելը, աղմ-կելը՝ հրավառութիւնը:

ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԸ ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ ՕՐԱՅՈՅՑՆԵՐՈՎ

Ամանորը հնում ընկալուել է որ-պէս աշխարհի արարման տօն եւ այն համարել են վիշապամարտի եւ այդ ժամանակ պաշտուող էակի մարտի արդիւնք. պաշտուող էակը, մարտնչելով վիշապի դէմ, նրան մասնատել է երկու մասի եւ մի կէ-սից ստեղծել երկինքը, միւսից՝ եր-կիրը: Վիշապամարտն ուղեկցուել է դրոզոցներով, վիշապաձայներով, ինչն էլ դարձել է Ամանորը աղմու-կով (մեր օրերում հրավառու-թեամբ) դիմաւորելու աւանդոյթի հիմքը: Մեզ յայտնի ամենահին հայկա-կան օրացոյցը պայմանականօրէն կոչւում է նախահայկեան: Այն կի-րառուել է Հայկ նահապետի Հա-յաստան գալուց առաջ: Այս օրա-ցոյցը եղել է աստեղա-արեգակ-նային: Տարին կարգաւորուել է արեգակի եւ աստղերի տեղակայ-մամբ: Ըստ այդ օրացոյցի, տարին կազմել է տասը ամիս, որոնք հա-մապատասխանել են Հայկի աստ-ղը Հայաստանի տարածքից տես-նելու ժամանակահատուածին՝ Հայկի աստղի հորիզոնից բարձր տեղակայման ընթացքին, դրանից դուրս ժամանակը (ներկայիս օրա-ցոյցով՝ Ապրիլի 5ից Յունիսի 14ը) համարուել է արտատարեկան՝ արգելքների շրջան, որը ենթադրել է ամուսնութեան, կաթնամթերքի, երեկոները գործ անելու արգելք-ներ: Այստեղից էլ բխում է մինչ այսօր պահպանուած Մայիսին պսակադրութիւններից հրաժար-ուելու ժողովրդական աւանդոյթը: Նախահայկեան օրացոյցով տարին սկսուել է ամառնամուտից 8 օր առաջ՝ արգելքների ժամանակի

աւարտից յետոյ եւ մեծ հանդիսութեամբ, մի ամբողջ շաբաթ նշուել է Նաւասարդը: Ն.Ք. 2341թ. Հայկ նա-հապետի կատարած էական բարեփոխում-ների համաձայն՝ ար-տատարեկան ժամա-ն ա կ ա հ ա տ ու ա ծ ը դարձրել է ընդամէնը 5 օր, իսկ տարին դարձ-րել 12 ամիս: Տարեմու-տի հաստատուն օրը դարձրել է շարժական եւ աստղերից դիտում-ներից անկախ: Այս բարեփոխմամբ ամիս-ներն ու տարեմուտը սկսել են դանդաղ սա-հել տարուայ եղանակ-ների եւ 1506 տարում մէկ լրիւ շրջան են կատարել տար-ուայ եղանակներով: Սրա հետ մէկտեղ իր նախնական տեղում է թողնուել տարեկան գլխաւոր տօ-նը՝ Նաւասարդը, որ մինչեւ քրիս-տոնէութեան ընդունումը կանո-նաւոր մեծ հանդիսութեամբ տօն-ուել է ամառնամուտից մօտ մէկ շաբաթ (8 օր) առաջ՝ ըստ այսօր կիրառուող օրացոյցի՝ Յունիսի 14ին: Նոյնիսկ Քրիստոնէութեան մուտքից յետոյ որոշ ժամանակ պահպանում է այդ օրը, այնուհե-տեւ կորցրել իր նախկին կայուն տեղը: Հռոմէական օրացոյցին անցնելուց յետոյ տօնը կապուել է Յունուարի մէկի, 18րդ դարի կէ-սից Հայ առաքելական եկեղեցին նոյնպէս վերջնականապէս անցել

է հռոմէական օրացոյցին:

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ԾՆՈՒՆԴՆ ՈՒ ՆԵՐԿԱՆ

Ծառզարդարի կամ հայոց հար-սանեաց տօնին ընդունուած փե-սայի ծառը փաստում են հայոց մէջ տօնածառի շատ աւելի վաղ կիրա-ռումը: Անգամ մինչեւ 20րդ դարաս-կիզը եկեղեցի էին բերում փայտից պատրաստած ծառեր, զարդարում հիմնականում գնդաձեւ պտուղնե-րով ու մոմերով: Ներկայում նոյն-պէս տօնածառի խաղալիքները հիմնականում գնդաձեւ են, իսկ զարդարանքի առանցքային մասը՝ լոյսերը: Պատահական չէ, որ Ծա-ռազարդին օրհնում են արմաւե-նին, ուռենին, ձիթենին. դրանց սրածայր տերեւները արեւի ճա-ռագայթների, իսկ իրենք՝ արեւի խորհրդանշն են: Ինչպէ՞ս փոխա-րինուեցին այդ ծառերը Հայաստա-նում փշատերեւ եղեւնիով կամ սոճիով: Եւրոպական կլիմայի պայ-մաններում եղեւնին կամ սոճին դարձել են ամենայարմար ծառե-րը: Սա մեզ մօտից տարուած, այն միջավայրին յարմարեցուած ու նո-րից փոխառուած իրողութիւն է:

ՃԾԴՈՒՄ

Բացառիկի առաջին քաժմի մէջ «Քաղաքական Յաջողութիւննե-րէն Դէպի Տնտեսական Ռազ-մադաշտ» խորագիրով յօդ-ուածի հեղինակի անունը պէտք է ըլլայ ՌԱԶՄԻԿ ՀԱՐՈՒՆ:

May
the Coming
Year Bring
Peace
& Prosperity

Arsen & Leone
Mooradian
Sona
& Arsen Jr.



2018՝ Շան Տարի

Պատրաստեց՝ ԳԷՈՐԳ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

Այս տարի չինական 4715րդ տա-
րին է, որուն լուսնային օրացոյ-
ցին համաձայն, նոր տարին, որ կը
սկսի 16 Փետրուար 2018ին, կ’ան-
ուանուի իբրեւ «Շան տարի»:

Համաձայն չինական աւանդու-
թեան՝ Պուտտան իւրաքանչիւր
անասունի անունը տարուան մը
անունով մկրտած է: Ուրեմն չինա-
կան առաջին տարին սկսած է մու-
կով եւ անոր յաջորդած են միւս-
ները: Այս ձեւով, ամէն 12 տարին
անգամ մը կրկնուած է նոյն անա-
սունին անունը, ուստի չինական
աստղագիտութիւնը տարիները
բաժնած է 12 կենդանիներու
անուններով:

Այս որդեգրումը ընդունուած էր
քրիստոնէական օրացոյցի ծնուն-
դէն շատ առաջ եւ բաժնուած էր
12ի, որովհետեւ մարդիկ նշմարած
էին, թէ իւրաքանչիւր տարուան
ընթացքին լուսինը 12 անգամ լի-
ալուսին կը տեսնուէր: Իւրաքան-
չիւր կենդանի ունի իր յատուկ
նկարագիրը՝ տարբեր միւսներէն:
Շունը կը գրաւէ այս շարքին 11րդ
տեղը:

Զինական Նոր տարին կը սկսի 16 Փետրուար 2018ին եւ կը տեւէ
մինչեւ 4 Փետրուար 2019:

Աստղագուշակներու համաձայն՝ Շան տարին պիտի անցնի անխռով:
Իսկ այս տարուան ընթացքին ծնածները ուշադիր պէտք է ըլլան յատ-
կապէս իրենց թոքերուն: Անոնք պէտք է խուսափին, ծխելէ ինչպէս
նաեւ անքնութենէ եւ ծանր աշխատանքներէ:

Շան տարին ծնողները կ’ըլլան լուրջ, հաւատարիմ, քաջ, յաճախ անձ-
նասէր, հասկցող, համբերատար, հնազանդ, հաղորդակից, պատրաստ՝
ուրիշներու օգնելու, սակայն յամառ են ու տնտեսող: Այս տարուան
ծնողներուն համար ամուսնութեան զանգակներ չկան:

Ստորեւ չինական տարիներու բաժանումները իրենց՝ տարիներու դա-
սաւորումով.

- 1.- Առնետ.- 1900–1912–1924–1936–1948–1960–1972–1984–1996–2008–2020
- 2.-Ցուլ.- 1901–1913–1925–1937–1949–1961–1973–1985–1997–2009–2021
- 3.- Վագր.- 1902–1914–1926–1938–1950–1962–1974–1986–1998–2010–2022
- 4.- Նապաստակ.- 1903–1915–1927–1939–1951–1963–1975–1987–1999–
2011–2023
- 5.- Վիշապ.- 1904–1916–1928–1940–1952–1964–1976–1988–2000–2012–2024
- 6.- Օձ.- 1905–1917–1929–1941–1953–1965–1977–1989–2001–2013–2025
- 7.- Ձի.- 1906–1918–1930–1942–1954–1966–1978–1990–2002–2014–2026
- 8.- Ոչխար.- 1907–1919–1931–1943–1955–1967–1979–1990–2003–2015–2027
- 9.- Կապիկ.- 1908–1920–1932–1944–1956–1968–1980–1992–2004–2016–2028
- 10.- Աքլոր.- 1909–1921–1933–1945–1957–1969–1981–1993–2005–2017–
2029
- 11.- Շուն.- 1910–1922–1934–1946–1958–1970–1982–1994–2006–2018–2030
- 12.- Խոզ.- 1911–1923–1935–1947–1959–1971–1983–1995–2007–2019–2031

ԴՐԱԿԱՆ ԿԷՏԵՐ

Բարեկամ, խելացի, ոռմանթիկ, հնազանդ: Իրենց սխալներէն օգտուող:
Անոնք կ’ըլլան հպարտ եւ միաժամանակ շուտով յաջողութեան հաս-
նող: Ուժի գործածութեան դէմ են: Կը սիրեն միասնական աշխատանքն
ու գործը: Ստեղծագործ ալ են:

ԺԽՏԱԿԱՆ ԿԷՏԵՐ

Կարելի չէ անոնց վստահիլ. վտանգաւոր են: Անոնք կ’ըլլան նաեւ
կռուազան եւ շատ գերզգայուն: Միշտ կը սիրեն անկախ ապրիլ: Հպարտ
են իրենց անձով: Երկչոտ են, սակայն նաեւ ընկերային: Շնորհիւ իրենց
հանդարտ նկարագիրին, շատ անգամ կը մեկուսանան ու չըջապատէն
կը հեռանան: Երբեմն անհոգ են, յաճախ ալ քմահաճ եւ յոռետես:

Բախտաւոր թիւեր՝ 3–4–9
Անբախտ թիւեր՝ 1–6–7

Սիրած գոյներ՝ կարմիր, կանաչ, մանիշակագոյն
Նախասիրած ծաղիկ՝ Վարդ

Շան տարուան ընթացքին ծնած անձերը ընդհանրապէս կ’ըլլան՝
առեւտրական, բժիշկ, բարձրաստիճան ոստիկան, գիտնական, խորհր-
դական, ծարագրող, դասախօս, քաղաքագէտ, բարձրաստիճան հոգեւո-
րական եւ դատաւոր:

Շան տարին ծնած հանրայայտ դէմքեր՝ Սոկրատ, Մայր Թերեզա, նա–



խագահներ՝ Քլինթոն եւ Պուշ կրտսեր, Քեվըն Պէյքըն, իշխան Ուիլի-
րամ, Ալեք Պալտուին, Մայքըլ ձեքսըն, Բենճրմըն Ֆրանքլին, Մատո-
նա, Սոֆիա Լորեն, Շըրլի Մըքլէյն, Թամի լի ձանգ, Քուին Լաթիֆա եւ
ուրիշներ:

Ամէն տարի, մեր ընթերցողներուն կը ներկայանանք՝ յայտնի աստ-
ղագէտներու եւ բախտագուշակներու 2018 տարուան յատուկ կայքե-
րու վրայ հրապարակուած դրական կամ ժխտական նախատեսութիւն-
ներէն բաժիններ տրամադրելով:

Կը հաւատանք, որ նոր տարուան մը գալուստը, նախկին տարինե-
րուն նման, մարդոց մէջ պիտի չեշտէ խաղաղ ու բնական կեանք մը
ապրելու փափաքը եւ աշխարհի խաղաղութեան համար՝ բարեմաղ-
թութիւններ:

Բնականաբար աշխարհը ու յատկապէս մարդոց կեանքը մէկ օրէն
միւսը անմիջապէս պիտի չբարեփոխուի, յեղաշրջումներ պիտի չապ-
րի, կամ բարեկեցիկ կեանքի մը պատկերները պիտի չյայտնուին:

2018 տարուան համար, աստղագէտներու համաձայն, մայր բնութիւնը
իր երկրաշարժներով, հեղեղներով, հրդեհներով եւ փոթորիկներով պի-
տի շարունակէ աւերներ գործել, իսկ միւս կողմէ, մարդիկ պիտի չզաղ-
րին իրենց մահացու եւ չարագործ զէնքերը, դաւադրութիւններն ու
ահաբեկչական արարքները իրարու դէմ գործածելէ:

Այլ խօսքով՝ երկրագունդի բնակչութիւնը, հետզհետէ աւելի խառ-
նակ վիճակի պիտի մատնուի:



Գիտէի՞ք, Թէ...

Նաւասարդը Հայկական տոմարի առաջին ամիսն է, որ կը համապատասխանէ Յուլեան տոմարի Յունուարին: Նաւասարդ բառը կազմուած է նաւա (նոր) եւ սարդ (տարի) բառերէն եւ կը նշանակէ Նոր Տարի, Ամանոր: Հայոց տոմարին մէջ Նաւասարդը կ'երկարի 11 Օգոստոսէն 9 Սեպտեմբեր: Այս անունի ծագումին մասին խօսելով՝ Անանիա Շիրակացին, Յովհաննէս Իմաստասէրը եւ այլ գիտնականներ կը գրեն, թէ Նաւասարդը Հայկ Նահապետի դուստրերէն մէկուն անունն էր, որով Հայկ ուզած է կոչել տարուան առաջին ամիսը:

Նաւասարդեան տօները ուրախութեան եւ ցնծութեան խորհրդանիշ էին: Անոնք կը յատկանշուէին երգերով, պարերով, թատերական ներկայացումներով, մարզական խաղերով եւ մրցումներով: Այս տօնը կը յիշեցնէ յոյներու Զեւս աստուծոյ նուիրուած տօնակատարութիւններն ու խաղերը:

Այս տօնին մասին զանազան պատումներ գոյութիւն ունին: Կ'ըսուի, որ Հայկ Նահապետ Բէլը տապալած է այս ամսուան ընթացքին եւ Հայ ժողովուրդի պատմութիւնը այդպիսով սկսած է: Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօն հռչակումէն ետք, Նաւասարդեան տօները, իբրեւ Հեթանոսական, դուրս դուրսեցան օրացոյցէն. սակայն կարգ մը շրջաններու մէջ անիկա շարունակուեցաւ նշուիլ 10 Նոյեմբերին:

Տօնը ինքնին կը նշուէր Նոյեմբերին, որովհետեւ այն ատեն կ'աւարտէին երկրագործական աշխատանքները, եւ Հայերը բերքահաւաք կը կատարէին: Այս պատճառով է, որ երբ նկարագրուի Նաւասարդի տօնը, կը նշուի, որ Հայերուն տունները լի կ'ըլլային բերքով, ուտելիքներով եւ հողին տուած բարիքներով:

- Յունուար ամիսը միշտ կը սկսի շաբթուան այն օրով, որով կը սկսի Հոկտեմբեր ամիսը:
- Յուլիս ամիսը միշտ կը սկսի շաբթուան այն օրով, որով կը սկսի Ապրիլը:
- Դեկտեմբեր ամիսը միշտ կը սկսի շաբթուան այն օրով, որով կը սկսի Սեպտեմբերը:
- Փետրուար, Մարտ եւ Նոյեմբեր ամիսները կը սկսին շաբթուան նոյն օրով:
- Տարուան 12 ամիսներէն Մայիսը, Յունիսն ու Օգոստոսը միայն կը սկսին տարբեր օրերով:
- Տարին միշտ կը վերջանայ շաբթուան այն օրով, որով կը սկսի. այս մէկը նահանջ տարիներուն համար չէ:
- Ոչ մէկ դար կը սկսի Չորեքշաբթի, Ուրբաթ կամ Կիրակի օրերով:
- Այն ամիսներուն, ուր «ր» տառը կայ, կը թելադրուի ոտքերն ու մարմինը տաք պահել: Իսկ այն ամիսներուն, ուր «ր» գիրը չկայ, ուզածիդ պէս վարուէ:



A FRIEND OF ASBAREZ

*Wishing you
and your family
a very Happy New Year
and Merry Christmas*



Ի՞նչ Կ'ըսեն Աստղերը Շան Տարուան Ընթացքին

Պատրաստեց՝ ԳԷՈՐԳ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

Խոյ (21 Մարտ-20 Ապրիլ)



Խոյը կ'ըլլայ տաքարիւն, նրբանկատ եւ լաւ ընկերակից։ Սակայն ան նոյնիսկ կրնայ իր հակառակորդները հարուածել ամէնէն անսպասելի կողմէն։ Ընդհանրապէս փառասէր եւ յամառ կ'ըլլայ, անոր համար է, որ ամէն գնով կ'ուզէ իր նպատակին հասնիլ։ Այս մէկը կ'արտայայտէ նաեւ իր կամքի զօրութիւնը։ Խոյը այս տարի յաջողելու համար, պէտք է վստահի իր շրջապատին։

Յուլ (21 Ապրիլ-21 Մայիս)



Յուլը խորաթափանց չէ, սակայն հաւատարիմ է ու շատ նրբազգաց։ Ծնորհիւ իր աշխատասիրութեան եւ համբերատարութեան, ան շատ մը յաղթանակներ պիտի տանի։ Շատ յամառ է ու շուտ բարկացող։ Որեւէ աշխատանք, որուն պիտի ձեռնարկէ, յաջողութեամբ պիտի աւարտի։ Այս տարի ցուլին համար մեծ յաջողութեան տարի մը պիտի ըլլայ։



Երկուորեակ (22 Մայիս-21 Յունիս) Իմաստուն է եւ բարեսիրտ։ Այս աստղի տակ ծնածները գրական ձիրքեր կ'ունենան եւ ընդհանրապէս օժտուած կ'ըլլան զանազան հմտութիւններով։ Բոլորին համար սիրելի են եւ հմայիչ։ Նախանձոտ են ու միօրինակութիւնը չեն սիրեր։ Շան տարուան երկուորեակները մեծապէս կը յաջողին, եթէ դրսեւորեն բնաւորութեան լաւ կողմերը։

Խեցգետին (22 Յունիս-22 Յուլիս)



Ջգայուն են ու հաւատարիմ եւ նուիրուած իր ընտանեկան կեանքին։ Զինք շատ դիւրութեամբ կարելի է խոցել եւ վիրաւորել։ Ազնիւ է եւ չարքաշ աշխատող։ Շատ զօրաւոր նախազգացումներ կ'ունենայ։ Մինակութիւնը կը սիրէ։ Այս տարուան Խեցգետինը անսպասելի, սակայն բարի նորութիւններու ու փոփոխութիւններու պիտի հանդիպի։

Առիւծ (23 Յուլիս-23 Օգոստոս)



Գրաւիչ է։ Միշտ կը ցանկայ առաջնութիւնը եւ կ'ուզէ գերազանցել իր շուրջիները։ Ուստի առաջնորդ եւ ղեկավար դառնալու մեծ մարմաջ մը կ'ունենայ։ Բարի եւ վեհանձն է, միաժամանակ՝ հպարտ ու պահանջկոտ։ Շատ յաճախ ան դերասանական շնորհներով օժտուած կ'ըլլայ։ Այս տարուան Առիւծը մասնագիտական մեծ նուաճումներ ձեռք պիտի ձգէ։

Կոյս (24 Օգոստոս-22 Սեպտեմբեր)



Գործնական է եւ ոչ պատեհապաշտ։ Տրամաբանօրէն կը մտածէ։ Իր նշանաբանն է՝ ամէն ինչ լաւագոյն ձեւով կատարել։ Միշտ իր շրջապատին ուշադրութիւնը կը գրաւէ։ Ունի բազմակողմանի հետաքրքրութիւններ։ Խիստ պահանջկոտ է եւ դէպի կատարելիութիւն մեծ ձգտում ունի։ Շան տարուան ծնած Կոյսերը մեծ յաջողութիւններու պիտի տիրանան։

Կշիռք (23 Սեպտեմբեր-23 Հոկտեմբեր)



Դիւանագիտական յակումներու տէր կ'ըլլայ։ Կշիռքի նշանին տակ ծնած մարդոց համար առաջին տեղը կը գրաւեն գեղեցկութիւնը, ներդաշնակութիւնն ու արդարամտութիւնը։ Նրբանկատ են եւ երբեք ցոյց չեն տար կամ արտայայտեր իրենց ներքին ապրումները, ցաւերը եւ տագնապները։ Այս տարի Կշիռքները, շնորհել իրենց նկարագիրին՝ մեծ յաջողութիւններ պիտի արձանագրեն։

Կարիճ (24 Հոկտեմբեր-22 Նոյեմբեր)



Քաջ է, սակայն ունի ծայրայեղ եւ հակասական բնաւորութիւն։ Անողոք է եւ կրքոտ։ Զինք սիրողներ շատ կան։ Սակայն նոյնչափ ալ ունի զինք ատողներու խումբ մը։ Կարիճներուն համար խոչընդոտներ չկան։ Անոնք նախազգացումի ունակութիւն ունին, ուստի միշտ եռանդուն են։ Անոնք հեգնող են։ 2018ին, Կարիճները միշտ համակերպող պիտի ըլլան։

Աղեղնաւոր (23 Նոյեմբեր-22 Դեկտեմբեր)



Եռանդուն է։ Իրեն դէմ ոչ մէկ բան արգելք կը հանդիսանայ։ Ուղղամիտ, անկեղծ եւ հմայիչ մարդիկ կ'ըլլան ու բոլորին սիրելի։ Կ'ատէ ամէն տեսակի սահմանափակումները, որովհետեւ ան անկախ ապրիլ կը սիրէ։ Կը սիրէ նաեւ շատ ճամբորդել։ Շան տարին ծնած Աղեղնաւորներուն կը սպասեն հետաքրքրական հանդիպումներ ու շատ յաջող գործեր։

Այծեղջիւր (23 Դեկտեմբեր-20 Յունուար)



Շրջահայեաց է։ Կարելի է վստահիլ։ Նոյնիսկ մեծ զիջող մըն է։ Գործնական է եւ ճշդապահ։ Մասնագիտական բոլոր աշխատանքները մեծ յաջողութեամբ կը պսակէ։ Ան ինքնամփոփ է, ազնիւ, հաւատարիմ ու յուսալի։ Իրեն համար աշխատանքն ու պարտականութիւնները առաջնահերթ նկատուած են։ Նիւթապէս մեծ յաջողութիւն պիտի ունենան այս տարի։

Ծովանոյշ (21 Յունուար-18 Փետրուար)

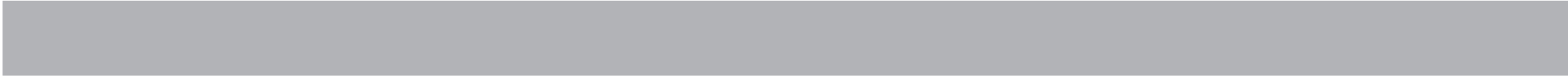


Գիտուն է։ Ծովանոյշը շատ խորաթափանց է եւ հմայիչ։ Արտասովոր անհատ մըն է։ Ան օժտուած կ'ըլլայ նաեւ լայն մտահորիզոնով, ուստի մեծամասնութեան կարծիքին տուրք չի տար։ Կը սիրէ դժուար յաղթանակներ կերտել։ Արդարամիտ է եւ ամէն բանի մէջ անաչառ։ Անոնց մտայնացումները ինքնատիպ են եւ իրագործելի։ Այս տարի ծնած Ծովանոյշները պիտի կարենան վերջապէս իրականացնել իրենց նուիրական փափաքները։

Ձուկ (19 Փետրուար-20 Մարտ)



Ինքնատիպ է։ Օժտուած է կանխազգացումի բացառիկ տաղանդով։ Նուրբ ճաշակ ունի։ Հետաքրքրասէր է եւ արդարամիտ։ Երկու ինքնատիպ բնաւորութիւններ ունի։ Մէկ կողմէ, իւրայատուկ սիրահար մըն է, իր ազնիւ, աշխատասէր ու հետեւողական գիծով, միւս կողմէ՝ մեծ երազող մըն է եւ խռատապաշտ։ Ան խաղաղասէր ալ է եւ ներդաշնակութիւնը սիրող։ 2018ին իր մեծ հարցերը պիտի լուծուին եւ յաջողութիւններ պիտի գտնէ։





**Importers And Wholesale Distributors Of
European And Mediterranean Foods
Glendale CA 961204
www.kraimpco.com**

A large, stylized red cursive script that reads "Merry Christmas". The text is decorated with gold-colored holly leaves and berries on the right side and a gold reindeer on the left side.

AND HAPPY NEW YEAR



Հայաստանին Եւ Հայ Դատին Ծառայելը Պատիւ Է

**Այդ պատիւին ձգտող ու այդ ճանապարհին
բարձրագոյն գնահատման արժանացած ամբողջ
կենսագրութիւն մըն է Մանաս Պուճիքեանինը:**

**Մանաս Պուճիքեան՝ Ուաշինկթընի Հայ Դատի
յանձնախումբի ստեղծման գործի ռահվիրայ, է
նաեւ Հայ Դատի յանձնախումբի վարչական ու
շարքային աշխատաքներու հսկայական
վաստակի տէր, Հայ Դատին ու Հայ
Յեղափոխական Դաշնակցութեան բոլոր
կառոյցներուն նիւթապէս ու մշտապէս
գօրակցող անհատ:**

**Կը շնորհաւորենք քու եւ ընտանիքիդ Նոր Տարին
եւ Սուրբ Ծնունդը, սիրելի Մանաս Պուճիքեան:**

«ԱՍՊԱՐԷՉ»